

ทำเนียบโบราณสถาน
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๑
จัดพิมพ์โดย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๖๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๔๙๘/๑๒ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย.

ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย.-- พิมพ์ครั้งที่ 2.-- สุโขทัย : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
กรมศิลปากร, 2561.

300 หน้า.

1. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. 2. โบราณสถาน--ทำเนียบนาม. I. ชื่อเรื่อง.

959.3025

ISBN 978-616-283-412-7

คณะที่ปรึกษา

นายอนันต์ ชูโชติ

อธิบดีกรมศิลปากร

นายประทีป เพ็งตะโก

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายเมธาตล วิจักขณ์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นางประนอม คลังทอง

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นางสาวดวงกมล ยุทธเสรี

ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย

นางธาดา สังข์ทอง

นักโบราณคดีชำนาญการ รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

บรรณาธิการ

ดร.ภักดิ์ อยู่คงดี

นักโบราณคดีเชี่ยวชาญ (วิจัยและพัฒนาโบราณคดี)

คณะทำงาน

นายธงชัย สาโค

นายอานนภูมิ มณเฑียร

นางสาวชวกานต์ ศรีสุโข

นายเจริญพงษ์ ชุนข

นายชาญชัย ศรีกาญญา

นางสาวภัทรชนก นิธังกร

นางวิภาวดี สีหามาศย์

นายพิชญ์ ปานมี

นายเลิศ ทองคำ

นางละเอียด พุ่มกลับ

นางสาววาทีณี ถนนมพลกรัง

นายจิณวัฒน์ นาควิจิตร

ผู้เรียบเรียง

นางสาวนุชจรี ผ่องใสศรี

ควบคุมการพิมพ์

นางสาวนุชจรี ผ่องใสศรี

ภาพถ่าย

นายปริญญา สอนไ

นางสาวชวกานต์ ศรีสุโข

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ว่าที่ร้อยตรีธวัชชัย รามนัญ

ออกแบบ / พิมพ์ที่

พระรามศรีเอชเอ็น ๖๘๘ บรรณารักษ์ ๗๐ ศาลาธรรมสพน์ ทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

คำนำ (ครั้งที่ ๑)

สุโขทัย เคยเป็นเมืองสำคัญในดินแดนลุ่มแม่น้ำยมมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางการเมืองของดินแดนแถบนี้ ด้วยการรวบรวมชุมชนของชาวไทยที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อสุโขทัยตั้งเป็นราชธานีนั้น อาณาเขตขยายออกไปอย่างกว้างขวาง มีสภาพทางสังคม เศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง สุโขทัยจึงนับเป็นเมืองที่มีความสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย ในช่วงระยะเวลาที่สุโขทัยเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ได้สร้างสรรค์สถาปัตยกรรมในรูปแบบต่างๆ อันสอดคล้องกับคตินิยมและสถาบันต่างๆ ทางสังคม สิ่งก่อสร้างหรือที่เรียกกันว่า โบราณสถานในสุโขทัยมีจำนวนไม่น้อย ก่อสร้างด้วยวัสดุที่คงทนถาวร ยังคงหลงเหลือเป็นประจักษ์พยานถึงความรุ่งเรืองในอดีตได้เป็นอย่างดี

โบราณสถานเหล่านี้ กรมศิลปากรเริ่มดำเนินการสำรวจและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานใน พุทธศักราช ๒๔๗๘ หลังจากนั้นจึงมีการสำรวจเพื่อการขุดแต่งบูรณะตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๖ เรื่อยมา จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๑๙ กรมศิลปากรริเริ่มจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ จึงดำเนินการสำรวจโบราณสถานต่างๆ อีกครั้งหนึ่งเพื่อเตรียมรับการดำเนินงานขุดแต่งบูรณะและพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ (พุทธศักราช ๒๕๒๐ - ๒๕๒๔) ต่อมาเมื่อการขุดแต่งบูรณะปรับปรุงภูมิทัศน์อันเป็นการพัฒนาเมืองโบราณดำเนินอยู่นั้น ชากสิ่งก่อสร้างที่เคยมีดินทับถมได้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปร่าง ปรากฏโบราณสถานที่พบใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๖ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีนายนิคม มูลิกะคามะ เป็นผู้อำนวยการโครงการฯ ได้ร่วมกับหน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัย มีนายประโชติ สังขุนกิจ เป็นหัวหน้าหน่วยฯ ร่วมกันจัดทำแผนงานสำรวจโบราณสถานภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ในพื้นที่ ๗๐ ตารางกิโลเมตร) ขึ้นโดยมอบหมายให้นางสาว มณีรัตน์ ท้วมเจริญ นายสุรพล ดำริห์กุล นายพิรักษ์ ชวนะเกรียงไกร นายสิงห์คม บริสุทธิ์ และนายธวัชชัย พลบุตร เป็นผู้รับผิดชอบ ร่วมกันในการสำรวจและเรียบเรียงผลการสำรวจ ตลอดจนศึกษาค้นคว้าข้อมูลประกอบเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการจัดทำทำเนียบโบราณสถานต่อไป

ผลจากการอนุรักษ์และพัฒนาครั้งนี้ พอสรุปได้ว่า โบราณสถานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจำนวน ๑๙๓ แห่ง มีทั้งที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก เอกสารโบราณ หรือเป็นชื่อที่เรียกขานกันมานานแล้วและที่ไม่มีชื่อเรียกขาน จึงกำหนดให้เป็นโบราณสถานร้าง มีหมายเลขกำกับตามลำดับ โบราณสถานเหล่านี้หลายแห่งได้รับการขุดแต่งบูรณะ เป็นต้นว่า เนินปราสาท วัดมหาธาตุ วัดตระพังเงิน วัดศรีสวาย วัดสระศรี วัดตระกวน วัดชนะสงคราม วัดพระพายหลวง วัดเชตุพน ฯลฯ โบราณสถานส่วนใหญ่เป็นพุทธสถาน สร้างขึ้นตามคตินิยมของพุทธศาสนาฝ่ายหินยานอย่างล้นเกล้า ซึ่งเป็ศาสนาประจำอาณาจักรสุโขทัย อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีโบราณสถานอีกหลายแห่งที่เป็นศาสนสถานสร้างตามคตินิยมในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งแพร่หลายในดินแดนแถบนี้มาก่อน รายละเอียดต่างๆ ของโบราณสถานแต่ละแห่งได้รวบรวมเรียงลำดับจัดทำขึ้นเป็นทำเนียบโบราณสถานสุโขทัยซึ่งแล้วเสร็จในปี พุทธศักราช ๒๕๒๗ แต่ยังมีได้นำมาจัดพิมพ์แต่อย่างใด

ในปี พุทธศักราช ๒๕๓๐ กองโบราณคดี ได้รับงบประมาณจำนวนหนึ่ง จากงบเร่งรัดฟื้นฟูการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ต่างๆ ในประเทศ สำหรับโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนอกจากได้รับงบประมาณในการปรับปรุงโครงการด้านต่างๆ แล้ว ยังมีงบประมาณสำหรับการจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ กองโบราณคดีจึงได้เลือกจัดพิมพ์ “ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” โดยมอบหมายให้ฝ่ายวิชาการอนุรักษ์และพัฒนาตรวจสอบต้นฉบับเดิม พร้อมปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อมูลและหลักฐานที่ค้นพบใหม่ เพื่อให้เป็นเอกสารที่ทันสมัยและมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด สำหรับการเตรียมต้นฉบับและควบคุมการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ดำเนินงานโดย นางอมรา ศรีสุชาติ นายพิรักษ์ ชวนะเกรียงไกร และนางสาวพญู วงษ์น้อย

กรมศิลปากร หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้าและสนใจประวัติศาสตร์โบราณคดีของชาติตามสมควร

คำนำ

กรมศิลปากรเริ่มดำเนินการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นครั้งแรก โดยประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ ครั้งนั้นเป็นจำนวน ๗๕ แห่ง แล้วจึงดำเนินการสำรวจเพื่อขุดแต่งบูรณะตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๖ เรื่อยมา จนในพุทธศักราช ๒๕๑๙ กรมศิลปากรเริ่มจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและผลจากการดำเนินงานมีการสำรวจพบโบราณสถานรวมทั้งหมด ๑๙๓ แห่งพร้อมทั้งจัดพิมพ์เป็นหนังสือ “ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑

ช่วงเวลาที่ผ่านมากกว่า ๓๐ ปีมีการอนุรักษ์และพัฒนาทางโบราณคดีในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสำรวจ ศึกษาค้นคว้า และขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี เป็นผลให้มีการค้นพบโบราณสถาน และข้อมูลความรู้ใหม่ๆ มากมาย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยพบทวนข้อมูลทำเนียบโบราณสถานขึ้น ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีการค้นพบโบราณสถานทั้งสิ้น ๒๑๗ แห่ง เพิ่มขึ้นจากเดิมถึง ๒๔ แห่ง เห็นสมควรปรับปรุงหนังสือ ทำเนียบโบราณสถานฉบับเดิมให้เป็นปัจจุบัน

พุทธศักราช ๒๕๖๑ กรมศิลปากรจึงจัดสรรงบประมาณให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จัดพิมพ์หนังสือ “ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๑” โดยมอบหมายให้ฝ่ายวิชาการดำเนินการสำรวจโบราณสถานทั้งหมด พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขข้อมูล และหลักฐานทางโบราณคดีที่มีการค้นพบใหม่ และมีนางสาวนุชจรี ผ่องใสศรี เป็นผู้เรียบเรียงควบคุมการจัดพิมพ์ในครั้งนี้

กรมศิลปากรหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้า ประวัติศาสตร์โบราณคดี โบราณสถานเมืองโบราณสุโขทัยสืบต่อไป

นายอนันต์ ชูโชติ
อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

คำนำ.....	๕
บทนำ.....	๑๔
โบราณสถานในเขตกำแพงเมืองสุโขทัย	
วัดมหาธาตุ.....	๑๙
เนินปราสาท.....	๒๔
วัดศรีสวาย.....	๒๕
วัดสระศรี.....	๒๙
วัดตระพังเงิน.....	๓๒
หลักเมือง.....	๓๕
วัดชนะสงคราม.....	๓๖
วัดตระพังทอง.....	๓๙
วัดใหม่.....	๔๐
วัดตระกวน.....	๔๒
วัดตระพังสอ.....	๔๔
วัดสรศักดิ์.....	๔๕
วัดซ่อนข้าว.....	๔๗
ศาลตาผาแดง.....	๔๙
วัดมูมเมือง.....	๕๐
วัดข้าวสาร.....	๕๑
วัดกำแพงแลง.....	๕๒
โบราณสถานร้าง ก.๑๘.....	๕๓
โบราณสถานร้าง ก.๑๙.....	๕๔
โบราณสถานร้าง ก.๒๐.....	๕๕
โบราณสถานร้าง ก.๒๑.....	๕๖
โบราณสถานร้าง ก.๒๒.....	๕๗
โบราณสถานร้าง ก.๒๓.....	๕๘
โบราณสถานร้าง ก.๒๔.....	๕๙
โบราณสถานร้าง ก.๒๕.....	๖๐
โบราณสถานร้าง ก.๒๖.....	๖๑
โบราณสถานร้าง ก.๒๗.....	๖๒
โบราณสถานร้าง ก.๒๘.....	๖๓
โบราณสถานร้าง ก.๒๙.....	๖๔
โบราณสถานร้าง ก.๓๐.....	๖๕
โบราณสถานร้าง ก.๓๑.....	๖๖
โบราณสถานร้าง ก.๓๒.....	๖๗
โบราณสถานร้าง ก.๓๓.....	๖๘

โบราณสถานร้าง ก.๓๔.....	๖๙
โบราณสถานร้าง ก.๓๕.....	๗๐
โบราณสถานร้าง ก.๓๖.....	๗๑
โบราณสถานร้าง ก.๓๗.....	๗๒
โบราณสถานร้าง ก.๓๘.....	๗๓
โบราณสถานร้าง ก.๓๙.....	๗๔
โบราณสถานร้าง ก.๔๐.....	๗๕
โบราณสถานร้าง ก.๔๑.....	๗๖
โบราณสถานร้าง ก.๔๒.....	๗๗
โบราณสถานร้าง ก.๔๓.....	๗๘
วัดทับข้าว.....	๗๙
โบราณสถานร้าง ก.๔๕.....	๘๐
โบราณสถานร้าง ก.๔๖.....	๘๑
โบราณสถานร้าง ก.๔๗.....	๘๒
โบราณสถานร้าง ก.๔๘.....	๘๓
โบราณสถานร้าง ก.๔๙.....	๘๔
โบราณสถานร้าง ก.๕๐.....	๘๕
โบราณสถานร้าง ก.๕๑.....	๘๖
โบราณสถานร้าง ก.๕๒.....	๘๗
โบราณสถานร้าง ก.๕๓.....	๘๘
โบราณสถานร้าง ก.๕๔.....	๘๙
โบราณสถานร้าง ก.๕๕.....	๙๐
โบราณสถานร้าง ก.๕๖.....	๙๑
โบราณสถานร้าง ก.๕๗.....	๙๒
โบราณสถานร้าง ก.๕๘.....	๙๓
โบราณสถานร้าง ก.๕๙.....	๙๔
โบราณสถานร้าง ก.๖๐.....	๙๕
โบราณสถานร้าง ก.๖๑.....	๙๖
โบราณสถานร้าง ก.๖๒.....	๙๗
โบราณสถานร้าง ก.๖๓.....	๙๘
คลองส่งน้ำ.....	๙๘
สระน้ำและบ่อน้ำ.....	๙๙
กำแพงเมืองและคูเมือง.....	๑๐๐

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

วัดระพังปาน.....	๑๐๔
วัดแม่โจน.....	๑๐๖
วัดหนองปรือ.....	๑๐๘
วัดเนินร่อนทอง.....	๑๐๙
วัดศรีชุม.....	๑๑๐

วัดอ้อมรอบ.....	๑๑๔
วัดพระพายหลวง.....	๑๑๖
โบราณสถานร้าง น.๘.....	๑๒๒
วัดผีดิบ.....	๑๒๔
โบราณสถานร้าง น.๑๐.....	๑๒๔
วัดตระพังผักตบ.....	๑๒๕
โบราณสถานร้าง น.๑๒.....	๑๒๖
วัดป่าสักเหนือ.....	๑๒๗
โบราณสถานร้าง น.๑๔.....	๑๒๘
โบราณสถานร้าง น.๑๕.....	๑๒๙
วัดเตาทุเรียง.....	๑๓๐
วัดสวนแดง.....	๑๓๑
วัดสังฆาวาส.....	๑๓๑
วัดคู้หวาย.....	๑๓๔
วัดหินตั้ง.....	๑๓๕
วัดลาวพันลำ.....	๑๓๖
วัดตันแจ้.....	๑๓๗
วัดร่องสะแก.....	๑๓๘
โบราณสถานร้าง น.๒๔.....	๑๓๙
แหล่งเตาทุเรียงเมืองสุโขทัย.....	๑๔๐
ถนนพระร่วง ๒ สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย.....	๑๔๒
คันดินบึงคับน้ำ หมายเลข ๑.....	๑๔๓
คลองส่งน้ำ หมายเลข ๑.....	๑๔๔
คันดินบึงคับน้ำและคลองส่งน้ำ หมายเลข ๒.....	๑๔๔
อ่างเก็บน้ำ หมายเลข ๑.....	๑๔๕

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้

โบราณสถานร้าง ต.๑.....	๑๔๘
โบราณสถานร้าง ต.๒.....	๑๔๙
โบราณสถานร้าง ต.๓.....	๑๕๐
โบราณสถานร้าง ต.๔.....	๑๕๑
โบราณสถานร้าง ต.๕.....	๑๕๒
วัดตระพังนาค.....	๑๕๒
วัดก้อนแล้ง.....	๑๕๓
โบราณสถานร้าง ต.๘.....	๑๕๔
โบราณสถานร้าง ต.๙.....	๑๕๔
โบราณสถานร้าง ต.๑๐.....	๑๕๕
โบราณสถานร้าง ต.๑๑.....	๑๕๕
โบราณสถานร้าง ต.๑๒.....	๑๕๖
วัดโพรงเม่น.....	๑๕๖

วัดมุลังกา.....	๑๕๘
วัดอโศการาม.....	๑๖๐
โบราณสถานร้าง ต.๑๖.....	๑๖๒
โบราณสถานร้าง ต.๑๗.....	๑๖๒
โบราณสถานร้าง ต.๑๘.....	๑๖๓
วัดสระบอน.....	๑๖๔
วัดตระพังน้ำชาวด.....	๑๖๕
วัดต้นจันทน์.....	๑๖๖
วัดวิหารทอง.....	๑๖๘
วัดป่าสัก(ใต้).....	๑๗๐
โบราณสถานร้าง ต.๒๔.....	๑๗๐
โบราณสถานร้าง ต.๒๕.....	๑๗๑
วัดโป่งจัน.....	๑๗๑
วัดเชตุพน.....	๑๗๒
วัดเจติยสี่ห้อง.....	๑๗๖
วัดศรีพิจิตรกิริติถัลยาราม.....	๑๘๐
วัดยายชี (ใต้).....	๑๘๒
โบราณสถานร้าง ต.๓๑.....	๑๘๒
โบราณสถานร้าง ต.๓๒.....	๑๘๓
โบราณสถานร้าง ต.๓๓.....	๑๘๓
วัดคลองปาลาน.....	๑๘๔
โบราณสถานร้าง ต.๓๕.....	๑๘๔
ถนนพระร่วง ๑ สุโขทัย-กำแพงเพชร.....	๑๘๖
อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๓ หรือ บึงคอกช้าง.....	๑๘๗
คันดินบังคืบน้ำ หมายเลข ๗.....	๑๘๘
สรีดภงส์ ๒.....	๑๘๘

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก

วัดตระพังช้าง.....	๑๘๒
วัดโบสถ์.....	๑๘๓
วัดปากท่อ (ใต้).....	๑๘๔
วัดอีฝ้าย.....	๑๘๕
วัดหญ้ากร่อน.....	๑๘๖
โบราณสถานร้าง ต.อ.๖.....	๑๘๗
วัดป่าเรไร.....	๑๘๘
วัดช้างล้อม.....	๑๘๙
วัดเพนียดช้าง.....	๒๐๒
วัดต้นมะขาม.....	๒๐๓
วัดเจติยยอดหัก.....	๒๐๔
วัดพระนอน.....	๒๐๕

วัดตระพังทองกลาง.....	๒๐๖
วัดเจดีย์สูง.....	๒๑๐
วัดเกาะไม้แดง.....	๒๑๒
วัดหอดพะยอม.....	๒๑๓
วัดธรรมโสธร.....	๒๑๓
วัดไผ่ยายลัม.....	๒๑๔
วัดปากท่อ (เหนือ).....	๒๑๕
โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๐.....	๒๑๕
วัดขโขงผี.....	๒๑๖
โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๒.....	๒๑๗
วัดตาลคู่.....	๒๑๗
อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๒ หรือ บาราย.....	๒๑๘
คันดินบึงคืบน้ำ หมายเลข ๓.....	๒๑๙

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก

วัดนครชุม.....	๒๒๒
วัดทัพกระสา.....	๒๒๓
วัดยายชี (เหนือ).....	๒๒๔
วัดสะพานหิน.....	๒๒๕
วัดจระเข้ร้อง.....	๒๒๘
โบราณสถานร้าง ต.ต.๖.....	๒๒๙
วัดอรัญญิก.....	๒๓๐
วัดหนองป่าพง.....	๒๓๒
โบราณสถานร้าง ต.ต.๙.....	๒๓๓
วัดป่าลาน.....	๒๓๔
วัดป่าไผ่.....	๒๓๕
วัดตระพังช้างเผือก.....	๒๓๖
วัดช้างรอบ.....	๒๓๗
วัดเขาพระบาทน้อย.....	๒๓๙
โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๕.....	๒๔๒
วัดกำแพงหิน.....	๒๔๓
วัดป่าแดง ๒.....	๒๔๔
วัดต้นมะกอก.....	๒๔๕
วัดนาบึงเดี่ยว.....	๒๔๕
วัดป่าสัก.....	๒๔๖
วัดป่ามะม่วง.....	๒๔๘
โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๒.....	๒๕๑
วัดศรีโกล.....	๒๕๒
วัดตึก.....	๒๕๓
หอเทวาลัยมหาเกษตร.....	๒๕๕

โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๖.....	๒๕๖
วัดมังกร.....	๒๕๗
วัดทัพสะแก.....	๒๖๐
โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๙.....	๒๖๑
วัดทัพเก่า.....	๒๖๒
โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๑.....	๒๖๓
วัดป่าแดง.....	๒๖๔
วัดเจดีย์งาม.....	๒๖๕
วัดโด้อี่แซว.....	๒๖๖
วัดถ้ำหีบบน.....	๒๖๗
วัดถ้ำหีบล่าง.....	๒๖๘
โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๗.....	๒๖๙
โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๘.....	๒๖๙
วัดพระยืน.....	๒๗๐
โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๐.....	๒๗๑
วัดหนองตะกู่.....	๒๗๒
วัดป่ามะม่วงตะวันตก.....	๒๗๓
วัดตระพังกระดาน.....	๒๗๔
วัดคลองเสาหอ.....	๒๗๕
วัดเขาพระบาทใหญ่.....	๒๗๖
วัดกุฎีชี.....	๒๗๘
โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๗.....	๒๗๙
โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๘.....	๒๘๐
โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๙.....	๒๘๑
วัดป่าขวาง.....	๒๘๒
โบราณสถานร้าง ต.ต.๕๑.....	๒๘๓
วัดป่าแดง ๓.....	๒๘๓
สร้อยดงส์ ๑.....	๒๘๔
อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๔.....	๒๘๕
คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๔.....	๒๘๕
อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๕.....	๒๘๖
คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๕.....	๒๘๖
คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๖.....	๒๘๗
สรุป.....	๒๘๘
บรรณานุกรม.....	๒๘๙

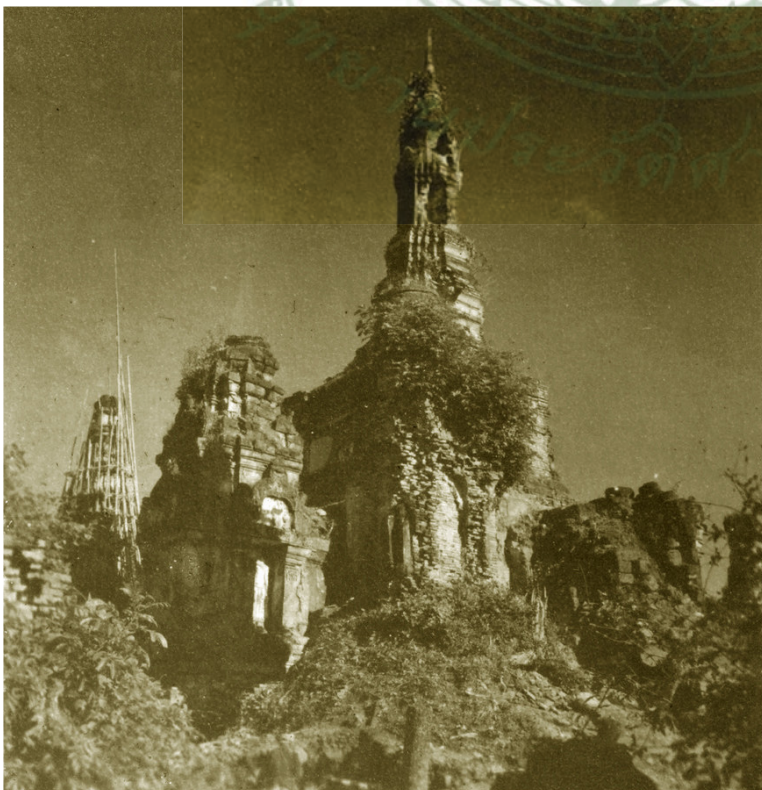
บทนำ

เมืองโบราณสุโขทัย ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา ลาดเอียงไปทิศทางตะวันออก มีเทือกเขาประตักษ์ทอดตัวเป็นแนวยาวทางด้านทิศตะวันตกต่อเนื่องมาจนถึงด้านทิศใต้ ซึ่งเทือกเขานี้ถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของเมืองสุโขทัย เป็นทั้งแหล่งของป่า แร่ธาตุและแหล่งต้นน้ำที่นำมาใช้อุปโภค บริโภคภายในเมือง นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสายเล็กๆ เรียกว่า คลองแม่ลำพัน ที่มีต้นกำเนิดจากจังหวัดลำปาง ไหลผ่านเมืองแล้วไปบรรจบกับแม่น้ำยมที่อยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๒ กิโลเมตร สันนิษฐานว่าเมืองสุโขทัยในระยะแรก ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือโดยมีวัดพระพายหลวงเป็นศูนย์กลาง ต่อมาจึงได้มีการขยับขยายมาสร้างเมืองใหม่ด้านทิศใต้ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

ผังเมืองสุโขทัยมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม เป็นกำแพงดิน ๓ ชั้น คันด้วยคูน้ำ สันนิษฐานว่ากำแพงเมืองชั้นในสร้างขึ้นตั้งแต่แรกครั้งสร้างเมือง แต่คูเมืองชั้นกลางและชั้นนอกนั้นน่าจะสร้างในสมัยที่สุโขทัยอยู่ใต้อำนาจของอยุธยาแล้ว กำแพงเมืองสุโขทัยกว้างประมาณ ๑,๓๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๑,๘๐๐ เมตร มีโบราณสถานสำคัญตั้งอยู่กลางเมือง และกระจายตัวทั่วทั้งเมือง นอกจากนี้ยังพบโบราณสถานใหญ่น้อยกระจายอยู่ทั่วไปภายนอกกำแพงเมืองทั้งสี่ทิศ รวมแล้วมากกว่าสองร้อยแห่ง

กรมศิลปากรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของเมืองโบราณสุโขทัย จึงได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพื่อคุ้มครองพื้นที่ไว้เป็นมรดกของชาติ และเพื่อให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของเมือง จึงขึ้นทะเบียนขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมโบราณสถานทั้งหมด ๗๐ ตารางกิโลเมตร โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๙๒ ตอนที่ ๑๑๒ วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๘ และก่อตั้งเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในปีถัดมา แล้วเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๑

นอกจากนี้คณะกรรมการมรดกโลกแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ประกาศในการประชุม ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย ให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร เป็นมรดกโลก เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ นับเป็นมรดกโลกตามบัญชีในลำดับที่ ๕๗๔

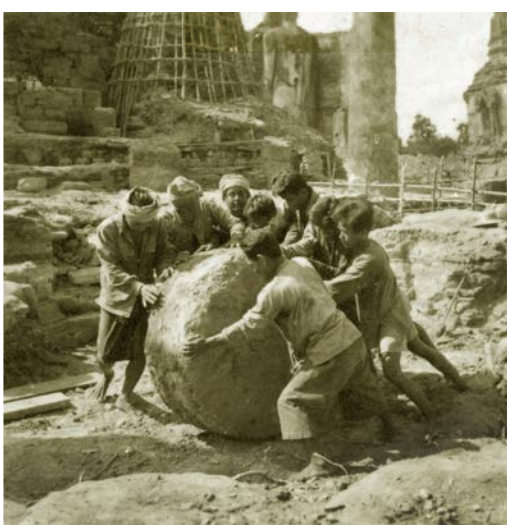
วัดมหาธาตุ ก่อนการขุดแต่ง

ภาพขณะทำการขุดแต่งและบูรณะวัดมหาธาตุ

ภาพพระอจนะ วัดศรีชุม ขณะทำการบูรณะ

ภาพขณะทำการขุดแต่งและบูรณะวัดมหาธาตุ

ปัจจุบันเมืองโบราณสุโขทัยมีการขยายตัวมากขึ้นกว่าในอดีตทั้งพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม จึงมักเกิดปัญหาการบุกรุกทำลายโบราณสถาน ทั้งด้วยความตั้งใจหรือด้วยความไม่รู้ก็ตาม ย่อมเกิดผลกระทบต่อโบราณสถานอันทรงคุณค่าและเป็นมรดกของชาติ ประกอบกับหนังสือทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่ใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานนั้นเป็นข้อมูลเดิม จึงต้องทำการสำรวจโบราณสถานทั่วทั้ง ๗๐ ตารางกิโลเมตรใหม่อีกครั้ง เพื่อเป็นการปรับปรุงข้อมูลให้สอดคล้องกับปัจจุบัน โดยใช้หนังสือทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฉบับเดิมเป็นหลัก ประกอบกับข้อมูลการสำรวจจารึกและเอกสารทางประวัติศาสตร์ หนังสือทางวิชาการที่ศึกษาเรื่องราวของสุโขทัยทั้งในด้านประวัติศาสตร์ และรูปแบบศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรายงานการขุดค้นขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ของกรมศิลปากรในช่วงปีที่ผ่านมา มาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาในครั้งนี้ด้วย ซึ่งผลจากการดำเนินงานสำรวจและศึกษาโบราณสถานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พบจำนวนโบราณสถานดังนี้

- โบราณสถานในเขตกำแพงเมืองสุโขทัย จำนวน ๖๖ แห่ง
- โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ จำนวน ๓๐ แห่ง
- โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ จำนวน ๓๙ แห่ง
- โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก จำนวน ๒๕ แห่ง
- โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก จำนวน ๕๘ แห่ง

รวมโบราณสถานที่สำรวจพบแล้วทั้งสิ้น ๒๑๘ แห่ง ซึ่งในการจัดทำรายละเอียดของโบราณสถานในหนังสือทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๑ นี้ใช้ตัวอักษรย่อกำหนดตำแหน่งโบราณสถานแบ่งออกตามทิศ ดังนี้

- ก หมายถึง โบราณสถานกลางเมืองหรือในกำแพงเมือง
- น หมายถึง โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ
- ด หมายถึง โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้
- ต.อ. หมายถึง โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก
- ต.ต. หมายถึง โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก

วัดมหาธาตุ

โบราณสถานในเขตกำแพงเมืองสุโขทัย

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองสุโขทัย ในเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๐.๓๐ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘.๓๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดมหาธาตุเป็นวัดที่สำคัญของสุโขทัยมาแต่โบราณ เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ พื้นที่บริเวณวัดกว้าง ยาว ด้านละ ๒๐๐ เมตร มีพระเจดีย์มหาธาตุรูปดอกบัวตูมหรือพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นหลักของวัด ภายในรายรอบไปด้วยเจดีย์แบบต่างๆ ฐานวิหาร ฐานโบสถ์ และซุ้มคูหาพระพุทธรูป ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. เจดีย์มหาธาตุ เป็นเจดีย์ประธานตั้งอยู่กลางวัด ลักษณะรูปทรงแบบดอกบัวตูมหรือพุ่มข้าวบิณฑ์ ตั้งอยู่บนชั้น แวนฟ้า ๓ ชั้น รอบฐานชั้นล่างสุดมีปูนปั้นรูปพระสาวกเดินพนมมือโดยรอบ ขนาดของฐานเจดีย์ กว้าง ยาวด้านละ ๒๗ เมตร สูง ๒๙ เมตร บนฐานอันเดียวกันโดยรอบมีปรางค์ ๔ องค์ ตั้งอยู่ด้านหน้าเจดีย์ทั้ง ๔ ทิศ และบริเวณที่มุมทั้ง ๔ ทิศ มีเจดีย์ ทรงปราสาทแบบศรีวิชัยผสมลังกา ๔ องค์ ตั้งอยู่เป็นเจดีย์บริวารของเจดีย์ประธาน

๒. เจดีย์รายแบบต่างๆ เรียงรายภายในบริเวณวัด จำนวน ๒๐๐ องค์

๓. ฐานวิหาร ขนาดต่างๆ กัน ๑๐ แห่ง ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด วิหารที่สำคัญมีขนาดใหญ่ ได้แก่ วิหารพระศรีศากยมุนี ตั้งอยู่ด้านหน้า หรือทิศตะวันออกของเจดีย์พระมหาธาตุ

๔. ซุ้มคูหา จำนวน ๘ ซุ้ม เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ตั้งอยู่ทั่วไปในวัด

๕. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของเจดีย์มหาธาตุ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๕ เมตร

๖. สระน้ำ ๔ สระ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก

๗. กำแพงแก้ว ก่อด้วยอิฐ ล้อมรอบบริเวณวัดทั้ง ๔ ด้าน กว้าง ยาวด้านละ ๒๐๐ เมตร

ประวัติ

วัดมหาธาตุเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุด สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนต้น ศิลาลาจิรกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ (หลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๓ - ๒๖) ได้กล่าวว่า “กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีพระพุทธรูปอันราม” ที่วัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัยนี้พบว่ามีพระเจดีย์มหาธาตุเป็นเจดีย์ประธานของวัด และยังมีปรางค์เจดีย์อื่นๆ มากมาย

ภายในวิหารหลวง ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ เคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดแบบสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๖.๒๕ เมตร พระมหาธรรมราชาลิไทโปรดฯ ให้หล่อขึ้นและทำการฉลองในปี พุทธศักราช ๑๙๐๔ มีความบางตอนจากศิลาจารึก กล่าวถึงพระพุทธรูปองค์นี้ด้วยเช่นกัน จากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ พุทธศักราช ๑๙๐๔ (หลักที่ ๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๘ - ๑๓) กล่าวไว้ว่า

“เมื่อแล้วออกพรรษา จึงกระทำมหาทานฉลองพระสัมฤทธิ์อันหล...ตนพระพุทธเจ้าเราอันประดิษฐานกลางเมืองสุโขทัย ซึ่งลงวันออกพระศรีรัตนมหาธาตุนั้น ฉลองสดับธรรมทุกวัน ถ้วนร้อยวัน”

ยังมีข้อความบางตอนบันทึกไว้ในจารึกกรุงสุโขทัยกล่าวถึงเชิงประวัติศาสตร์โบราณสถานแห่งนี้ จากศิลาจารึกวัดศรีชุม ประมาณพุทธศักราช ๑๘๘๔ - ๑๙๑๐ (หลักที่ ๒ ด้าน ๒ บรรทัดที่ ๒๑ - ๓๕) ความว่า

“พระศรีราชจุฬามณีเป็นเจ้าพยายามให้แล้วแล้วจึงก่ออิฐขึ้นเจ็ดวา สทายปูนแล้วบริบวรณพระธาตุหลวงก่อใหม่ เก่าด้วยสูงได้ร้อยสองวาขอเรียกว่าพระธมนันแล สถิตครั้งกลางนครพระกฤษณ์ เมื่อจักสทายปูนในกลางป่านั้นหาปูนยาก หนักหนา หาปูนมิได้ พระศรีราชจุฬามณีเป็นเจ้า จึงอธิษฐานว่าดังนี้...กูแลยังจักได้ตรัสแก่สรรพเทพฤๅณเป็นพระพุทธ

ลวดลายปูนปั้นที่วัดมหาธาตุ

เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุ

จริงว่าไซ้ ฝรั่งให้พบปูน ครั้นกูอิฐฐานบดเม่งแห่งนั้นตายกลายพบ
โป่งปูน อนึ่งทายาดหนักหนา เอามาสทายพระธาตุก่อใหม่เก่าแล้ว
เอามาต่อพระพุทธรูปหินอันหักอันพังบริบูรณ์แล้ว ปูนก็ยังเหลือเลย
พระมหาธาตุหลวงนั้นกระทำปาฏิหาริย์อัศจรรย์หนักหนา และมี
พระธาตุอันใหญ่ล้อมหลายแวก ก่อทั้งมหาพิหารใหญ่ด้วยอิฐ
เสร็จบริบูรณ์แล้ว จึงไปสืบค้นหาเอาพระพุทธรูปหินเก่าแก่แต่บุรา
ด้วยไกล ชั่วสองสามคืน เอามาประดิษฐานไว้ในมหาพิหารกลางแห่ง
ได้ก่อได้ตน ลางแห่งได้ผมได้แขนได้อก ลางแห่งได้หัวตกลอก แลสี
คนหาม เอามาจึงได้ ลางแห่งได้แข้งได้ขา ลางแห่งได้มือได้ตีน
ย่อมพระหินอันใหญ่ ชักมาด้วยล้อเกวียน เข็นเข้าในมหาพิหารเอา
มาต่อติดประชิดด้วยปูน มีรูปโฉมพรรณอันงามพิจิตรดั่งอินทนิรมิต
เอามาประชิดติดกันเป็นตนพระพุทธรูป อันใหญ่ อันถาว อันราม
งามหนักหนา เอามาไว้เต็มในมหาพิหารเรียงหลายถ้อง ช่องงาม
หนักหนาแวก.....”

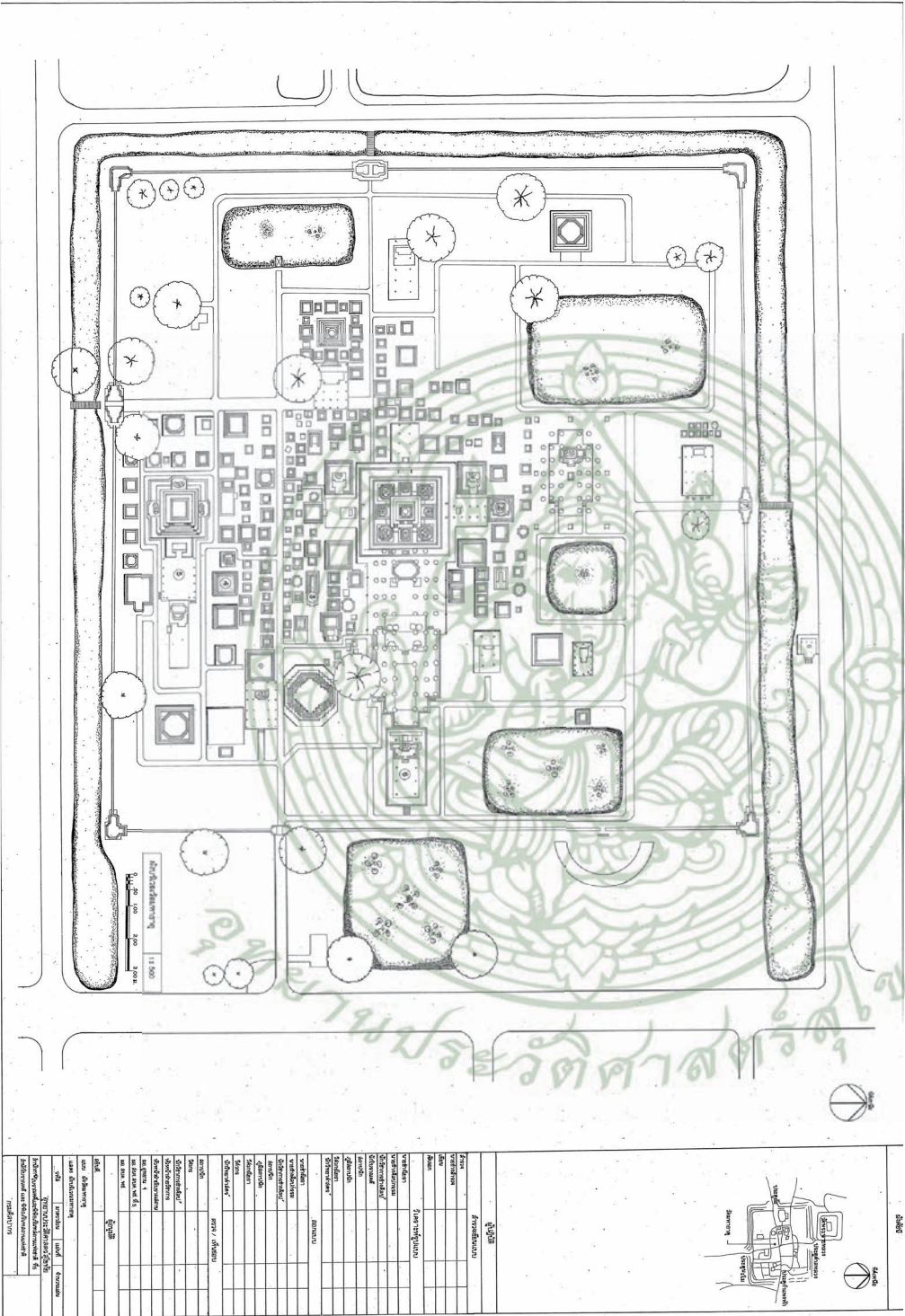
วัดมหาธาตุเป็นวัดที่สำคัญและเป็นกลุ่มโบราณสถาน
ขนาดใหญ่ที่สุดของเมืองสุโขทัย ดังนั้นจึงเป็นจุดศูนย์รวมทั้งงาน
ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในสมัยสุโขทัยที่น่าสนใจเป็น
อย่างยิ่ง

ในบริเวณวัดมหาธาตุนี้ พบจารึกจำนวน ๓ หลักด้วยกัน
จารึกหลักแรกคือ ศิลาจารึกปูนจิตขุนจืด พุทธศักราช ๑๙๓๕
อักษรไทยสุโขทัย พบบริเวณริมเสาเบ็องขวานวิหารหลวง ด้านหลัง
วิหารสูง วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย หลักที่สองคือ
ศิลาจารึกเจดีย์น้อย พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ อักษรสุโขทัย - ขอม
สุโขทัย ภาษาไทย - สันสกฤต พบที่เจดีย์น้อย ด้านหน้าเจดีย์ ๕ ยอด
วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย และหลักที่สามคือ จารึก
ลานทองสมเด็จพะมหาเถรจุฑามณี พุทธศักราช ๑๙๑๙ อักษร
ไทยสุโขทัย - ธรรมล้านนา ภาษาไทย - บาลี พบบริเวณฐานพระประธาน
ในอุโบสถ วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งบูรณะ ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๖
๓. บูรณะครั้งต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๑๑
๔. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๔ - ๒๕๒๖ มีการขุดค้นทางโบราณคดีภายในวัดมหาธาตุจำนวน ๒ หลุม เสริมความมั่นคงและปรับปรุงสภาพแวดล้อม อนุรักษ์ประติมากรรมปูนปั้น
๕. พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีการขุดค้นทางโบราณคดีภายในวัดมหาธาตุจำนวน ๓ หลุม
๖. ขุดลอกคูน้ำ พุทธศักราช ๒๕๖๐

ผังบริเวณ วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ

เนินปราสาท

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๒

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๐.๖๑ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘.๗๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

บริเวณเนินปราสาทนั้น เป็นเนินดินที่มีระดับสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ โดยรอบภายในกำแพงเมืองสุโขทัย มีขนาดกว้างยาวประมาณด้านละ ๒๐๐ เมตร ภายในบริเวณมีฐานโบราณสถาน ๑ แห่ง เป็นฐานก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รอบขอบฐานที่บัวเส้นลวดและหน้ากระดานบางแห่งฉาบปูนไว้ เรียกกันว่า เนินปราสาท ขนาดกว้าง ๒๘ เมตร ยาว ๔๒ เมตร สูง ๒.๕๐ เมตร และยังพบสระน้ำอยู่อีก ๓ สระ ในบริเวณใกล้เคียง กับเนินปราสาทด้วย จากการบูรณะเมื่อ พุทธศักราช ๒๕๒๖ พบชิ้นส่วนศิระของตุ๊กตาสำริดและชิ้นส่วนของตุ๊กตาหินรูปสิงโตที่บริเวณใกล้ฐานของโบราณสถาน

ประวัติ

เมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งออกผนวชเสด็จมาที่เนินปราสาทแห่งนี้ พบศิลาจารึกหลักที่ ๑ ลักษณะเป็นแท่งศิลารูปสี่เหลี่ยม มียอดแหลมมนสูง ๑ เมตร ๑๑ เซนติเมตร และพระแท่นมณฑลศิลาบาตรทำด้วยหินอ่อนกว้าง ๑.๒๐ เมตร ยาว ๑.๖๐ เมตรหนา ๓ เซนติเมตร ปัจจุบันศิลาจารึกดังกล่าวจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ส่วนพระแท่นมณฑลศิลาบาตรอยู่ที่วิหารยอด ข้างปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

ในอดีตเชื่อว่าเนินปราสาทคือที่ตั้งของพระราชวังในสมัยสุโขทัย แต่การศึกษาทางโบราณคดีพบว่าเนินปราสาทน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของวัดมหาธาตุ และทำหน้าที่เหมือนศาลาการเปรียญ เนื่องจากไม่พบหลักฐานที่แสดงถึงการเป็นพระราชวัง

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๖
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๐
๔. ขุดค้นทางโบราณคดี ๑ หลุม บริเวณทิศเหนือก่อนถึงสระน้ำ พุทธศักราช ๒๕๒๔
๕. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖

วัดศรีสวาย

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๓

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศใต้ ประมาณ ๓๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รั้ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๗.๐๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๘.๙๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สันนิษฐานว่าเดิมสร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวสถานตั้งแต่สมัยก่อนเมืองสุโขทัย ต่อมาภายหลังจึงดัดแปลงเป็นวัดในพระพุทธศาสนา โบราณสถานประกอบด้วย

๑. ปราสาท ๓ องค์ เป็นประธานของวัด ส่วนฐานก่อด้วยศิลาแลง และตอนบนก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศใต้ ต่างจากโบราณสถานอื่นๆ ในเมืองสุโขทัยที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฐานกว้างด้านละ ๖.๕๐ เมตร ภายในปราสาทองค์ด้านตะวันออกมีภาพจิตรกรรมอยู่ด้วย

๒. วิหาร ๒ ตอน ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศใต้ของปราสาท ๓ องค์ เป็นวิหารที่ก่อด้วยอิฐและเสาศิลาแลง ฐานกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๒ เมตร วิหารตอนในเจาะช่องแสงที่ผนัง ซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงสุโขทัยตอนปลาย - ยุคอยุธยาตอนต้น

๓. กำแพงแก้ว ล้อมรอบปราสาท ๓ องค์ และส่วนหนึ่งของวิหารตอนในไว้ กว้าง ๓๔ เมตร ยาว ๔๔ เมตร

๔. กำแพงวัด ก่อด้วยศิลาแลง ล้อมรอบโบราณสถานภายในไว้ทั้งหมดพื้นที่กว้าง ๑๐๖.๕๐ เมตร ยาว ๑๑๗.๕๐ เมตร และมีซุ้มประตูทางเข้าทางทิศใต้หรือด้านหน้าของวัด

๕. สระน้ำ จำนวน ๑ สระ อยู่ภายในเขตกำแพงวัด มีลักษณะคล้ายครึ่งวงกลม โอบล้อมโบราณสถานกลุ่มปราสาท ๓ องค์ และวิหารทางด้านทิศเหนือและตะวันออก

๖. ฐานอาคาร ก่อด้วยศิลาแลง อยู่ภายในบริเวณวัด แต่อยู่ภายนอกกำแพงแก้วทางด้านทิศตะวันตก กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๐ เมตร จำนวน ๑ ฐาน

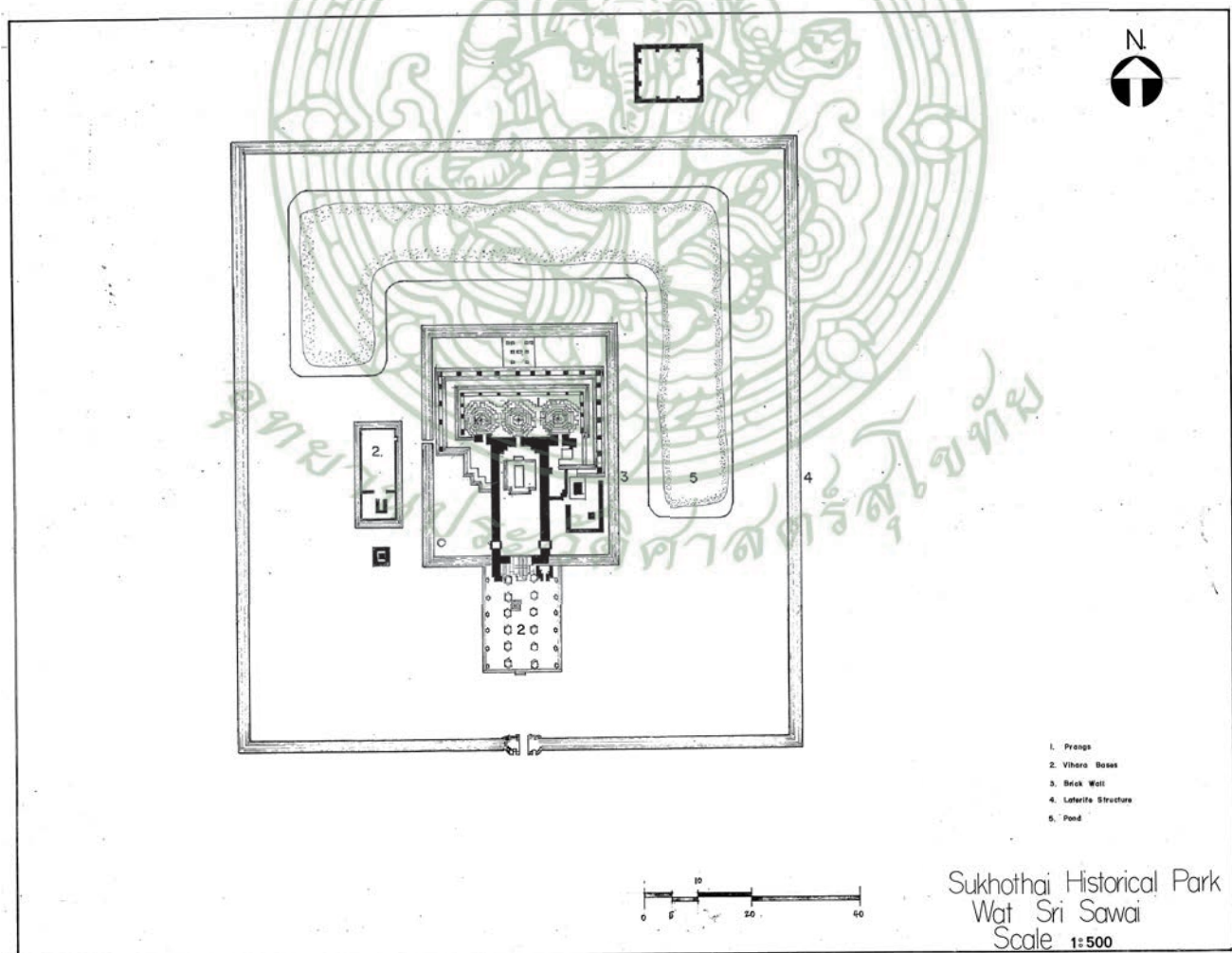

ประวัติ

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ ทำให้สันนิษฐานว่าวัดศรีสวายสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และมีการบูรณะเพิ่มเติมในสมัยอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสันนิษฐานไว้ว่า วัดนี้เดิมคงเป็นเทวสถานและคงมีชื่อเรียกว่า “ศรีศิวายะ” ซึ่งหมายถึงพระศิวะ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นดำรงพระราชอิสริยยศพระบรมโอรสาธิราชฯ ประพาสทรงพบรูปพระสยม “พระศิวะ” ในวิหารและหลักไม้ปักอยู่ในโบสถ์ซึ่งทรงสันนิษฐานไว้ว่า “เดิมคงเป็นโบสถ์พราหมณ์ใช้ในพิธีโล้ชิงช้า (ตรียัมปวาย)” บริเวณรอบนอกกำแพงแก้วมีสระน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า “สระลอยบาป” ตามศาสนาฮินดู อาจใช้ในพิธีลอยบาปหรือล้างบาป ในเวลาต่อมาวัดนี้กลายเป็นวัดในพระพุทธศาสนา และมีการพบพระพุทธรูปแบบศิลปะลพบุรีด้วย

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๖
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙
๔. ขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๕๓

ผังบริเวณ วัดศรีสวาย

วัดศรีสวาย

วัดสระศรี

วัดสระศรี

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๔

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองสุโขทัย ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศเหนือประมาณ ๓๕๐ เมตร ตัววัดตั้งอยู่บนเกาะกลางสระพังตระกวน ในเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๘.๔๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๓๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดกลาง กลางสระน้ำขนาดใหญ่ที่มีชื่อว่าสระพังตระกวน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก โบราณสถานในวัดประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

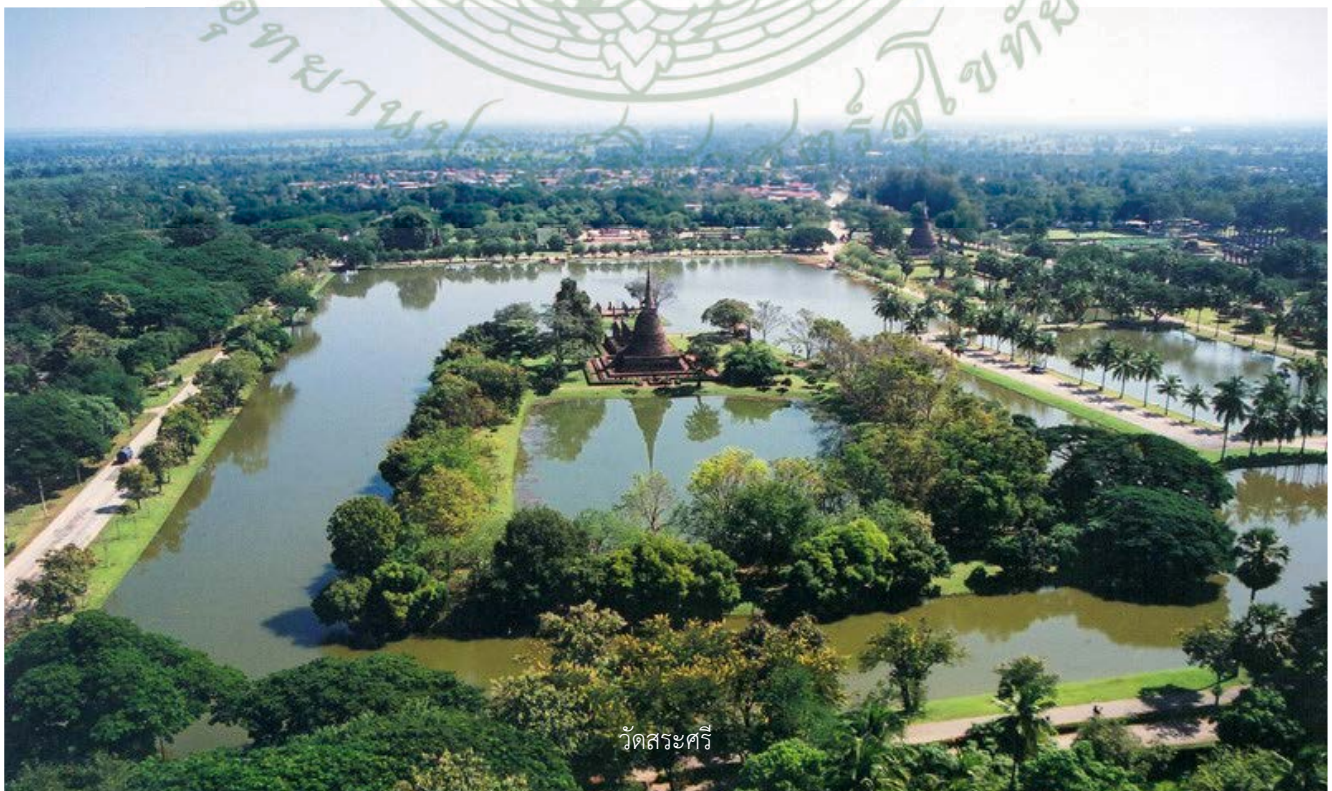
๑. เจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ ก่อด้วยอิฐ รูปทรงสมบูรณ์ถึงยอด มีฐานชั้นล่างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยกพื้นสูงเป็นฐานทักษิณ และมีระเบียงคดอยู่โดยรอบ ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๑๗.๒๐ เมตร

๒. วิหาร ขนาด ๗ ห้อง ก่อด้วยอิฐ เสาทำจากศิลาแลง อยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน มีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยประดิษฐานที่ฐานชุกชี วิหารกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๓๑ เมตร

๓. เจดีย์ขนาดเล็กแบบศรีวิชัยผสมลังกา ก่อด้วยอิฐ ฐานกว้างด้านละ ๔ เมตร มีซุ้มพระพุทธรูปอยู่ทั้ง ๔ ทิศ สถาปัตยกรรม ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน นอกจากนี้ยังพบฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทั่วไปโดยรอบ อีก ๕ องค์

๔. ฐานโบสถ์ ขนาด ๒ ห้อง ก่อด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่บนเกาะขนาดเล็กกลางน้ำด้านทิศตะวันออกของเกาะที่ตั้งกลุ่มโบราณสถานใหญ่ โดยมีสะพานไม้ข้ามต่อถึงกันได้ เป็นโบสถ์ขนาดกว้าง ยาวด้านละ ๑๐ เมตร มีเสมาหินปักโดยรอบ

๕. สระน้ำขนาดใหญ่ หรือสระพังตระกวน มีเนื้อที่ประมาณ ๗๐ ไร่เศษ โดยมีเกาะที่ตั้งกลุ่มโบราณสถานอยู่ตรงกลาง เดิมมีถนนทางหลวงผ่ากลางสระ ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรมแล้ว

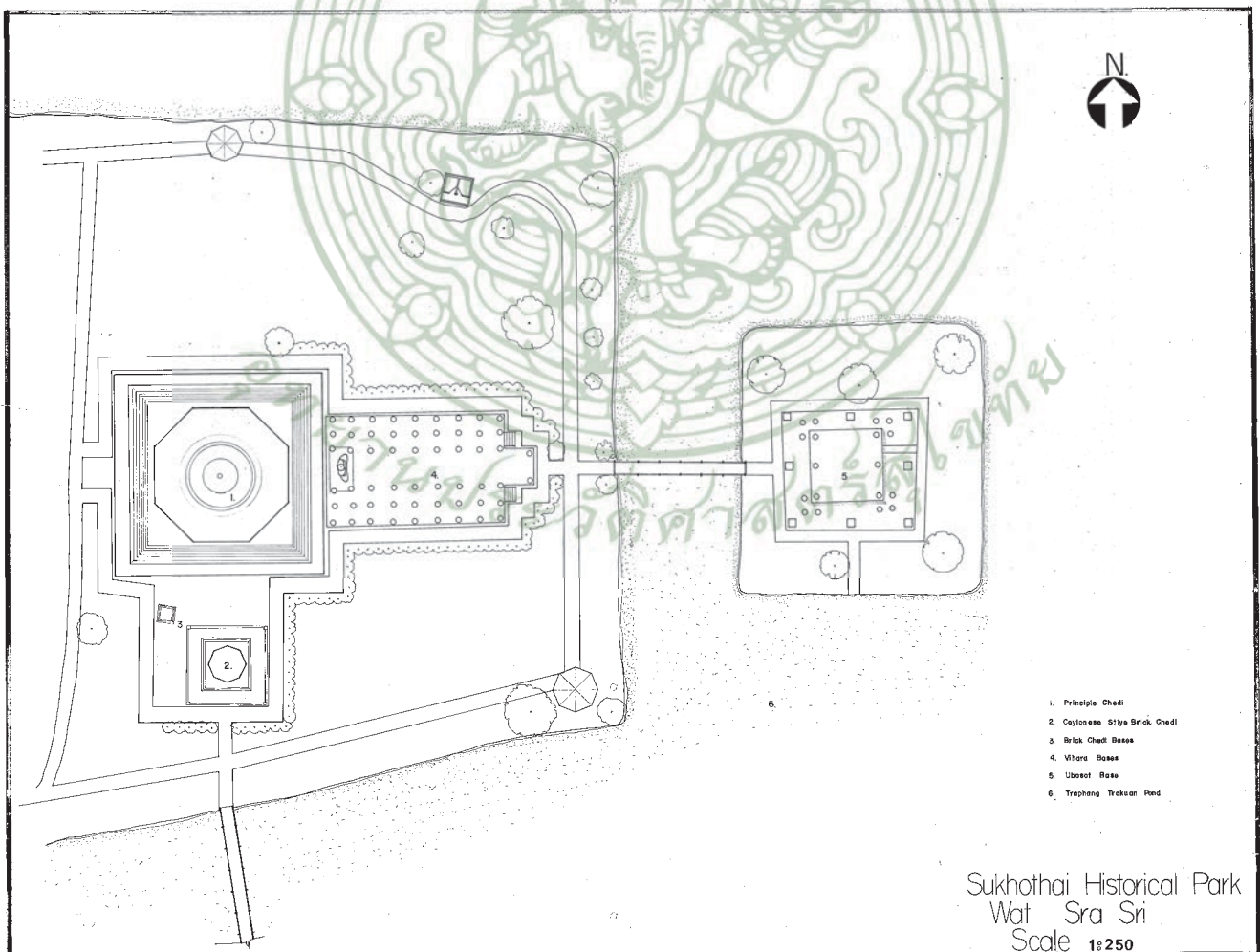
วัดสระศรี

ประวัติและความสำคัญ

วัดสระศรีเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางตระพังตระกวน ซึ่งเป็นตระพังหรือสระน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของเมืองสุโขทัย จากการอนุรักษ์และพัฒนาทางโบราณคดีพบเจดีย์สำริด กรวยหิน กรวยเหล็ก และเจดีย์ดีบุกขนาดเล็ก ภายในกรวยของเจดีย์ประธาน วัดสระศรี

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๔๙๖ - ๒๔๙๘
๓. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘
๔. ขุดลอกสระน้ำ ขุดปรับถนนไปสร้างเลียบสระน้ำ พุทธศักราช ๒๕๒๑
๕. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๕
๖. ขุดลอกตระพังตระกวน พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

ผังบริเวณ วัดสระศรี

วัดสระศรี

วัดตระพังเงิน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๕

ที่ตั้ง : อยู่ติดกับคูน้ำของวัดมหาธาตุทางทิศตะวันตก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๑.๘๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๙.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดกลางที่สร้างในสมัยสุโขทัย ตั้งอยู่โดยรอบขอบสระน้ำหรือตระพังเงิน สามารถแบ่งสิ่งก่อสร้างในวัดตระพังเงินออกเป็น ๒ กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มโบราณสถานที่ตั้งอยู่ริมขอบตระพังเงินด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วย

๑. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูม ตั้งอยู่บนฐานสูงหลายชั้นฐานเชิงชั้นที่ ๑ ก่อด้วยศิลาแลงถัดขึ้นไปก่อด้วยอิฐทั้งหมด ที่เรือนธาตุมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนอยู่ทั้ง ๔ ทิศ สภาพสมบูรณ์ ขนาดกว้างของฐานด้านละ ๑๐.๕๐ เมตร

๒. ฐานวิหาร ๗ ห้อง ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ก่อด้วยอิฐ มีเสาศิลาแลงที่ฐานซุ้มซีกมีพระพุทธรูปปูนปั้นประดิษฐานอยู่ ฐานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร

๓. เจดีย์ทรงวิมาน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ ยอดหักมีซุ้มพระพุทธรูปอยู่ทั้ง ๔ ทิศ ก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ ๗.๕๐ เมตร

๔. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๓ องค์

๕. บ่อน้ำโบราณ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวิหาร

๖. คูน้ำ เป็นแนวยาวโอบล้อมกลุ่มโบราณสถานนี้ไว้ทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ โดยคูน้ำกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ กว้าง ยาวด้านละประมาณ ๑๐๐ เมตร

กลุ่มที่สอง ตั้งอยู่บริเวณเกาะกลางตระพังเงิน ประกอบด้วย

๑. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยอิฐและเสาศิลาแลง ขนาดของฐานกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๙ เมตร มีเสมาหินปักกรอบแปดทิศ

๒. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๑ ฐาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของโบสถ์

๓. บ่อน้ำโบราณ จำนวน ๑ บ่อ อยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานโบสถ์

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานชื่อวัดตระพังเงินในศิลาจารึก แต่พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (เมื่อครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ มีข้อความกล่าวถึงตระพังเงินไว้ว่า “ที่ริมวัดมหาธาตุทางด้านตะวันออก มีที่ดินว่างเปล่าอยู่แปลงหนึ่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมรีทางด้านเหนือ กับด้านใต้ มีเนินดินและมีคูต่อไปประจบกับคูวัดมหาธาตุเป็นอันเดียวกัน ด้านตะวันตกที่ติดกับวัดมหาธาตุนั้น มีกำแพงแต่ไม่มีคู ด้านตะวันออกมีคู คูด้านเหนือและไต้ันยาวต่อไปจนจดคูด้านตะวันตก เข้าใจว่าน้ำในตระพังทองด้านตะวันออกกับตระพังเงินด้านตะวันตก จะมีทางไหลให้เดินเข้าคูวัดกับที่แปลงต่อนั้นได้ตลอด”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๙
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๑๐
๔. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖
๕. ขุดลอกขอบตระพังเพื่อเสริมเกาะกลางน้ำ พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดตระพังเงิน

หลักเมือง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๖

ที่ตั้ง : อยู่ติดกับคูน้ำด้านทิศเหนือของวัดมหาธาตุ หรือ ทางด้านทิศใต้ของวัดชนะสงคราม

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๕.๒๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๓.๘๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๘

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก ตั้งเป็นอาคารเดี่ยว ลักษณะฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกพื้นสูง มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ด้านบนมีฐานบัวก่อด้วยอิฐรองรับเสาแปดเหลี่ยมทำด้วยศิลาแลง แต่เดิมน่าจะมีเครื่องบนทำด้วยไม้และหลังคามุงกระเบื้อง ปัจจุบันชำรุดหายไป ขนาดของฐานกว้างด้านละ ๓ เมตร สูง ๑.๕๐ เมตร หากโบราณสถานแห่งนี้เป็นหลักเมืองสุโขทัย คงจะสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองสุโขทัยเมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ขึ้นเป็นกษัตริย์พระองค์แรกในราวพุทธศักราช ๑๗๘๑ โดยย้ายจากเมืองบริเวณวัดพระพายหลวง ตามข้อสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์โบราณคดีโดยทั่วไป มาสร้างเมืองใหม่บริเวณที่มีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง จึงต้องสร้างหลักเมืองขึ้นใหม่

ประวัติ

โบราณสถานที่เข้าใจว่าเป็น “หลักเมือง” สุโขทัยนี้ มาจากข้อสันนิษฐานที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” โดยกล่าวไว้ว่า “แต่ทางทิศเหนือวัดมหาธาตุ ริมวัดที่เรียกกันว่า วัดชนะสงครามนั้น มีสถานอันหนึ่งซึ่งราษฎรเรียกว่าศาลากลางเมือง ได้แต่งให้พระวิเชียรปราการไปตรวจดูก่อน บอกว่าเข้าใจว่าจะเป็นหลักเมือง ครั้นไปดูเองภายหลังก็ลงเนื้อเห็นด้วย คือมีเป็นเนินอยู่เฉยๆ ก่อนแต่ครั้งให้ถางและขุดลงไป จึงได้เห็นท่าทางพอเดาได้ ว่ามีเสาแลงตั้งขึ้นไปทั้ง ๔ มุม มีมุมละ ๒ เสาซ้อนกันเป็น ๒ ชั้น ที่ตรงกลางเนินมีหลุมซึ่งเข้าใจว่าคงจะเป็นหลุมที่ฝังนิมิต ในหลุมนั้นมีศิลาแผ่นแบนทิ้งอยู่แผ่นหนึ่งแต่แตกแยกเป็นสองชิ้น ตรวจดูศิลานั้นก็แลเห็นเป็นลายอะไรเลือนๆ จึงเหลือที่จะรู้ได้ว่าเป็นอะไร บางทีจะเป็นแผ่นศิลาที่ลงดวงของเมืองก็ได้”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๙๘ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๓

วัดชนะสงคราม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๗

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๘.๐๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๕.๓๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดกลาง แผนผังของวัดวางตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ตั้งอยู่บนเนินดินด้านทิศเหนือของวัดมหาธาตุและใกล้กับศาลหลักเมือง ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆัง องค์ขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๓๕ เมตร มีลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัย คือ มีบัวถลา (บัวคว่ำ) ๓ ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นบัวปากกระฆัง องค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตรและปลียอด (ไม่มีเสาดาน)

๒. ฐานวิหาร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกหรือด้านหน้าของเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐ และมีเสาวิหารกลมก่อด้วยศิลาแลง ฐานกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๙ เมตร

๓. ฐานโบสถ์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐ เสาศิลาแลง มีเสมาหินล้อมรอบ ฐานกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๘.๕๐ เมตร อีกหนึ่งฐานอยู่ด้านทิศตะวันออกถัดจากวิหาร ฐานโบสถ์หลังนี้ตั้งอยู่กลางน้ำ คงจะใช้น้ำแทนใบเสมา แสดงความเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ สันนิษฐานว่าโบสถ์ที่อยู่ด้านทิศตะวันตกนั้นสร้างขึ้นภายหลังในช่วงสุโขทัยตอนปลาย เนื่องจากมีขนาดสูง ใหญ่ แบบที่นิยมกันในสมัยอยุธยาและมีได้ตั้งอยู่ตามแนวแกนทิศ ซึ่งเป็นแผนผังการสร้างวัดของสุโขทัย

๔. ฐานเจดีย์ราย จำนวน ๑๑ ฐาน ตั้งอยู่รายรอบเจดีย์ประธาน มีเจดีย์รายทรงวิมาน ๒ องค์ เจดีย์ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือกว้างยาว ๓.๔๕ เมตร สูง ๗.๑๐ เมตร เจดีย์ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้กว้าง ยาว ๔.๔๕ เมตร สูง ๘.๑๐ เมตร

๕. กำแพงแก้ว มีกำแพงแก้วล้อมรอบวิหารและเจดีย์ประธาน ในปัจจุบันคงเหลือเพียงด้านทิศตะวันออกและทิศใต้บางส่วนเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานชื่อวัดชนะสงครามในศิลาจารึก แต่ปรากฏตามพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ กล่าวถึงวัดชนะสงครามไว้ว่า

“แต่ทางทิศเหนือวัดมหาธาตุ ริมวัดที่เรียกกันว่าวัดชนะสงครามนั้น มีสถานอันหนึ่งซึ่งราษฎรเรียกว่า ศาลากลางเมือง”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๐

๓. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙

๔. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖

๕. บูรณะเสริมความมั่นคงเจดีย์ประธานเนื่องจากมีรอยร้าวและพังทลายในส่วนฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๘

วัดตระพังทอง

วัดตระพังทอง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๘

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๓.๔๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๒.๗๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดกลางที่ตั้งอยู่กลางสระน้ำขนาดใหญ่ที่มีชื่อว่า ตระพังทอง มีความกว้างยาวด้านละ ๒๐๐ เมตร ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆังแบบสุโขทัย ฐานก่อด้วยศิลาแลง องค์กรฆังก่อด้วยอิฐ สถาปมบูรณ์ ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๑๕ เมตร สูง ๒๒ เมตร

๒. โบสถ์ เป็นสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ ที่สร้างทับบนฐานวิหารของเดิม ฐานยาวด้านละ ๑๒ เมตร สูง ๑๑.๕๐ เมตร นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ คือรอยพระพุทธรูปศิลา ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เดิมประดิษฐานอยู่ที่เขาพระบาทใหญ่ ต่อมาพระราชประสิทธิ์คุณ วัดราชธานี อัญเชิญมาไว้ที่วัดตระพังทองและปัจจุบันประดิษฐานอยู่ภายในมณฑปจัตุรมุข

ประวัติ

ตามพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ กล่าวถึงตระพังทองไว้ว่า “ในเมืองนี้มีสระหรือตระพังสามแห่ง คือตระพังทองอยู่ด้านตะวันออก ตระพังเงินอยู่ด้านตะวันตก ตระพังสออยู่ด้านเหนือ วัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐
๓. บูรณะอุโบสถ พุทธศักราช ๒๕๔๙
๔. บูรณะมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรูป พุทธศักราช ๒๕๕๐

วัดใหม่

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๙

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่บริเวณประตูเข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยด้านทิศตะวันออก ติดกับถนนจรดวิถีถ่อง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๙.๘๒ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๑.๔๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางศิลปกรรมแล้วพบว่าเป็นกลุ่มโบราณสถานที่สร้างในสมัยอยุธยา ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารขนาดใหญ่ เป็นฐาน ๒ ชั้น ฐานชั้นบนทำเป็นรูปช้างสิงห์ มีเสาทำด้วยศิลาแลงตั้งอยู่เป็นแถว บริเวณมุมด้านหน้าและหลังของฐานวิหารมีฐานเจดีย์ขนาดเล็ก ส่วนฐานล่างเป็นลานเดินได้โดยรอบ มีมุขหน้าและมุขหลัง ฐานล่างกว้าง ๓๒ เมตร ยาว ๕๐ เมตร ฐานวิหารชั้นบนกว้าง ๑๓.๘๐ เมตร ยาว ๓๔ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ จำนวน ๕ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของฐานวิหาร ๓ องค์ และด้านทิศตะวันออก ๒ องค์

ประวัติ

ปรากฏหลักฐานในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ กล่าวถึงวัดใหม่ไว้ ดังนี้

“จากวัดตระพังทองไปวัดร้าง ซึ่งราษฎรเรียกกันว่าวัดใหม่ จะเป็นวัดใหม่มาแต่ครั้งใดก็ไม่ปรากฏ วัดนี้มีคูรอบภายในจังหวัดคุนนั้นมีที่กว้าง ๑ เส้น ๘ วา ยาว ๓ เส้น คุนนั้นคงจะเป็นลือมา (สังเกตว่าวัดโบราณมีคูทั้งนั้นคงจะถือลือมานำเป็นของมั่นคง) ที่บนเกาะกลางนั้นมีวิหาร รูปร่างชอบกลตั้งอยู่บนลานยกพื้นพื้นดินขึ้นไปประมาณ ๔ คอก มีบันไดขึ้น ตัววิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง ๖ วา ยาว ๑๕ วา มีเสาใหญ่ๆ รูปกลมก่อด้วยแลงแผ่นเล็กๆ ทางด้านตะวันออกกับตะวันตก มีมุขเด็จทางด้านตะวันออกทลายเสียแล้ว แต่ทางตะวันตกยังเป็นรูปร่างเรียบร้อยดี ยังแลเห็นบัวที่ฐาน บนมุขเด็จมีพระปรางค์ย่อมๆ ตั้งอยู่ หน้าตาเป็นมุขเด็จปราสาท ที่วิหารด้านเหนือนอกแนวเสาออกมามีผนังปูนเกลี้ยงๆ ที่ผนังมีหน้าต่างช่องใหญ่ๆ

รูปสี่เหลี่ยมเหมือนหน้าต่างโบสถ์สมัยปัจจุบันนี้ พอแลเห็นหน้าต่างก็เดาว่าเป็นชิ้นใหม่ ครั้นพิจารณาดูก็พอจะสังเกตได้ว่า
ผนังวิหารตลอดถึงเสาบุษบกที่มุขเด็จ และพระปรางค์ที่เป็นมุขเด็จนั้น เป็นของเพิ่มเติมขึ้นใหม่ทั้งสิ้น ก่อด้วยอิฐแผ่นใหญ่”
การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๔๐๙
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๗

วัดใหม่

วัดตระกวน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถาน ก.๑๐

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๔.๕๑ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๓.๓๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย สถาปนาขึ้นมีรูปทรงเหลืออยู่จนถึงยอด ก่อด้วยอิฐ ฐานกว้าง ยาวด้านละประมาณ ๑๒ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก จำนวน ๗ องค์ ตั้งเรียงราย อยู่ด้านทิศใต้ของฐานโบสถ์ และทิศตะวันออกของเจดีย์

๓. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยอิฐ มีฐานชุกชีและเสาศิลาแลง ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ฐานกว้าง ๑๔.๕๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร

๔. ฐานขุมประตูกำแพงวัด ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านหน้าโบสถ์ทิศตะวันออก

๕. คูน้ำ บริเวณที่ตั้งวัดตระกวนในอดีตน่าจะเคยมีคูน้ำล้อมรอบอยู่ทั้ง ๔ ด้าน แต่ปัจจุบันเหลือให้เห็นเพียง ๓ ด้าน คูน้ำด้านทิศตะวันตกหายไป ขนาดของคูน้ำกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่กว้างประมาณ ๔๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร

ประวัติ

วัดตระกวนนี้ สร้างขึ้นมาก่อนพุทธศักราช ๑๙๕๕ เพราะปรากฏหลักฐานกล่าวถึงในศิลาจารึกวัดสระศักดิ์ (จารึกหลักที่ ๙) พุทธศักราช ๑๙๖๐ ความว่า

“ขึ้นหาคำ มะโรงนักษัตร จัตวาริศก จึงท่านผู้รบหนึ่ง ชื่อนาย อินทสรศักดิ์ มีศรัทธาในพุทธศาสนา จึงขอที่อันอยู่นั้น หนชื่อได้สี่สิบห้าวา หนแปดได้สามสิบเก้าวา นี้ แก่พ่ออยู่หัวเจ้าธออกญาธรรมราชาองค์ทรงไตรปิฎกนั้น ว่าจะสร้างอาราม ถวายพระราชกุศลแก่พ่ออยู่หัวเจ้า ๘ จึงพ่ออยู่หัวเจ้า ๘ ให้อนุญาต แก่นายอินทสรศักดิ์นั้น ท่านก็มาปราบให้ราบงามดีไซ้ ในขณะนั้นไซ้ พ่อมหาเถร เจ้าองค์หนึ่ง เป็นน้ำพระยา ชื่อมหาเถร ธรรมไตรโลก (คจุนวาทจ?) ญาณทัสสี อยู่ตำบลดาวขอนแก่น ขึ้นมาถามข่าวเจ้าพระยาหลานไซ้ เมื่อมาถึงนี้ไซ้เดือนหกเพ็ง พ่ออยู่หัวเจ้า ๘ รับไปจอดในวัดตระกวนนั้นก่อน”

นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานด้านเอกสารในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ว่า “จากวัดใหม่ได้ไปวัดซึ่งราษฎรเรียกว่า วัดตะกอน บ้าง วัดตาควน บ้าง สงสัยว่าบางทีที่ถูกจะเป็นวัดตระกวน (ผักบุง) เรียกตามชื่อภาษาเขมร ซึ่งปรากฏอยู่ว่า ได้ไข้อยู่ในเมืองสุโขทัยสมัยพระเจ้ากมรเดญอัครีธรรมิกราชนั้น ที่วัดตระกวนนี้มีพระเจดีย์ใหญ่ตั้งโดดอยู่องค์เดียว กับมีโบสถ์อยู่ทางทิศตะวันออกด้วยหลังหนึ่ง ที่นี้ไม่มีอะไรประหลาดนักในส่วนพื้นที่ แต่ได้พบห้วม้งกรทั้งอยู่หัวหนึ่ง หน้าตาเป็นม้งกรไทย ทำด้วยดินเผาเคลือบสีขาว มีลายดำอย่างขามสวรรค์โลก เข้าใจว่าคงใช้ครอบปลายราวบันได เป็นเช่นบันไดนาค มีท่อนตัวต่อๆ ขึ้นไป จนถึงท่อนทางเป็นที่สุด ได้ความว่า ห้วม้งกรเช่นนี้มีทั้งอยู่ตามวัดร้างๆ โดยมากมีขนาดต่างๆ กัน จึงต้องเดาว่า คงจะใช้เป็นราวบันไดบ้าง เป็นเครื่องประดับอื่นๆ บ้าง เช่น ช่อฟ้า ใบระกา เป็นต้น”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๕

วัดตระพังสอ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๑

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๕๐๐ เมตร หรือห่างจากวัดสระศักดิ์มาทางทิศใต้ประมาณ ๑๐๐ เมตร โดยตั้งอยู่กลางตระพังสอ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๑.๔๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๙.๑๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดมหาธาตุ มีสระน้ำขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่แห่งหนึ่ง ขนาดกว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร ยาว ๒๐๐ เมตร มีพื้นที่ครอบคลุมในขนาดประมาณ ๑๘ ไร่เศษ เรียกว่า ตระพังสอ บริเวณกลางตระพังสอมีเกาะ เป็นที่ตั้งวัดตระพังสอ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

๑. ฐานวิหารขนาดเล็ก ก่อด้วยอิฐ มีฐานชุกชี ขนาดฐานกว้างประมาณ ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ก่อด้วยอิฐ ไม่มียอด จำนวน ๓ องค์ ตั้งอยู่ด้านหลังของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึก แต่มีกล่าวถึงในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ กล่าวถึงตระพังสอไว้ว่า “ในเมืองนี้มีสระหรือตระพังสามแห่งคือตระพังทองอยู่ด้านตะวันออก ตระพังเงินอยู่ด้านตะวันตก ตระพังสออยู่ด้านเหนือ วัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙

๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖

วัดสระศักดิ์

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๒

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมืองสุโขทัย ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศเหนือประมาณ ๖๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๑.๓๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๗.๐๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

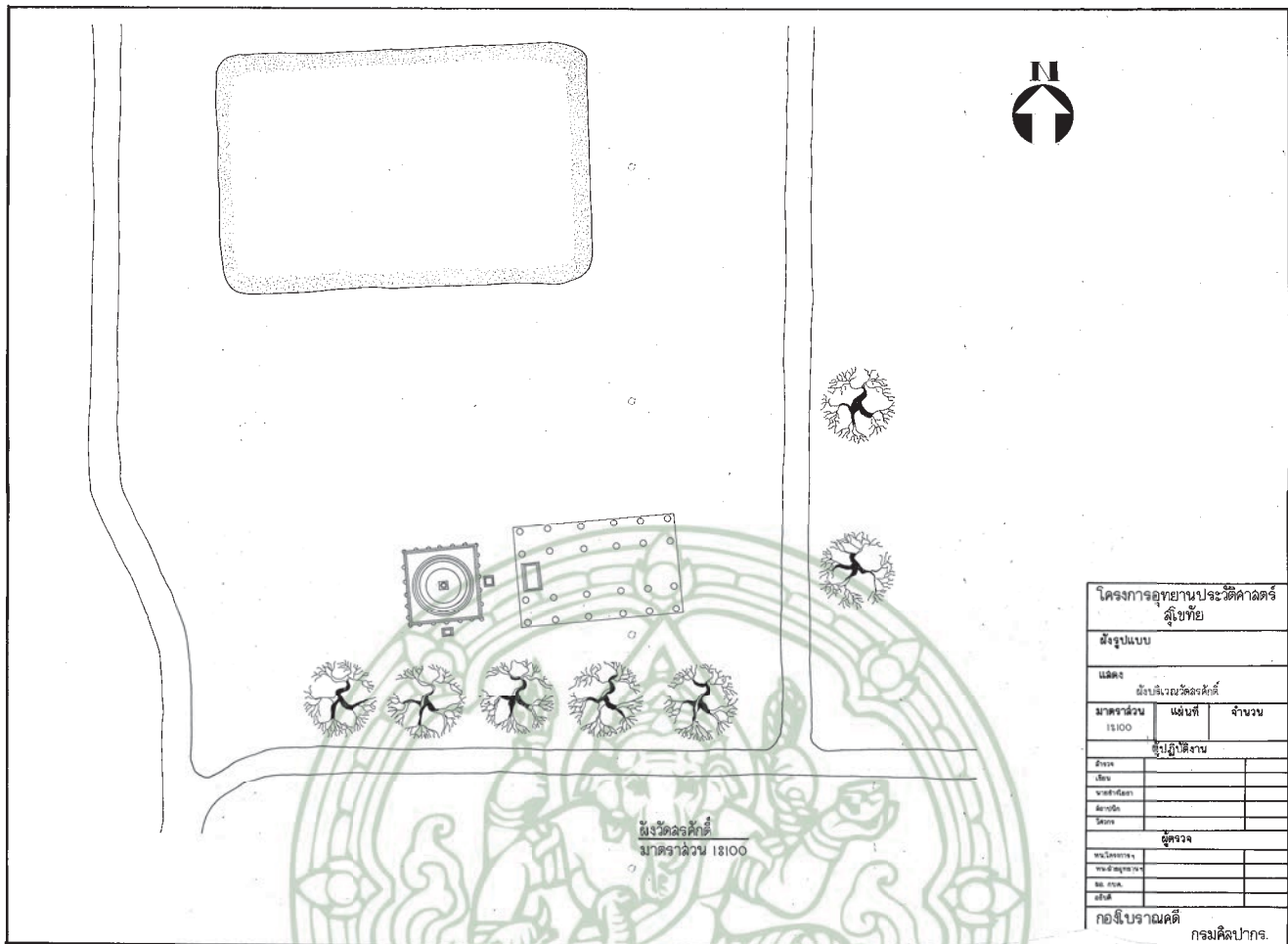
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆัง ที่ฐานมีหัวช้างและสองขาหน้าของช้างโผล่ออกมาล้อมรอบฐาน ๒๔ เชือก เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ฐานยาวด้านละ ๙ เมตร

๒. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่ออิฐ เสาวิหารทำด้วยหินทรายทั้งต้น นำมาโกลนเป็นเสาต่อกันเป็นท่อนๆ ลักษณะเช่นนี้แตกต่างไปจากวัดอื่นๆ ที่นิยมใช้ศิลาแลงเป็นหลัก ฐานวิหารกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. สระน้ำ ขนาด ๓๓ x ๓๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือห่างจากกลุ่มโบราณสถานประมาณ ๒๕ เมตร

ประวัติ

พบศิลาจารึกเป็นรูปใบเสมาทำด้วยหินชนวน จารึกเมื่อพุทธศักราช ๑๙๖๐ กล่าวถึง ประวัติของวัดสรศักดิ์ว่า นายอินทสรศักดิ์ขอที่ดินสร้างวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งข้อความในศิลาจารึกวัดสรศักดิ์นี้ยังได้กล่าวถึง วัดเชตุพนและ วัดตระกวนอีกด้วย ข้อความสำคัญที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดสรศักดิ์มีดังนี้

“จึงท่านผู้หนึ่งชื่อนายอินทสรศักดิ์ มีศรัทธาในพุทธศาสนา จึงขอที่ดินอยู่นั้น หนข้อได้สืบลีห้าวา หนแปได้สามลืบ แก้ววานี้แก่อ้อยหัวเจ้าธ ออกญาธรรมราชาของค์ทรงไตรปิฎกนั้น ว่าจะสร้างอารามถวายพระราชกุศลแก่อ้อยหัวเจ้าธ จึง ให้อ้อยหัวเจ้าธให้อนุญาตแก่นายอินทสรศักดิ์นั้น ท่านก็มาปราบให้ราบงามดีไซ้”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๐
๒. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖
๓. เทปูนปิดหลุมลักลอบขุดด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๕๙

วัดซ่อนข้าว

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๓

ที่ตั้ง : อยู่ภายในกำแพงเมืองสุโขทัยใกล้กับประตูเมืองด้านทิศเหนือ (ศาลหลวง)

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๕.๐๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๕.๒๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดกลาง ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูม ก่อด้วยอิฐ เป็นเจดีย์ประธานของวัด ฐานกว้าง ยาว ด้านละ ๑๕ เมตร ปัจจุบันส่วนยอดทรุดเอียง ส่วนที่อยู่บนสุดหักตกลงมาด้านล่าง

๒. ฐานวิหาร ก่อด้วยอิฐ อยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธานมีเสาก่อด้วยศิลาแลง ฐานวิหาร กว้าง ๑๓.๕๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร

๓. มณฑป ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดฐานกว้าง ด้านละ ๕ เมตร สูงประมาณ ๕ เมตร ผนังทึบ ๓ ด้าน ด้านหน้าเป็นซุ้มประตูเสากรอบประตูทำด้วยหินชนวน ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น

๔. ฐานเจดีย์ราย ๒ ฐาน ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานเจดีย์ประธาน

๕. ฐานกำแพงวัด ก่อด้วยอิฐ ล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานทั้งหมดไว้ทั้ง ๓ ด้าน แนวกำแพงที่ล้อมรอบวัดนี้ มีความกว้าง ๔๗ เมตร ยาว ๖๕ เมตร มีช่องทางเข้าด้านทิศตะวันตก จำนวน ๒ ช่อง

๖. คูน้ำ มีลักษณะเป็นรูปตัวแอล (L) อยู่ด้านทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถานยาวไปจนถึงด้านทิศใต้บางส่วน และคั่นอยู่ระหว่างวัดซ่อนข้าวและโบราณสถานร้าง ก.๒๕

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙

๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๖ - ๒๕๒๗

ศาลตาผาแดง

ศาลตาผาแดง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๔, ศาลพระเสื้อเมือง, ศาลตาผาแดง

ที่ตั้ง : อยู่ถัดจากตระพังตระกวนไปทางทิศเหนือโดยมีถนนจรดวิถีถ่องคั่นกลาง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๗.๑๔ พิลิปดาเหนือ

แนว ๘๘ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๒.๖๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ศาลตาผาแดง เป็นปราสาทหลังเดี่ยว ก่อด้วยศิลาแลง สมัยวัฒนธรรมเขมรโบราณบายน (พุทธศักราช ๑๗๒๐ - ๑๗๗๓) ทั้งในเรื่องราววัสดุก่อสร้างที่ใช้ศิลาแลงและส่วนฐานทำเป็นฐานบัวลูกฟักที่นิยมในสมัยนั้น นอกจากนี้ในการขุดแต่งและบูรณะเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๒ - ๒๕๐๓ พบโบราณวัตถุสำคัญ คือ ประติมากรรมหินทราย มีทั้งเทวรูปบุรุษและสตรี จำนวน ๔ องค์ ล้วนเป็นแบบบายนทั้งสิ้น

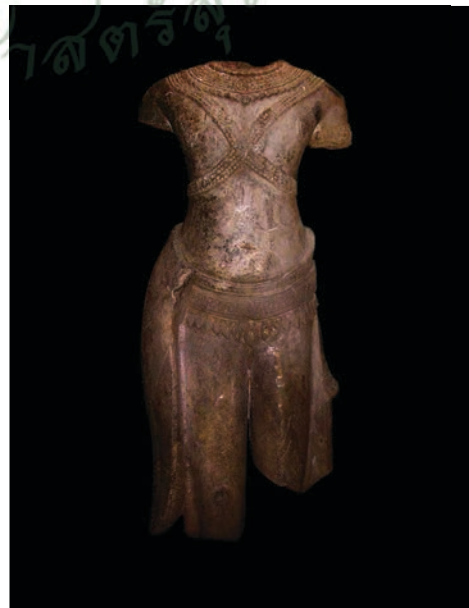
ดังนั้นศาลตาผาแดงนี้จึงเป็นโบราณสถานที่มีมาก่อนสมัยสุโขทัย แต่เดิมคงอยู่บริเวณนอกเมือง (วัดพระพายหลวง) ทำหน้าที่เป็นศาลพระเสื้อเมือง ต่อมาเมื่อย้ายเมืองลงมาทางทิศใต้ ศาลตาผาแดงจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสุโขทัยในที่สุด

ประวัติ

ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงศาลตาผาแดง ในศิลาจารึกปูนจิตขุนจ้อ ซึ่งจารึกขึ้นในพุทธศตวรรษ ๑๘๓๕ กล่าวถึงว่า “ไทยผู้ดีผิวขาวเลื่องเท้านี้แล แม่ผู้ใดบื้อชื่อไซ้ ให้ผมนั้น ทั้งเสื้อใหญ่เขาพูคว เขาผาดาน ผาแดง แฝงแม่พระศักดิ์พระ สอเลื้อยทานยอพานสถาน ปู่พระมีน หมั้นห้วยแดนดง ทั้งปู่เจ้าพระขพง เขายรรยงพระศรี ผีบางพระศักดิ์ อารักษ์ทุกแห่ง แต่งตาตาสองปู่หลานรักกัน”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๓
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๕๕

เทวรูปและเทวสตรีที่พบ ณ ศาลตาผาแดง

วัดมูมเมือง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๕

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมืองสุโขทัย ใกล้กับมูมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๘.๓๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๖.๘๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็กอยู่ในบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาก่ออิฐ ฐานกว้าง ๑๑.๕๐ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าทิศตะวันออกทางเดียว ที่ฐานวิหารมีการยกพื้นทั้งสองข้างสูง ๑๕ เซนติเมตร ปูทับด้วยหินชนวน กว้างด้านละ ๒ เมตร ยาวประมาณ ๑๐ เมตร และมีฐานชุกชีที่ท้ายวิหาร

๒. ฐานเจดีย์ ก่อด้วยอิฐรูปสี่เหลี่ยม อยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหาร ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๕.๕๐ เมตร สูงประมาณ ๔ เมตร

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก จำนวน ๖ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร ปัจจุบันไม่หลงเหลือร่องรอยของฐานเจดีย์แล้ว

๔. คูน้ำ ยังคงปรากฏร่องรอยคูน้ำที่ตื้นเขินที่มุมด้านทิศตะวันตกและยาวไปถึงบางส่วนของด้านทิศเหนือ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๑

วัดข้าวสาร

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๖

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๓.๘๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๒.๒๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็ก ปัจจุบันเหลือเพียงฐานโบสถ์ขนาด ๕ ห้องก่อด้วยอิฐ กว้าง ๙.๒ เมตร ยาว ๑๓.๗๐ เมตร มีบันได ๒ ทาง อยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออก นอกจากนี้ยังพบใบเสมาทำจากหินชนวน สภาพชำรุดหักครึ่งท่อน ปักอยู่โดยรอบฐานโบสถ์ ถัดไปด้านทิศใต้มีคูน้ำขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๙๗ เมตร

ประวัติ

พบพระพุทธรูปศิลาสีเขียว จำหลักลายเส้นที่ฐานมีจารึกอักษรไทยสมัยสุโขทัย ภาษาบาลี - ไทย จำนวน ๔ บรรทัด กำหนดอายุจากรูปแบบอักษรได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดกำแพงแลง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๑๗

ที่ตั้ง : อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของโรงเรียนบ้านเมืองเก่า “ศรีอินทราทิตย์” หรือใกล้กับร้านค้าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๗.๐๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๙.๗๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีเสาวินิจฉัย ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒.๖๐ เมตร สูง ๖๐ เซนติเมตร
๒. ฐานเจดีย์ราย ก่อด้วยอิฐขนาดต่างๆ กัน ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าและด้านข้างของวิหาร จำนวน ๒๐ ฐาน ยกเว้นเจดีย์หนึ่งองค์ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้สร้างด้วยศิลาแลง

๓. ฐานกำแพง ก่อด้วยศิลาแลง อยู่บริเวณด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด เป็นกำแพงวัดไม่มีร่องรอยของประตู ขนาดกว้าง ๖๐ เซนติเมตร ยาวตามแนวทิศเหนือใต้ประมาณ ๗๒ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๙๘ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๑
๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๐

โบราณสถานร้าง ก.๑๘

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๑

ที่ตั้ง : ห่างจากศาลาตามาแดงไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๕๐ เมตร ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศเหนือและติดประตูศาลหลวง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๓.๘๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๘๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๐.๓๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีฐานชุกชี กว้างประมาณ ๕ เมตร ยาว ๘ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ กว้าง ยาว ด้านละ ๕ เมตร มีบันไดทางขึ้นที่มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

๓. สระน้ำ ขนาด ๓๐ x ๒๙ เมตร อยู่ด้านหน้าวิหารทางทิศตะวันออก ที่ริมขอบสระน้ำพบบ่อน้ำโบราณ ๑ บ่อ

ลักษณะเป็นบ่อกลมด้านบนก่อด้วยศิลาแลง ด้านล่างก่อด้วยอิฐ

๔. คูน้ำ ขนาด ยาว ๑๑๐ เมตร กว้าง ๒๖ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันตกของกลุ่มโบราณสถาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก แต่จากการขุดแต่งและบูรณะพบหลักฐานที่อาจสรุปเรื่องราวของโบราณสถานแห่งนี้ได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างฝีมือช่างพื้นเมืองสุโขทัย กำหนดอายุสมัยของการก่อสร้างอยู่ในช่วงสุโขทัยตอนปลายหรือสมัยอยุธยาตอนต้น การขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๑

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๑๙

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๒

ที่ตั้ง : อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากประตูศาลหลวง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๔.๓๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๓๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานแห่งนี้ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อ ด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๓.๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ด้านหน้าก่อมุขยื่นออกไป เสาก่อด้วยอิฐและมีฐานชุกชีรูปทรงคล้ายมณฑป เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปแต่ชำรุดไปแล้ว

๒. ฐานเจดีย์ ก่ออิฐ กว้าง ยาวด้านละ ๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร

๓. ฐานโบสถ์ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่ออิฐกว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๑๒.๘ เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกสุดหรือด้านหลังของเจดีย์ มีฐานเสมาก่อด้วยอิฐ จำนวน ๘ ฐานตั้งอยู่ล้อมรอบ

ประวัติ

สรุปได้เพียงว่า เป็นวัดขนาดเล็ก สร้างในสมัยสุโขทัยตอนปลาย โดยช่างพื้นเมืองสุโขทัย และก่อสร้างเพิ่มเติมภายหลังอย่างน้อย ๑ ครั้ง จากการขุดแต่งพุทธศักราช ๒๕๒๐ เรียกโบราณสถานนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๒

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๒๐

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๓

ที่ตั้ง : อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากประตูศาลหลวงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๑.๙๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๖.๙๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐขนาดเล็ก กว้าง ๔ เมตร ยาว ๘ เมตร ข้างบนมีฐานชุกชี ไม่มีองค์พระพุทธรูป

๒. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร จำนวน ๗ องค์

๓. คูน้ำ เดิมน่าจะมีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน แต่ในปัจจุบันหลงเหลือคูน้ำเพียงด้านทิศเหนือและตะวันออก ส่วนด้านตะวันตกนั้นปรากฏร่องรอยเป็นระยะๆ

ประวัติ

จากการขุดแต่งและบูรณะได้พบหลักฐานพอจะสรุปเรื่องราวของโบราณสถานแห่งนี้ได้ว่า น่าจะมีอายุของการสร้างไม่เก่าเกินกว่าสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะปรากฏเจดีย์ที่มีลักษณะรูปทรงเป็นทรงจอมแหหรือมีการย่อมุมแบบอยุธยาแล้ว ทั้งยังมีการก่อสร้างเพิ่มเติมภายหลังอีกหลายครั้ง ในปัจจุบันมองเห็นรูปทรงได้ไม่ชัดเจนแล้ว การขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๓

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๒๑

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๔

ที่ตั้ง : อยู่ชิดกับกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ด้านใกล้ประตูศาลหลวงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๗.๗๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๘๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ สูง ๑.๕๐ เมตร กว้าง ๘.๖ เมตร ยาว ๑๕.๗ เมตร มีฐานชุกชีย่อมุมและต่อเสริมด้านข้างทั้งสองด้าน ไม่มีเสา

๒. ฐานเจดีย์ ขนาดฐานกว้าง ยาวประมาณ ๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของวิหาร สภาพปัจจุบันยังคงเห็นซุ้มจระนำทั้ง ๔ ด้าน และมีร่องรอยของการสร้างต่อเติมหลายครั้ง

ประวัติ

จากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๔

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๒

โบราณสถานร้าง ก.๒๒

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๕

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูศาลหลวงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๔๕๐ เมตร ใกล้กับชุมชนรามใหญ่

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๑.๒๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๘.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ก่อด้วยอิฐ ยกฐานสูง ๑.๓๐ เมตร กว้าง ๑๐.๕ เมตร ยาว ๑๘.๔ เมตร มีฐานชุกชี

๒. เจดีย์ประธานขนาด ๕ x ๕ เมตร และฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก จำนวน ๔ องค์ ขนาดประมาณ ๓ x ๓ เมตร

ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร

๓. บ่อน้ำโบราณกรุดด้วยอิฐ จำนวน ๑ บ่อ ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของฐานวิหาร

๔. คูน้ำ สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงมีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ปัจจุบันหลงเหลือเพียงคูน้ำด้านทิศตะวันตก และด้านทิศตะวันออกเล็กน้อย

ประวัติ

จากการขุดแต่งบูรณะพบหลักฐานสรุปเรื่องราวของวัดแห่งนี้ได้ว่า ก่อสร้างในสมัยสุโขทัย โดยมีการก่อสร้างวิหารและเจดีย์ทรงระฆังแต่เพียงอย่างเดียว มีการสร้างเจดีย์เพิ่มเติมในสมัยหลังๆ ต่อมา

จากการสำรวจในอดีตเรียกโบราณสถานนี้ว่าวัดร้างเหนือศาลาผาแดง และจากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานร้างแห่งนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๕

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๒๓

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๕

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดสระศรีไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๒๐๐ เมตร และใกล้กับชุมชนรามใหญ่

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๕.๕๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๕.๒๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารรูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐ กว้าง ๗.๔ เมตร ยาว ๑๕.๖๐ เมตร สูงประมาณ ๑ เมตร บนฐานวิหารมีการยกพื้นทำเป็นอาสน์สงฆ์ กว้าง ๑.๒ เมตร ยาว ๙.๖ เมตร สูง ๑๐ เซนติเมตร และมีฐานชุกชี

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ด้านทิศใต้ของวิหาร กว้าง ยาวด้านละ ๕ เมตร จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่ามียอดเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ปัจจุบันหลักฐานไม่ชัดเจนแล้ว)

๓. ฐานเจดีย์ขนาดเล็กก่ออิฐ อยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์องค์แรก และอยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๑.๘๐ เมตร

๔. ฐานของกำแพงวัดก่ออิฐเป็นแนวยาวด้านทิศใต้ของโบราณสถานต่างๆ ยาวประมาณ ๒๕ เมตร กว้าง ๕๐ เซนติเมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๐๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๒๔

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๗

ที่ตั้ง : อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก โดยอยู่ติดกับถนนจรดวิถีถ่องในทางทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๓.๒๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๗.๖๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ มีฐานชุกชีรูปทรงห้าเหลี่ยมอยู่ข้างบน มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือทิศตะวันออก ฐานวิหารกว้าง ๗.๗ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูง ๖๐ เซนติเมตร

๒. ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านหน้าของวิหาร ขนาดกว้าง ยาวด้านละ ๓.๗ เมตร หลักฐานจากการขุดแต่งและบูรณะพบว่าเดิมน่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงฐานเท่านั้น

ประวัติ

จากการขุดแต่งบูรณะในอดีตพบว่าวัดนี้น่าจะมีการก่อสร้างเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๗

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๒๕

ชื่ออื่นๆ : กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๘

ที่ตั้ง : อยู่ทางทิศตะวันออกติดกับคูน้ำของวัดซ่อนข้าว ใกล้กับประตูเมืองด้านทิศเหนือ (ศาลเหนือ)

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานขนาดเล็ก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ สูง ๑ เมตร กว้าง ๘.๕ เมตร ยาว ๑๕.๗ เมตร มีฐานชุกชีสี่เหลี่ยมพื้นผ้า

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ กว้าง ยาวด้านละ ๔.๖ เมตร จากการขุดแต่งและบูรณะในอดีตพบว่าน่าจะเป็นเจดีย์ทรง

พุ่มข้าวบิณฑ์ แต่พังทลายลงเหลือเพียงแต่ฐานในปัจจุบัน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก การขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานแห่งนี้ว่า กลุ่มวัดร้าง ๒๕.๘

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๐

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๒๖

ชื่ออื่นๆ : AT.A.3

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมืองบริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในเขตชุมชนรามใหญ่

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๒.๗๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๔.๖๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

มีลักษณะเป็นฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๕ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก จากการขุดแต่งและบูรณะสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานของศาลา โดยเฉพาะด้านทิศตะวันออก มีมุขต่อยื่นออกไป และมีบันไดทางขึ้นตรงกึ่งกลาง ใช้เสาไม้ ไม่มีผนัง หลังคามุงด้วยกระเบื้องปลายตัดฉาก ไม่ใช่ศาสนสถาน เป็นแต่เพียงอาคารศาลาเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก การขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานแห่งนี้ว่า วัดร้าง AT.A.3

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๒๗

ชื่ออื่นๆ : AT.A.2

ที่ตั้ง : อยู่เยื้องกับโบราณสถานร้าง ก.๒๔ ริมถนนจรดวิถีถ่องฝั่งสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๐.๕๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๘.๕๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ สูง ๑ เมตร มีแท่นสำหรับกราบพระเตี้ยๆ อยู่บริเวณมุขด้านหน้า มีอาสน์สงฆ์อยู่ทางทิศใต้บนพื้นวิหาร กว้าง ๑.๓ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร และมีฐานชุกชีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อสูงอยู่ด้านทิศตะวันตก ขนาดของวิหารกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ยาวด้านละ ๔ เมตร ปัจจุบันเหลือเพียงฐานบัว ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหารห่างออกไปประมาณ ๑๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่าวิหารวัดนี้มีการตกแต่งหน้าจั่วด้วยข้อฟ้า ครอบหัวแปและสันหลังคามีปราสาทเป็นเครื่องเคลือบสังคโลกประดับอยู่ ส่วนเจดีย์นั้นมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง การขุดแต่งในครั้งนั้นเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า AT.A.2

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๒๘

ชื่ออื่นๆ : AT.A.1

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๔๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์: รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๔.๑๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๙.๒๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานวิหารก่ออิฐ ค่อนข้างเตี้ยสูงเพียง ๔๐ เซนติเมตร มีการขุดคูน้ำเป็นอาณาเขตโดยรอบขนาดกว้างประมาณ ๙ เมตร ยาวประมาณ ๑๓ เมตร มีฐานชุกชี อยู่ด้านทิศตะวันตก จากการขุดแต่งและบูรณะพบหลักฐาน เป็นวิหารที่มีฐานเตี้ยๆ กำหนดอายุในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.A.1

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๒๙

ชื่ออื่นๆ : AT.C.7

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๑.๒๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๑.๕๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูง ๗๐ เซนติเมตร ด้านหน้าฐานชุกชีปูด้วยหินชนวน กว้าง ๓.๓๗ เมตร ยาว ๕ เมตร ฐานวิหารมีบันไดทางขึ้นด้านละ ๒ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐ กว้าง ยาวด้านละ ๔.๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของฐานวิหาร เหลือให้เห็นเพียงฐานบัว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลปจารึก จากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.C.7

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๐

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนายเตย, วัดร้าง AT.C.1

ที่ตั้ง : อยู่ติดกับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และอยู่ห่างจากประตูอ้อมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๑.๗๙ ฟลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๕.๓๓ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารรูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐ กว้าง ๖.๒๕ เมตร ยาว ๑๐.๒๕ เมตร สูง ๗๐ เซนติเมตร ภายในวิหารมีฐานชุกชี
๒. ฐานเจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของฐานวิหารประกอบด้วยฐานเชิงจำนวน ๔ ชั้น กว้าง ๓.๗๒ เมตร ยาว ๓.๘๐ เมตร ถัดขึ้นเป็นฐานบัวคว่ำและท้องไม้ ถัดขึ้นไปเป็นฐานในผังเหลี่ยมที่มีสภาพชำรุด ไม่สามารถระบุรูปแบบได้
๓. เจดีย์ขนาดเล็ก อยู่ห่างจากเจดีย์ประธาน ๑.๒๐ เมตร มีลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยมฐานทำจากหินชนวนสลัปิธู สูง ๘.๕๐ เมตร ยาว ๒.๗๐ เมตร กว้าง ๒.๗๒ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.C.1

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔
๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๓๑

ชื่ออื่นๆ : วัดตาเอียง, วัดร้างตรงข้ามวัดใหม่

ที่ตั้ง : อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดใหม่ ติดกับถนนจรดวิถีถ่อง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๐.๖๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๕.๙๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างด้วยศิลาแลง และมีเสาศิลาแลงขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๕๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๑๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร พื้นวิหารมีการยกพื้น ๒ ระดับ และยังยกพื้นทำเป็นอาสน์สงฆ์ พร้อมทั้งปูพื้นด้วยหินชนวน ยาวถึง ๑๙ เมตร

๒. ฐานเจดีย์อยู่ถัดจากฐานวิหารมาทางทิศตะวันตก ยกฐานสูง ๓ ชั้น ก่อด้วยอิฐ กว้าง ยาวด้านละ ๑๓ เมตร โดยรอบฐานชั้นล่างจะมีเสาศิลาแลงเรียงรายโดยรอบเป็นลักษณะของวิหารคด

๓. คูน้ำ เดิมน่าจะมีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ในปัจจุบันปรากฏร่องรอยคูน้ำที่ตื้นเขินเพียงด้านทิศตะวันตกเท่านั้น คูน้ำที่พบมีขนาดกว้าง ๑.๔ เมตร ยาว ๒๘ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๙

๒. บูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง ก.๓๒

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนางเขียว, วัดร้างหน้าสำนักงาน, วัดร้าง AT.C.8

ที่ตั้ง : อยู่ในบริเวณกลุ่มอาคารสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตรงข้ามสำนักงานฯ ปัจจุบัน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๕.๙๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๓.๙๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานวิหารก่ออิฐ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๘.๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูงประมาณ ๐.๕ เมตร พื้นหน้าไปทางทิศตะวันออกเป็นวิหารโถง มีเสาไม้ มีบันไดทางขึ้นทั้งด้านทิศตะวันออกและตะวันตก ด้านละ ๑ ทาง ขนาดบันไดกว้าง ๓๘ เซนติเมตร ยาว ๑๕๐ เซนติเมตร

ภายในวิหารเหลือฐานชุกชีที่มีลักษณะเป็นฐานบัวขนาดกว้าง ๒.๕ เมตร ยาว ๒.๘๐ เมตร สูง ๑.๓๐ เมตร นอกจากนี้ยังพบแนวหินชนวนอยู่ทางทิศตะวันตกห่างจากฐานวิหารด้านทิศตะวันออก ๑.๑๐ เมตร ห่างจากฐานวิหารด้านทิศเหนือเข้ามา ๑.๙๘ เมตร และมีส่วนของหินชนวนสูง ๒๐ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ เซนติเมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.8

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๓

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนายข้าว, วัดร้าง AT.C.6

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๔๐๐ เมตร และอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดตระพังเงิน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๑.๘๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๕.๑๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้างประมาณ ๘.๖ เมตร ยาวประมาณ ๑๔.๕ เมตร สูง ๗๐ เซนติเมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๑ ทาง บนฐานวิหารมีฐานชุกชี พื้นวิหารปูด้วยอิฐ

๒. เจดีย์ประธาน มีสภาพชำรุดไม่สามารถศึกษารูปแบบได้ เพราะเหลือเพียงฐานเชิงจำนวน ๓ ชั้น ขนาดกว้างยาว ๕.๔๐ เมตร ด้านทิศตะวันออกมีมุขยื่นออกมา กว้างประมาณ ๘๕ เซนติเมตร ยาว ๘๘ เซนติเมตร สูงจากพื้นดินประมาณ ๓๕ เซนติเมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.6

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๔

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนายเดิม, วัดร้าง AT.C.5

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๔๕๐ เมตร และอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดตระพังเงิน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๒.๖๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๙.๑๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูง ๖๐ เซนติเมตร หันหน้าทางทิศตะวันออก และมีฐานชุกชีอยู่ภายใน มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกและตะวันตกด้านละ ๒ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ประธาน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหาร เหลือเพียงฐานเขียงทำด้วยศิลาแลง ๓ ชั้นซ้อนลดหลั่นกันขนาดกว้าง ๖.๕๐ เมตร ยาว ๕.๕๐ เมตร ถัดขึ้นไปเป็นชุดฐานบัวก่อด้วยอิฐ ส่วนยอดพังทลายหมดแล้ว ด้วยสภาพชำรุดจึงไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

๓. ฐานเจดีย์ราย ภายในวัดเหลืออยู่จำนวน ๓ องค์ อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน ๒ องค์ ขนาดกว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๔.๕๐ เมตร เหลือแต่เพียงส่วนฐาน ส่วนเจดีย์รายอีก ๑ องค์ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเหลือแต่เพียงส่วนฐานเช่นกันขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๕ เมตร

ประวัติ

จากการสำรวจเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้างบ้านนายเดิม และจากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.5

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๕

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างมุนตรพะงเงิน, วัดร้าง AT.C.9

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกติดกับวัดตระพังเงิน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๘.๔๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๗.๐๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก วิหารกว้าง ๙.๔๐ เมตร ยาว ๒๒.๖๐ เมตร สูง ๕๘ เซนติเมตร ด้านบนมีฐานชุกชี ขนาดกว้างประมาณ ๔ เมตร ยาว ๕ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ๒ ทาง

๒. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก อยู่ด้านทิศเหนือของวิหาร กว้างด้านละประมาณ ๒ เมตร

ประวัติ

จากการสำรวจเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้างมุนตรพะงเงิน และจากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.9

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๖

ชื่ออื่นๆ : วัดศรีประทีป, วัดร้าง AT.C.3

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๘.๙๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๒.๘๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ มีเสาทำด้วยศิลาแลงกลม ก่อเรียงกันขึ้นไปขนาด ฐานกว้าง ๕ เมตร ยาว ๘ เมตร

๒. ฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยม คาดว่าเป็นฐานของศาลาก่อด้วยอิฐ อยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานวิหาร แต่ในปัจจุบัน
สำรวจไม่พบโบราณสถานดังกล่าวแล้ว

ประวัติ

จากการสำรวจเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดศรีประทีป และจากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.3

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๓๗

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนายบุญ, AT.C.2

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๔๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๘.๑๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐหันหน้าไปทางทิศตะวันออก กว้าง ๙.๕ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูงประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ภายในวิหารมีฐานชุกชีก่อด้วยศิลาแลงสลักรูปบัว ยาว ๓.๓๐ เมตร กว้าง ๓.๔๐ เมตร ด้านทิศใต้ของวิหารมีอาสน์สงฆ์ ยาว ๑๕.๔๐ เมตร กว้าง ๑.๔๐ เมตร สูง ๒๖ เซนติเมตร วิหารมีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกด้านละ ๒ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ประธาน อยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร เหลือเพียงฐานเขียงที่ฐานล่างก่อด้วยหินชนวน ส่วนฐานบนเป็นอิฐซ้อนกันจำนวน ๓ แถว ขนาดความกว้างและยาวด้านละ ๒.๙๐ เมตร สภาพชำรุดจึงไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

๓. คูน้ำ ปรากฏร่องรอยคูน้ำด้านทิศใต้และทิศตะวันออกของวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการสำรวจเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้างบ้านนายบุญ และจากการขุดแต่งเรียกชื่อว่า วัดร้าง AT.C.2

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๓๘

ชื่ออื่นๆ : วัดตระพังมะพลับ, AT.C.4

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อมมาทางทิศตะวันออกประมาณ ๓๐๐ เมตร ใกล้กับชุมชนรามเล็ก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๒.๒๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๕๒ ลิปดา ๕๒.๒๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้าง ๖ เมตร ยาวประมาณ ๘ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายองค์ขนาดเล็กก่ออิฐ ตั้งอยู่โดยรอบฐานวิหารด้านทิศตะวันออก และทิศเหนือ จำนวน ๖ ฐาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลปจารึก จากการสำรวจเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดตระพังมะพลับ และจากการขุดแต่งเรียก วัดร้าง AT.C.4

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๒

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๓๙

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูอ้อ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๕๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๑.๙๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๗.๗๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ กว้าง ๑๐.๔ เมตร ยาว ๑๖.๓ เมตร สูง ๐.๗ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ภายในวิหารมีเสา แนวกำแพงก่อด้วยศิลาแลง ด้านหลังวิหารมีฐานชุกชีที่ก่ออิฐยกกระเปาะด้านละ ๑๐๐ เซนติเมตร ด้านหน้ายาว ๓.๘๐ เมตร กว้าง ๓ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ๒ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ราย ๑๑ องค์ มีสภาพชำรุดไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

๓. คูน้ำ ปรากฏร่องรอยของคูน้ำอยู่ข้างด้านทิศตะวันออก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๒

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๔๐

ชื่ออื่นๆ : (AT.S/W.TN.1) และ (AT.S/W.TN.2)

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร และอยู่ห่างจากประตูอ้อไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๕๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๔๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๐.๒๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๔ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายตั้งอยู่โดยรอบวิหาร จำนวน ๗ องค์ สร้างด้วยศิลาแลงผสมอิฐ

๓. ฐานโบสถ์ขนาด ๕ ห้อง กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๑๓.๔ เมตร สูง ๑ เมตร มีมุขด้านหน้าหรือทิศตะวันออก ด้านทิศตะวันตกพบฐานทำด้วยศิลาแลงในชั้นล่างสุด ฐานโบสถ์นี้ตั้งอยู่ห่างจากฐานวิหารมาด้านทิศใต้ประมาณ ๓๐ เมตร

๔. ฐานเจดีย์ราย ๒ องค์ อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของฐานโบสถ์

๕. บ่อน้ำ อยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานโบสถ์

๖. สระน้ำ ขนาดความกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันตกติดกับฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งซึ่งกำหนดเรียกโบราณสถานแห่งนี้ว่า AT.S/W.TN.1 และ W.TN.2 เมื่อพิจารณาจากลักษณะการก่อสร้างอาคารพบว่าน่าจะก่อสร้างในสมัยสุโขทัยตอนปลายจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น และยังมีการก่อสร้างเพิ่มเติมในภายหลัง

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๒

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๔๒

โบราณสถานร้าง ก.๔๑

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างข้างวัดศรีสวาย

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดศรีสวายมาทางทิศตะวันตกประมาณ ๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๘.๙๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๔.๕๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีความกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร มีมุขยื่นด้านหน้าและมีบันไดทางขึ้น ๒ ทาง ด้านข้างของมุข ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหารมีฐานชุกชีย่อมุมตั้งอยู่ พื้นอัดดิน ด้านทิศใต้มีอาสน์สงฆ์ ก่อด้วยอิฐ

๒. ฐานเจดีย์ กว้าง ยาวด้านละ ๓ เมตร อยู่ถัดจากฐานวิหารมาทางทิศตะวันตก สภาพชำรุดเหลือเพียงฐาน ไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

๓. กำแพงแก้วยาวประมาณ ๕๐ เมตร เหลือแต่ส่วนฐานด้านทิศตะวันออกและทิศใต้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๑

โบราณสถานร้าง ก.๔๒

ชื่ออื่นๆ : วัดป่ามะม่วงใต้

ที่ตั้ง : อยู่ติดกำแพงเมืองด้านทิศใต้ และห่างจากประตูเมืองด้านทิศใต้ (ประตูมะโนะ) มาทางทิศตะวันตกประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๓.๙๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๗.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้าง ๙.๕๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร ฐานชุกชีด้านในยกพื้น ๒ ชั้น หันหน้าไปทางทิศตะวันออก

๒. ฐานเจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐ อยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหาร องค์ระฆังชำรุด ที่เรือนธาตุมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป ทั้ง ๔ ทิศ ฐานกว้าง ยาวด้านละ ๗ เมตร

๓. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก จำนวน ๕ องค์ อยู่ด้านทิศเหนือของฐานวิหารจำนวน ๒ องค์ ฐานมีขนาดด้านละ ๓ เมตร อีก ๓ องค์เรียงเป็นแถวต่อจากเจดีย์ประธานขึ้นมาด้านทิศเหนือ มีขนาดฐานด้านละประมาณ ๔ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๑ - ๒๕๒๔

โบราณสถานร้าง ก.๔๓

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างข้างวัดป่ามะม่วงใต้

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศใต้ประมาณ ๔๕๐ เมตร หรือห่างจากประตูน้ำไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๔.๗๐ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๓.๐๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สูง ๖๐ เซนติเมตร มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าคือทิศตะวันออก ด้านทิศใต้ของฐานก่อยกพื้นเป็นอาสน์สงฆ์ กว้าง ๑.๕ เมตร ยาว ๑๔ เมตร สูง ๒๕ เซนติเมตร มีฐานชุกชีรูปสี่เหลี่ยม กว้าง ๕ เมตร ยาว ๖ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านหลังของโบสถ์ ฐานกว้างด้านละประมาณ ๗ เมตร

๓. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก ตั้งอยู่ด้านหน้าของฐานโบสถ์ ขนาดกว้างด้านละ ๕ เมตร สูง ๓ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๑ - ๒๕๒๔

วัดทับข้าว

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ก.๔๔

ที่ตั้ง : อยู่ระหว่างช่องกำแพงเมืองชั้นนอกกับชั้นกลาง ด้านทิศใต้ของเมืองสุโขทัย ใกล้กับประตูระโน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๒.๗๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๘๘ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๔.๔๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

มีสภาพเป็นเนินซากโบราณสถาน มีกองอิฐไม่ปรากฏรูปร่าง คาดว่าเป็นเจดีย์ ขนาดของเนินโบราณสถานมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร มีต้นไม้และดินปกคลุมเป็นอันมาก ถูกขุดทำลายจนพิจารณารูปทรงไม่ได้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

โบราณสถานร้าง ก.๔๕

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ภายในบริเวณปากช่องประตูมะโม ประตุมืองด้านทิศใต้

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๑.๘๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๓.๘๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นฐานวิหารก่ออิฐ มีเสาก่อด้วยศิลาแลงกลมตั้งเรียงซ้อนกันอยู่ ขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๑๒

โบราณสถานร้าง ก.๔๖

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.D.1

ที่ตั้ง : อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศใต้ และห่างจากประตูเมืองด้านทิศใต้ (ประตูมะโม) มาทางทิศตะวันออกประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๕ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฐานกว้าง ๘.๕๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สูง ๖๐ เซนติเมตร มีฐานชุกชีรูปสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง ๓.๕ เมตร ยาว ๔ เมตร
๒. ฐานเจดีย์ประธานตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร กว้างด้านละ ๕.๕๐ เมตร
๓. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก อยู่ถัดจากเจดีย์ประธานมาทางทิศตะวันตก มีขนาดเพียงด้านละ ๑ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.D.1

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔
๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๔๗

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.D.2

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากโรงเรียนบ้านเมืองเก่า ศรีอินทราทิตย์ มาทางทิศตะวันออกประมาณ ๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๓.๕๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๘.๗๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานวิหารก่ออิฐ ยกพื้นเตี้ยๆ ประมาณ ๖๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๘.๖ เมตร ยาวประมาณ ๙.๕ เมตร
ด้านบนมีฐานชุกชีก่ออิฐ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.D.2

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๔๘

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.D.3

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ห่างจากโบราณสถานร้าง ก.๔๗ มาทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๐๐ เมตร หรืออยู่ด้านหลังสุเทพสังคโลก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๓.๕๗ ฟลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๑.๖๔ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานวิหารก่ออิฐ กว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๑๓.๖ เมตร ยกพื้นเตี้ยๆ ประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ด้านบนมีฐานชุกชีก่ออิฐ และมีบันไดทางขึ้นด้านหน้าทางเดียว หรือทิศตะวันออก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.D.3

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๔๙

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.D.4

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่บริเวณหมู่กุฏิสงฆ์ภายในวัดตระพังทอง โบราณสถานร้าง ก.๔๙ ปัจจุบันอยู่ภายในวัดตระพังทอง (วัดใหม่)

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๔๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๘.๙๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ กว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๑๖.๗ เมตร สูง ๓๐ เซนติเมตร มีฐานชุกชีสี่เหลี่ยม ๒ ชั้น อยู่บนฐานวิหารค่อนไปทางทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นด้านหน้านั้น มีบันไดทางขึ้นหนึ่งทาง

๒. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก อยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหารก่อด้วยอิฐ ฐานกว้างประมาณด้านละ ๒.๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.D.4

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๕๐

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.D.5

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากประตูกำแพงหักทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๔๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๓.๐๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๑.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เหลือเพียงฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละประมาณ ๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดร้าง AT.D.5

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง ก.๕๑

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างบ้านนายเกริ่น, วัดร้าง AT.B.5

ที่ตั้ง : อยู่ภายในกำแพงเมืองติดกับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านเหนือ หรือบริเวณมุมทิศตะวันออก
เฉียงเหนือของเมืองสุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๓.๑๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๓.๒๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดขึ้นลงด้านหน้าทางเดียว ขนาดของ
วิหารกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๕.๖ เมตร สูง ๙๐ เซนติเมตร มีฐานชุกชีรูปทรงสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๓.๕ เมตรอยู่
ด้านบน

๒. เจดีย์รายขนาดเล็ก ๒ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของฐานวิหาร

๓. กำแพงแก้ว ล้อมรอบในส่วนของฐานวิหารทั้ง ๓ ด้าน ยกเว้นทิศใต้ สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงมีครบทั้ง ๔ ด้าน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่าโบราณสถานแห่งนี้น่าจะเริ่ม
ก่อสร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนกลางและมีการก่อสร้างเพิ่มเติมจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๖

โบราณสถานร้าง ก.๕๒

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.6

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านเหนือ หรือบริเวณมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองสุโขทัย ถัดไปทางทิศตะวันออกของ
โบราณสถานร้าง ก.๕๑ ประมาณ ๕๐ เมตร ภายในบ้านของนางระเวียง ชุนทอง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๔.๕๑ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๒.๔๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก
มีบันไดลงทางด้านหน้าทางเดียว มีฐานชุกชีอยู่ด้านบน

๒. เจดีย์รายขนาดเล็ก ๑ องค์ ขนาดด้านละประมาณ ๓ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่าโบราณสถานแห่งนี้ น่าจะเริ่ม
ก่อสร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลาย

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง ก.๕๓

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.4

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากวัดตระพังทองมาทางทิศเหนือประมาณ ๑๓๐ เมตร บริเวณชุมชนบ้านเหนือ ภายในบ้านของนายเส็ง ธิติไศสิทธิ์

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๑.๘๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๖.๑๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานเจดีย์ทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐ ขนาดฐานกว้างด้านละ ๗ เมตร

๒. เจดีย์รายขนาดเล็ก ๑ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานเจดีย์ทรงระฆัง ฐานขนาดด้านละประมาณ ๓ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่า โบราณสถานแห่งนี้น่าจะเริ่มก่อสร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลาย บันทึกการสำรวจในอดีตกล่าวถึงฐานวิหารไว้ด้วย แต่การสำรวจในปัจจุบันไม่หลงเหลือให้เห็นแล้ว

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๕

โบราณสถานร้าง ก.๕๔

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.3

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมืองค่อนข้างไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตระพังสอมาทางทิศตะวันออกเฉียงประมาณ ๑๐๐ เมตร
ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านเหนือ ภายในบ้านของนางประนอม สุขมาก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๙.๖๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๘.๗๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานร้าง ก.๕๔ มีลักษณะเป็นวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๒.๔ เมตร สูงประมาณ ๐.๖๐ เมตร
หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นลง ๒ ข้างด้านหน้า มีฐานชุกช้อยู่ด้านบน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่า โบราณสถานแห่งนี้น่าจะเริ่มก่อสร้าง
ตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนต้น บันทึกการสำรวจในอดีตกล่าวถึงวิหารว่า “ที่ห้วยบันไดมีมกรสังคโลกประดับอยู่ บนฐานมีแท่น
ประดิษฐานพระประธาน ซึ่งชำรุดไปหมด วิหารนี้ไม่มีผนัง เสวอาคารเป็นไม้และมีเครื่องประดับหลังคาเป็นเครื่องสังคโลก”
แต่ปัจจุบันเหลือเพียงฐานวิหารเท่านั้น

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔
๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๖

โบราณสถานร้าง ก.๕๕

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.7

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมืองบริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๓.๒๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๒.๓๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๙.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร มีบันไดทางขึ้น ๒ ทาง อยู่ด้านหน้าทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนมีฐานชุกชี ตั้งอยู่กึ่งกลางค่อนไปทางทิศตะวันตก

๒. ฐานเจดีย์ ๕ องค์ ตั้งอยู่ด้านหลังและทิศใต้ของวิหารลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม ขนาดเล็ก

๓. แนวกำแพงแก้ว ก่อด้วยอิฐล้อมรอบวิหารลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๐.๓๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะพบว่า โบราณสถานแห่งนี้น่าจะเริ่มก่อสร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลายและมีการก่อสร้างเพิ่มเติมในสมัยอยุธยาตอนต้น บันทึกการสำรวจกล่าวถึงวิหารว่า “มีอาสนสงฆ์ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ พื้นวิหารปูด้วยก้อนหินขนาดต่างๆ เสาววิหารทำด้วยไม้ เครื่องประดับหลังคาทำด้วยสังคโลก พระประธานเป็นปูนปั้นชำรุด” แต่ปัจจุบันเหลือเพียงฐานวิหารเท่านั้น

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง ก.๕๖

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.1

ที่ตั้ง : อยู่ในกำแพงเมือง ห่างจากตระพังสอไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๑.๖๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๕.๒๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นฐานวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๗.๖ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สูง ๐.๕ เมตร มีบันไดทางขึ้นและลงอยู่ ๒ ข้าง ด้านหน้ามีร่องรอยปูนปั้นร่วงหล่นอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะสรุปได้ว่า วัดนี้น่าจะสร้างในสมัยสุโขทัย ตอนปลาย และมีการก่อสร้างเพิ่มเติมหลายครั้ง จากการขุดแต่งเรียกชื่อโบราณสถานแห่งนี้ว่า วัดร้าง AT.B.1

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๖

โบราณสถานร้าง ก.๕๗

ชื่ออื่นๆ : วัดร้าง AT.B.2

ที่ตั้ง : อยู่ภายในกำแพงเมือง ห่างจากตระพังสอไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๖๐ เมตร และอยู่ถัดจากโบราณสถานร้าง ก.๕๖ ไปทางด้านทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๓.๔๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๕.๐๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วย ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๔ เมตร เป็นหลักของวัด หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า ๒ ทาง และด้านหลังอีก ๑ ทาง วิหารมีลักษณะเป็นวิหารโถง มีผนังเฉพาะด้านเดียว คือ ด้านทิศตะวันตก บนฐานวิหารมีฐานชุกชี ๒ ฐาน คือ ฐานหกเหลี่ยม และฐานสี่เหลี่ยม

ด้านหลังของวิหารต่อเป็นลานออกไปรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๑๐.๗๐ เมตร ยาว ๑๓ เมตร สูง ๕๐ เซนติเมตร พื้นปูอิฐซึ่งเป็นที่ตั้งของฐานเจดีย์ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๕ เมตร มีมุขยื่นออกมาทั้งสี่ด้าน เดิมบันทึกว่าเป็นปราสาทขนาดเล็กมีซุ้มทั้ง ๔ ด้าน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถาน พบว่าวัดนี้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมซับซ้อนกันหลายครั้ง มีอายุสมัยของการก่อสร้างราวสมัยสุโขทัยตอนปลาย จากการขุดแต่งเรียกโบราณสถานแห่งนี้ว่า วัดร้าง AT.B.2

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๔
๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๖

โบราณสถานร้าง ก.๕๘

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่ทางทิศใต้ของตระพังเงิน ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๘.๔๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๘.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะของโบราณสถานเป็นฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยม ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้างด้านละ ๕ เมตร สูงประมาณ ๑ เมตร ด้านบนมีเสา ๔ ต้นก่อด้วยอิฐ สันนิษฐานเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นศาลาขนาดเล็ก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ได้รับการบูรณะแล้ว

โบราณสถานร้าง ก.๕๙

ชื่ออื่นๆ :

ที่ตั้ง : อยู่ทางทิศใต้ของตระพังเงิน ห่างจากวัดมหาธาตุมาทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๗.๖๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๔.๓๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นเนินโบราณสถานขนาดประมาณ ๕ เมตร มีฐานอิฐและเสาหินแล่งปะปนอยู่ สันนิษฐานว่าเป็นเนินโบราณสถานขนาดเล็ก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

โบราณสถานร้าง ก.๖๐

ชื่ออื่นๆ : วัดร้างข้างตระพังเงิน

ที่ตั้ง : อยู่ทางด้านทิศเหนือริมขอบตระพังเงิน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๓.๖๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๒.๘๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ เสาก่อด้วยศิลาแลง มีฐานชุกชีสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูง ๑ เมตร ด้านหน้าของวิหารมีบันไดทางขึ้น ๒ ทาง ตั้งอยู่กลางกลุ่มโบราณสถาน

๒. กลุ่มเจดีย์ประธาน ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารทางทิศตะวันตก มีเจดีย์ทรงระฆังเรียงกันจำนวน ๓ องค์ ฐานล่างสุดระดับเดียวกับพื้นดินเป็นศิลาแลง ส่วนเจดีย์ก่อด้วยอิฐทั้งหมดมีสภาพสมบูรณ์ ขนาดฐานเจดีย์กว้างยาว ๘ เมตร ถัดออกไปทางทิศใต้ห่างจากเจดีย์องค์กลางประมาณ ๑.๓๐ เมตร เป็นเจดีย์ระฆังที่มีสภาพชำรุดเหลือเพียงฐานที่รองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่ก่อด้วยอิฐ ส่วนฐานเจดีย์องค์นี้มีขนาดกว้างยาว ๕.๓๐ เมตร ถัดจากเจดีย์องค์กลางไปทางทิศเหนือ ๑.๒๐ เมตร เป็นเจดีย์ระฆังที่มีสภาพชำรุด เหลือเพียงส่วนรองรับองค์ระฆังที่ก่อด้วยอิฐ ฐานเจดีย์องค์นี้มีขนาดความกว้างและยาว ๘.๓๐ เมตร

๓. ฐานกลุ่มเจดีย์รายขนาดต่างๆ กัน และรูปทรงต่างๆ ตั้งอยู่โดยรอบฐานวิหารก่อด้วยอิฐ ได้รับการบูรณะแล้ว ทั้งหมดจำนวน ๗ องค์

๔. ซุ้มประตูและแนวกำแพง อยู่ด้านทิศใต้ของฐานวิหารต่อริมขอบตระพังเงิน เหลือเพียงประตูวัด กว้างประมาณ ๓ เมตรเท่านั้น

๕. ฐานวิหาร ริมขอบตระพังเงิน ด้านทิศเหนือและอยู่ทางทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถานส่วนใหญ่เป็นฐานก่ออิฐขนาดฐานกว้างประมาณ ๔ เมตร ยาว ๖ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๖

โบราณสถานร้าง ก.๖๑

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่ในรั้วอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยบริเวณโค้งตระพังสอ ใกล้กับถนนจรดวิถีถ่องและอยู่ด้านทิศใต้ของตระพังสอ
ทิศตะวันออกของพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๕.๕๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๔๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารขนาดใหญ่ ก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้า ๑ ทาง ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหารมีฐานชุกชีสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่

๒. ฐานเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ กว้าง ยาวด้านละ ๑๕ เมตร โดยรอบฐานเจดีย์ประธานมีเจดีย์รายขนาดเล็กอีก ๘ องค์ ตั้งอยู่ประจำทิศทั้งแปดบนฐานเดียวกัน คล้ายกับเจดีย์ประธานวัดมหาธาตุ

๓. สระน้ำ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของฐานวิหารใหญ่หรือระหว่างฐานวิหารใหญ่กับฐานเจดีย์ ๙ ยอด ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๘ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๔๙๐

๒. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง ก.๖๒

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ रामคำแหง บริเวณหน้าอาคารสำนักงาน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๒.๕๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๗.๒๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก กว้างประมาณ ๖ เมตร ยาว ๑๐ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ขนาดใหญ่มีบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือ ขนาดของฐาน กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๓ เมตร

ก่อด้วยอิฐ มีการขุดพบพระธาตุที่เจดีย์แห่งนี้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๔๔

๒. บูรณะไม่ทราบปีพุทธศักราชที่ชัดเจน

โบราณสถานร้าง ก.๖๓

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของอาคารจำหน่ายบัตร (ประตูร้านค้า) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๒๘ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๗.๗๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานเจดีย์ ๒ องค์ ก่อด้วยอิฐ ไม่สามารถระบุทรงได้ ตั้งเรียงกันตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก องค์ที่อยู่ด้านทิศตะวันออกมีขนาดฐานกว้าง ๔.๓ เมตร ยาว ๕.๒ เมตร องค์ที่อยู่ด้านทิศตะวันตกมีฐานกว้างด้านละ ๔ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะแล้ว

คลองส่งน้ำ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๕๗ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๑๗ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๒ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นคลองดินยาว ๒๗๒ เมตร กว้าง ๑๒ เมตร จากการสำรวจและปรับปรุงแหล่งน้ำนี้ กล่าวได้ว่าเดิมเป็นคลองส่งน้ำจากคูเมืองชั้นในผ่านตระพังตระกวนเข้ามายังตระพังสอ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดลอกและปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๒๐ - ๒๕๒๕

สระน้ำและบ่อน้ำ

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : กระจายอยู่ทั่วไปในเมืองสุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๒ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

จากการสำรวจพบว่า ในบริเวณเขตกำแพงเมือง มีสระน้ำจำนวน ๑๓๕ สระ ส่วนใหญ่เป็นสระดิน บางสระกรุด้วยศิลาแลง มีขนาดกว้าง ยาวต่างกัน ขุดลอกและปรับปรุงแล้วทั้งหมด ส่วนบ่อน้ำขุดลอกปรับปรุงแล้วจำนวน ๑๔๕ บ่อ บ่อมักกรุด้วยอิฐ ศิลาแลง และหินชนวน ทั้งสระน้ำและบ่อน้ำนับว่าเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อชุมชน

ประวัติ

แหล่งน้ำโบราณภายในกำแพงเมืองนี้มีกล่าวอ้างไว้ในจารึกกรุงสุโขทัย ดังข้อความจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ (หลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖) ความว่า

“กลางเมืองสุโขทัยนี้มีน้ำตระพังโพยสี่ ไสกินดี ดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง”

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดลอกและปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๑๐ - ๒๕๒๕

กำแพงเมืองและคูเมือง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาเหนือ
ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๒ พิลิปดาตะวันออก
ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๒

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

มีรายละเอียดดังนี้

๑. กำแพงเมือง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะเป็นคันพูนดิน ๓ ชั้น วัสดุที่ใช้เป็นดิน อิฐและศิลาแลง แบ่งออกเป็น

- กำแพงเมืองชั้นใน ความสูงตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๔.๘๐ เมตร ด้านทิศตะวันออก ความยาวโดยประมาณ ๑,๒๘๐ เมตร ด้านทิศตะวันตก ความยาวโดยประมาณ ๑,๓๖๐ เมตร ด้านทิศเหนือความยาวประมาณ ๑,๓๒๐ เมตร ด้านทิศใต้ ความยาวโดยประมาณ ๑,๗๕๐ เมตร ส่วนฐานกำแพงกว้าง ๒๙ เมตร

- กำแพงเมืองชั้นกลาง ความสูงตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๒.๙๐ เมตร ด้านทิศตะวันออก ความยาวโดยประมาณ ๑,๓๘๐ เมตร ด้านทิศตะวันตก ความยาวโดยประมาณ ๑,๔๖๐ เมตร ด้านทิศเหนือ ความยาวโดยประมาณ ๑,๘๒๐ เมตร ด้านทิศใต้ ความยาวโดยประมาณ ๑,๘๕๐ เมตร ส่วนฐานกำแพงกว้าง ๒๘ เมตร

- กำแพงเมืองชั้นนอก ความสูงตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๓.๗๐ เมตร ด้านทิศตะวันออก ความยาวโดยประมาณ ๙๓๐ เมตร ด้านทิศตะวันตก ความยาวโดยประมาณ ๑,๕๙๐ เมตร ด้านทิศเหนือ ความยาวโดยประมาณ ๑,๘๖๐ เมตร ด้านทิศใต้ ความยาวโดยประมาณ ๑,๙๒๐ เมตร ส่วนฐานกำแพงกว้าง ๓๒ เมตร

๒. คูเมือง ลักษณะรูปทรงเป็นร่องดินขุดมี ๓ ชั้น วัสดุหลักที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นดิน มีการขุดตรวจสอบชั้นดิน จนถึงระดับดินเดิมและขุดลอกแล้ว แต่คูเมืองชั้นนอกยังไม่ได้รับการขุดลอก รายละเอียดแบ่งออกได้ ดังนี้

- คูเมืองชั้นใน ความลึกโดยเฉลี่ย ๒.๕๐ เมตร กว้าง ๑๐ เมตร และความยาวโดยรอบ ๕,๕๐๐ เมตร
- คูเมืองชั้นกลาง ความลึกโดยเฉลี่ย ๒.๕๐ เมตร กว้าง ๑๘ เมตร และความยาวโดยรอบ ๒,๒๕๐ เมตร
- คูเมืองชั้นนอก จากสภาพยังไม่ได้ขุดลอก มีความลึกตั้งแต่ ๑.๕๐ เมตรถึง ๑.๗๐ เมตร กว้างโดยเฉลี่ย ๒๓ เมตร และความยาวโดยรอบ ๕,๙๘๐ เมตร

๓. ประตูเมือง เมืองสุโขทัยมีประตูเมือง ๔ ประตูหลัก คือ

- ด้านทิศเหนือ เรียกว่า ประตูศาลหลวง
- ด้านทิศใต้ เรียกว่า ประตูมะโน
- ด้านตะวันออก เรียกว่า ประตูอ้อ (เป็นประตูเดียวที่ยังเห็นร่องรอยของศิลาแลง)
- ด้านทิศตะวันตก เรียกว่า ประตูกำแพงหัก

ประวัติ

มีข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ (หลักที่ ๑ ด้าน ๒ บรรทัด ๒๐ - ๒๓) เชิงประวัติ กำแพงเมืองเก่าตรงปากประตูหลวงความว่า

“เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย้อมคนเลียดกันเข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจักแจก”

ข้อความอีกตอนหนึ่งจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ (หลักที่ ๑ ด้าน ๑ บรรทัด ๓๑ - ๓๕) ความว่า

“ในปากประตูมีกระดิ่งอันขงแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าบก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มัน จักกล่าวถึงเจ้าเงาะขุนบไร่ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้” และอีกตอนหนึ่งว่า “รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบุร ได้สามพันสี่ร้อยวา”

นอกจากนี้ยังมีข้อความกล่าวถึงเชิงประวัติเป็นข้อความจากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร พุทธศักราช ๑๙๐๕ (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ - ๙) ความว่า

“๑๒๖๙ ศก (ปี) ฤๅนพระบาทกัมรเดงอัญ ฤๅไทยราช ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระบาทกัมรเดงอัญ ศรีรามราช เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลาย ออกมาจากเมืองศรีลัชนาลัยมา ธิบตบแต่งพลโยธาเดินอยู่นอกพระวิสัย ณ วันศุกร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๗ เมื่อเสด็จมีพระบัญชาให้ไพร่พลทั้งหลาย...เข้าระดมฟันประตูประหารศัตรูทั้งหลาย... บัดนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนิน เข้าเสวยราชย์...ไอสุรยาธิปัตย์ (คือเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ) ในเมืองสุโขทัยนี้แทนพระบิดา”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๙๘ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๙
๓. ขุดแต่งบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔
๔. ขุดค้นทางโบราณคดีกำแพงเมืองชั้นใน พุทธศักราช ๒๕๒๔
๕. ขุดลอกและปรับปรุงทัศนียภาพ พุทธศักราช ๒๕๕๓

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

วัดตระพังปาน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ติดกับกำแพงเมืองชั้นนอกบริเวณประตูศาลหลวง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๔.๔๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๔.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถาน ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีคูล้อมรอบ พื้นที่กว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร ปัจจุบันคูน้ำบางส่วนเริ่มเลือนหายไป ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหารขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐและเสาทำด้วยศิลาแลงกลมตั้งซ้อนกันขึ้นไป ตั้งอยู่บริเวณเกือบกึ่งกลางของพื้นที่ มีฐานชุกชีและอาสน์สงฆ์ก่อด้วยอิฐ และมีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือทิศตะวันตกทางเดียว

๒. เจดีย์ประธานทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐขนาดยาวด้านละประมาณ ๑๐ เมตร เป็นเจดีย์หลักของวัดที่ตั้งอยู่ด้านหลังของวิหาร

๓. เจดีย์รายขนาดเล็ก ๑ องค์ ก่อด้วยอิฐ ขนาดด้านละประมาณ ๓ เมตร ตั้งอยู่ระหว่างเจดีย์ประธานและฐานวิหาร

๔. สระน้ำ ๑ สระ อยู่บริเวณทิศตะวันออกหรือด้านหน้าของวิหารยาวด้านละประมาณ ๓๒ เมตร

๕. โบสถ์ ก่อด้วยอิฐ อยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๖

๒. ขุดแต่งโบสถ์ พุทธศักราช ๒๕๒๗

วัดแม่โจน

วัดแม่โจน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ติดประตูศาลหลวง และริมถนนพระร่วง ๒ (ทางหลวงชนบทหมายเลข ๑๑๑๓) ด้านฝั่งตะวันตก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๔.๙๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๐.๓๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐปนศิลาแลง ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๑.๕ เมตร สูง ๑.๒ เมตร มีบันไดทางด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงแห่งเดียว พื้นปูด้วยหินชนวน มีฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย (บุรณะใหม่)

๒. มณฑป เป็นซุ้มคูหาขนาดกว้างด้านละ ๑๓ เมตร ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนสภาพชำรุดมาก จากการขุดแต่งมณฑป พบว่ามีการถมพื้นให้สูงขึ้นแล้วก่อแท่นพระย่อมุมตรงกลาง แสดงว่าน่าจะมีการสร้างพระพุทธรูปยืนก่อน ต่อมาเมื่อชำรุดเกินซ่อมแซมจึงปรับพื้นให้สูงขึ้น และสร้างแท่นพระขนาดย่อมประดิษฐานขึ้นใหม่ แล้วจึงสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย บนวิหารด้านหน้าประตูเข้าสู่ซุ้มคูหาขึ้นอีกองค์หนึ่ง

๓. ฐานเจดีย์ราย ๓ องค์ ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของมณฑป

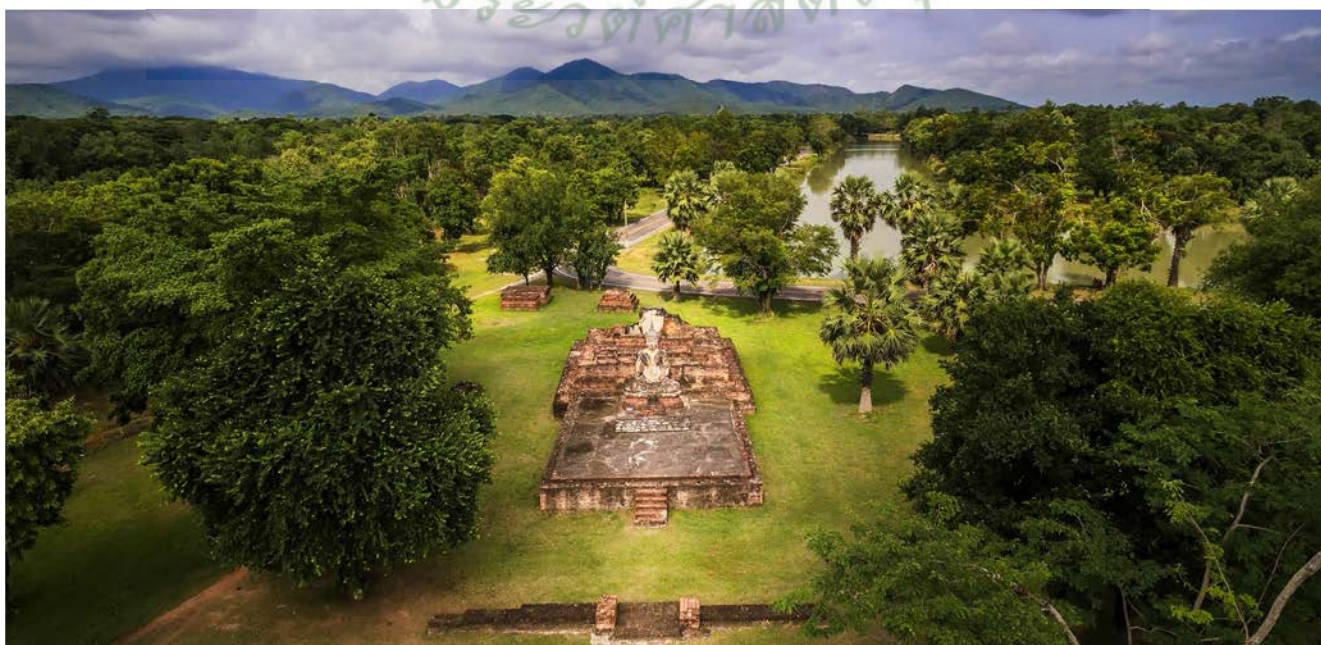
๔. ซุ้มประตู ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง กว้าง ๒ เมตร ยาว ๓ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของวิหารเป็นแนวยาวตามแกนเหนือ - ใต้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก จากการขุดแต่งพุทธศักราช ๒๕๒๗ เรียกวัดแห่งนี้ว่า โบราณสถานร้าง N.4 ส่วนในรายงานเรียกวัดนี้ว่า วัดมะขามป้อม แต่เมื่อตรวจสอบพบว่ามีลักษณะตรงกับวัดแม่โจน ตามป้ายชื่อวัดที่ตั้งอยู่

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

วัดหนองปรือ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมือง ติดกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณด้านใต้ของคูแม่โจน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๒.๕๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๐๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

มีลักษณะเป็นโบราณสถาน ๒ กลุ่ม ที่สร้างต่างระดับกันประมาณ ๓๐ เซนติเมตร วางตัวตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ (ด้านทิศตะวันออก)

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐.๒ เมตร มีบันไดทางด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงแห่งเดียว อยู่กลางวิหาร

๒. เจดีย์รายก่ออิฐ สถาปัตยกรรมมาก ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหาร ๒ องค์ และด้านหลังหรือทิศตะวันตกอีก ๘ องค์

กลุ่มที่ ๒ (ด้านทิศตะวันออก)

๑. ฐานวิหาร ก่อด้วยศิลาแลง กว้าง ๘ เมตร ยาวประมาณ ๑๓ เมตร ไม่ปรากฏบันไดและฐานชุกชี

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ฐานกว้างด้านละ ๔ เมตร

๓. บ่อน้ำวงกลม ก่อด้วยอิฐ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗

๓. ขุดแต่งครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดเนินร้อนทอง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมือง ติดกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณด้านทิศใต้ของคูแม่โจน ห่างจากวัดหนองปรือไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๓.๕๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๙.๕๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

บริเวณคันดินที่เป็นเนินสูงซึ่งเป็นที่ตั้งของเตาทุเรียงด้วยนั้นเรียกว่า เนินร้อนทอง ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

๑. ฐานวิหารขนาดเล็กก่อด้วยอิฐเสริมศิลาแลงเป็นบางตอน ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๑ เมตร สูง ๗๐ เซนติเมตร ด้านบนวิหารมีฐานชุกชีก่ออิฐขนาดกว้าง ๒ เมตร ยาว ๓ เมตร สูง ๑.๕ เมตร

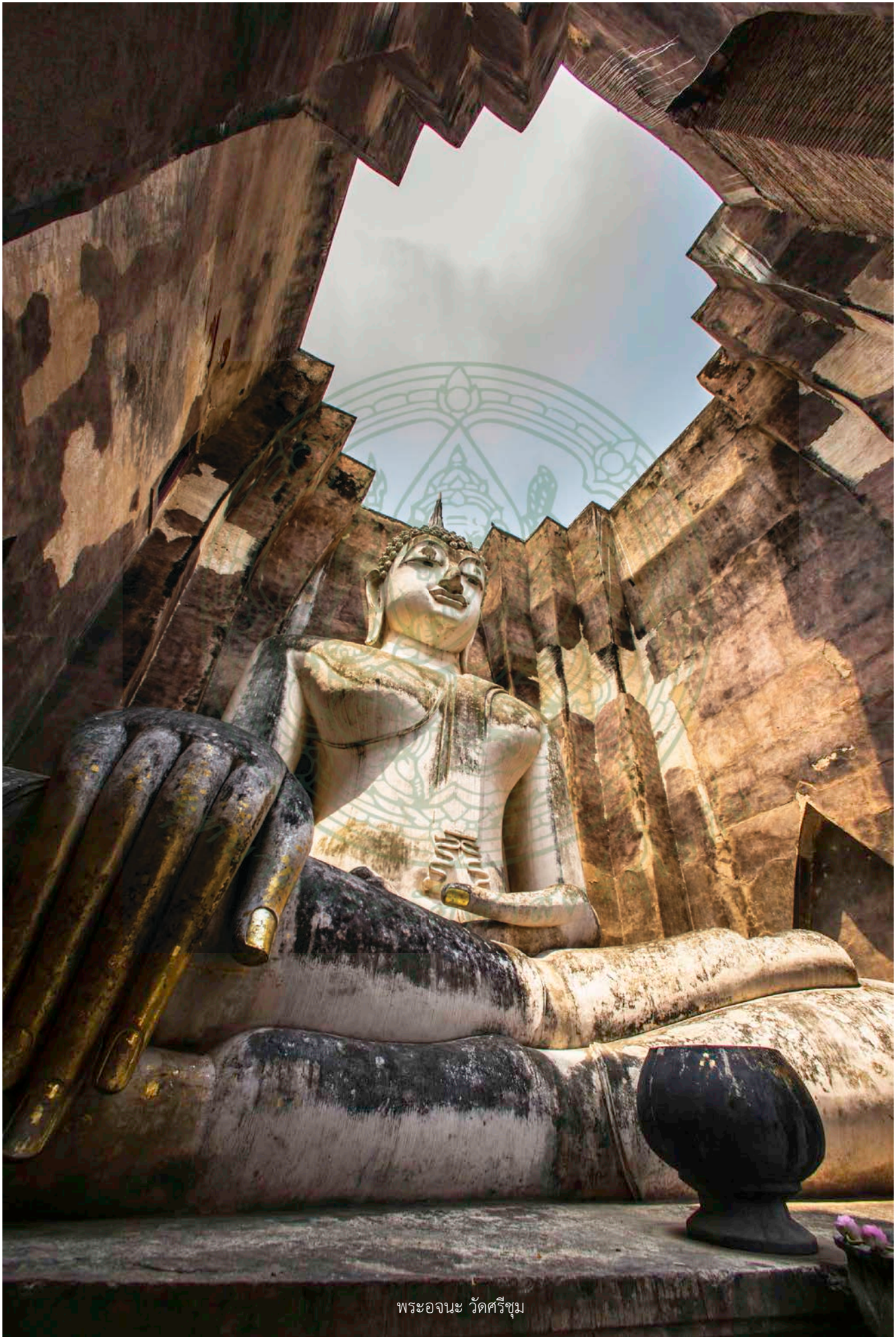
๒. เจดีย์รายก่ออิฐ สภาพชำรุดมาก ๓ องค์ ตั้งอยู่ใกล้กับฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๑

พระอานะ วัดศรีชุม

วัดศรีชุม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากมุกกำแพงเมืองไปประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๗.๕๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๙.๒๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีคูน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้าน มีพื้นที่กว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร และยาวประมาณ ๑๕๐ เมตร มีรายละเอียดดังนี้

๑. มณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ๓๒ เมตร สูง ๑๕ เมตร ผนังหนา ๓ เมตร มีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑๑.๓๐ เมตร ประตูทางเข้าเปิดเป็นช่องสูง ผนังด้านซ้ายมีช่องทางเดินเข้าไปภายในและขึ้นไปได้จนถึงหลังคา บนเพดานผนังทางเข้านี้ มีภาพสลักบนหินชนวนจำนวน ๖๔ แผ่น ทุกภาพมีอักษรไทยสมัยสุโขทัยโบราณบรรยาย

๒. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ขนาดกว้าง ๑๒.๕๐ เมตร ยาว ๒๒ เมตร มีผนังก่อด้วยอิฐเจาะช่องเป็นรูปกากบาท ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกหรือด้านหน้าของมณฑป

๓. วิหารอยู่ทางทิศเหนือของมณฑป ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๙.๕๐ เมตร ยาว ๑๔ เมตร

๔. มณฑปขนาดเล็ก ก่อด้วยอิฐ กว้าง ด้านละ ๙.๕๐ เมตร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อยู่ทางด้านหลังวิหาร เล็กหรือทิศเหนือของมณฑปใหญ่

๕. ฐานเจดีย์รายจำนวน ๙ องค์ ตั้งอยู่ด้านข้างวิหารใหญ่ และมณฑปใหญ่ด้านทิศเหนือ

๖. โบสถ์ อยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑปใหญ่ นอกคูน้ำที่ล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่

๗. คูน้ำ มีขนาดกว้างโดยประมาณ ๖ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ที่ตั้งโบราณสถาน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๑๐๐ เมตร และยาว ๑๕๐ เมตร

ประวัติ

วัดศรีชุมเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญมากของเมืองสุโขทัย ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ กล่าวไว้ว่า “เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระอนันะ มีปราสาทมีป่าหมากพร้าว มีป่าหมากกลาง” ซึ่งพระอนันะ ในที่นี้สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง พระพุทธรูปในมณฑปวัดศรีชุมนั่นเอง นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่มีการค้นพบศิลาจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวก่อนเมืองสุโขทัย และภายในอุโมงค์วัดศรีชุมยังมีการจารลายเส้นลงบนแผ่นหินเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ และรอยพระพุทธรูป ประมาณพุทธศักราช ๑๘๘๔ - ๑๙๑๐ ด้าน ๒ บรรทัด ที่ ๓๙ - ๔๒ ความเป็นมาว่า

“พระเจดีย์สูงใหญ่ รอบนั้นฉลักรหินทำรอยชาติไตรทศงามพิจิตรนักหนาแก่มม ทุกรกมล้งเอาทองตรธานสมเด็จ พระมหาสามี จากแต่สี่หลมา เอาฝูง...แบกอิฐแต่ต่ำขึ้นไปกระทำพระเก้าท่านคืบบริบวรณด้วยครัทธา”

ทั้งยังกล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงใหม่ไปเมืองสวรรคโลก ผ่านเมืองสุโขทัย เมื่อเสด็จถึงสุโขทัยก็ตั้งทัพหลวงที่ตำบลวัดเกาะชุม ดังความว่า “...ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า แจ้งว่าพระยาทั้งสองเป็นกบฏ จึงยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงใหม่ไปเมืองสวรรคโลก เสด็จไปทางสุโขทัย ครั้นเสด็จถึงสุโขทัยก็ตั้งทัพหลวงตำบลวัดเกาะชุม จึงทรงพระกรุณาตรัสให้ชาวพ่อขุนมนพรมณาจารย์ เอาน้ำในบ่อพระสยมภูวนาทและเอาน้ำตระพังโพยสีมา มาตั้งบูชาโดยกิจพิธีกรรมเป็นน้ำสัตยาธิษฐาน และเอาพระศรีรัตนตรัยเจ้าเป็นประธาน ให้ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทหารทั้งหลายกินน้ำสัตยาแล้ว...” จึงสันนิษฐานว่าหมายถึงวัดศรีชุมแห่งนี้

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๖
๓. บูรณะมณฑปเพิ่มเติมอีกครั้ง พุทธศักราช ๒๕๑๐
๔. บูรณะผนังมณฑปด้านทิศเหนือที่พังทลายเนื่องจากพายุฝน พุทธศักราช ๒๕๒๔ และมีการขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน ๓ หลุม
๕. การศึกษาทางวิทยาศาสตร์เพื่ออนุรักษ์ปูชนียวัตถุ พุทธศักราช ๒๕๔๒ - ๒๕๕๑
๖. ขุดลอกคูน้ำและปรับภูมิทัศน์ พุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

วัดอ้อมรอบ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมือง ติดกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณด้านทิศใต้ของคูแม่โจน ห่างจากวัดหนองปรือไปทางทิศตะวันตก

ประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๔.๕๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๒.๐๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถาน ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร มีคูน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ประกอบด้วย

๑. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ขนาดฐานประมาณ ๗ x ๗ เมตร ก่อด้วยอิฐ

๒. ฐานวิหารก่ออิฐ ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นวิหารขนาดใหญ่ที่มีฐานกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๙ เมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร มีฐานชุกชีย่อมุมตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกตอนบน

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๑๓ องค์ ตั้งอยู่โดยรอบฐานเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

๔. คูน้ำขนาดกว้าง ๘ เมตร ล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร

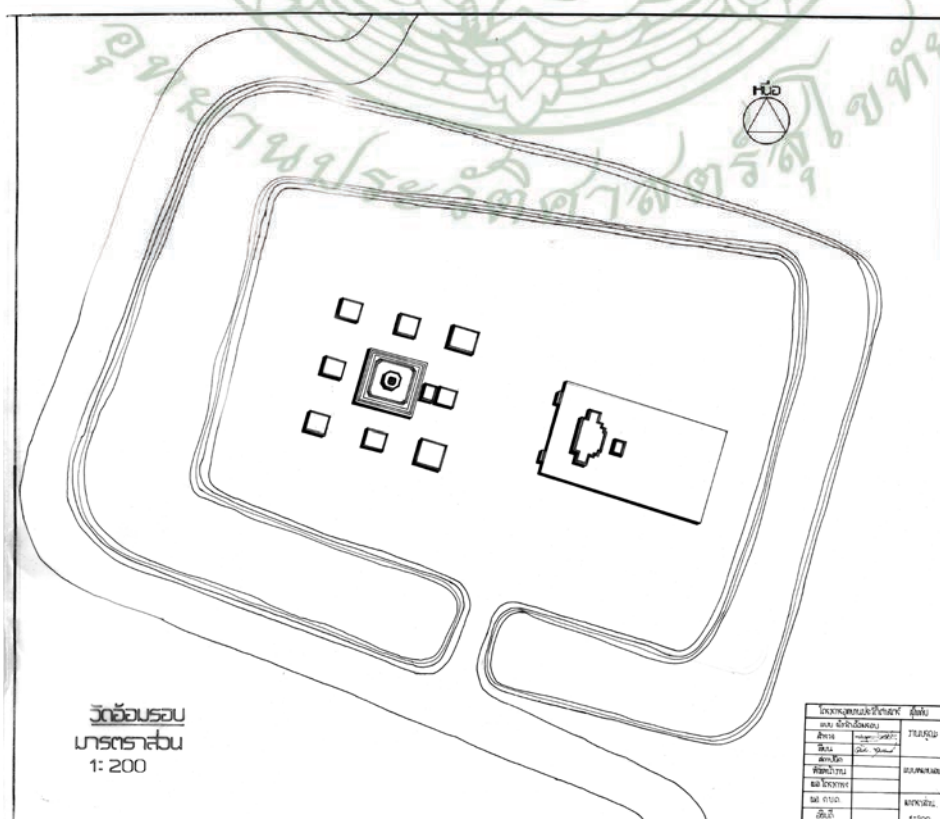
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๔

วัดอัมรอม

วัดพระพายหลวง

วัดพระพายหลวง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างประมาณ ๑ กิโลเมตร ชานไปกับคูน้ำชั้นนอก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๕.๔๑ พิลิปดาเหนือ

แนว ๘๘ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๕.๗๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ นอกเมืองสุโขทัย ก่อสร้างมาตั้งแต่ก่อนการสถาปนาสุโขทัยเป็นราชธานี โดยกลุ่มโบราณสถานตั้งอยู่กลางแนวคูน้ำล้อมรอบ ๒ ชั้น คูน้ำชั้นนอก เป็นคูน้ำขนาดใหญ่เรียกว่าแม่โจน ความกว้างของคูน้ำประมาณ ๔๐-๖๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่รูปสี่เหลี่ยม แต่ละด้านกว้างประมาณหนึ่งกิโลเมตรเศษ คูชั้นในเป็นแนวคูน้ำขนาดเล็ก ขุดเป็นแนวอยู่ด้านทิศเหนือ ใต้และตะวันตก อ้อมกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ ซึ่งตรงกลางเป็นปรางค์และวิหาร จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนของเทวรูปและฐานศิวิลิ่งคี่ในบริเวณนี้ เดิมน่าจะเป็นเทวสถานต่อมาคงดัดแปลงเป็นวัดในพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยพบหินสลักเป็นพระพุทธรูปนาคปรก และด้านหน้าวิหารพบพระพุทธรูปศิลาสลักปางสมาธิชำรุดเหลือแต่ส่วนล่าง เป็นพระพุทธรูปลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปฉลองพระองค์ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๓๒๐ - ๑๓๘๐) ทรงสร้างแล้วส่งไปประดิษฐานตามเมืองต่างๆ ดังที่ปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์

ต่อมาจึงดัดแปลงเพื่อใช้ในพุทธศาสนาแบบหินยาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดนี้มีความสำคัญนับตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย จนถึงตลอดระยะเวลาของสมัยสุโขทัย โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

๑. ปราสาทหรือปรางค์ ๓ องค์ ก่อด้วยศิลาแลงฉาบปูนปั้นตกแต่งลวดลาย องค์ด้านใต้และองค์กลางพังทลายลง เหลือแต่ฐาน ปัจจุบันเหลือสมบูรณ์เฉพาะองค์ด้านทิศเหนือ ขนาดของฐานปรางค์กว้างยาว ๑๒.๕ เมตร

๒. ฐานวิหาร ๕ ห้อง อยู่ด้านหน้าของปรางค์หรือด้านทิศตะวันออก เป็นวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๒๕.๕ เมตร ยาว ๔๔ เมตร เสาก่อด้วยศิลาแลงกลม ประดับด้วยเจดีย์ศิลาแลงขนาดเล็กศิลปะพุกามตั้งเรียงเป็นแถวอยู่บนฐาน

๓. เจดีย์สี่เหลี่ยม เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมซ้อนชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป ก่อด้วยอิฐ ลักษณะเหมือนกับเจดีย์กุฎ จังหวัดลำพูน อยู่ถัดจากวิหารไปทางทิศตะวันออก ขนาดฐานกว้างด้านละ ๑๐ เมตร ส่วนยอดหัก มีพระพุทธรูปปูนปั้นนั่งลดหลั่นอยู่ภายในซุ้มเจดีย์ทั้ง ๔ ด้าน รอบเจดีย์องค์นี้มีระเบียงคดกว้าง ๒๓ เมตร ยาว ๔๐ เมตร มีร่องรอยพระพุทธรูปปูนปั้นประดิษฐานโดยรอบ จากหลักฐานที่พบสันนิษฐานว่า ต่อมาเปลี่ยนรูปแบบด้วยการสร้างครอบทับเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป เจดีย์ชำรุดเสียหายตามกาลเวลาทำให้มองเห็นโครงสร้างดั้งเดิมที่เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณที่พบประติมากรรมปูนปั้นมากที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองสุโขทัย ซึ่งในปัจจุบันปูนปั้นส่วนใหญ่เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง

๔. มณฑป ตั้งอยู่ถัดจากเจดีย์สี่เหลี่ยมไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นมณฑปก่อด้วยอิฐ มีพระพุทธรูปปูนปั้นเป็นพระพุทธรูปยืนติดกับผนังด้านนอกมณฑป ๕ องค์ โดยอยู่ที่ผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้ด้านละ ๒ องค์ ด้านทิศตะวันตก ๑ องค์ ผนังด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นด้านหน้าเป็นพระพุทธรูปลีลา ขนาดฐานมณฑปนี้กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒ เมตร

๕. วิหารพระนอน อยู่ติดกับมณฑปออกมาด้านทิศตะวันออก มีขนาดกว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ก่อด้วยอิฐ มีรอยก่ออิฐเป็นรูปพระนอน แต่ในปัจจุบันชำรุดมากมองเห็นชัดเพียงส่วนพระบาท

๖. ฐานโบสถ์ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของปรางค์ ๓ องค์ ก่อด้วยอิฐขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ใช้เสาเป็นศิลาแลง มีฐานชุกชี และมีใบเสมาปักอยู่โดยรอบทั้ง ๔ ทิศ

๗. ฐานวิหารขนาดเล็ก จำนวน ๔ ฐาน ตั้งกระจายอยู่โดยรอบโบราณสถานกลุ่มใหญ่ที่อยู่ตรงกลาง ฐานวิหารเหล่านี้กระจายอยู่เป็นกลุ่มมีเจดีย์ล้อมรอบ ๓ กลุ่ม คือ

- กลุ่มแรกอยู่ทางทิศเหนือของปราสาท ๓ องค์ อยู่ทางฝั่งน้ำชั้นในด้านทิศเหนือ
- กลุ่มสองอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเจดีย์สี่เหลี่ยม
- กลุ่มสามอยู่ทางทิศใต้ของวิหาร ๕ ห้อง

๘. ฐานเจดีย์รายขนาดต่างๆ กระจายโดยรอบกลุ่มโบราณสถานอีก ๘๘ องค์

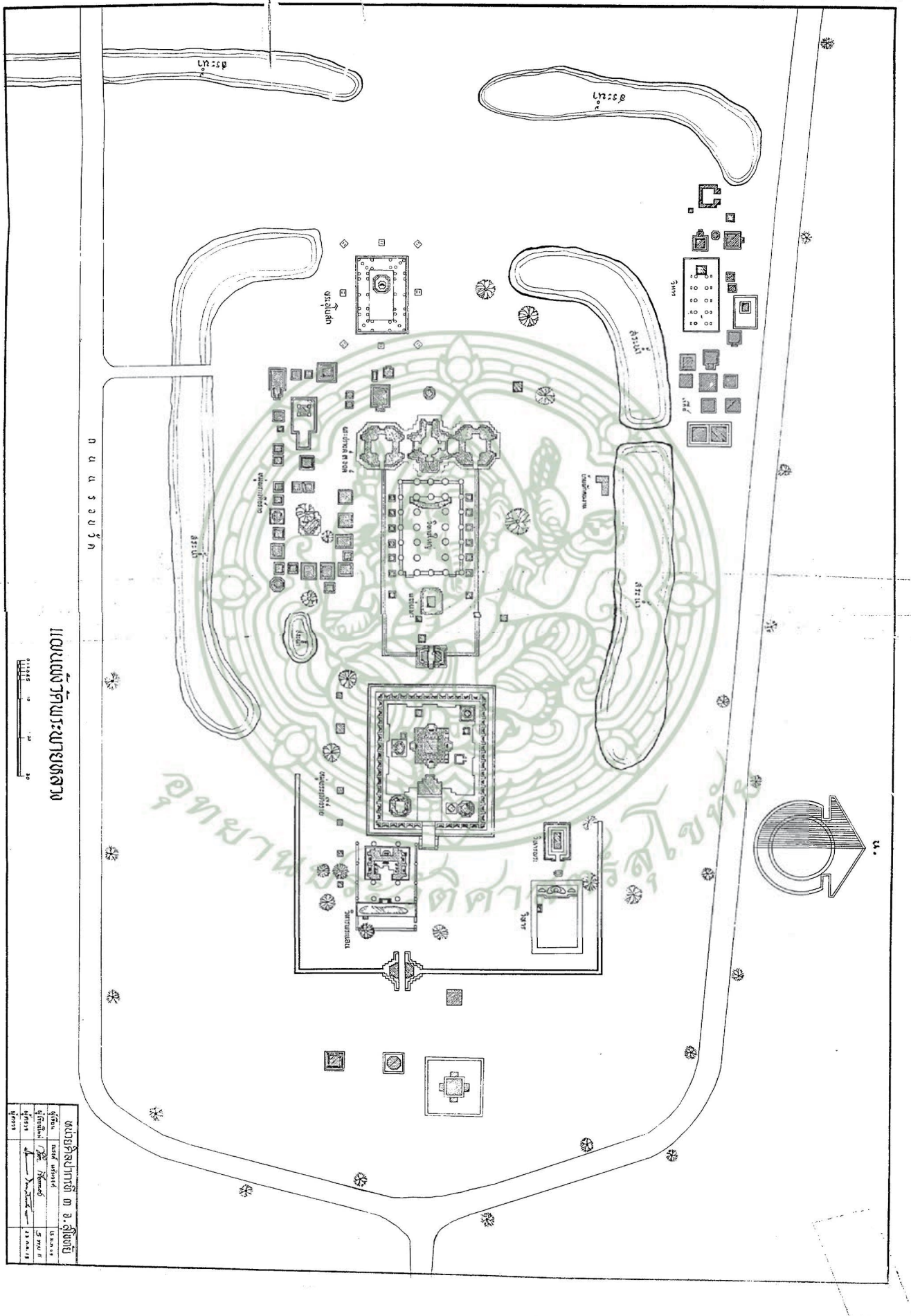
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลปจารึก

กลุ่มโบราณสถานวัดพระพายหลวงนี้ เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าวัดมหาธาตุ ผลการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้ทราบถึงเรื่องราวศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสมัยก่อนสุโขทัย และการก่อสร้างต่างๆ ที่สลับซับซ้อนหลายยุคหลายสมัย สันนิษฐานว่าเป็นศูนย์กลางของศาสนาที่มีมาก่อนการตั้งวัดมหาธาตุ

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๙ ตอนที่ ๕๘ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๔๘
๓. ขุดตรวจฐานรากของปราสาท พุทธศักราช ๒๕๔๙
๔. ขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๕๕

แผนผังวัดพระยาสุรเสนา

ผู้จัดทำ	นาย อนุชา นาคะ	วันที่	15/10/2564
ผู้ตรวจสอบ	นาย อนุชา นาคะ	วันที่	15/10/2564
ผู้แก้ไข	นาย อนุชา นาคะ	วันที่	15/10/2564

วัดพระพายหลวง

โบราณสถานร้าง น.๘

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากประตูศาลหลวงประมาณ ๓๐๐ เมตร บริเวณปากซอยเข้าชุมชนลิไท

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๙.๕๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๑.๑๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๑๑.๕ เมตร สูง ๐.๕๕ เมตร ด้านบนวิหารมีเสาศิลาแลงกลม จำนวน ๔ แถว แนวละ ๖ ต้น ฐานซุกซีก่ออิฐขนาดกว้างด้านละ ๒ เมตร

๒. เจดีย์ขนาดใหญ่ เรียงอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหารจำนวน ๓ องค์ คือ

- องค์ด้านทิศเหนือ เป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐ ฐานกว้างด้านละ ๖.๕ เมตร

- องค์กลาง เป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐ ฐานกว้างด้านละ ๕.๕ เมตร จากการขุดแต่งพบปล้องไฉน บุรณะเป็น

เจดีย์ทรงระฆัง

- องค์ด้านทิศใต้ เป็นฐานเจดีย์แปดเหลี่ยม ก่อด้วยอิฐ แต่ละเหลี่ยมกว้างเฉลี่ย ๓ เมตร

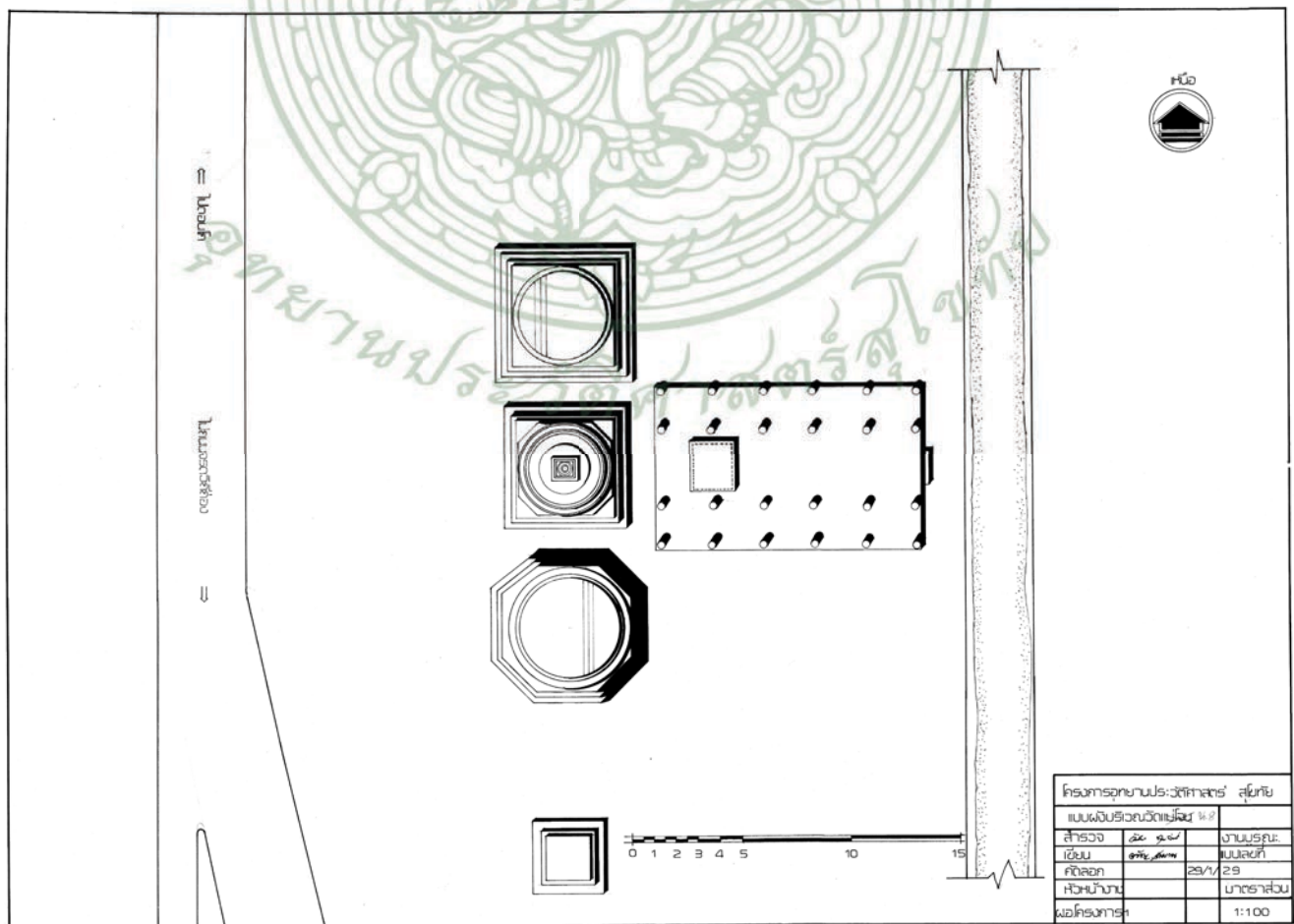
๓. เจดีย์ราย มีขนาดเล็กกว่าเจดีย์ที่กล่าวมาข้างต้น และยังอยู่แยกออกมาทางด้านทิศใต้ของฐานวิหาร ฐานของเจดีย์ กว้างด้านละประมาณ ๓ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

ผังบริเวณโบราณสถานร้าง น.๘

วัดผีดิบ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากวัดตระพังบ้านไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๐๐ เมตร หรืออยู่ทาง

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประตูศาลหลวง ประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๖.๘๕ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๔.๖๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๒.๕ เมตร ด้านบนมีฐานชุกชีก่อด้วยอิฐ
๒. เจดีย์ขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของวิหาร เจดีย์กว้างด้านละประมาณ ๔ เมตร
๓. เจดีย์รายก่อด้วยอิฐจำนวน ๖ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของวิหาร ฐานมีขนาดความกว้าง ตั้งแต่

๑ - ๒.๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง น.๑๐

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ใกล้ประตูศาลหลวง และห่างจากวัดตระพังบ้านไปทางทิศตะวันออกประมาณ

๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๕.๑๒ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๐.๘๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นโบราณสถานที่ยังไม่ได้บูรณะ ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๕.๕ เมตร ยาว ๘.๕ เมตร สูง ๑.๒ เมตร สภาพเสียหายจากการลักลอบขุด
๒. ฐานเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร ๒ องค์ และด้านทิศเหนือ ๑ องค์ มีสภาพเป็นเพียงเนินดินที่มีกองอิฐและแนวอิฐเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗

วัดตระพังผักตบ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ใกล้ประตูศาลหลวง ปัจจุบันตั้งอยู่ริมถนนฝั่งตรงข้ามกับโรงเรียนลิไทพิทยาคม

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๙.๐๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๐.๘๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ตรงกลางยกพื้นสูงขึ้นอีก ๑ ชั้น คล้ายกับวิหารของโบราณสถานร้าง ก.๓๑ (วัดตาเอียง) หันหน้าไปด้านทิศตะวันออก มีบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ทาง
๒. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ จำนวน ๑๑ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหารจำนวน ๔ องค์ และอยู่ด้านทิศใต้ อีก ๗ องค์
๓. แท่นบูชา หรือฐานพระพุทธรูปก่ออิฐขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหาร
๔. กำแพงแก้ว ก่อด้วยอิฐ ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร
๕. คูน้ำ กว้าง ๑๑ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ขนาด กว้าง ๗๐ เมตร ยาว ๗๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง น.๑๒

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ โดยอยู่ห่างจากประตูศาลหลวงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๗๐๐ เมตร และอยู่ห่างจากโรงเรียนลิไทพิทยาคมไปทางทิศตะวันออกเล็กน้อย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๑.๕๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๕.๒๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินดินใกล้กับทะเลน้อย (อ่างเก็บน้ำ) ลักษณะเป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐ กว้างด้านละประมาณ ๖ เมตร เพียงองค์เดียว นอกจากนี้ยังพบเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นสภาพชำรุด อยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ ขนาดกว้าง ๑๗ เซนติเมตร สูง ๒๓ เซนติเมตร ส่วนบนของเจดีย์น่าจะให้เป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป อนึ่งไม่พบวิหารซึ่งควรตั้งอยู่ด้านหน้าเจดีย์ สันนิษฐานว่าน่าจะถูกละลายครวสร้างถนนเข้าสู่ชุมชน เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวยังพบเศษกระเบื้องอยู่บ้าง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

วัดป่าสักเหนือ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑๓

ที่ตั้ง : วัดป่าสักเหนือ ตั้งอยู่ ณ บริเวณที่ระบุในจารึกหลักที่ ๑ ว่าเป็นตลาดปสาน ใกล้กับแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกและเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ห่างจากประตูศาลหลวงไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๑ กิโลเมตร ใกล้กับคลองแม่ลำพัน ตรงข้ามสำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย ทางทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๖.๒๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘.๕๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๗ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง ไม่พบฐานชุกชีแต่พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปปูนปั้นในบริเวณที่คาดว่าเป็นฐานชุกชี
๒. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ อยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร ฐานกว้างด้านละ ๓ เมตร จากการขุดแต่งพบอิฐหน้าวัสนิษฐานว่าน่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง น.๑๔

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ติดกับถนนพระร่วง ๒ ด้าน ทิศตะวันออกและริมหนองร่องปลาไหลด้านฝั่งทิศเหนือ
ที่ตั้งของกลุ่มเตาผลิตเครื่องสังคโลก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๖.๑๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๒.๓๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๔ เมตร มีเสาศีลาแลง
๒. ฐานเจดีย์ ก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๒ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗
๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง น.๑๕

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ในบริเวณที่ตั้งของแหล่งเตาเผาผลิตเครื่องสังคโลก ด้านทิศเหนือของ
วัดพระพายหลวง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๕.๘๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๙๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานตั้งอยู่บริเวณกลุ่มเตาแบบตะกรับ ในขณะที่ถัดไปทางทิศตะวันตกมีวัดเตาทุเรียง ซึ่งอยู่ในกลุ่มเตาแบบประทุน จึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นวัดประจำแต่ละกลุ่มเตา ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๑ เมตร มีเสาทำด้วยศิลาแลง

๒. ฐานเจดีย์ ก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๔ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกแสดงให้เห็นว่า ระหว่างการขุดแต่งพบเม็ดพระศกดินเผาขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ เซนติเมตร อาจเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในกลุ่มเตาทุเรียง จึงสร้างพระพุทธรูปด้วยดินเผาแทนปูนปั้นที่นิยมใช้กันทั่วไป

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗

๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดเตาทุเรียง

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ในบริเวณที่ตั้งของแหล่งเตาเผาผลิตเครื่องสังคโลก (กลุ่มเตาทุเรียง) ด้านทิศเหนือของวัดพระพายหลวง และอยู่ห่างจากโบราณสถานร้าง น.๑๕ มาทางทิศตะวันตกประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๕.๗๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๕.๖๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดสร้างทับอยู่บนเตาทุเรียงเก่าที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๖ เมตร พื้นอาคารทำเป็น ๒ ระดับ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ๒ ทาง มีอาสน์สงฆ์และฐานชุกชีก่อด้วยอิฐ

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกจำนวน ๓ องค์ ระหว่างการขุดแต่งพบลวดลายปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธประวัติประดับฐานเจดีย์ เป็นภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย รายล้อมด้วยเหล่าสาวกและเทวดานั่งพนมมือ ปัจจุบันชำรุดเสียหายไม่เหลือร่องรอยแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะเมื่อ พุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดสวนแตง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๑๘.๔๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๖.๘๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นเนินโบราณสถานก่ออิฐ ไม่ทราบรูปร่างแน่ชัด จากการสำรวจพบเพียงเศษอิฐและศิลาแลงกระจายทั่วไปในพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันมีสภาพเป็นไร่มันสำปะหลัง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

วัดสังฆาวาส

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากคูน้ำวัดพระพายหลวงมาทางทิศเหนือประมาณ ๒๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๑๐.๐๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๒.๗๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

เป็นกลุ่มโบราณสถาน ๒ กลุ่ม ตั้งอยู่ห่างกันประมาณ ๑๐๐ เมตร ดังนี้

กลุ่มแรก ตั้งอยู่ด้านตอนเหนือ บนเนินดินที่มีคูน้ำล้อมรอบ กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๙๐ เมตร ภายในประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ก่ออิฐ กว้าง ๑๗ เมตร ยาว ๒๖ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือทิศตะวันออก จำนวน ๒ ทาง พื้นปูด้วยอิฐ เสาค้ำด้วยศิลาแลง มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีเป็นประธาน ปัจจุบันเศียรหักชำรุด

๒. เจดีย์ทรงระฆัง ก่ออิฐ ขนาดฐานประมาณ ๑๓.๕๐ เมตร ที่ฐานด้านล่างเคยมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย อยู่ทั้ง ๔ ทิศ ส่วนยอดหัก

๓. ฐานเจดีย์รายจำนวน ๘ องค์ ตั้งอยู่โดยรอบฐานเจดีย์ทรงระฆัง

๔. คูน้ำ ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ที่ตั้งโบราณสถาน ยาว ๕๐ เมตร ยาว ๙๐ เมตร

กลุ่มที่สอง ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของโบราณสถานกลุ่มแรก ประกอบด้วย

๑. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๘ เมตร มีใบเสมาทำด้วยหินชนวนแบบต่างๆ ปักเป็นคู่ๆ ต่างกันถึง ๓ แบบอยู่โดยรอบ

๒. ฐานเจดีย์รายก่อด้วยศิลาแลง ๑ องค์ ฐานกว้างด้านละประมาณ ๗.๕ เมตร อยู่ทางทิศใต้ของโบสถ์

๓. คูน้ำ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ล้อมรอบฐานโบสถ์ไว้เป็นพื้นที่ที่สืบทอดจตุรัส ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๖๐ เมตร

ประวัติ

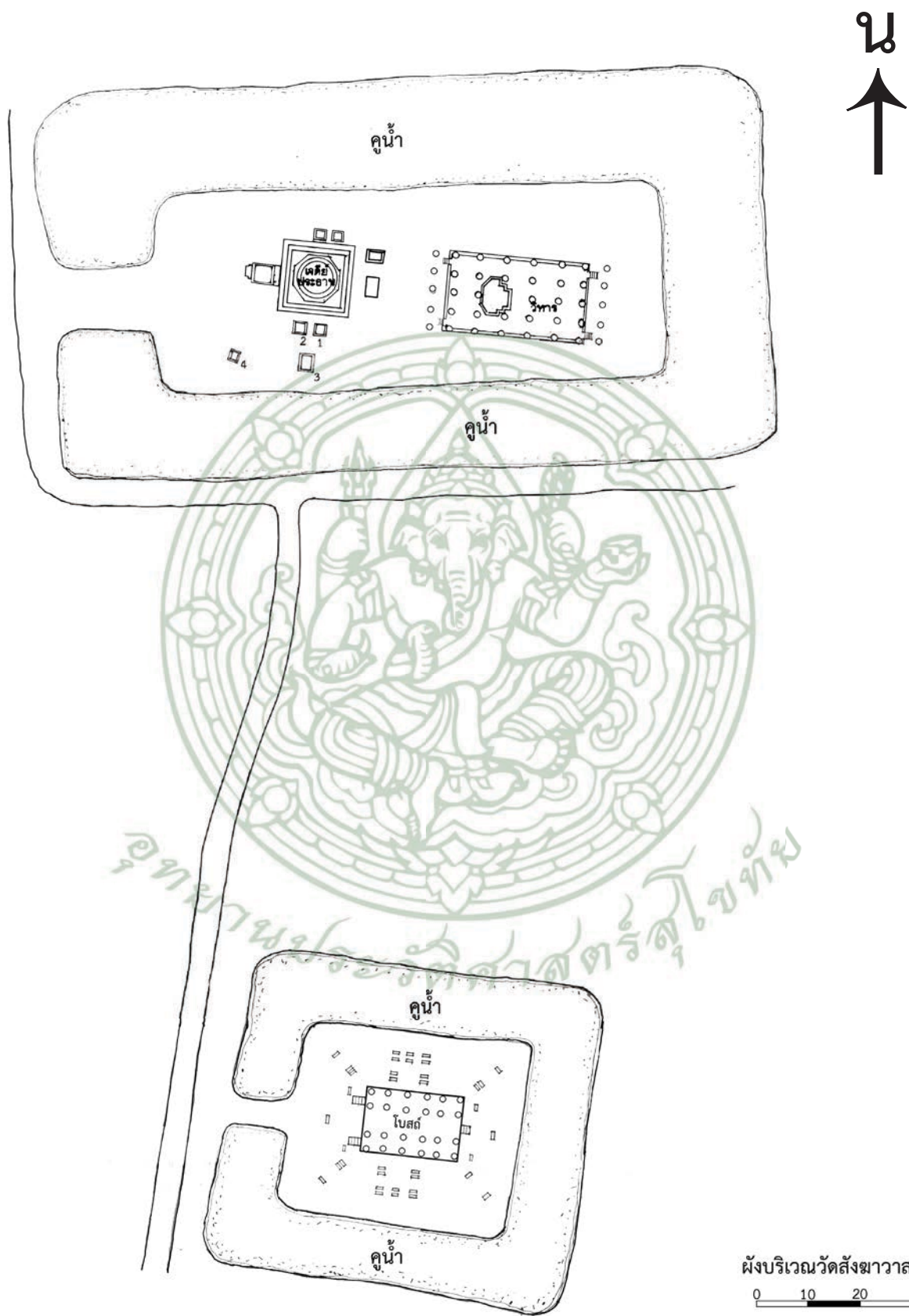
ชื่อวัด “สังฆาวาส” หรือ “สังฆาวาสอารามวิหาร” ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร พุทธศักราช ๑๙๐๔ อักษรขอม สุโขทัย ภาษาเขมร แต่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิจารณ์ว่า วัดที่เรียกกันว่าสังฆาวาสเท่าที่ปรากฏให้เห็นนี้ไม่มีความใหญ่โตเหมือนที่พรรณนาไว้ในศิลาจารึก จึงทรงสันนิษฐานว่าวัดสังฆาวาสที่ปรากฏในศิลาจารึกอาจหมายถึง วัดมหาธาตุ

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘ - ๒๕๑๒

วัดคู้หวาย

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๑๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากประตูศาลหลวงทางทิศเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร ริมฝั่งลำคลองแม่ลำพัน ใกล้กับสถานีตำรวจเมืองเก่า สุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๑๔.๔๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๙.๙๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่ในคูน้ำล้อมรอบ ๒ ชั้น ประกอบด้วย

๑. เจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม ก่อด้วยอิฐ ฐานกว้างประมาณ ๑๕ เมตร ส่วนยอดบัลลังก์และปล้องไฉนชำรุด
๒. ฐานโบสถ์ก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ๑ ทาง และด้านทิศตะวันตก ๒ ทาง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์
๓. คูน้ำชั้นใน กว้างประมาณ ๑๑ เมตร ล้อมรอบเจดีย์และโบสถ์ เป็นพื้นที่กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร
๔. คูน้ำชั้นนอก กว้าง ๑๑ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานและคูน้ำชั้นในไว้ กว้างประมาณ ๘๐ เมตร ยาว ๑๐๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะเสริมความมั่นคง พุทธศักราช ๒๕๕๔

วัดหินตั้ง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๒๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากประตูศาลหลวงทางทิศเหนือประมาณ ๓ กิโลเมตร ริมฝั่งคลองแม่ลำพัน
ด้านฝั่งตะวันออก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๔๐.๐๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๗๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีคูน้ำล้อมรอบ จากสภาพของเนินโบราณสถานสันนิษฐานได้ว่า ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง
ดังนี้

๑. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ถูกขุดทำลายเหลือเพียงแนวฐาน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๒ เมตร
๒. ฐานวิหาร มีสภาพเป็นเนินดินและเห็นแนวอิฐ ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของฐานเจดีย์
๓. กำแพงแก้ว ทำจากแท่งศิลาแลงขนาดใหญ่ ตั้งเป็นแนวรอบอยู่ในพื้นที่ด้านกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาวประมาณ ๕๐ เมตร

๔. คูน้ำ กว้างประมาณ ๑๕ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานอยู่ในพื้นที่กว้าง ๓๕ เมตร ยาว ๕๕ เมตร ปัจจุบันคูน้ำ
บางส่วนตื้นเขินและเสื่อมสภาพ

ประวัติ

พบศิลาจารึกหลักที่ ๙๕ (ศิลาจารึกวัดหินตั้ง) อักษรภาษาไทย สมัยสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นเรื่องราวการ
สร้างวัดหินตั้งและการสร้างถาวรวัตถุต่างๆ โดยพระมหาธรรมราชาผู้ปู่ ปัจจุบันเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ รามคำแหง

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดลาวพันลำ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๒๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากแนวกำแพงเมืองบริเวณมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ประมาณ ๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๒๕.๖๓ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๑๖.๐๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นเนินโบราณสถานที่มีคูน้ำล้อมรอบ ปัจจุบันคูน้ำต้นเนินมากพอจะเห็นสภาพข้างด้านทิศตะวันตก เป็นเนินดิน
และมีแนวก่ออิฐ ยังไม่ทราบรูปทรงที่แน่ชัด ขนาดกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

วัดต้นแจง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๒๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ตั้งอยู่บริเวณหัวมุมของคันดินแนวเตาเผาสิ่งของทางด้านทิศเหนือของวัดพระพายหลวง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๕๗.๒๘ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๗.๒๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เดิมเข้าใจว่าเป็นเนินของเตาทุเรียง แต่เมื่อทำการขุดแต่งโบราณสถาน พบว่าเป็นโบราณสถานที่วางตัวแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมขนาด ๕.๕ เมตร เหลือเพียงส่วนฐานเชิงชั้นแรกสูง ๑ เมตร และถัดขึ้นไปเป็นฐานเชิงชั้นที่สองสูง ๐.๘๐ เมตร รวมความสูงที่เหลืออยู่ประมาณ ๑.๘๐ เมตร และพบหลักฐานการก่อเชื่อมไปด้านทิศตะวันออกเพิ่มอีกในสมัยหลัง เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐.๕๐ เมตร ซึ่งเหลือเพียงส่วนฐานเตี้ยๆ ประมาณ ๐.๒๐ - ๐.๓๐ เมตร เท่านั้น ส่วนพื้นอาคารนี้ถูกกลบขุดจนไม่เหลือสภาพแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดค้นและขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๙

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดร่องสะแก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง น.๒๓ ,วัดร่องขวางตะวันตก

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ และห่างจากคูแม่โจนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๕๐.๖๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๕.๒๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดร่องสะแกตั้งอยู่บนคันดินบังคับน้ำที่ขุดไปกับคูแม่โจนด้านทิศตะวันตก โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร มีบันไดทางด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงทางเดียว ด้านบนวิหารมีฐานชุกชีและอาสน์สงฆ์ก่อด้วยอิฐ

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ จำนวน ๔ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานวิหาร ๓ องค์ และอยู่ริมด้านทิศตะวันตกของฐานวิหารอีก ๑ องค์

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๗

โบราณสถานร้าง น.๒๔

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดกับคันดินบังคับน้ำทางทิศตะวันตกของคูแม่โจน ทางทิศตะวันออกของวัดศรีชุม

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๔.๑๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๓.๘๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร มีลักษณะเป็นเนินดินที่ยังไม่ได้ขุดแต่ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นทับบนแนวอิฐของโบราณสถาน ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๓.๕ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ ก่ออิฐ ขนาดความกว้างด้านละประมาณ ๔ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะบางส่วน พุทธศักราช ๒๕๒๗

แหล่งเตาทุเรียงเมืองสุโขทัย

ชื่ออื่นๆ :

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ตั้งอยู่โดยรอบคันคูของวัดพระพายหลวง ที่เรียกว่า “แม่โจน” กระจายตัวเป็นกลุ่มๆ ใน ๓ บริเวณ ได้แก่

๑. กลุ่มใหญ่ที่สุดอยู่ทางฝั่งทิศเหนือเป็นแนวยาวจนถึงทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแม่โจน
๒. ด้านทิศใต้ของแม่โจนบริเวณใกล้ที่เรียกว่าเนินร้อนทอง
๓. ด้านทิศตะวันออกของแม่โจนริมถนนพระร่วง ๒ ฝั่งทิศตะวันออก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๒๘ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๓

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะของเตามีอยู่ ๒ แบบ แบบแรกเป็นเตากลม มีพื้นเจาะรูเพื่อระบายความร้อนจากช่องใส่ไฟที่อยู่ด้านล่างขึ้นมา บางครั้งเรียกว่า เตะกระับ แบบที่สอง มีลักษณะเป็นรูปหลังเต่า มีปล่องระบายความร้อนและช่องไฟอยู่คนละแนวกัน เพื่อระบายความร้อนในแนวนอนเรียกว่า เต่าประทุน

เตาเผาที่สุโขทัยส่วนใหญ่เป็นเตาก่อขึ้นจากอิฐดิบ ไม่ใช่เตาที่ขุดเข้าไปในเนินดินธรรมชาติแบบเตาบางแห่งที่ศรีสัชนาลัย ในการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากรพบว่าเตาอิฐดิบนี้ ก่ออยู่บนชั้นดินดานซึ่งเป็นชั้นดินล่างสุดของสุโขทัย

จากการดำเนินงานทางโบราณคดีพบว่าในปัจจุบันมีเตาเผาอยู่ทั้งสิ้น ๖๑ เตา คือ

- บริเวณคันดินด้านทิศเหนือของวัดพระพายหลวง มี ๕๗ เตา (เตาประทุน ๘ เตา เตาตะกรับทรงกลม ๔๘ เตา และเตาตะกรับสี่เหลี่ยม ๑ เตา)

- บริเวณคันดินด้านทิศใต้ของวัดพระพายหลวง (บริเวณเนินร้อนทอง) มี ๔ เตา (เตาประทุน ๓ เตา และเตาตะกรับสี่เหลี่ยม ๑ เตา)

- บริเวณด้านทิศตะวันออกเคยพบจำนวน ๓ เตา ปัจจุบันหมดสภาพเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

ประวัติ

ด้วยการนำตัวอย่างถ่านที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีไปกำหนดค่าอายุทางวิทยาศาสตร์พบว่าเมืองสุโขทัยน่าจะเริ่มมีการผลิตเครื่องสังคโลกมาตั้งแต่รัชสมัยพระยาสิทธิไทย - สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช (พระมหาธรรมราชาที่ ๒) ราวพุทธศักราช ๑๘๙๓ - ๑๙๔๓ และสิ้นสุดการผลิตราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓ ในสมัยที่สุโขทัยอยู่ภายใต้อำนาจของอยุธยา นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวิจารณ์ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ว่า

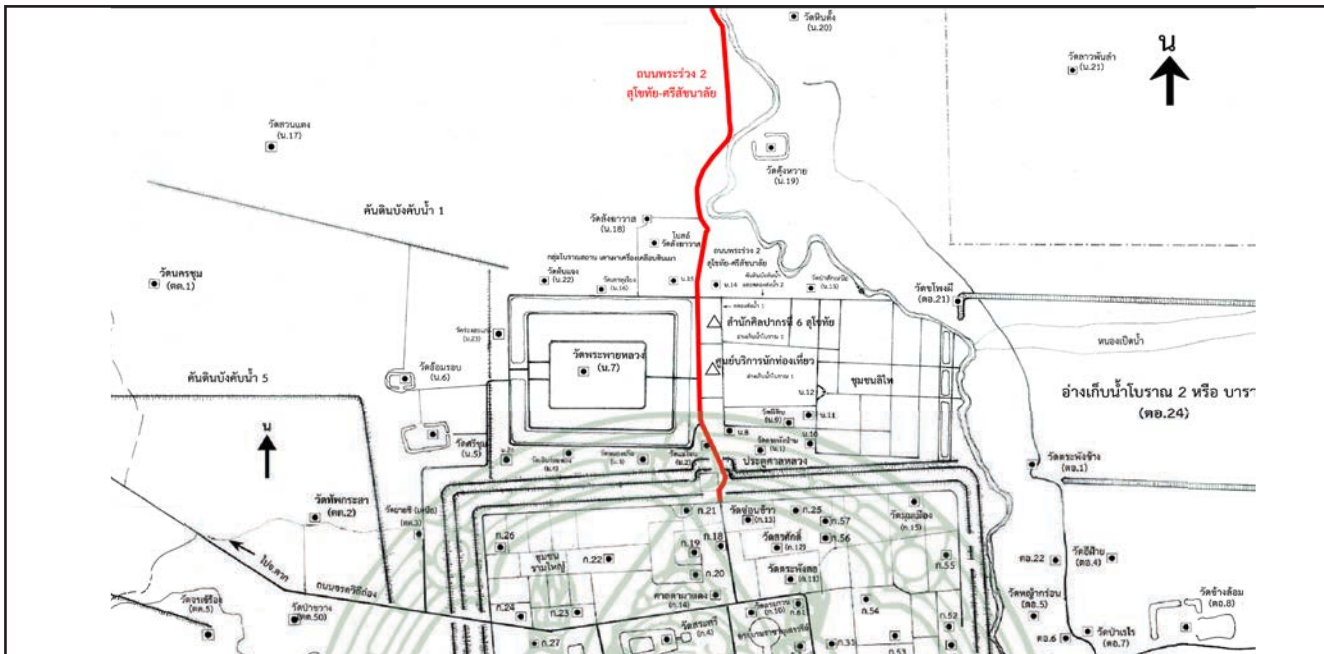
“ต่อที่วัดพระพายหลวงออกไปอีก มีเตาเผาถ้วยชามตั้งอยู่ในป่าไม้ตามเนิน ขุดเนินเข้าไปก่อเตาด้วยอิฐ เป็นเตาเดี่ยว มีถ้วยชามต่างๆ ตั้งอยู่ตามเตาบ้าง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นเตาที่เสียเขาทิ้งที่เคลือบแล้วก็มีที่เขียนแล้วยังไม่ได้เคลือบก็มี พื้นชามก็เป็นชนิดที่เรียกว่าสังคโลก บางทีก็มีลวดลายเป็นดอกไม้บ้างก็มี ฝีมือทำลื้อที่สรวรรคโลกไม่ได้ ตามใกล้ๆ แถบเตานี้ มีพื้นที่ดินลุ่มแต่กระแวง หน้าฝนน้ำขัง มีไฟและหญ้าขึ้นตามขอบ แต่ในลุ่มนั้นไม่มีอะไรขึ้นเลย แห่งหนึ่งคะเนด้วยตาว่ากว้าง ๑๐ วา หรือ ๑๕ วา ยาวประมาณ ๕ เส้น”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๘
๓. ขุดตรวจชั้นดิน พุทธศักราช ๒๕๑๖
๔. สสำรวจและบูรณะเตาต่อมา พุทธศักราช ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙
๕. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๒๗
๖. ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด ๒ x ๒ เมตร จำนวน ๓๙ หลุม พุทธศักราช ๒๕๒๙
๗. สสำรวจเตาด้วยเครื่องธรณีฟิสิกส์ พุทธศักราช ๒๕๓๖ - ๒๕๓๗
๘. ขุดค้นและขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐
๙. บูรณะเตาทั้งหมด พุทธศักราช ๒๕๖๑

ถนนพระร่วง ๒ สุโขทัย - ศรีสะเกษ

ที่ตั้ง : แนวถนนพระร่วง ๒ สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย เริ่มต้นจากประตูศาลหลวงไปทางทิศเหนือของสุโขทัยถึงเมืองศรีสัชนาลัย ระยะทางประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๘ พิลิปดาเหนือ
ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๒๕ ลิปดา ๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาตะวันออก
ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๗ ลิปดา ๓๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ถนนพระร่วง ๒ ทำหน้าที่เป็นคันดินบังคับน้ำและเส้นทางคมนาคมทางบกที่เชื่อมเมืองสุโขทัยกับเมืองศรีสัชนาลัย มีลักษณะเป็นถนนพูนดิน สูงประมาณ ๕๐ - ๑.๒๐ เมตร กว้าง ๔ - ๕ เมตร ปัจจุบันบางตอนขาดหายไปหรือมีการสร้างถนนสมัยใหม่ทับ ตลอดแนวถนนระยะทางประมาณ ๕๐ กิโลเมตร มีโบราณสถานซึ่งเป็นวัดร้างอยู่ทั้ง ๒ ฝั่งถนน ประมาณ ๒๓ แห่ง

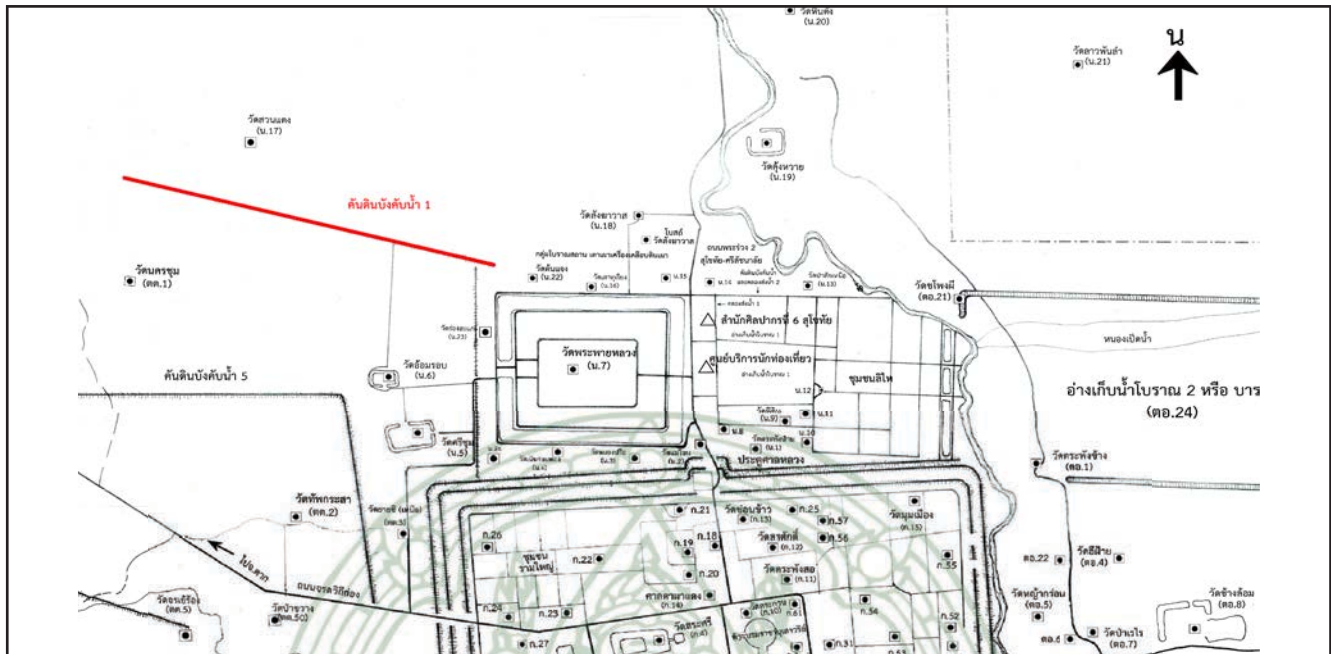
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านศิลปจารึก แต่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” (พุทธศักราช ๒๔๕๐) กล่าวว่า “ออกจากเมืองทางประตูด้านเหนือ เดินไปตามถนนโบราณซึ่งยังเรียกอยู่ว่าถนนพระร่วงอีก ถนนแถบนี้ดูแน่นหนากว่า ทางที่มาจากกำแพงเพชร ที่ยังสูงเป็นคันเห็นได้ชัดอยู่ก็มี ที่ราบไปเสียดังคงเห็นแต่หัวไม้ก็มี ที่ราบไปเสียดังนั้นสังเกตว่า เป็นที่ดอน เพราะฉะนั้นคงจะไม่ได้ตั้งใจถมให้สูงขึ้นหรือให้แน่นหนาเหมือนในที่ลุ่ม ในแถบใกล้เมืองมีถนนตัดขวางข้ามไปหลายสาย”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ถนนบางตอนได้รับการบูรณะโดยதாகทางวชิรพิชและฉมลูกรังเพื่อเสริมความมั่นคงแข็งแรง พุทธศักราช ๒๕๔๗
๒. สำรวจ พุทธศักราช ๒๕๐๙ โดยหน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัย
๓. สำรวจ พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
๔. สำรวจ พุทธศักราช ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ โดยสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นการสำรวจตลอดเส้นทางศรีสัชนาลัย - สุโขทัย - กำแพงเพชรระยะทางรวม ๑๒๖ กิโลเมตร

คันดินบังค้ำน้ำ หมายเลข ๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ คันดินนี้เป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ห่างจากมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑ - ๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๗ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๔ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นแนวคันดินที่มีขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร สูงโดยเฉลี่ย ๑.๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ จากทิศตะวันตกพาดผ่านมาทางทิศตะวันออก จรดมุมคูน้ำแม่โจนด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือและหนองร่องปลาไหล ทำหน้าที่เป็นคันบังค้ำน้ำให้ระบายลงคูแม่โจน หนองร่องปลาไหล และคูเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยมีคันดินบังค้ำน้ำที่ขนานไปกับคูแม่โจนด้านทิศตะวันตกช่วยกันน้ำให้อีกทางหนึ่ง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก แต่เป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงระบบการจัดการน้ำของสุโขทัยสมัยโบราณ

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการบูรณะ

คลองส่งน้ำ หมายเลข ๑

ชื่ออื่น : คลองหน้าวัดตระพังปาน

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ เป็นแนวคลองยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร จากหนองปลาไหลเป็นแนวเหนือใต้ ขนานกับถนนพระร่วง ผ่านหน้าวัดตะพังปาน จรดคูเมืองตรงประตูศาลหลวง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นคลองส่งน้ำที่มีขนาดกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาวประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ ทำหน้าที่ระบายน้ำจากหนองร่องปลาไหล และแม่โจนมาเข้าคูน้ำล้อมรอบวัดตะพังปานและคูเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณประตูศาลหลวง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก เป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงระบบชลประทานของสุโขทัยสมัยโบราณ

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดลอก ประมาณพุทธศักราช ๒๕๓๐

คันดินบังคับน้ำและคลองส่งน้ำ หมายเลข ๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ หรืออยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของคูน้ำแม่โจน เป็นแนวคันดินและคลองระบายน้ำที่เป็นแนวยาวจากหนองปลาไหลประมาณ ๑ กิโลเมตรไปทางด้านทิศตะวันออก ระบายน้ำลงสู่คลองแม่ลำพัน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๕๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๓ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๐ องศา พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยคันดินสูงและคลองส่งน้ำ ยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร เริ่มต้นจากมุมคูน้ำแม่โจนและต่อจากหนองร่องปลาไหล ทำหน้าที่ระบายน้ำจากแม่โจนและหนองร่องปลาไหลลงสู่คลองแม่ลำพัน รวมทั้งบังคับน้ำเข้าอ่างเก็บน้ำโบราณที่ทะเลน้อยและทะเลนางด้วย

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก เป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงระบบชลประทานของสุโขทัยสมัยโบราณ

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดลอก ประมาณพุทธศักราช ๒๕๓๐

อ่างเก็บน้ำ หมายเลข ๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือประมาณ ๗๐๐ - ๘๐๐ เมตร หรือทางทิศตะวันออกของคูแม่น้ำโจนและฝั่งทิศตะวันออกของถนนพระร่วง ๒

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๒ พิลิปดาเหนือ
ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๓ พิลิปดาตะวันออก
ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อ่างเก็บน้ำนี้สามารถแบ่งพื้นที่ได้เป็น ๒ บริเวณ บริเวณแรกอยู่ทางตอนเหนือเรียกว่า ทะเลนาง บริเวณที่ ๒ อยู่ถัดลงมาทางทิศใต้โดยมีคันดินสูงคั่นกลาง เรียกว่า ทะเลน้อย พื้นที่ของอ่างเก็บน้ำโบราณแต่ละแห่งนี้ มีขนาดกว้างโดยประมาณ ๒๐๐ เมตร ยาว ๔๐๐ เมตร เป็นอ่างเก็บน้ำที่รับน้ำจากคลองส่งน้ำหมายเลข ๒ ทางทิศเหนือ ปัจจุบันอ่างเก็บน้ำทั้งสองแห่งนี้ตื้นเขิน หมดสภาพแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก เป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงระบบชลประทานของสุโขทัยสมัยโบราณ

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดลอกและบูรณะ

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้

โบราณสถานร้าง ต.๑

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ติดกับกำแพงเมืองชั้นนอก บริเวณที่เรียกว่า “อีจอม” หรือห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศตะวันตกตามแนวกำแพงเมืองประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีผังการก่อสร้างตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ก่ออิฐ ขนาดกว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๑ เมตร ที่ขอบด้านในอัดดินและปูพื้นด้วยหินชนวน มีบันไดด้านหน้าหรือทิศตะวันออก

๒. ฐานเจดีย์ จำนวน ๓ องค์ เรียงตัวตามแนวเหนือ - ใต้ ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของฐานวิหาร ฐานเจดีย์กว้างด้านละประมาณ ๓.๘ เมตร เท่ากันทุกองค์

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

โบราณสถานร้าง ต.๒

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ใกล้กับประตูมะโม่ และอยู่ริมถนนสายเซตุน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๖.๖๙ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๑.๗๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ก่ออิฐ ที่ขอบด้านในอัดดินทำเป็น ๒ ระดับ ระดับล่างเป็นพาไล ระดับบนเป็นฐานวิหาร มีร่องรอยของเสาศิลาแลง และฐานชุกชีที่ก่อด้วยอิฐ ฐานวิหารรวมพาไลกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ยาว ๑๖ เมตร

๒. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ จำนวน ๔ องค์ เรียงตัวเป็นเส้นตรงตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

โบราณสถานร้าง ต.๓

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูหน้าเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๕๐ เมตร ริมถนนสายเซตุน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๓.๒๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๑๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานบนฐานเดียวกัน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร กว้างประมาณ ๑๑ เมตร ยาว ๒๐ เมตร หันหน้าไปด้านทิศตะวันออก ก่ออิฐ ที่ขอบด้านในอัดดิน มีร่องรอยของฐานชุกชีที่ก่อด้วยอิฐ

๒. ฐานเจดีย์ ขนาดกว้าง ๔.๓ เมตร ยาว ๕.๔ เมตร ก่ออิฐ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานวิหาร ระหว่างฐานวิหารและเจดีย์มีแผ่นหินชนวนปักกั้นแบ่งขอบเขต

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๔

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูหน้ามาทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร ริมถนนสายเขตพุน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๐.๑๙ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๑๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร กว้างประมาณ ๙ เมตร ยาว ๑๔ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ก่ออิฐที่ขอบ ด้านในอัดดิน มีร่องรอยของฐานชุกชีที่ก่อด้วยอิฐ และมีแผ่นหินชนวนปักกันแบ่งขอบเขต

๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ จำนวน ๓ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

โบราณสถานร้าง ต.๕

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูหน้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 300 เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๘.๕๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๗.๔๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นเนินโบราณสถาน ๒ เนิน อยู่ห่างกันประมาณ ๔๐ เมตร ขนาดของเนินแรก กว้างประมาณ ๑๕ เมตร ยาว ๒๐ เมตร เนินที่สองอยู่ทางทิศใต้ของเนินแรก มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร มีแนวก่ออิฐและศิลาแลง ไม่ทราบรูปร่างแน่ชัด

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

วัดระพังนาค

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูหน้ามาทางทิศใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๑.๘๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๓.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นเนินโบราณสถานก่ออิฐ ไม่ทราบรูปร่าง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเนินประมาณ ๑๐ เมตร ตั้งอยู่ใกล้สระน้ำ ๒ สระ สระหนึ่งเป็นสระขนาดใหญ่ประมาณ ๓๐ x ๔๐ เมตร อยู่ด้านทิศใต้ของโบราณสถานเรียกว่า สระบัวนาค สระที่ ๒ เป็นสระขนาดเล็กขนาด ๑๐ x ๑๕ เมตร โบราณสถานอยู่ด้านทิศตะวันออกของสระน้ำนี้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดก้อนแลง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูมะโสมมาทางทิศใต้ประมาณ ๖๐๐ เมตร เยื้องกับทางเข้าวัดตระพังนาค

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๕.๘๕ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๖๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูม ขนาดฐานกว้างด้านละ ๙ เมตร ก่อด้วยศิลาแลงมีบันไดอยู่ด้านหน้า ไม่มียอด

๒. ฐานวิหาร ขนาดกว้าง ๑๒.๕๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ก่อด้วยอิฐ ด้านในอัดดิน มีบันไดด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงทางเดียว ด้านบนวิหารมีฐานชุกชีและอาสน์สงฆ์ ก่อด้วยอิฐ ไม่ปรากฏเสา เดิมน่าจะเป็นเสาไม้ ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ๔ องค์ ตั้งอยู่โดยรอบเจดีย์ประธาน ด้านทิศเหนือ ๑ องค์ ด้านทิศใต้ ๑ องค์ และด้านทิศตะวันออก ๒ องค์

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓

๒. บูรณะเจดีย์ประธานเนื่องจากการพังทลาย พุทธศักราช ๒๕๕๑

โบราณสถานร้าง ต.๘

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูหน้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๒.๕๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๕.๘๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน จำนวน ๒ เนิน คือ

๑. เนินด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ ๑๓ เมตร ยาว ๑๗ เมตร มีแนวก่ออิฐแต่ไม่ทราบรูปทรงแน่ชัด

๒. เนินด้านทิศตะวันออก มีขนาดความกว้างประมาณ ๙ เมตร ยาว ๑๘ เมตร พบแนวอิฐและศิลาแลงบนผิวดิน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๙

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ห่างจากประตูหน้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๓.๕๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๐.๓๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ไม่ทราบรูปร่าง มีลักษณะของการก่อเรียงด้วยหินและอิฐ ตรงกลางมีก่อไม่ โดยรอบเป็นนาข้าว
ขนาดของเนินโบราณสถานในปัจจุบัน กว้าง ๕.๕ เมตร ยาวประมาณ ๘ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๑๐

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูมะโไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๙๐๐ เมตร และติดกับมูมคันดินกั้นน้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๓ หรือบึงคอกช้าง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๑๙.๙๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๕.๙๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ๒ เนิน กลางพื้นที่เกษตรกรรม (ปัจจุบันปลูกอ้อย) มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น เนินโบราณสถานเรียงตัวตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก เนินดินด้านทิศตะวันออกมีความกว้างด้านละประมาณ ๑๒ เมตร ส่วนเนินดินด้านทิศตะวันตกมีความกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ยังพบเศษอิฐ กระเบื้องดินเผาและหินชนวน กระจายอยู่บนผิวดิน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๑๑

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ อยู่ห่างจากประตูมะโไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากวัดตระพังน้ำชาวดมาทางทิศเหนือประมาณ ๑๒๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๑๒.๖๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๘.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานสองเนินอยู่ติดกัน เนินแรกเป็นฐานวิหาร เรียงอิฐและมีเสาหินแลงมีดินและวัชพืชปกคลุมอยู่มาก ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาวประมาณ ๑๐ เมตร เนินที่สองอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตก เป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐเส้นผ่านศูนย์กลางเนินประมาณ ๖ เมตร เนินสูงประมาณ ๒ เมตร ไม่ทราบรูปร่างที่แน่นอน ปัจจุบันเสื่อมสภาพไปมาก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๑๒

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ห่างจากประตูมะโไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร และใกล้กับวัดตระพังน้ำชาวด

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๙.๐๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๙.๙๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร มีร่องรอยของการก่ออิฐ ลักษณะของเจดีย์อยู่ด้านหลัง หรือทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันออกมีลักษณะเป็นฐานวิหารก่ออิฐ เสาศิลาแลงกลม ปัจจุบันเสื่อมสภาพไปมาก สรรน้ำอยู่ทางทิศใต้ของโบราณสถาน ขนาดกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดโพรงเม่น

ชื่ออื่นๆ : วัดช่างทอง โบราณสถานร้าง ต. ๑๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๙๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๗.๕๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๖.๘๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ทรงระฆัง ฐานทรงสูงแปดเหลี่ยม กว้างด้านละประมาณ ๑๑ เมตร สูง ๑๒.๒๕ เมตร ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง

๒. แท่นประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๒.๕ เมตร อยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๒ เมตร อยู่ถัดไปทางด้านหน้าวัดหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน มีบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ทาง

๔. ฐานเจดีย์รายก่อด้วยอิฐ จำนวน ๔ องค์ ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของฐานวิหาร

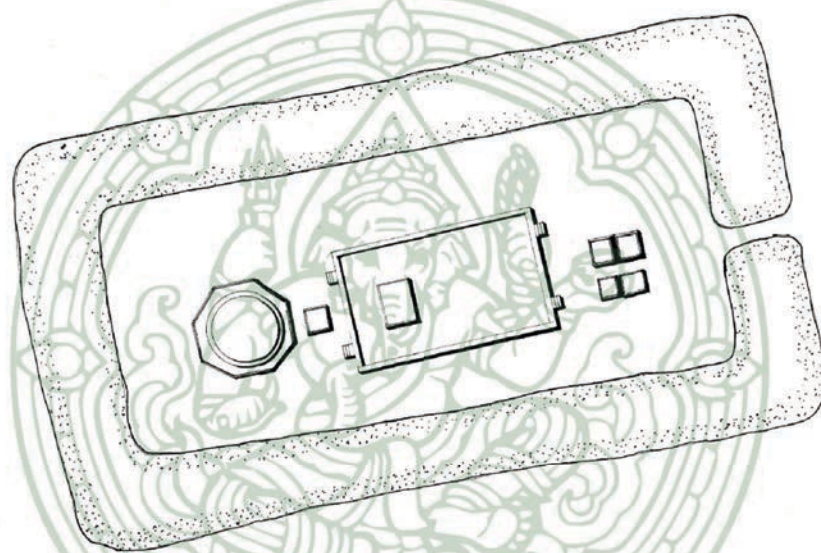
๕. คูน้ำล้อมรอบวัดทั้งสี่ด้าน ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบบริเวณวัดมีพื้นที่กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสารและศิลาจารึก ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม แผนผังและตำแหน่งที่ตั้งของวัด แล้วเสนอข้อสันนิษฐานในหนังสือศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรมว่า วัดโพรงเม่น น่าจะเป็น วัดลังการาม ที่มีการกล่าวถึงในศิลาจารึกวัดโสกการาม

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓
๒. ขุดตรวจฐานรากเจดีย์ประธาน และค้ำยันเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๔๕
๓. เสริมความมั่นคงเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๔๙
๔. บูรณะซ่อมแซมทั่วไป พุทธศักราช ๒๕๖๑

ผังวัดโพรงเม่น 1:250

วัดมุลังกา

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต. ๑๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร และอยู่ติดกับถนนพระร่วงด้านทิศตะวันออก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๑.๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๒.๓๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานมีคูน้ำล้อมรอบ สิ่งก่อสร้างภายในวัดมีดังนี้

๑. ฐานเจดีย์ประธานก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๐ x ๑๐ เมตรและสูงประมาณ ๖ เมตร องค์กรขังชำรุด
๒. ฐานวิหาร ๗ ห้อง ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน
๓. เจดีย์รายก่ออิฐขนาดเล็ก ๓ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือและใต้ของเจดีย์ประธาน
๔. คูน้ำ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานทั้งสี่ด้าน ปัจจุบันคูน้ำมีสภาพตื้นเขิน พื้นที่โบราณสถานภายในคูมีความกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร
๕. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ตั้งอยู่นอกคูน้ำ ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของกลุ่มโบราณสถาน

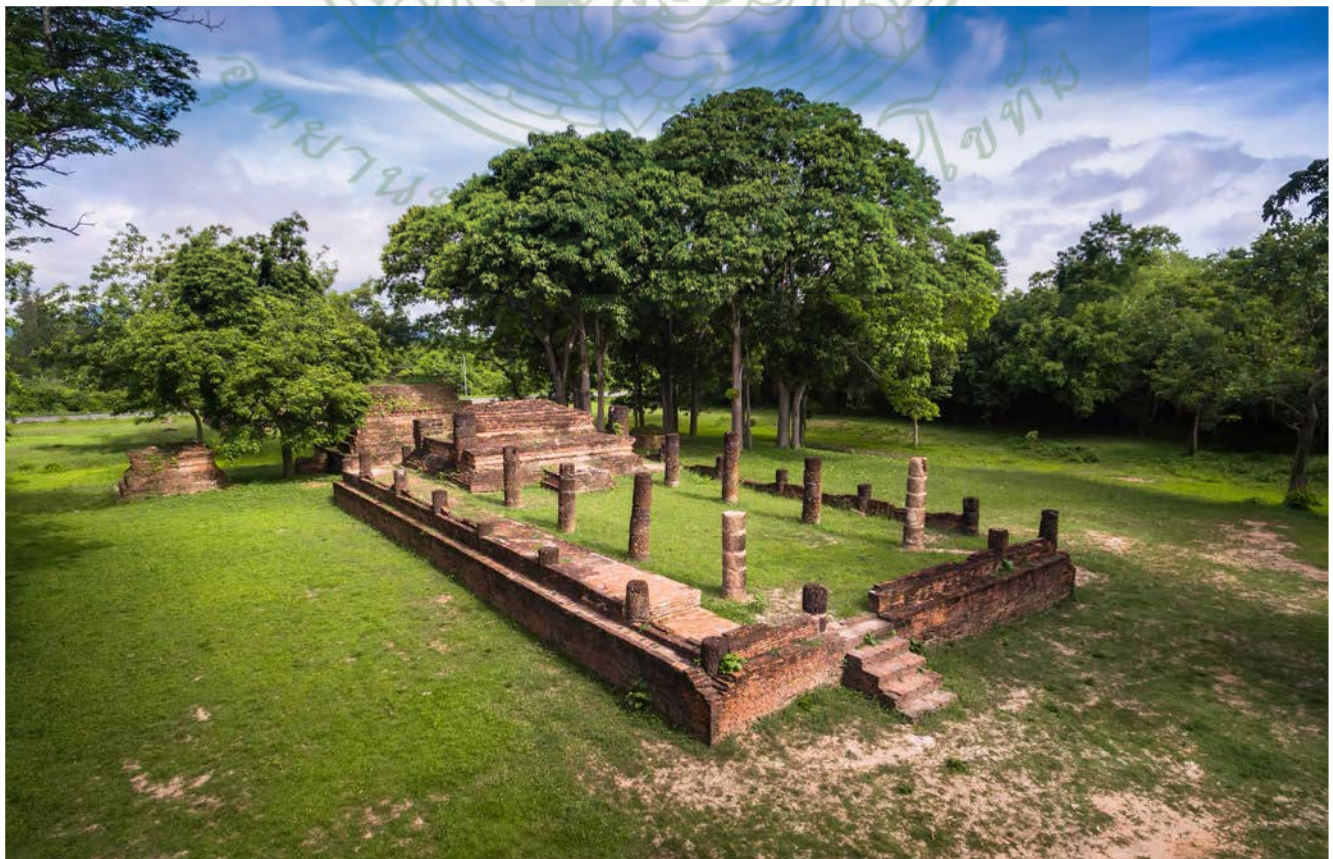
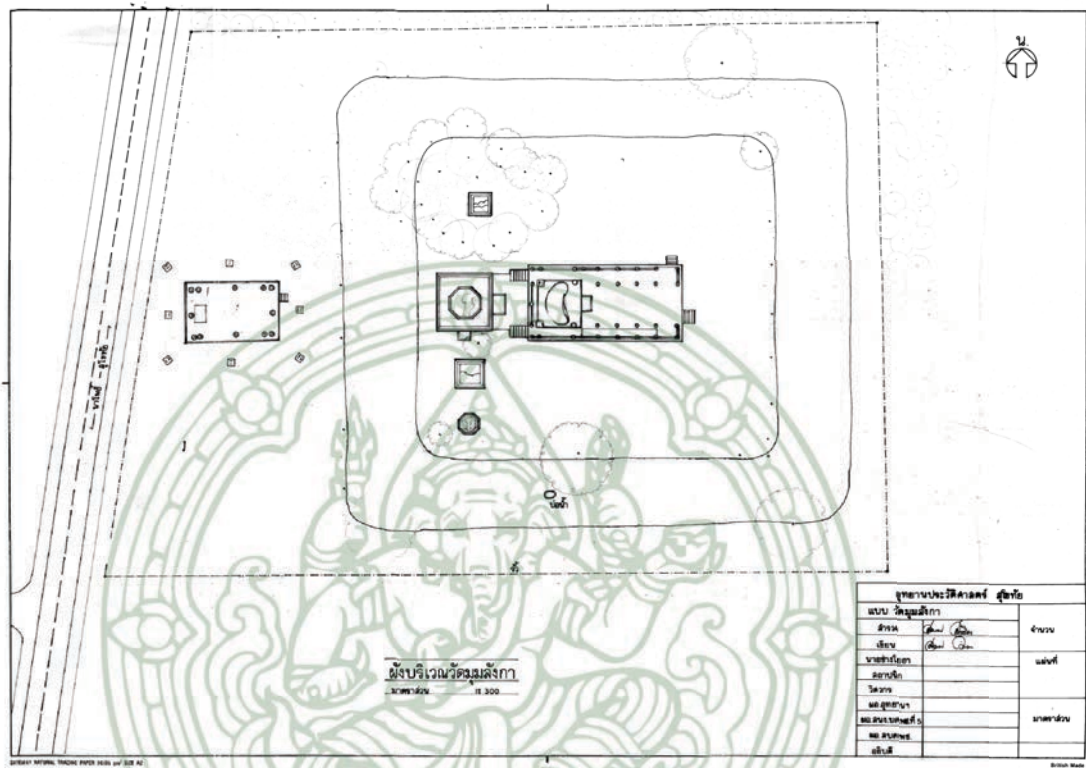
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสารและศิลาจารึก นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าคือ วัดลังการาม ที่กล่าวถึงในศิลาจารึกวัดอโศการาม เนื่องจากมีชื่อที่คล้ายกัน อีกทั้งยังมีเจดีย์ทรงระฆังหรือทรงลังกาเป็นประธานของวัด

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม แผนผังและตำแหน่งที่ตั้งของวัดแล้วเสนอข้อสันนิษฐานในหนังสือศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม ว่าวัดมุลังกานี้น่าจะหมายถึง วัดบูรพาราม ที่มีการกล่าวถึงในศิลาจารึกวัดอโศการาม

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓
๓. บูรณะซ่อมแซมทั่วไป พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดโสกการาม

ชื่ออื่นๆ : วัดสลัดได โบราณสถานร้าง ต. ๑๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโนไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๑.๔๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๙.๑๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศักราช ๑๙๔๒

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานมีคูน้ำล้อมรอบ สิ่งก่อสร้างภายในวัดมีดังนี้

๑. ฐานเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ก่อด้วยอิฐ ขนาดฐานใหญ่ประมาณ ๑๘ x ๑๙ เมตร ยอดหักหาย

๒. ฐานวิหาร ๗ ห้อง ขนาดกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาว ๓๕ เมตร ก่ออิฐ เสาศิลาแลงกลม มีฐานชุกชีประดิษฐานพระประธานที่ชำรุด อยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

๓. ฐานมณฑปย่อเก็จ ขนาดกว้าง ๔ x ๔ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์

๔. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๗ องค์

๕. คูน้ำล้อมรอบเขตวัดทั้ง ๔ ด้าน ขนาดคูกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

ประวัติและความสำคัญ

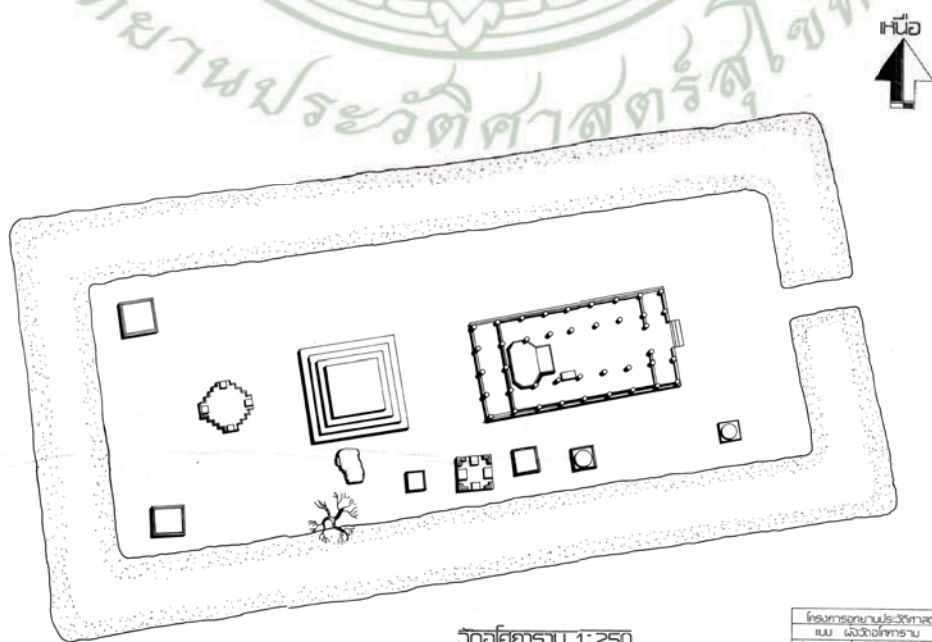
ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๙๓ (ศิลาจารึกวัดโสกการาม พุทธศักราช ๑๙๔๒) พบที่วัดโสกการามหรือสลัดได ซึ่งเป็นจารึก ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเป็นอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย อีกด้านหนึ่งเป็นอักษรขอม ภาษาบาลี กล่าวถึงเรื่องราวการสร้างวัดโสกการาม โดยพระเทพพิศริจุฬาลักษณ์ เมื่อพุทธศักราช ๑๙๔๒

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓

๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๑

โครงการขุดแต่งและบูรณะวัดโสกการาม		
แบบ	วัดโสกการาม	หน้า
สำรวจ	๒๕ ๖ ๕๙	งาน
เขียน		งาน
ตรวจสอบ		งาน
แปล		งาน
ออกแบบ		งาน
ก่อสร้าง		งาน
เปิด		งาน
ปิด		งาน

วัดอโศการาม

โบราณสถานร้าง ต.๑๖

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ และอยู่ห่างจากประตูน้ำไม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ

๑.๔ กิโลเมตร และอยู่ติดกับถนนพระร่วง ๑ และคลองยางบริเวณใกล้สะพานข้ามคลองยาง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๑๕.๖๑ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๙.๐๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ไม่ทราบรูปร่าง มีร่องรอยการก่ออิฐ ปัจจุบันเหลือเพียงเศษศิลาแลงและอิฐตามพื้นดิน ไม่สามารถกำหนดขอบเขตได้อย่างชัดเจน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๑๗

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ และอยู่ห่างจากประตูน้ำไม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๗๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๒.๘๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๑.๖๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน มีร่องรอยการก่ออิฐ ลักษณะเป็นเจดีย์มีขนาดฐานกว้างด้านละ ๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๑๘

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ หรือห่างจากประตูหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร
และใกล้กับคันดินบังคันน้ำและถนนพระร่วง ๓ ด้านทิศตะวันตก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๒๒.๘๓ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๑.๖๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานไม่ทราบรูปร่าง ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร มีแนวอิฐและดินปกคลุม

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดสระบอน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๑๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ หรือห่างจากประตูน้ำไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร และใกล้กับคันดินบังคับน้ำและถนนพระร่วง ๓ ด้านทิศตะวันออก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๓.๐๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๓.๔๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดกว้างประมาณ ๑๕ เมตร ยาว ๒๐ เมตร มีร่องรอยของการก่ออิฐและเสาหินแล่งแปดเหลี่ยม ลักษณะเป็นวิหารและกลุ่มเจดีย์ขนาดเล็ก กล่าวกันว่าเป็นวิหารพระนอน เดิมเคยพบซากพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ ปัจจุบันถูกทำลาย ห่างจากเนินโบราณสถานนี้ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕ เมตร มีสระน้ำขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ๑ สระ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดตระพังน้ำชาวด

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ หรือห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร ใกล้กับสระน้ำหรือ
ตะพังน้ำชาวด

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๘.๘๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๐.๙๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดใหญ่ กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร สูงโดยประมาณ ๔ เมตร พบร่องรอยของแนวก่ออิฐและ
เสาศิลาแลง ปกคลุมด้วยวัชพืชและดินเป็นเนินสูง คาดว่าเป็นส่วนของวิหารและฐานเจดีย์ ปัจจุบันเสื่อมสภาพไปมาก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดต้นจันทน์

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้และห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๑๐.๔๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๖.๐๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานในพื้นที่มีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐฐานกว้างด้านละ ๑๓ เมตร ตรงฐานทั้ง ๔ ด้านมีคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย สภาพเหลือแต่ฐาน ส่วนยอดของเจดีย์พังทลาย

๒. ฐานวิหาร ขนาดฐานกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๓๔ เมตร มีเสาศิลาแลง บนฐานวิหารมีฐานชุกชีเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งก่ออิฐถือปูน ส่วนพระเศียรหักหาย วิหารนี้ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๒ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร

๔. คูน้ำขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบเนินโบราณสถานในพื้นที่กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๙๐ เมตร

๕. สระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๔๐ เมตร อยู่นอกคูน้ำทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถาน

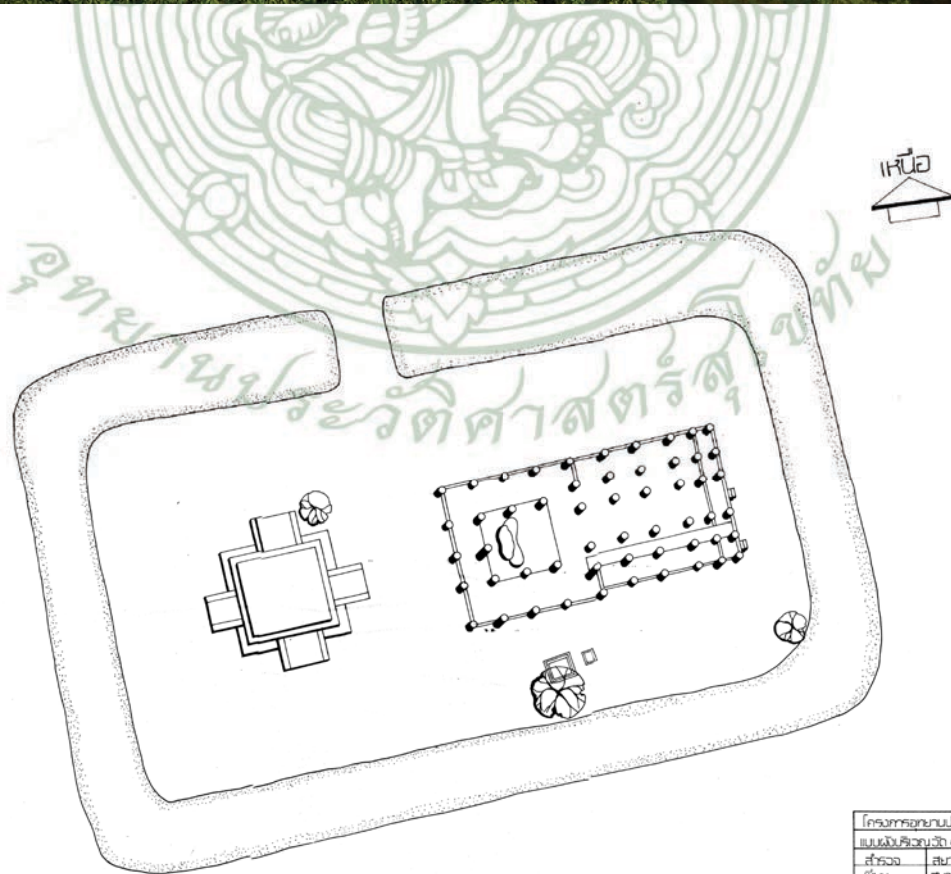
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๖ - ๒๕๑๒

ผังโบราณสถานวัดต้นจันทน์ 1:250

โครงการขุดค้นโบราณคดี ส	
แผนผังบริเวณวัด	
สำรวจ	สมาน
เขียน	สมาน
ตรวจสอบ	
แปลโครงการ	
แปล มบธ.	

วัดวิหารทอง

ชื่ออื่นๆ : วัดทักษิณาราม, โบราณสถานร้าง ต.๒๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูน้ำไม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๕.๓๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๙.๘๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานมีคูน้ำล้อมรอบ รายละเอียดของสิ่งก่อสร้างมีดังนี้

๑. ฐานเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นเจดีย์ประธานของวัด ส่วนยอดหัก ฐานก่อด้วยศิลาแลงและส่วนบนก่อด้วยอิฐ ขนาดของฐานกว้างด้านละ ๑๖ เมตร

๒. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่อด้วยอิฐ มีขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. เจดีย์รายก่ออิฐ ๕ องค์ ขนาดเล็ก ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหาร ๓ องค์ ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหาร ๒ องค์

๔. คูน้ำล้อมรอบบริเวณวัด ขนาดของคูกว้าง ๘ เมตร พื้นที่ความกว้าง ๔๐ เมตร และยาว ๖๐ เมตร

ประวัติ

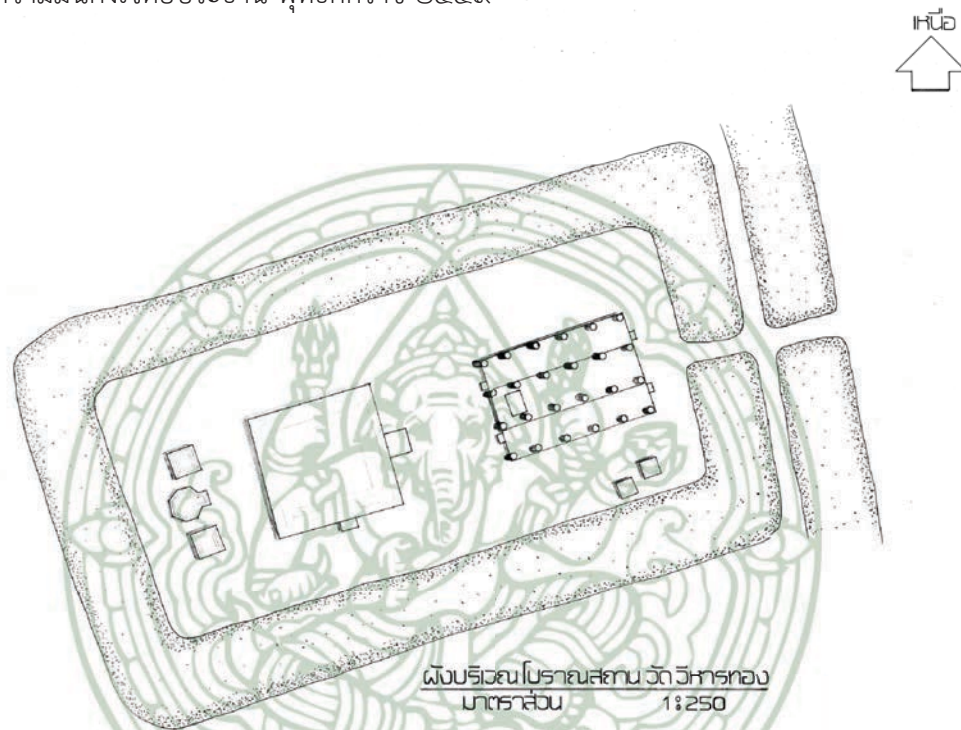
ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงวัดทักษิณาราม หรือวัดวิหารทอง ในศิลาจารึกวัดโสกการาม พุทธศักราช ๑๙๔๒ (จารึกหลักที่ ๙๓) ในตอนหนึ่งว่า

“...ใช้แต่สมเด็จพระราชเทวีสร้างโสกการามอันเดิวนี่ ทั้งทักษิณารามเสด็จแม่อยู่หัวก็สร้าง แก่มหาวันรัตนเถร แล้วท่านประดิษฐานาร้อยหนึ่งเป็นข้าวสับเกวีย (น) ไพร่สับเรือน แต่งพยาบาล วัดนั้นทั้งลังการามก็แล้วค่านับกับทั้งบูรพารามก็แล้ว...”

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
ทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม แผนผังและตำแหน่งที่ตั้งของวัดแล้วเสนอข้อสันนิษฐานในหนังสือ
ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม ว่าวัดวิหารทองน่าจะหมายถึง วัดทักษิณาราม
ที่มีการกล่าวถึงในศิลาจารึกวัดโสมการาม

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓
๒. ขุดตรวจฐานรากเจดีย์ประธาน และค้ำยันเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๔๕
๓. เสริมความมั่นคงเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๔๙

วัดป่าสัก(ใต้)

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้และห่างจากประตูมะโไปทางทิศใต้ประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร ใกล้กับถนนสายเซตุน
ด้านทิศตะวันออก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๐.๘๘ พิลิปดาเหนือ

แนว ๘๘ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๗.๗๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานที่มีร่องรอยก่ออิฐและเสาศิลาแลง ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร รูปร่างคล้ายวิหาร
ปัจจุบันตั้งอยู่ในสวนของชาวบ้าน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๒๔

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้และห่างจากประตูมะโไปทางทิศใต้ประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๘ ลิปดา ๕๘.๐๒ พิลิปดาเหนือ

แนว ๘๘ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๑.๓๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ขนาดกว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๑ เมตร ไม่ทราบรูปร่าง มีดินและวัชพืช ต้นไม้ปกคลุมทั่วบริเวณ
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๒๕

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศใต้และห่างจากประตูหน้าไม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ติดถนนด้านฝั่งตะวันออก
ตรงข้ามวัดเซตุน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๔.๙๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๙.๓๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานมีร่องรอยก่ออิฐและใบเสมาหินอยู่โดยรอบซึ่งเป็นลักษณะของโบสถ์ ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร คูน้ำล้อมรอบกว้าง ๘ เมตร ขนาดพื้นที่กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ปัจจุบันคูน้ำกลายเป็นส่วนหนึ่งของแปลงนาข้าวไปแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดโป่งจัน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๖

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้และห่างจากประตูหน้าไม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๔๙.๑๔ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๔.๓๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ไม่ทราบรูปทรงที่แน่นอน มีร่องรอยก่ออิฐและศิลาแลงปรากฏ ประกอบด้วยฐานเจดีย์และฐานวิหาร ถูกปกคลุมด้วยดิน วัชพืชและต้นไม้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดเชตุพน

วัดเชตุพน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศใต้ ห่างจากประตูมะโม่ไปตามถนนประมาณ ๑.๗ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๕ ลิปดา ๕๑.๒๒ฟิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๓.๖๑ ฟิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาโบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ โบราณสถานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัดซึ่งมีคูน้ำ ๒ ชั้นล้อมรอบ มีเพียงโบสถ์ที่ตั้งแยกออกมาทางทิศใต้นอกคูน้ำประมาณ ๑๐๐ เมตร รายละเอียดของสิ่งก่อสร้างมีดังนี้

๑. มณฑปพระสี่อิริยาบถ ก่อด้วยอิฐ เป็นประธานของวัด ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นเดินด้านทิศตะวันออก พระพุทธรูปยืนด้านทิศตะวันตก พระพุทธรูปประทับนั่งด้านทิศเหนือ และพระพุทธรูปนอน ด้านทิศใต้ มีสภาพชำรุดพระเศียรหักหาย ขนาดกว้างประมาณ ๑๑ เมตร

๒. มณฑปเล็กก่อด้วยอิฐ ขนาดฐานด้านละ ๗ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของมณฑปพระสี่อิริยาบถ ภายในมีร่องรอยพระพุทธรูปปูนปั้น หันหน้าด้านทิศตะวันออก และภาพลายเส้นพันธุ์พฤกษาเขียนด้วยสีดำเห็นได้ชัดเจน บริเวณด้านทิศตะวันตก

๓. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ก่อด้วยอิฐและเสาศิลาแลงกลม ขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันออกของมณฑปพระสี่อิริยาบถ

๔. ฐานเจดีย์รายจำนวน ๑๓ องค์ อยู่รายรอบวิหารและมณฑป

๕. กำแพงแก้วรอบมณฑป ล้อมรอบมณฑปพระสี่อิริยาบถและมณฑปเล็ก รวมทั้งเจดีย์บางส่วนไว้ภายในทั้ง ๔ ด้าน ด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกมีช่องประตูทางเข้า ทำด้วยหินชนวนแท่งใหญ่ หนา บริเวณช่องประตูยังเห็นรอยเจาะเป็นเดือยสลักไว้เพื่อเข้าไม้

๖. สระน้ำ ๒ สระ อยู่ภายในเขตกำแพงวัด สระด้านทิศตะวันตกกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาว ๑๘๐ เมตร สระด้านทิศใต้ มีขนาดกว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร

๗. กำแพงวัดก่อด้วยอิฐ ล้อมรอบอาณาเขตวัดไว้ทั้งสี่ด้าน ขนาดของกำแพงมีความกว้าง ๑๘๐ เมตร ยาว ๒๐๐ เมตร กำแพงนี้ยังอยู่ด้านในของคูน้ำชั้นนอกอีกทีหนึ่ง

๘. คูน้ำที่ล้อมรอบมี ๒ ชั้น คูชั้นในสุดล้อมรอบเฉพาะกลุ่มโบราณสถานส่วนใหญ่ไว้ ลักษณะเป็นเขตพุทธาวาส ขนาดคูชั้นในกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๓๕ เมตร ยาว ๗๐ เมตร ส่วนคูชั้นนอกมีขนาดกว้าง ๒๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่บริเวณวัดภายในกำแพงอิฐไว้ทั้งหมด

๙. ฐานโบสถ์ก่ออิฐขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕.๕ เมตร มีเสมาหินปึกเป็นคูอยู่รอบ ๘ ทิศ ฐานโบสถ์นี้อยู่นอกเขตคูน้ำล้อมรอบวัดไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานการก่อสร้างและผู้สร้าง แต่มีหลักฐานในศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ พุทธศักราช ๑๙๖๐ กล่าวถึงวัดเชตุพน ใจความว่า

“...ให้นายสังฆการีไปนิมนต์พระมหาเถรเจ้าธ สบวันดีมาขึ้นกุฏิและลานศิษย์ทั้งเจ็ดพระองค์นั้น อีกพระสงฆ์ สบสังฆาสอนมาถวายพระพรแก่พระมหาเถรเจ้า จึงพ้ออยู่หัว ๓ นิมนต์เข้าชุมนุมกับพระเชตุพน...”

วัดเชตุพนนี้เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง ซึ่งมีความโดดเด่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหินชนวนมาสร้าง แสดงให้เห็นถึง วัตถุที่สำคัญ อีกทั้งยังพบแหล่งตัดหินชนวนบริเวณแนวเขาด้านทิศตะวันตก - ใต้ของเมืองสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีรูปแบบ ศิลปกรรมที่มีคุณค่าและความงามให้ศึกษาอีกด้วย

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๔๙๗ แต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓
๔. ขุดแต่งและบูรณะอีกครั้งในปี พุทธศักราช ๒๕๒๘
๕. ขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน ๑ หลุม พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดเจติยสี่ห้อง

วัดเจติยสี่ห้อง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๒๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร และติดถนนทางทิศตะวันออก
ตรงข้ามกับวัดเซตุพน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๐.๗๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๓๐.๗๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานในพื้นที่คูน้ำล้อมรอบ มีรายละเอียดดังนี้

๑. เจติยประธานทรงระฆังขนาดกว้างประมาณ ๙ เมตร ส่วนฐานเจติยมีรูปปั้นสิงห์ชี้ข้างโผล่ออกมาจากผนังครึ่งตัวเรียงเป็นแถวสลับกับรูปบุคคล ในที่นี้คือมนุษย์นาค มี ๒ กรบ้าง ๔ กรบ้าง สวมใส่อาภรณ์งดงาม ถูภาชนะที่เรียกว่าหม้อปุณณภูชะ หรือหม้อน้ำศักดิ์สิทธิ์

๒. ฐานวิหารขนาด ๕ ห้อง กว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๒๙ เมตร ก่อด้วยอิฐ มีมุขยื่นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เสาศิลาแลงแท่งกลมขนาดใหญ่ มีฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนประทับนั่ง สภาพชำรุด บนฝาผนังมุขหน้าของวิหารที่พังแล้วมีร่องรอยของภาพปูนปั้นติดอยู่ วิหารตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเจติยประธาน

๓. เจติยรายจำนวน ๑๔ องค์ ตั้งอยู่โดยรอบฐานเจติยทั้ง ๔ ด้าน ในตำแหน่งที่ได้สัดส่วนสมมาตร

๔. บ่อน้ำโบราณก่ออิฐ เป็นบ่อวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๔ เมตร อยู่ทางด้านทิศเหนือของวัด ในแนวเดียวกับคูน้ำ

๕. คูน้ำล้อมรอบบริเวณวัด ขนาดคูกว้าง ๑๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๑๐๐ เมตร

๖. ฐานกำแพงวัดก่ออิฐ ล้อมรอบบริเวณที่ตั้งอาคารและคูน้ำไว้ทั้งหมด ขนาดกำแพงมีด้านกว้าง ๑๑๐ เมตร และยาว ๑๕๐ เมตร

๗. ฐานโบสถ์ เป็นอาคารก่ออิฐอยู่บนเนินสูง เสาศิลาแลง มีบันไดทางด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงทางเดียว มีใบเสมาล้อมรอบจำนวน ๘ ฐาน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของกลุ่มโบราณสถาน ห่างประมาณ ๘๐ เมตร แต่เดิมอาจตั้งอยู่กลางน้ำ

ประวัติ

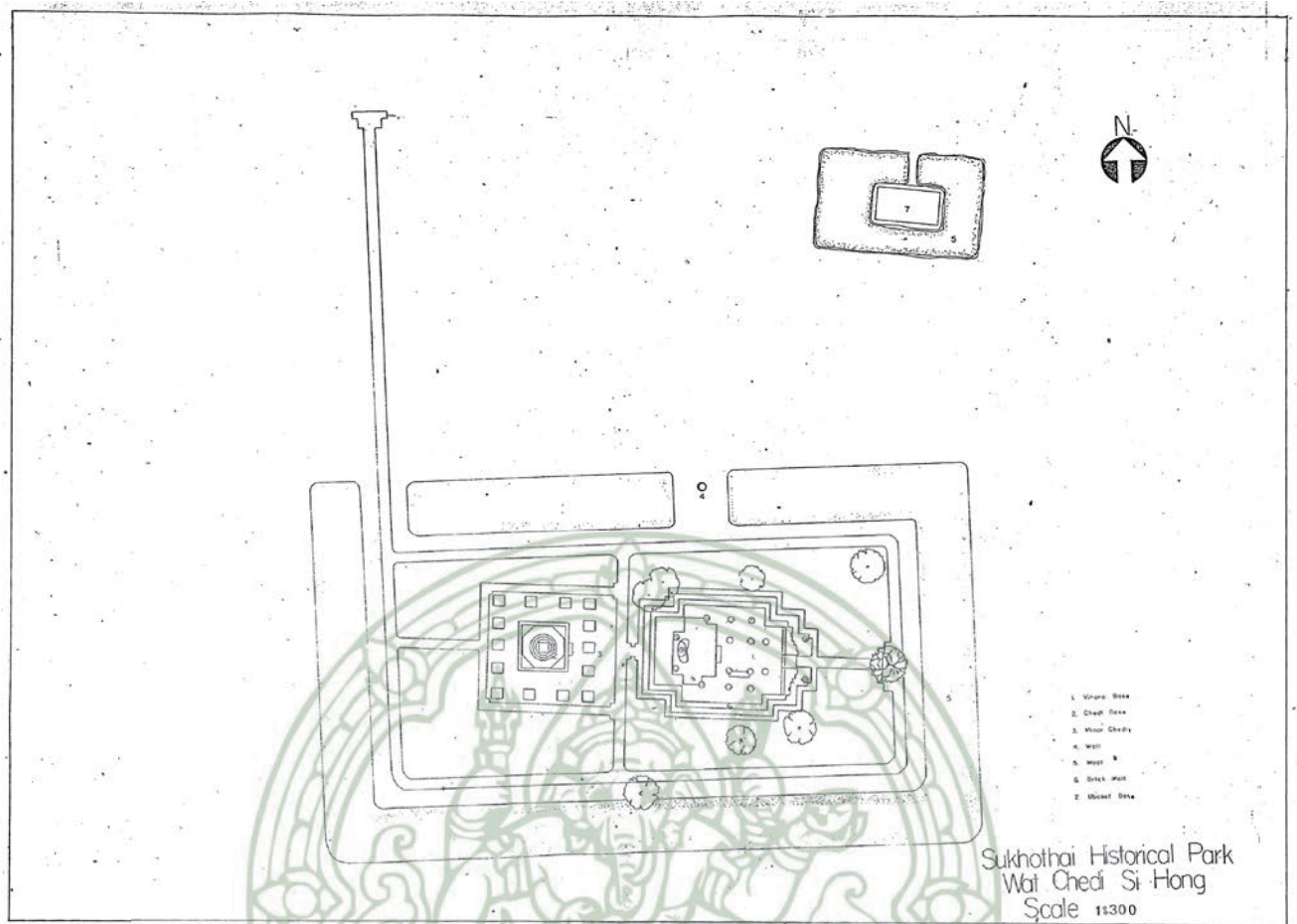
มีการกล่าวถึงในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ว่า

“ต่อมาวัดเชตุพนไปทางตะวันออกมีวัดอยู่วัดหนึ่ง ซึ่งราษฎรเรียกว่ากัน วัดเจดีย์สี่ห้อง เพราะในนั้นมีพระเจดีย์อยู่องค์หนึ่ง ที่ฐานรองระฆังทำเป็นคูหาสี่ทิศ ต่อพระเจดีย์นั้นออกไปทางตะวันออกมีอุโบสถอยู่หลังหนึ่งซึ่ง ไม่รู้แปลกอะไร การก่อสร้างในวัดนี้ใช้แลงเป็นพื้น ที่โบสถ์นี้ห่างจากวัดเชตุพนเพียงประมาณ ๒ เส้นเท่านั้น จึงเห็นว่าน่าจะเป็นวัดเดียวกับวัดเชตุพนนั่นเอง จริงอยู่ระหว่างวัดทั้ง ๒ นี้ มีคู่น้อยๆ แต่คู่นี้อาจจะขุดขึ้นภายหลังก็ได้ หรือขุดไว้ใช้ขังน้ำในวัดก็ได้ ถ้าวัดนี้ไม่ใช่อันหนึ่งอันเดียวกันกับวัดเชตุพนแล้ว ก็ต้องเป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลังที่วัดเชตุพนหายเป็นวัดสำคัญเสียแล้ว แต่พิจารณาดูที่อุโบสถก็ดูว่าทางเป็นของโบราณ แล่งที่ใช้ทำเสาเป็นก้อนเชื่องๆ พอใช้ อีกประการหนึ่งภายในเขตที่เรียกว่า วัดเชตุพนนั้น อุโบสถหรือวิหารหาไม่มี จึงสันนิษฐานว่า อุโบสถในที่ซึ่งเรียกว่าวัดเจดีย์สี่ห้องนี้เองคืออุโบสถของวัดเชตุพน และวัดเจดีย์สี่ห้องนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัดเชตุพน ที่ดินแปลงที่เรียกว่าวัดเชตุพนเดี๋ยวนี้เป็นแปลงที่รักษาไว้ให้สะอาดงดงาม เป็นที่พระราชเสด็จและราษฎรไปนมัสการ ทางแปลงที่เรียกว่าวัดเจดีย์สี่ห้อง เดี่ยวนี้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์สามเณร”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก ไม่ทราบปีพุทธศักราช
๓. บูรณะเสาและองค์พระบางส่วนที่เสียหายจากพายุลูกเห็บ พุทธศักราช ๒๕๖๑
๔. ขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดศรีพิจิตรกิตกัลยาราม

วัดศรีพิจิตรกิตติกลาราม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต. ๒๙ วัดตาเถรชิงหนิง

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๗ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๔๙.๖๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๖.๑๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศักราช ๑๙๔๓

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดที่มีคูน้ำเป็นขอบเขตล้อมรอบ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆังขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่บนฐานสูงรูปสี่เหลี่ยม ขนาดกว้างด้านละ ๑๗ เมตร ที่ฐานด้านทิศตะวันออกและตะวันตกทำเป็นซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่ง โดยเฉพาะซุ้มด้านทิศตะวันออกปรากฏร่องรอยการก่อเป็นซุ้มโค้งสูงขึ้นไปคล้ายกรวยแหลม

๒. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๓ เมตร อยู่ด้านหน้า หรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

๓. ฐานเจดีย์ราย ๔ ฐาน ตั้งเรียงรายอยู่โดยรอบฐานเจดีย์ประธาน

๔. คูน้ำ มีขนาดของคูกว้างประมาณ ๑๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่วัด กว้าง ๔๐ เมตร และยาว ๘๐ เมตร

ประวัติและความสำคัญ

ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง พุทธศักราช ๑๙๔๗ อักษรขอมสุโขทัย – ไทยสุโขทัย พบที่วัดแห่งนี้ กล่าวถึงการสร้างวัดขึ้นในพุทธศักราช ๑๙๔๓ และต่อมาในพุทธศักราช ๑๙๔๖ บลูกพระศรีมหาโพธิ์ ดังข้อความในจารึกดังนี้

“...ศักราช ๗๖๒ นาคันักษัตรปีมะโรง สมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดา มหาดิถีรัตนราชนาถ-กรรโลง แม่และสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิเบศร์สุริยวงศ์ (โอรส) ราชอำนาจน้าวห้าวหาญ นำ พ(ล) รัชราคลาธรมีดลกลกษัตริย์ (หากขึ้นเสวยใน) มหามไหสวริยอัครราช เป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ (นครศรีสุโขทัย) สุโขทัย แกวกลอยผลาญปรปักษ์ ศัตรู พระราชลามา...เป็นขอบขอบพระบางเป็นแดน เท้าแสนสอง หนองห้วยและแพร่...สมเด็จพระออกท่าน จึงจักให้นิมนต์ตนสมเด็จพระ(มหา) ศรี (กิตติ) เจ้าแห่งพุทธางกูรธรรมพันลोक ผุ่จริยะ จากสถานสถิระ คือพระบุรีศรีกำแพงเพชร มาสร้างพระอาวาสอาสน์อันดีมีชื่อศรีพิจิตรกิตติกลารามเป็นสนามเจ้ามหาสัพบุรุษทั้งหลาย จักถวายอัญชลีน้อมตนนมัสการ คำนับ อันดั้นนั้น ศักราช ๗๖๕ ในปีมะแมแปรวันเดือนในเดือนอ้าย ออกใหม่ใส่วัได้อแปดคำ วันพฤหัสบดีทินวารกาล ยามตะวันชายย้ายหกบาททวายาเสร็จ สมเด็จพระศรีธรรมราชมาตามหาดี (ลรัตนราช) กรรโลง จึงสถิตสถาปนาปลูกพระพุทธรูปอาสน์อิตติศรีมหา (โพธิ)...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘
๓. บูรณะเสริมความมั่นคงเจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๕๐
๔. บูรณะเสริมความมั่นคงเจดีย์ประธานอีกครั้ง พุทธศักราช ๒๕๖๐
๕. ขุดลอกคูน้ำและปรับภูมิทัศน์ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดยายชี (ใต้)

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๓๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร และห่างจากวัดศรีพิจิตรกิริตักถยาารามไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๓๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๕.๒๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๑.๒๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร
๒. ฐานเจดีย์ ฐานกว้างด้านละ ๓ เมตร ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ทางด้านหลังหรือทิศตะวันตกของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๕

โบราณสถานร้าง ต.๓๑

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ และอยู่ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศใต้ประมาณ ๒.๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๒๙.๔๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๕.๗๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ขนาดกว้างยาวด้านละ ๔.๖ เมตร สภาพเสียหายจากการลักลอบขุด อาคารอื่นๆ อาจถูกทำลายจนหมดสภาพไปแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

โบราณสถานร้าง ต.๓๒

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูน้ำไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒.๘ กิโลเมตร
เยื้องกับวัดนาโพธิ์ทองทางทิศตะวันตกของทางหลวงชนบทหมายเลข ๑๒๗๒

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๒๔.๔๙ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๓.๘๒ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานกลางทุ่งนา ไม่ทราบรูปร่างที่แน่ชัด เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร จากการสำรวจพบชิ้นส่วนโบราณวัตถุกระจายอยู่ทั่วผิวดิน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๓๓

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูน้ำไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๓ กิโลเมตร
และอยู่ทางทิศตะวันตกของทางหลวงชนบทหมายเลข ๑๒๗๒

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๑๖.๕๐ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๑๙.๖๗ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ไม่ทราบรูปร่างที่แน่ชัด ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๑๗ เมตร ยาว ๓๖ เมตร จากการสำรวจพบก้อนศิลาแลงและเศษกระเบื้องดินเผากระจายอยู่ทั่วบริเวณ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

วัดคลองปาลาน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.๓๔

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ห่างจากประตูมะโม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๓ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๕ ลิปดา ๐๙.๐๔ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๕.๗๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน เดิมมีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน รายละเอียดมีดังนี้

๑. คูน้ำขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ล้อมรอบบริเวณวัดมีพื้นที่กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ปัจจุบันหมดสภาพกลายเป็นที่นา

๒. เนินฐานวิหารก่ออิฐ เสาศิลาแลงกลม ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร

๓. เนินฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันตกของวิหาร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร

๔. เนินฐานโบสถ์ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ตั้งอยู่นอกเขตคูน้ำออกไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

๒. ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.๓๕

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากมุมกำแพงเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ

๔ กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันตกของทางหลวงชนบทหมายเลข ๑๒๗๒

พิกัดภูมิศาสตร์: รุ่ง ๑๖ องศา ๕๘ ลิปดา ๔๐.๑๙ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๓๔.๔๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ไม่ทราบรูปร่างที่แน่ชัด ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๑๓ เมตร ยาว ๒๐ เมตร จากการสำรวจพบเศษอิฐและเศษกระเบื้องดินเผากระจายอยู่ทั่วบริเวณ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

ถนนพระร่วง ๑ สุโขทัย - กำแพงเพชร

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมือง เริ่มจากมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ตรงไปทางทิศใต้โดยตลอด

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ถนนพระร่วง ๑ เป็นเส้นทางคมนาคมจากสุโขทัยไปถึงกำแพงเพชร มีลักษณะเป็นคันดินขนาดกว้าง ๔ - ๕ เมตร สูง ๐.๕๐ - ๑.๐๐ เมตร บางตอนขาดหายไป เริ่มจากประตูกำแพงเมืองสุโขทัยเก่าไปจนถึงประตูวัดช้าง เมืองกำแพงเพชร ระยะทางทั้งสิ้น ๗๓ กิโลเมตร

นอกจากเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นคันบังค้ำน้ำ โดยมีแนวคันดินที่ต่อจากถนนพระร่วง ๑ บริเวณคลองยาง ตรงไปทางทิศเหนือจนถึงมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ คันดินนี้ทำหน้าที่บังค้ำน้ำที่ทุดขึ้นมาจากฝายกันคลองยางให้ไหลไปเข้าเมืองสุโขทัยเพื่อหล่อเลี้ยงคูเมืองด้านทิศตะวันออกและไหลไปลงคลองแม่ลำพัน บริเวณประตูกำแพงหัก

ประวัติ

ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร ในพระราชนิพนธ์ เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” กล่าวว่า

“เวลาบ่ายโมง ๕๐ นาที ออกเดินทางจากบ่อชุมแสง ตามแนวถนนพระร่วงเรื่อยไป แลเห็นถนนได้ถนัดดี เพราะพูนเป็นคันขึ้นมาสุงพื้น พื้นดิน ทั้งมีคูไปข้างถนนทางด้านตะวันตกด้วยเข้าใจว่าคงได้ขุดดินจากคูนั้นเองขึ้นมาถมถนน นอกจากนั้นคูคงจะได้ใช้เป็นประโยชน์ทางขังน้ำไว้กินกลางทางบ้าง ถึงในเวลาเมื่อไปถึงนั้นก็ยิ่งได้เห็นน้ำขังอยู่บ้างบางแห่ง จึงเข้าใจว่าในฤดูฝนน้ำคงจะมีอยู่มาก ถนนแถบนี้ดูเป็นสันลี้วไป รวากับถนนตัดใหม่ๆ เสียอยู่ก็มีแต่ต้นไม้ขึ้นรกเกาะอยู่บนทางเดินเท่านั้น ถนนไม่มีขาดตอนเลยตั้งแต่อยู่เมืองเพชรไปได้ประมาณ ๑๓๐ เส้น ถึงบึงแห่งหนึ่งเรียกว่า ตะพังมะขาม ถนนขาดตอนที่บึงแห่งนี้ข้างเดินเลียบขอบบึงไปออกทุ่งนาทีเดียว แล้วผ่านหมู่บ้านวังมะขามจึงได้เห็นถนนอีก ดังนี้ทำให้เข้าใจว่าเดิมถนนคงได้ทำข้ามตะพังมะขามไป แต่โดยเหตุที่น้ำขังและไหลอยู่บ้าง ถนนจึงได้อันตรธานไปเสียแล้ว นอกจากที่ได้เป็นอันตรธานไปเพราะน้ำยังมีที่เป็นอันตรธานไป เพราะคนขึ้นหลังนี้ อีก ตอนริมๆ บ้าน ถนนถูกปร่าบลงเพื่อทำไร่อ้อยเสียก็มี แต่ถึงกระนั้นก็ยังพอมีเค้าพอสังเกตได้”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ถนนพระร่วง ๑ ได้รับการปรับปรุงใช้เป็นแนวถนนเส้นทางคมนาคมภายในท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้บูรณะและปรับปรุง ยังคงขาดหายเป็นช่วงๆ อยู่ตามเดิม

๒. สำรวจครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๑๐ โดยหน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัย

๓. สำรวจครั้งต่อมา พุทธศักราช ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๕ สุโขทัย

๔. สำรวจครั้งต่อมา พุทธศักราช ๒๕๔๕

๕. ขุดตรวจทางโบราณคดี แนวคันดินถนนพระร่วง ๑ ที่หมู่ ๘ บ้านเชตุพน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จำนวน ๒ หลุม พุทธศักราช ๒๕๕๐

อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๓

ชื่ออื่นๆ : บึงคอกช้าง

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ขนานไปกับกำแพงเมืองด้านใต้ ชิดไปทางมุมกำแพงเมืองทิศตะวันตกเฉียงใต้ หรือห่างจากประตูหน้าไม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ

ถึงรัง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๓๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๗ พิลิปดาตะวันออก

ถึงแวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๑๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๓ หรือบึงคอกช้างมีลักษณะเป็นที่ลุ่มต่ำ มีคันดินล้อมรอบทั้ง ๔ ด้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาวตามแนวเหนือ - ใต้ประมาณ ๖๐๐ เมตร กว้างตามแนวตะวันออก - ตะวันตก หรือขนานไปกับแนวกำแพงเมืองด้านใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร พื้นที่ภายในอ่างเก็บน้ำประมาณ ๑๕๐ ไร่ คันดินที่ล้อมรอบอ่างเก็บน้ำสูงประมาณ ๒ - ๔ เมตร กว้างประมาณ ๑๐ - ๑๕ เมตร โดยเฉพาะคันดินของอ่างเก็บน้ำด้านทิศตะวันตกนั้นเป็นส่วนหนึ่งของคันดินที่ทำหน้าที่เป็นทั้งถนนและคันบังคับน้ำ (คันดินบังคับน้ำหมายเลข ๗) ที่มีแนวเริ่มจากมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นแนวยาวร่วม ๗ - ๘ กิโลเมตร ซึ่งปัจจุบันยังใช้เป็นถนนติดต่อระหว่างเมืองสุโขทัยเก่า - ไวก้อด้วย

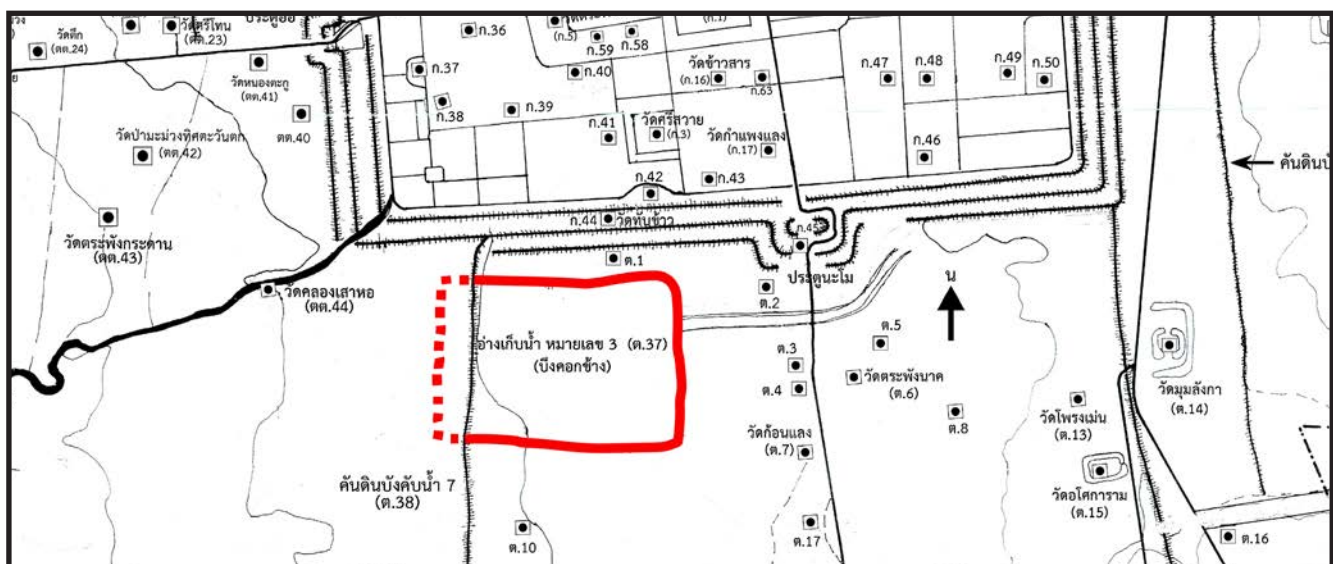
อ่างเก็บน้ำบึงคอกช้างนี้ รับน้ำจากลำห้วยขนาดเล็กที่ไหลมาจากเขาพระบาทใหญ่ปากทิศใต้ หรือบริเวณที่เรียกว่า โขกเปิด น้ำที่กักได้จะระบายเข้าไปเลี้ยงภายในคูกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศใต้ ปัจจุบันพื้นที่ภายในอ่างเก็บน้ำดังกล่าวมีสภาพเป็นที่นาลุ่มต่ำและป่าไผ่ คันดินส่วนใหญ่ยังคงเหลือสภาพชัดเจนดี ยกเว้นคันดินด้านทิศเหนือซึ่งลบเลือน เหลือให้เห็นบางส่วนเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดลอก และบูรณะ

คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองบริเวณมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มต้นบริเวณใกล้กับมุมกำแพงเมืองด้านนี้ ตรงไปทางทิศใต้ เป็นแนวคันดินหรือถนนโบราณยาวประมาณ ๗ - ๘ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๓๗ พิลิปดาเหนือ
ถึงรุ่ง ๑๖ องศา ๕๘ ลิปดา ๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๑ พิลิปดาตะวันออก
ถึงแวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นคันดินกว้างประมาณ ๑๐ - ๑๕ เมตร สูงประมาณ ๒ - ๔ เมตร เริ่มจากกำแพงเมืองด้านทิศใต้ บริเวณมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นแนวตรงลงไปทางทิศใต้ คันดินบริเวณที่เริ่มจากมุมกำแพงเมืองนั้น ทำหน้าที่ส่วนหนึ่งเป็นคันดินกั้นน้ำของอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๓ และแนวคันดินยาวทั้งหมดนี้ ยังทำหน้าที่เป็นถนนโบราณจากเมืองสุโขทัยเก่าไปยังชุมชนทางใต้บริเวณใกล้เขาหลวง ซึ่งปัจจุบันยังมีร่องรอยของเขื่อนคันดินและอ่างเก็บน้ำโบราณขนาดใหญ่อยู่ด้วย (สรีดถงส์ ๒)

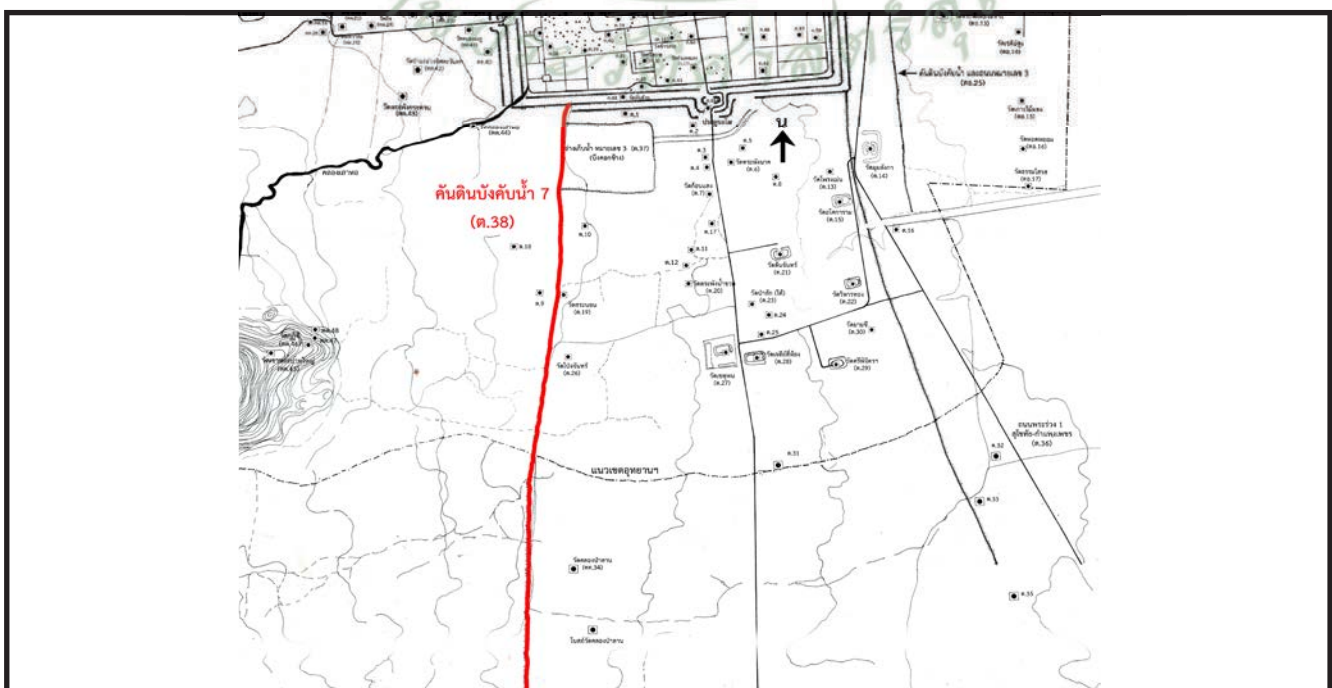
ถนนโบราณหรือถนนพระร่วง ๓ นี้ ปัจจุบันยังใช้งานทำหน้าที่เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองสุโขทัยเก่า - วังบ่อระยะทางประมาณ ๗ - ๘ กิโลเมตร สภาพของคันดินส่วนใหญ่มีถนนลาดยางสร้างทับ ส่วนที่ยังคงสภาพเดิมเห็นให้ชัดเจนคือ บริเวณวัดโป่งจันยาวไปจนถึงมุมกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงใต้เท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

สรីดงส์ ๒

ชื่ออื่นๆ : ทำนบกั้นน้ำโคกมน

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ที่บ้านมนต์ศิริ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศใต้มาตามแนวคันดินกั้นน้ำ
ประมาณ ๗.๖ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๗ ลิปดา ๕๐.๙๐ พิลิปดาเหนือ

ถึงรุ่ง ๑๖ องศา ๕๗ ลิปดา ๓๑.๓๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๔๐๕ พิลิปดาตะวันออก

ถึงแนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๔๓๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สรีดงส์ ๒ หรือทำนบกั้นน้ำโคกมน ลักษณะคันดินกั้นเป็นแนวโค้งอยู่ระหว่างเขานายาและเขากุดยายชี คันดิน
สูงประมาณ ๓ - ๔ เมตร กว้างประมาณ ๗ - ๑๐ เมตร ยาว ๑,๓๐๐ เมตร พื้นที่รับน้ำประมาณ ๔ ตารางกิโลเมตร รับน้ำ
จากเหมืองยายอึ่ง ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารที่เกิดจากเทือกเขาโป่งสะเดา เขาคูยบุนนาค เขาอีลม บริเวณเขตตำบลวังบ่อ
อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย จากลำธาร ๑๒ สาย ไหลมารวมกันกลายเป็นลำธารเหมืองยายอึ่ง

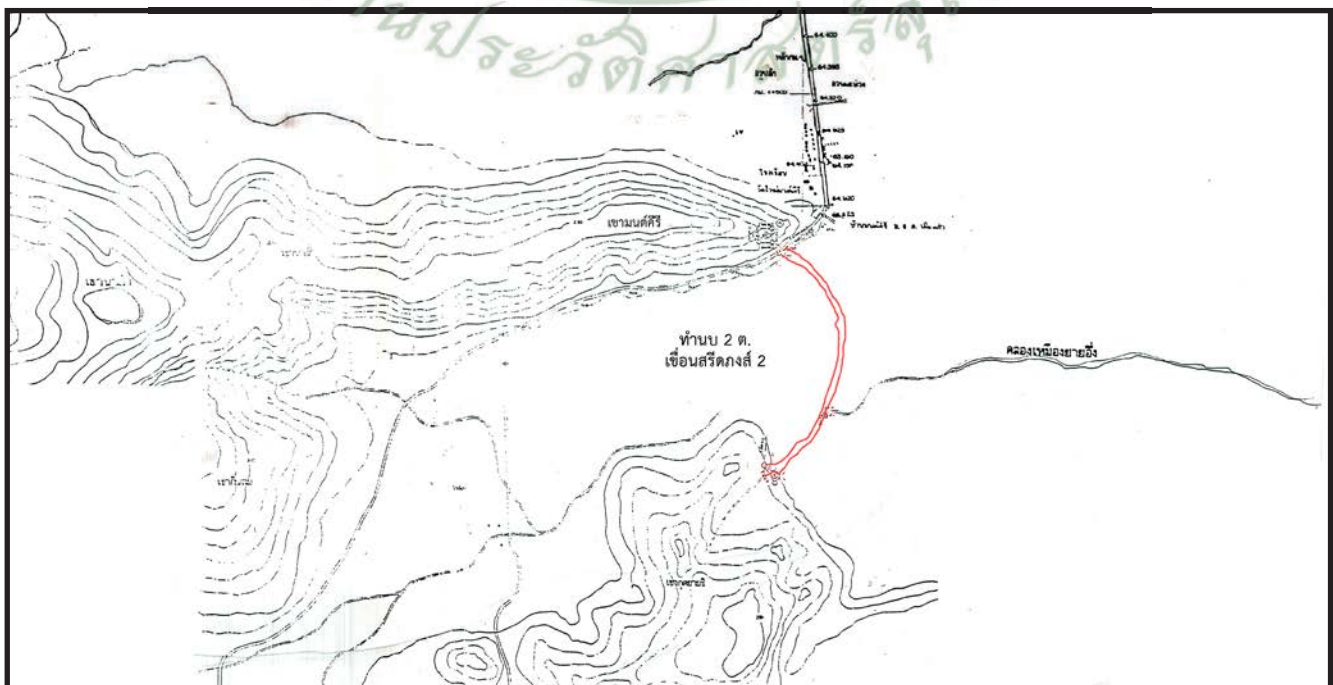
บริเวณคันดินในปัจจุบันมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ บางตอนเป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกพืชไร่ บริเวณตอนกลาง
ของทำนบมีการเจาะช่องระบายน้ำกว้างประมาณ ๓ - ๔ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก

วัดตระพังช้าง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองห่างจากมุกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓๐๐ เมตร และฝั่งตะวันออกของคลองแม่ลำพันบริเวณที่เป็นคันดินยกพื้นสูง เรียกว่าคันดินอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๑.๐๑ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๘.๘๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เดิมเป็นเนินโบราณสถาน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร ไม่ทราบรูปร่าง มีแนวก่ออิฐและร่องรอยของชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา ภายหลังการขุดแต่งพบเพียงร่องรอยของเสาศิลาแลงที่ติดอยู่กับพื้นดินเท่านั้น ด้านทิศตะวันออกมีสระน้ำใหญ่ขนาดกว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร เรียกว่า ตะพังช้าง เป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถานกลุ่มนี้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดโบสถ์

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออก ห่างจากมุกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปทางทิศตะวันออกเฉียงประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ในเขตอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ ใกล้กับคันดินกั้นน้ำ บริเวณมุมอ่างเก็บน้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๓.๓๗ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๒๖.๗๘ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดประมาณ ๓๐ x ๓๐ เมตร เนินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบประมาณ ๓.๕ - ๔ เมตร ใช้ศิลาแลงก่อเป็นคันโดยรอบเพื่อแสดงขอบเขตและป้องกันการพังทลายของดิน โบราณสถานที่อยู่บนเนินนั้นเป็นฐานโบสถ์ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ก่อด้วยอิฐ ปูพื้นด้วยแผ่นหินชนวน เสาทำด้วยศิลาแลง มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าทิศตะวันออก และมีฐานใบเสมาล้อมรอบ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดค้นและขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๐
๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๑

วัดปากท่อ (ใต้)

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยด้านทิศตะวันออก ห่างจากมุกกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไปทางทิศตะวันออก
ประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร และติดกับมุด้านนอกของอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
ประมาณ ๒๐ - ๓๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๒.๗๓ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๓๐.๕๙ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ขนาด ๗ ห้อง กว้าง ๑๑.๗ เมตร ยาว ๒๐.๒ เมตร ส่วนฐานก่อด้วยอิฐเป็นขอบแล้วอัดดินด้านใน
ปูพื้นด้วยหินชนวน มีเสาทำจากศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก

๒. ฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๕ เมตร ก่อด้วยอิฐ เสาทำด้วยศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศ
ตะวันออก ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร

๓. ฐานเจดีย์ กว้างด้านละประมาณ ๖ เมตร ก่อด้วยศิลาแลงด้านบนเป็นอิฐ ไม่ทราบรูปทรงที่แน่ชัดเพราะชำรุด
ไปมาก ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานอาคาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดอีฝ้าย

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๖๐๐ เมตร
และห่างจากวัดหมากกร่อนไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๒.๘๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๙.๓๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร มีแนวเรียงอิฐและเสาศิลาแลงกลม ไม่ทราบรูปทรงแน่ชัด
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๕

วัดหญ้ากร่อน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๔๐๐ เมตร และห่างจากคลองแม่ลำพันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๕.๓๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๑.๖๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ บนเนินที่มีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่ออิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีมุขและบันไดทั้งทางด้านหน้าและด้านหลัง บนวิหารมีฐานชุกชีและอาสน์สงฆ์ก่อด้วยอิฐ มีเสาทำด้วยศิลาแลงกลม และมีพาไลด้านทิศเหนือและทิศใต้ ขนาดกว้างประมาณ ๑๓.๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ระฆัง กว้างด้านละประมาณ ๒๐ เมตร ฐานก่อด้วยศิลาแลงด้านบนเป็นอิฐ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร

๓. ฐานเจดีย์ราย ก่ออิฐ จำนวน ๔ องค์ ตั้งเรียงรายทั่วไป

๔. ฐานวิหารเล็กก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๘ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่ระหว่างฐานวิหาร ๕ ห้อง กับเจดีย์ประธาน

๕. ฐานศาลาก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหารใหญ่

๖. คูน้ำขนาดกว้างประมาณ ๖ เมตร ล้อมรอบพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร มีทางเข้าด้านทิศตะวันออก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๕

โบราณสถานร้าง ต.อ.๖

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓๐๐ เมตร หรือทางตอนใต้ของวัดญาณาร่องน ประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๐.๔๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๕.๓๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๑๓ เมตร มีดินปกคลุมสูง ไม่ทราบรูปร่าง พบร่องรอยของเสาหินแลงกลม และแนวอิฐกระจายอยู่ มีคูน้ำกว้าง ๗ เมตร ล้อมรอบทั้งสี่ด้าน กว้าง ๒๖ เมตร ยาว ๓๑ เมตร สภาพปัจจุบันบางส่วนเริ่มดินขึ้น ขาดหาย

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๕

วัดป่าเรไร

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก จากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๓๕๐ เมตร และใกล้กับโบราณสถานร้าง ต.อ.๖

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๑.๑๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๘.๑๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานมีคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ลักษณะเป็นวิหารโถงก่ออิฐ กว้างประมาณ ๑๓ เมตร ยาว ๒๒ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฐานก่ออิฐซ้อนข้างสูง พื้นปูด้วยหินชนวน มีบันไดขนาดใหญ่ทางด้านหน้าเพียงทางเดียว บนวิหารมีร่องรอยของฐานชุกชี มีเสาทำด้วยศิลาแลงกลม และมีเสาพาไลด้านทิศเหนือและทิศใต้ ด้านละ ๗ ต้น และขนานข้างบันไดด้านหน้าอีกด้านละ ๒ ต้น

๒. ฐานเจดีย์รายก่อด้วยอิฐ จำนวน ๓ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร

๓. คูน้ำมีขนาดกว้างประมาณ ๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ภายในเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีทางเข้าด้านทิศตะวันออก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๕๔

วัดช้างล้อม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๘

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑ กิโลเมตร และห่างจากคลองแม่ลำพันไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๑.๑๑ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๑๐.๒๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดช้างล้อมเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก มีพื้นที่กว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร ยาว ๑๕๗ เมตร มีแนวคูน้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน แต่ในปัจจุบันคูน้ำด้านทิศใต้ลบล้างเลือนมาก เหลือชัดเจนเพียง ๓ ด้าน โบสถ์มีคูน้ำล้อมรอบ ตั้งแยกออกจากกลุ่มโบราณสถานไปทางด้านทิศตะวันออกห่างประมาณ ๕๐ เมตร รายละเอียดของโบราณสถานมีดังนี้

โบราณสถานกลุ่มใหญ่ ประกอบด้วย

๑. เจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ ขนาดฐาน ๑๘ x ๑๘ เมตร สภาพสมบูรณ์จนถึงยอด ที่ฐานมีรูปช้างปูนปั้นครึ่งตัวอยู่โดยรอบจำนวน ๓๖ เชือก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากเจดีย์ช้างล้อมเมืองศรีสัชนาลัยและเจดีย์ช้างล้อมเมืองกำแพงเพชร ขนาดฐานของระเบียงคดกว้างด้านละ ๓๕ เมตร ความกว้างของระเบียง ๔ เมตร ล้อมรอบด้วยเสากระเบียงคดทำจากศิลาแลง

๒. ฐานวิหาร อยู่ต่อจากกระเบียงคดรอบเจดีย์ประธานด้านตะวันออก เป็นวิหารขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ เสาวิหารทำด้วยศิลาแลง ขนาดกว้างประมาณ ๑๘ เมตร ยาว ๒๕ เมตร ด้านหน้ามีมุขยื่นอีก ๑ ห้อง บนฐานวิหารมีแท่นชุกชีก่อด้วยอิฐ

๓. ฐานเจดีย์ราย ตั้งอยู่ด้านข้างของวิหาร ๘ องค์

๔. กำแพงแก้วก่อด้วยอิฐ มีลักษณะเป็นฐานกำแพงเตี้ยๆ โดยรอบเจดีย์และวิหาร มีประตูทางเข้าไปภายในบริเวณวัด ๔ ประตู ตรงกึ่งกลางของแต่ละด้าน ขนาดของกำแพงแก้วที่ก่อโดยรอบ กว้าง ๖๐ เมตร และยาว ๘๕ เมตร

๕. คูน้ำ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ ขนาดกว้าง ๑๐๐ เมตร ยาว ๑๕๐ เมตร

โบราณสถานกลุ่มเล็ก ประกอบด้วย

๑. ฐานโบสถ์ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง มีแนวกำแพงแก้วก่ออิฐ และมีใบเสมาปักอยู่โดยรอบ

๒. เจดีย์รายขนาดเล็ก ๒ องค์ อยู่ด้านหลังโบสถ์

๓. กำแพงแก้ว กว้าง ๒๖ เมตร ยาว ๒๗ เมตร ล้อมรอบฐานโบสถ์

๔. คูน้ำล้อมรอบโบสถ์ ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร

ประวัติ

พบศิลาจารึกที่โบราณสถานแห่งนี้คือ ศิลาจารึกวัดช้างล้อม พุทธศักราช ๑๙๒๗ เป็นจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นเรื่องราวการออกบวชของพนม ไสดำ และการสร้างถาวรวัตถุในศาสนา

จากสภาพของโบราณสถานที่เราได้เห็นได้ว่า วัดช้างล้อมนี้เป็นวัดขนาดใหญ่ในสมัยสุโขทัย มีพื้นที่บริเวณกว้างขวาง การก่อสร้างเป็นระเบียบโดยวางผังในแนวเส้นแกนตามทิศตะวันออก - ตะวันตก มีโบสถ์อยู่ทางด้านหน้า การวางผังวัดแบบเดียวกันนี้ในสมัยสุโขทัย มี ๓ แห่งคือ วัดสระศรี วัดพระพิฆเนศ และวัดช้างล้อม ในการขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒ พบพระเนื้อชินแบบเดียวกันกับพระพิมพ์ที่พบในกรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะระหว่าง พุทธศักราช ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒

๓. ขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๖๑

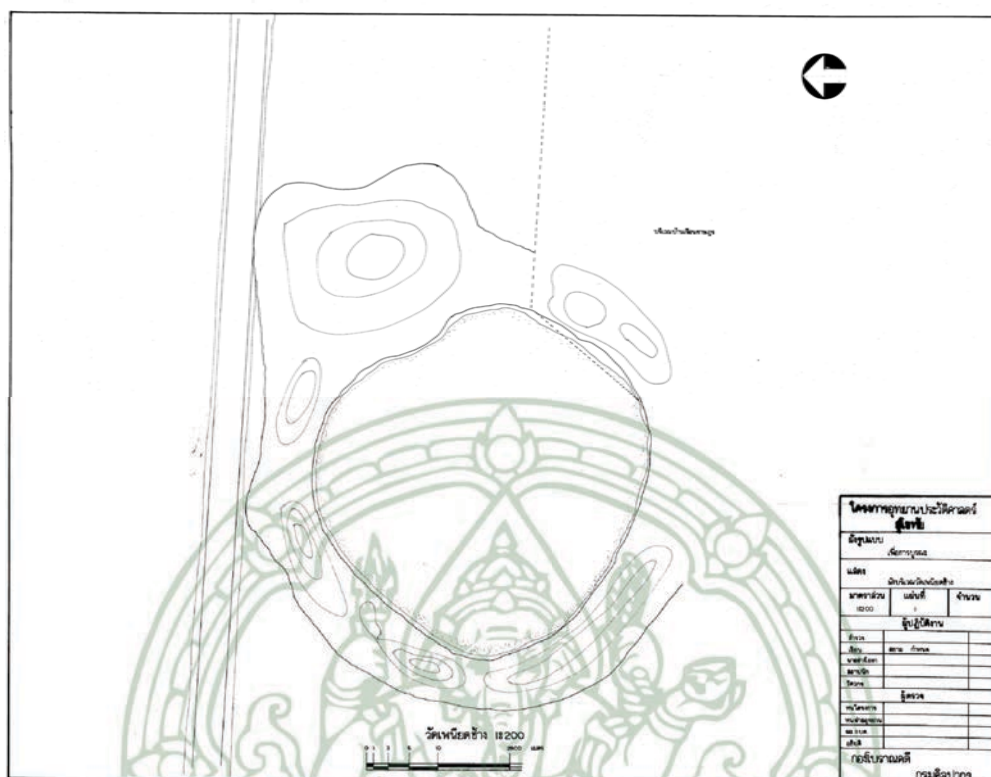

วัดช้างล้อม

วัดช้างล้อม

เพนียดช้าง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๙

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ ห่างจากวัดช้างล้อมไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑๕๐ เมตร และอยู่ใกล้กับริมฝั่งคลองแม่ลำพันด้านทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๘.๔๓ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๒๒.๐๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

คันดินล้อมรอบพื้นที่รูปวงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๓๐ เมตร กล่าวกันว่า เดิมเคยมีเสาไม้ปักล้อมบนคันดินเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นเพนียดช้างในสมัยโบราณ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้มีการขุดแต่ง และบูรณะ

วัดต้นมะขาม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๐, วัดมะขามป้อม

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออก ๑ กิโลเมตรเศษ ติดกับถนนจรดวิถีถ่องด้านทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๕.๑๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๐๕.๔๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานขนาดเล็ก มีแผนผังการก่อสร้างไม่เหมือนวัดใดในเมืองสุโขทัย คือกำหนดให้เจดีย์ใหญ่อยู่ในตำแหน่งด้านหน้าวิหาร และเจดีย์รายอยู่ด้านหลัง รายละเอียดประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ก่ออิฐ ขนาดกว้างประมาณ ๑๓ เมตร ยาว ๑๘ เมตร เสาศิลาแลง ๔ แถว พื้นวิหารปูด้วยหินชนวน ด้านทิศใต้ก่อยกพื้นปูด้วยหินชนวนทำเป็นอาสน์สงฆ์

๒. เจดีย์ใหญ่อยู่ด้านหน้าวิหาร เป็นเจดีย์ทรงระฆังก่อด้วยอิฐ ฐานเป็นศิลาแลง ขนาดกว้างด้านละ ๕.๕ เมตร

๓. ฐานเจดีย์รายจำนวน ๑๕ องค์ แบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ

๓.๑ ฐานเจดีย์ ขนาด ๓ x ๓ เมตร จำนวน ๒ องค์ อยู่ถัดจากเจดีย์ทรงระฆังมาด้านทิศเหนือ ก่อด้วยอิฐ ๑ องค์ และก่อด้วยอิฐผสมศิลาแลงและหินชนวน อีก ๑ องค์

๓.๒ กลุ่มเจดีย์ก่ออิฐ จำนวน ๑๓ องค์ ลักษณะเป็นฐานเจดีย์ขนาด ๒ x ๒ เมตร จำนวน ๑๒ องค์ ล้อมรอบเจดีย์ขนาดประมาณ ๔ x ๔ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลัง หรือด้านทิศตะวันตกของวิหาร

๔. คูน้ำ ขนาดกว้าง ๖ เมตร เดิมคงล้อมรอบบริเวณวัดทั้งสี่ด้าน แต่ปัจจุบันพบร่องรอยเพียงด้านทิศตะวันออกเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก แต่มีการเรียกโบราณสถานนี้ว่า วัดมะขามป้อม และในการขุดแต่งเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๗ เรียกวัดนี้ว่า โบราณสถานวัดร้าง (N.4)

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๑

๒. ขุดแต่งและบูรณะต่อมาในปี พุทธศักราช ๒๕๒๗

๓. บูรณะอีกครั้ง พุทธศักราช ๒๕๔๔

วัดเจติยยอดหัก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ริมถนนจรดวิถีถ่องด้านทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๔.๔๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๑๖.๘๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานขนาดเล็ก มีแผนผังวางตัวตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ในพื้นที่มีคูน้ำล้อมรอบ ประกอบด้วย

๑. ฐานเจติยประธานก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยม ขนาดกว้างด้านละ ๙ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหารองค์ระฆังชำรุด

๒. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร พื้นเป็นดิน เสาศิลาแลง มีแท่นฐานชุกชีและก่ออิฐยกระดบอาสน์สงฆ์ด้านทิศใต้

๓. เจติยรายขนาดเล็กก่ออิฐ ฐานกว้างด้านละประมาณ ๓ เมตร อยู่ติดเจติยประธานด้านเหนือ ๑ องค์

๔. คูน้ำล้อมรอบวัด ขนาดของคูกว้าง ๖ - ๗ เมตร ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๒๗ เมตร ยาว ๔๕ เมตร ด้านทิศตะวันตกและบางส่วนของทิศใต้เริ่มหมดสภาพ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๑

วัดพระนอน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร ริมถนนจรดวิถีถ่องด้านทิศใต้

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานขนาดเล็ก วางผังแตกต่างจากโบราณสถานทั่วไป คือมีเจดีย์ขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกของวิหาร เดิมคงมีคูน้ำล้อมรอบ รายละเอียดของโบราณสถานประกอบด้วย

๑. ฐานเจดีย์ก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยม ขนาดฐานกว้างด้านละประมาณ ๗ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของฐานวิหาร
๒. ฐานวิหาร ๔ ห้อง ก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๔.๕ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง มีฐานชุกชียาวไปกับฐานวิหารกล่าวกันว่า เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ (นอน) มีบันไดทางขึ้นที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือทางเดียว
๓. เจดีย์รายขนาดเล็กก่ออิฐ จำนวน ๓ องค์ ฐานกว้างประมาณ ๑ เมตร อยู่ห่างจากเจดีย์ใหญ่ไปทางทิศใต้ และยังพบเจดีย์ขนาดฐานกว้างประมาณ ๑ เมตร และ ๓ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงเหนือของฐานวิหารอีก ๒ องค์
๔. คูน้ำ เดิมน่าจะมีคูน้ำล้อมรอบวัดทั้งสี่ด้าน ในปัจจุบันเห็นสภาพคูน้ำด้านทิศตะวันออก ซึ่งเริ่มต้นเนินมากแล้ว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๒๘

วัดตระพังทองกลาง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร
ด้านทิศใต้ของวัดต้นมะขาม ทางทิศใต้ของถนนจรดวิถีถ่อง ออกไปประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๘.๐๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๐๗.๙๒ พิลิปดาตะวันออก

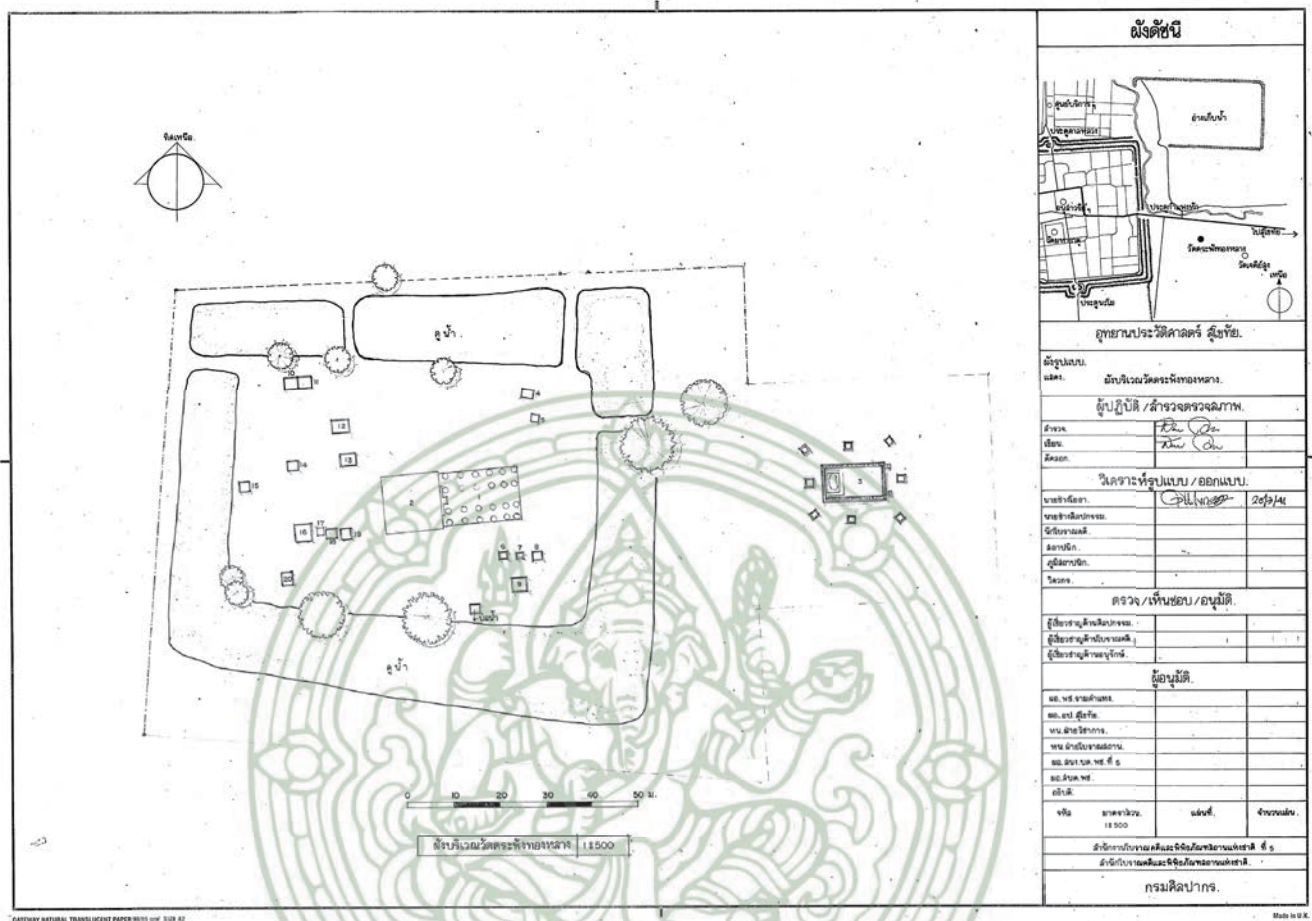
อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดตระพังทองกลางเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญมากแห่งหนึ่งของเมืองสุโขทัย มีมณฑปเป็นประธานของวัด วางผังตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก รายละเอียดประกอบด้วย

๑. มณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ผนังก่อทึบ ๓ ด้าน ด้านทิศตะวันออกเป็นซุ้มประตูทางเข้า ขนาดของฐานกว้างด้านละ ๑๓ เมตร ภายในมณฑปมีแท่นพระพุทธรูปปูนปั้น องค์พระพุทธรูปชำรุดเหลือแต่ฐาน ที่ผนังมณฑปภายนอกทำเป็นซุ้มคูหาทั้งสามด้าน ประดับงานประติมากรรมปูนสูง ถือเป็นงานศิลปกรรมชิ้นเอกสมัยสุโขทัยที่มีคุณค่าและความสำคัญเป็นอย่างมาก

- ด้านทิศใต้ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์
- ด้านทิศตะวันตก เป็นภาพตอนพระพุทธรูปประทานเทศนาโปรดพระพุทธรูปิดากับพวกกษัตริย์ศากยราช
- ด้านเหนือ เป็นภาพตอนพระพุทธรูปทรงปราบช้างนาฬาคีรี

๒. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ ฐานกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๖ เมตร พื้นอัดดิน เสาศิลาแลง ๔ แถว ๕ ห้อง ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของมณฑป โดยมีแนวต่อออกไปจากฐานมณฑป

๓. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐขนาดต่างๆ จำนวน ๑๖ องค์ ตั้งกระจายอยู่บริเวณด้านข้าง และด้านหลังของมณฑป ส่วนใหญ่ก่อด้วยอิฐ มีเพียงฐานด้านทิศใต้ของวิหารที่ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดโดยทั่วไปของฐานเจดีย์ คือ กว้าง ยาวด้านละประมาณ ๒ - ๓ เมตร

๔. คูน้ำ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ล้อมรอบบริเวณที่ตั้งกลุ่มโบราณสถานส่วนใหญ่ไว้ในขนาดพื้นที่กว้าง ๖๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

๕. ฐานโบสถ์ก่ออิฐกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๓ เมตร พื้นอัดดิน มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าทิศตะวันออกจำนวน ๒ ทาง มีใบเสมาหินปักอยู่โดยรอบ ฐานโบสถ์ตั้งอยู่ห่างจากคูน้ำด้านทิศตะวันออกประมาณ ๔๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๙ ตอนที่ ๕๘ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๕ - ๒๕๑๑

ภาพปูนปั้นวัดตระพังทองกลาง

ภาพปูนปั้นจำลอง วัดตระพังทองกลาง

วัดเจติยสูง

วัดเกาะไม้แดง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร และห่างจากวัดเจติยสูงไปทางทิศใต้ประมาณ ๙๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๑.๙๖ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๒๔.๐๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานบนเนินดินมีคูน้ำล้อมรอบ ๔ ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ๕ ห้อง กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๖.๓ เมตร ก่ออิฐ เสาทำด้วยศิลาแลง

๒. มณฑปสี่เหลี่ยมก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๙.๗ เมตร อยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร โดยเป็นแนวที่ต่อจากฐานเดียวกัน ภายในมณฑปเป็นห้องสี่เหลี่ยมอาจเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานให้เห็นแล้ว

๓. มณฑปย่อเก็จ ๓ ชั้น ก่ออิฐ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๗ เมตร ภายในเป็นห้องสี่เหลี่ยมประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น (ชำรุด) ตั้งอยู่ถัดมาด้านทิศตะวันตก ห่างจากมณฑปสี่เหลี่ยมด้านหลังวิหารประมาณ ๑๕ เมตร

๔. ฐานเจติยารายขนาดต่างๆ ตั้งอยู่โดยรอบมณฑปย่อเก็จจำนวน ๒๗ องค์

๕. กำแพงแก้ว ก่ออิฐ ก่อรอบมณฑปย่อเก็จไว้ ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นส่วนที่ต่อกับวิหาร ปัจจุบันเหลือเพียงแนวอิฐเตี้ยๆ

๖. คูน้ำ ล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานวัดเกาะไม้แดงไว้ทั้งหมด ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบที่ตั้งกลุ่มโบราณสถานไว้ทั้งสี่ด้าน พื้นที่กว้าง ๔๕ เมตร ยาว ๙๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๒

วัดหอดพยอม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๗ กิโลเมตร และห่างจากวัดเกาะไม้แดงไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๒.๐๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๒๒.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน ๒ เนินในบริเวณเดียวกัน แห่งแรกมีแนวก่ออิฐและเสาศิลาแลงกลม ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สันนิษฐานว่าเป็นวิหาร ส่วนอีกแห่งหนึ่งอยู่ห่างจากแห่งแรกไปทางทิศตะวันตกไม่มากนัก เป็นเนินมีร่องรอยก่ออิฐสูง ลักษณะเป็นซากเจดีย์ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๗ เมตร สูงประมาณ ๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดธรรมโสธร

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากประตูกำแพงหักไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๙ กิโลเมตร และทางทิศใต้ของวัดหอดพยอมประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๑.๙๔ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๒๑.๒๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานมีร่องรอยการก่ออิฐและเสาศิลาแลงกลม ซึ่งคาดว่าจะป็นฐานวิหารและฐานเจดีย์ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร โดยรอบมีร่องรอยคูน้ำดินเงินอยู่ทั้ง ๔ ด้าน ในขนาดพื้นที่กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดไผ่ยายลัม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยด้านทิศตะวันออก ด้านตะวันออกใกล้กับคันดินบังคับน้ำและถนนหมายเลข ๓

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๑๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๕๘.๗๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานที่มีแผนผังการวางตัวตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก เช่นเดียวกับโบราณสถานโดยทั่วไปของเมืองสุโขทัย เดิมน่าจะมีคูน้ำล้อมรอบ แต่ปัจจุบันเหลือสภาพคูน้ำเพียงด้านทิศตะวันตก และทิศใต้บางส่วน ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๑๙ เมตร มีเสาศิลาแลง พื้นอัดดิน

๒. ฐานเจดีย์ประธานก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๑๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของฐานวิหารสภาพชำรุดมาก

๓. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ มีขนาดกว้างด้านละประมาณ ๓ เมตร ตั้งอยู่ห่างจากฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดปากท่อ (เหนือ)

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๑๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยด้านทิศตะวันออก จากมุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไปทางทิศตะวันออก
ประมาณ ๑.๔ กิโลเมตร และห่างจากวัดปากท่อ (ใต้) ไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๔๙.๔๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๓๑.๐๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

วัดปากท่อ (เหนือ) บริเวณใกล้กับช่องระบายน้ำของอ่างเก็บน้ำ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง สภาพชำรุดเสียหายเป็นอันมาก
๒. ฐานเจดีย์ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๕ เมตร สภาพชำรุดมากเช่นกัน ตั้งอยู่ด้านทิศ

ตะวันตกของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๐

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยด้านทิศตะวันออก จากประตูกำแพงหักมาทางทิศตะวันออกประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร
และห่างจากวัดปากท่อ (ใต้) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๘.๗๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๑๕.๖๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดเล็ก มีร่องรอยการกระจายตัวของเศษอิฐและกระเบื้องดินเผาทั่วทั้งเนิน ความกว้างประมาณ
๑๒ เมตร ยาว ๑๔ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดขโพงผี

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณคันดินอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ ใกล้กับคลองแม่ลำพัน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๕๔.๒๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๒ ลิปดา ๔๒.๕๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อศิลาแลง ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๒ เมตร มีเสาศิลาแลง ๒๒ ต้น ฐานหันหน้าไปทางทิศตะวันออก
๒. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ ขนาดของฐานกว้างด้านละ ๓ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดค้นและขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๖๐
๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๒

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยด้านทิศตะวันออก จากประตูกำแพงหักมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๔๐๐ เมตร และห่างจากวัดหญ้ากร่อนมาทางทิศเหนือประมาณ ๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๐.๕๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๕๒.๓๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน มีสภาพเป็นวิหารขนาดความกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๓ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฐานก่ออิฐ ด้านในอัดดิน เสาทำด้วยศิลาแลง ถัดไปทางทิศตะวันตกมีเนินดินขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ เมตร เดิมสันนิษฐานว่าอาจเป็นฐานโบสถ์ของวัดหญ้ากร่อนที่อยู่ใกล้กันด้านทิศใต้ แต่จากการสำรวจไม่พบแท่นหรือใบเสมาแต่อย่างใด

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดแต่งแล้วบางส่วน

วัดตาลคู่

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.อ.๒๓ วัดป่าตาล

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออก จากมุกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๓๑ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๕๖.๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานขนาดใหญ่ กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร พบร่องรอยของอิฐ ศิลาแลง กระเบื้องดินเผา และกระดูกมนุษย์กระจายอยู่ทั่วบริเวณ เนื่องมาจากการลักลอบขุด

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะ

อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๒

ชื่ออื่นๆ : บาราย ทำนบ ๗ อ.

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมือง บริเวณมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านฝั่งตะวันออกของคลองแม่ลำพัน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๓ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๔๔ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๗ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๔๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณที่ลุ่มต่ำของเมืองสุโขทัย เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ทะเลหลวง” ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงจากด้านทิศตะวันตกที่ติดคลองแม่ลำพันไปทางทิศตะวันออก อันเป็นที่ลุ่มต่ำสุด มีแนวคันดินขนาดกว้างประมาณ ๒๕ - ๓๐ เมตร สูงตั้งแต่ ๑ - ๓ เมตร กั้นอยู่โดยรอบตามความสูงของแต่ละพื้นที่ เป็นรูปเกือบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกเว้นด้านทิศตะวันตกเท่านั้นที่ไม่มีแนวคันดิน เพราะสภาพพื้นดินด้านนี้เป็นจุดสูงสุดและติดกับคลองแม่ลำพัน ขนาดของอ่างเก็บน้ำนี้ ด้านทิศเหนือยาวประมาณ ๑,๔๐๐ เมตร โดยมีคันดินเป็นแนวยาวมาจากริมคลองแม่ลำพัน ไปทางทิศตะวันออกและหักมุมเป็นแนวอ่างเก็บน้ำด้านทิศตะวันออกยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร ส่วนด้านทิศใต้ของอ่างเก็บน้ำมีคันดินยาวประมาณ ๑,๑๐๐ เมตร ทำหน้าที่เป็นขอบอ่างและกั้นน้ำไว้ภายใน แนวคันดินด้านนี้เองหักมุมลงไปทางทิศใต้ ต่อกับคันดินบังคับน้ำและถนนหมายเลข ๓ ที่เป็นแนวมาจากทิศใต้ขนานกับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกมาจรดกับแนวคันดินของอ่างเก็บน้ำหมายเลข ๒

อ่างเก็บน้ำดังกล่าวนี้ ทำหน้าที่กักน้ำจากคลองแม่ลำพัน โดยชักน้ำจากฝายน้ำล้นและบังคับน้ำให้ไหลไปไว้ในอ่างเก็บน้ำ จากอ่างเก็บน้ำแห่งนี้มีจุดปล่อยน้ำโดยใช้คันดินด้านทิศตะวันออกตรงวัดปากท่อ (เหนือ) และวัดปากท่อ (ใต้) เพื่อระบายน้ำออกสู่พื้นที่เพาะปลูกรอบนอก ผลการศึกษาชั้นดินทับถม และผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดีจากอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ บ่งชี้ว่าอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ไม่ได้กักเก็บน้ำไว้ตลอดเวลา แต่ทำหน้าที่กักเก็บน้ำในช่วงฤดูน้ำหลากของแต่ละปี เพื่อใช้ประโยชน์ด้านการบริหารจัดการน้ำมาตั้งแต่ต้นสมัยสุโขทัย

ประวัติ

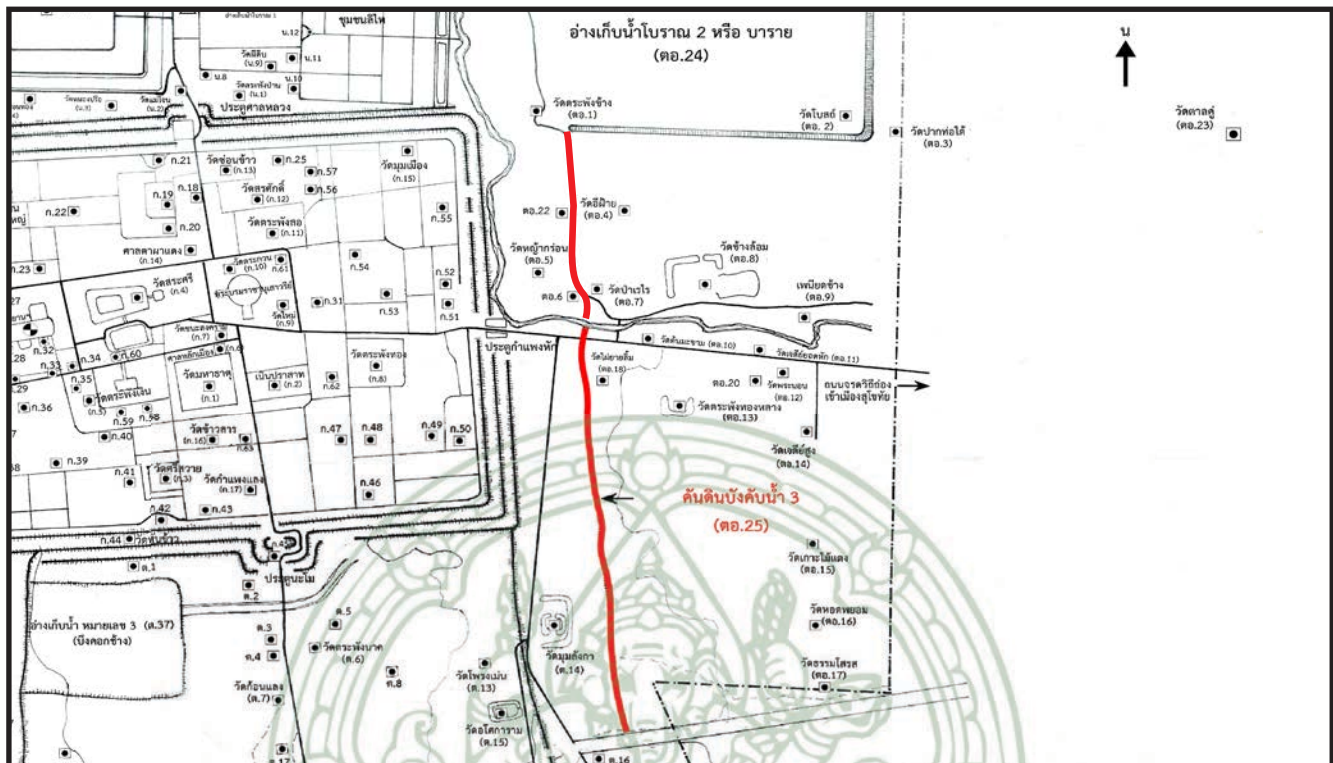
ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ชุดตรวจทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

คันดินบังค้ำน้ำ หมายเลข ๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก เป็นแนวคันดินขนานไปกับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกจากคลองยางไปทางทิศเหนือ จนจรดคันดินอ่าวเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ และห่างจากแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกโดยเฉลี่ยประมาณ ๔๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐ ลิปดา ๒๐ ฟลิปดาเหนือ
ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๓ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๐ ฟลิปดาตะวันออก
ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๓ ลิปดา ๕ ลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นคันดินขนาดกว้างประมาณ ๑๕ เมตร สูงเฉลี่ย ๒ - ๓ เมตร ลักษณะเป็นแนวยาว ขนานไปกับกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก โดยเริ่มจากจุดเหนือสุดที่จรดกับคันดินอ่าวเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ เป็นแนวยาวลงมาทางทิศใต้ จนจรดกับคลองยางและแนวนานกับคลองยางมาทางทิศตะวันตก ชนกับแนวถนนพระร่วง สายสุโขทัย - กำแพงเพชร มีระยะยาวประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร แนวคันดินนี้จัดได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของถนนพระร่วง สายสุโขทัย - กำแพงเพชร

นอกจากส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นถนนในสมัยโบราณแล้ว คันดินด้านหนึ่งโดยเฉพาะส่วนที่เริ่มจากฝั่งทิศเหนือของคลองแม่ลำพันไปจนถึงอ่าวเก็บน้ำโบราณ ยังทำหน้าที่เป็นคันบังค้ำน้ำจากฝายน้ำล้นที่คลองแม่ลำพันสมัยโบราณไปเข้าอ่าวเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒ อีกด้วย ในปัจจุบันพบว่าแนวคันดินโดยเฉพาะด้านทิศเหนือของถนนจรดวิถีถ่อง เปลี่ยนสภาพบางส่วนมีถนนลาดยางสร้างทับ และบางส่วนหมดสภาพคันดิน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้มีการบูรณะ

วัดนครชุม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองบริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร และห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๕๖.๕๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๑.๔๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานมีแผนผังการเรียงตัวตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก เช่นเดียวกับโบราณสถานโดยทั่วไปของเมืองสุโขทัย เดิมมีคูน้ำล้อมรอบ ๒ ชั้น ชั้นนอกกว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๗๐ เมตร คูน้ำชั้นในกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ในปัจจุบันเห็นสภาพเพียงคูน้ำด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ขนาดกว้าง ๑๒.๕ เมตร ยาว ๑๔.๕ เมตร สูง ๘๐ เซนติเมตร มีมุขต่อยื่นด้านทิศตะวันออก ปูพื้นด้วยหินชนวน

๒. ฐานอาคารก่ออิฐ ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๙ เมตร ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร สภาพชำรุดมากไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

๓. ฐานเจดีย์ช้างล้อม ขนาดกว้าง ยาวด้านละประมาณ ๗ เมตร เป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐ ปรากฏร่องรอยประติมากรรมปูนปั้นช้าง (เหลือเพียงส่วนขา) ที่ผนังด้านทิศใต้ ตั้งอยู่ห่างจากฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันตกประมาณ ๒ เมตร

๔. ฐานอาคารก่อด้วยอิฐ มีขนาดกว้างยาวด้านละ ๔.๘ เมตร สภาพชำรุดมากไม่สามารถศึกษารูปแบบได้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดทัพกระสา

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองบริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑.๑ กิโลเมตร และห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๖.๖๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๑.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

๑. ฐานวิหารก่อด้วยศิลาแลง ขนาดความกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลงเป็นแผ่นกลมแบน ซ้อนกันขึ้นไป ด้านทิศใต้พบกองอิฐและกระเบื้องจำนวน ๒ กอง

๒. ฐานเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหาร สภาพชำรุดไม่สามารถศึกษารูปทรงได้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๕

วัดยายชี (เหนือ)

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองบริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศใต้ประมาณ ๖๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๗.๖๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๕.๑๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ปูพื้นด้วยหินชนวน ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง เป็นแผ่นกลมแบนซ้อนกันขึ้นไป มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ๑ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๗ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกติดกับฐานวิหาร สภาพชำรุด ไม่สามารถศึกษารูปทรงได้

๓. บ่อน้ำวงกลมก่อด้วยอิฐ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑.๕ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันตกและทิศเหนือของ ฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๕

วัดสะพานหิน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต. ๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูอู่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๒.๓ กิโลเมตร
บนยอดเขาลูกเตี้ยๆ สูงประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๒๔.๓๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๐.๓๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานในเขตอรัญญิก เส้นทางไปวัดมีทางเดินปูด้วยหินขึ้นจากด้านทิศตะวันออก จนถึงบริเวณลานวัดบนยอดเขา
สิ่งก่อสร้างประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่ออิฐ ส่วนฐานกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๖ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง หันหน้าไปด้านทิศตะวันออก
ภายในวิหารมีพระพุทธรูปปูนปั้นยืน ปางประทานอภัย ยกพระหัตถ์ขวา สูง ๑๒.๕๐ เมตร เรียกว่า พระอัฐฐารศ

๒. ฐานเจดีย์ขนาดเล็ก ๖ ฐาน กระจายทั่วไปบนลานวัด องค์หนึ่งมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ฐานกว้าง
๔ x ๔ เมตร ตั้งอยู่ตรงเชิงบันไดด้านทิศตะวันออก

๓. สะพานหิน ทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ปูด้วยหิน ทอดยาวจากถนนเชิงภูเขาจนถึงลานวัด ยาวประมาณ ๓๐๐ เมตร
นอกจากนี้ด้านทิศเหนือมีทางขึ้นอ้อมเขา เข้าใจว่าน่าจะเป็นทางช้างขึ้น

ประวัติและความสำคัญ

วัดสะพานหินมีประวัติเกี่ยวข้องกับกล่าวถึงในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ ความว่า

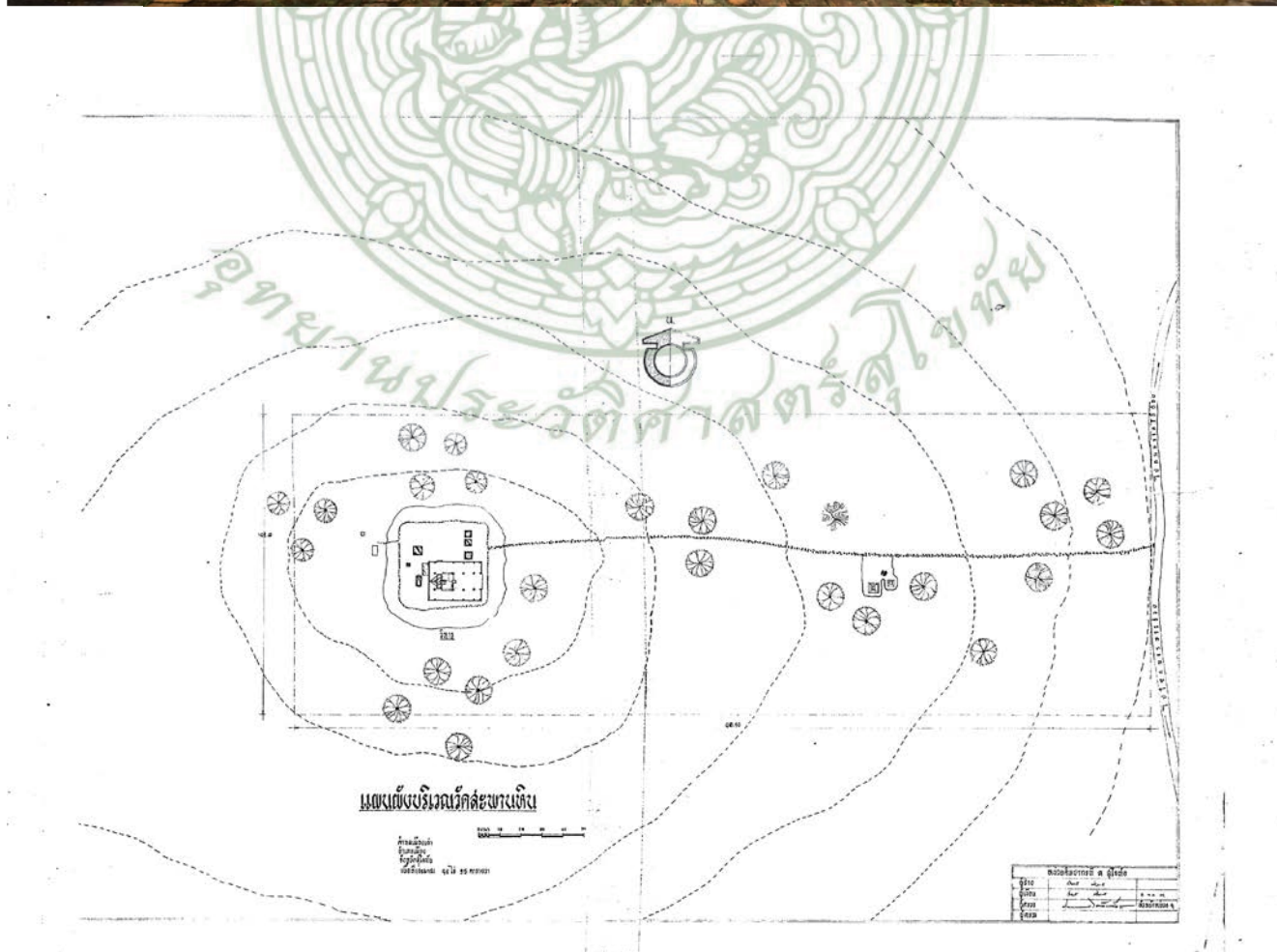
“...เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอะไรึก พ่อขุนรามคำแหง กระทำโอยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์ เรือนจบ ปิฎกไตร หลวกกว่าปุครู ในเมืองนี้ ทุกคนลุดแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันถ้งมนใหญ่ สูงงามแก่ม มีพระอัฐารศอันถ้งลุดยืน...”

ซึ่ง “พระอัฐารศ” ที่ปรากฏในศิลาจารึกนั้น เข้าใจว่าหมายถึง พระพุทธรูปยืนปางประธานอภัยที่วัดสะพานหินนี้เอง และวัดนี้คงมีความสำคัญ และเป็นถิ่นบถือของชาวเมืองสุโขทัยในสมัยโบราณโดยทั่วไป ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักเดียวกันนี้ว่า

“...วันเดือนดับเดือนเต็ม ทานแต่งช้างเผือกกระพัดลยาง เทียรยอมทองงา...ชาว ชีอูจาศรี พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นชีไปนบพระ (เถิง) อรัญญิกแล้วเข้ามา...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. บำรุงครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๕๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ โปรดฯ ให้กำนันซื้อจ้องบำรุง โดยการกอบันไดค้ำยันผนังหลังองค์พระพุทธรูปองค์ใหญ่ไว้
๓. ขุดแต่งและบำรุงครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๙๘
๔. ขุดแต่งและบำรุงต่อมา พุทธศักราช ๒๕๐๘
๕. บำรุงองค์พระพุทธรูป พุทธศักราช ๒๕๖๐

วัดจระเข้ร้อง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองบริเวณด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๑.๐๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๘.๓๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมโดยทั่วไป จากการสำรวจพบร่องรอยการก่ออิฐและศิลาแลง มีเสาศิลาแลงกลมขนาดใหญ่ จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เนินฐานวิหารก่ออิฐ เสาศิลาแลงกลม ขนาดฐานกว้างประมาณ ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร

๒. เนินฐานเจดีย์ประธานก่ออิฐ อยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหารขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเนินประมาณ ๑๐ เมตร

๓. กลุ่มฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ตั้งกระจายอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของฐานวิหาร เป็นเนินดินมีร่องรอยก่ออิฐขนาดต่างๆ กัน ๒ - ๓ กลุ่ม

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๖

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก บนเชิงเขาเขตอรัญญิก ห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๗.๔๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๐๙.๐๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน สันนิษฐานว่าน่าจะประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๓ เมตร มีเสมาหินปักโดยรอบ ตั้งอยู่บนฐานที่เรียงหินชนวนเป็นผนัง แล้วปรับระดับที่ตั้งโบสถ์เป็นลานดินโดยรอบ มีขนาดกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาวประมาณ ๔๐ เมตร

๒. ฐานวิหาร ก่อด้วยหินชนวน กว้าง ๑๓.๕ เมตร ยาว ๒๐ เมตร มีฐานเจดีย์รายอยู่ด้านทิศตะวันตกของวิหาร ๑๒ องค์ วิหารอยู่ห่างมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของโบสถ์ประมาณ ๔๐ เมตร

๓. ฐานกุฏิ ก่อด้วยหินชนวน ตั้งกระจายอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโบสถ์ และวิหาร จำนวน ๔ หลัง ขนาดต่างๆ กัน

๔. ฐานอาคาร ใช้ศิลาแลงและหินชนวนปรับเป็นพื้นก่อนจึงสร้างอาคารด้วยวัสดุเดียวกัน พบกระจายอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากโบสถ์ประมาณ ๒๐ - ๕๐ เมตร

๕. ฐานเจดีย์ก่ออิฐ จำนวน ๒ องค์ ขนาดประมาณ ๑.๕ เมตร และ ๒.๕ เมตร พบอยู่ทางด้านทิศตะวันตกห่างจากโบสถ์ประมาณ ๔๐ - ๘๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดอรัญญิก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก บนที่ลาดเชิงเขา ห่างจากวัดสะพานหินมาทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๙.๕๗ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๔.๖๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

บนที่ราบเชิงเขาระหว่างวัดสะพานหิน กับวัดพระบาทน้อย ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานกุฏิสงฆ์จำนวน ๘ ฐาน ก่อด้วยหินชนวน กุฏิเหล่านี้เหลือเพียงผนังตอนล่าง ส่วนของหลังคาพังทลาย แต่เดิมหลังคาจะก่อด้วยหินคล้ายกับซุ้มพระพุทธรูปทั่วๆ ไป กุฏิเหล่านี้ก่อไว้เพื่อให้พระสงฆ์จำวัด และวิปัสสนาเพียงอย่างเดียว

๒. ฐานโบสถ์ ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔ เมตร ผนังล่างเป็นหินชนวนเรียงเป็นแผ่นๆ สูง ๒๐ - ๓๐ เซนติเมตร เสาและหลังคาเดิมน่าจะเป็นไม้ อยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกลุ่มกุฏิสงฆ์

๓. ทางเดินปูด้วยหิน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของกลุ่มกุฏิสงฆ์ ต่อยาวจากฐานโบสถ์มาด้านทิศตะวันออกจนถึงฐานวิหารเล็ก และร้านบาตร ทางเดินกว้างประมาณ ๑.๕ เมตร ยาวโดยตลอดประมาณ ๕๐ เมตร

๔. ฐานวิหารเล็ก อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือตรงที่ต่อจากทางเดินปูหินด้านทิศตะวันออก เป็นฐานก่อด้วยหิน และศิลาแลงกว้าง ๖.๕๐ เมตร ยาว ๑๑ เมตร

๕. ร้านบาตร ก่อด้วยหินและศิลาแลง มีเสาศิลาแลง ๒ แถว เรียงรายไปโดยตลอด ยาวประมาณ ๒๐ เมตร กว้าง ๒.๖ เมตร ต่อแนวยาวออกมาจากวิหารเล็ก สันนิษฐานว่าคงเป็นอาคารโถงยาวสำหรับประชาชนใส่บาตร

๖. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่อด้วยอิฐ มีฐานซุกซี้ตั้งพระประธานอยู่ภายใน ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๓.๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของร้านบาตร

๗. ฐานเจดีย์ราย ๑๒ องค์ ขนาดย่อมเรียงรายอยู่โดยรอบวิหาร
 ๘. บ่อน้ำรูปสี่เหลี่ยม ขนาด ๗ x ๗ เมตร ขุดลงไปใต้ดินลึก มีน้ำขังตลอดทั้งปี อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหาร
 ๙. ถ้ำ ๖ แห่ง อยู่บนเชิงเขาสูงขึ้นไปมีรอยสกัดหินเข้าไปในภูเขา ให้พระสงฆ์จำวัดได้ ๓ แห่ง ปัจจุบันเรียกว่า ถ้ำมะขามป้อม ถ้ำเขาพระบาทน้อย และ ถ้ำพระ
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก
การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดหนองป่าพง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๖๒๕ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๘.๒๖ พิลิปดาเหนือ

แนว ๘๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๓.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานร้างมีคูน้ำล้อมรอบ ๔ ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ทรงดอกบัวตูม ฐานก่อด้วยศิลาแลง ขนาดประมาณ ๑๑.๕ x ๑๑.๕ เมตร องค์เจดีย์ก่อด้วยอิฐ ยอดชำรุดหักตกลงมาอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กัน

๒. ฐานวิหาร ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร อยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ ส่วนฐานก่อด้วยศิลาแลง เสาทำด้วยศิลาแลง ผนังก่ออิฐ พื้นปูหินชนวน มีบันไดทางขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ทาง มีอาสน์สงฆ์ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๒๓ เมตร อยู่ด้านทิศใต้ภายในวิหาร นอกจากนี้มีฐานชุกชีอยู่ด้านทิศตะวันตก ซึ่งบริเวณฐานชุกชีนี้พบร่องรอยการก่อสร้างวิหารอย่างน้อยสองสมัย

๓. ฐานเจดีย์ราย ก่อด้วยอิฐจำนวน ๕ องค์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน

๔. กำแพงแก้วก่ออิฐ มีความกว้างประมาณ ๑ เมตร ล้อมรอบเจดีย์ประธานและเจดีย์รายกว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๔๕ เมตร

๕. คูน้ำ ล้อมรอบสิ่งก่อสร้างทั้งหมดของโบราณสถาน คูน้ำกว้าง ๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๕๐ เมตร ยาว ๙๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๖

โบราณสถานร้าง ต.ต.๙

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๕๕๐ เมตร และห่างจากวัดหนองป่าพงมาทางทิศใต้ประมาณ ๘๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๕.๒๑ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๕.๐๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร มีลักษณะเป็นฐานอาคารก่ออิฐเป็นขอบฐาน ด้านในถมดิน ปูพื้นด้วยแผ่นหินชนวน มีบันไดด้านทิศตะวันออก ๒ ทาง และด้านทิศตะวันตกอีก ๑ ทาง

๒. ฐานเจดีย์ประธานทรงระฆังก่ออิฐ ขนาดด้านละ ๓ เมตร สภาพชำรุดเหลือเพียงฐานเพียง ๓ ชั้น และฐานบัวคว่ำ

๓. ฐานอาคารก่ออิฐอัดดิน ขนาดกว้าง ๗.๕ เมตร ยาว ๑๗ เมตร วางตัวตามแนวตะวันออก - ตะวันตก มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าคือ ทิศตะวันออก ภายในมีเจดีย์รายจำนวน ๔ องค์ หลักฐานจากการขุดแต่งพบว่าเจดีย์องค์ที่ ๒ ทางทิศใต้เป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ซึ่งเจดีย์กลุ่มนี้น่าจะสร้างเพิ่มเติมในภายหลัง

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดपालาน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร และห่างจากวัดป่ามะม่วงไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๔.๒๗ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๙.๔๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. วิหารก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๗.๕ เมตร เสาและบันไดทำด้วยศิลาแลง มีอาสน์สงฆ์กว้าง ๑.๗ เมตร ยาว ๑๔ เมตร ด้านทิศใต้มีฐานชุกชีก่ออิฐ ที่พื้นด้านล่างมีระเบียงคดกว้าง ๑.๕ เมตร ขนานไปกับฐานวิหารด้านทิศเหนือและทิศใต้

๒. ศาลา ขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๙ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร ขัดกับกำแพงวัด ก่ออิฐเป็นพื้นเตี้ยๆ และใช้เสาศิลาแลงต้นเล็กๆ

๓. เจดีย์ประธานทรงระฆังก่ออิฐ ฐานกว้างด้านละ ๘ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกห่างจากวิหารประมาณ ๑๑.๕ เมตร ส่วนบนชำรุดพังทลายไปแล้ว

๔. เจดีย์รายก่ออิฐ จำนวน ๖ องค์ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตกของวิหาร ใกล้กับเจดีย์ประธาน นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ก่อด้วยหินชนวน จำนวน ๑ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร ใกล้กับแนวกำแพงวัด

๕. กำแพงวัด ก่อด้วยอิฐมีความกว้าง ๐.๖ เมตร ล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานทั้งหมดของวัด กว้างประมาณ ๔๕ เมตร ยาว ๖๕ เมตร

๖. คูน้ำ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร อยู่ถัดออกมาจากกำแพงวัด ล้อมรอบโบราณสถานทั้งสี่ด้าน

๗. บ่อน้ำรูปวงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของวัด ในแนวเดียวกันกับคูน้ำ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๖

วัดป่าไผ่

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๖๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๗.๕๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๒.๖๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานในเขตอรัญญิก ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. โบสถ์ ขนาดกว้างประมาณ ๖ เมตร ยาวประมาณ ๑๐ เมตร ก่อฐาน ผังและฐานชุกชีด้วยอิฐ เสาทำด้วยศิลาแลง มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเพียงทางเดียว โดยรอบมีฐานใบเสมาจำนวน ๘ ฐาน มีใบเสมาด้านละ ๒ ใบ

๒. กลุ่มเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของโบสถ์ พบทั้งสิ้น ๔ องค์ องค์ใหญ่ที่สุดและตั้งอยู่ตรงกับโบสถ์นั้นเป็นเจดีย์ ก่อด้วยหินชนวน ฐานกว้างประมาณ ๔ เมตร

๓. คูน้ำ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร อยู่ถัดจากกำแพงวัดออกมา ล้อมรอบพื้นที่สี่ด้าน กว้าง ๓๕ เมตร ยาว ๕๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๙ - ๒๕๔๐

วัดตระพังช้างเผือก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๗.๔๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๖.๐๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถาน กว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร มีดิน ต้นไม้ และวัชพืชปกคลุมทั่วไป มีร่องรอยการก่ออิฐและศิลาแลง เศาศิลาแลงกลม ในเบื้องต้นสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวิหารขนาดใหญ่ และ เจดีย์ มีสระน้ำขนาด ๓๐ x ๔๐ เมตร ด้านทิศใต้ห่างออกไปประมาณ ๕๐ เมตร นอกจากนี้ด้านทิศตะวันตกห่างออกไปประมาณ ๑๐๐ เมตร ยังมีสระน้ำขนาดใหญ่วางตัวตามแนวเหนือ – ใต้ มีความกว้างโดยประมาณ ๕๐ เมตร และยาว ๒๐๐ เมตร เรียกว่า ตระพังช้างเผือก บริเวณริมขอบสระพบท่อน้ำสี่เหลี่ยมทำจากหินชนวน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านศิลาจารึก แต่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” กล่าวถึงวัดตระพังช้างเผือก ว่า “ออกจากวัดสะพานหินย้อนทางกลับไปดูวัดตระพังช้างเผือกซึ่งอยู่ริมทางที่เดินไปเขาพระบาทน้อย วัดนี้ตั้งอยู่ข้างบึง หรือสระอันหนึ่ง ซึ่งมีนามว่า ตระพังช้างเผือก ในวัดนี้มีอุโบสถย่อมๆ อยู่หลังหนึ่ง แต่เสาเป็นแลงมีบัวปลายเสา ทำฝีมือพอดูได้ หลังอุโบสถ ออกไปทางตะวันตกมีเป็นฐานยกสูงพื้นดิน ฐานเป็นสองชั้น มีเสาแลง สี่มุมทั้งสองชั้นรวมเป็น ๘ เสาด้วยกัน”

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดช้างรอบ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๓

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒.๔ กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ (ตรงข้าม) กับวัดอรัญญิก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๗.๕๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๔.๙๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานบนเนินดิน ปรับพื้นที่และใช้หินชนวนเรียงซ้อนกันเป็นผนังกันดินก่อนสร้างอาคาร มีบันไดทางขึ้นทำจากศิลาแลงด้านทิศตะวันออก มีรายละเอียดดังนี้

๑. เจดีย์ทรงระฆังก่ออิฐ ฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างด้านละ ๖.๘๐ เมตร รอบฐานมีช้างล้อมโคล่ครึ่งตัวหันหน้าออกจากฐาน โดยยืนแบกฐานบัวหงายไว้โดยรอบด้านละ ๗ เชือก รวมทั้งสิ้น ๒๔ เชือก

๒. ฐานโบสถ์ ๖ ห้อง เสาและฐานทำด้วยศิลาแลง มีขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๙ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ช้างรอบ

๓. ฐานเจดีย์ราย ตั้งอยู่บนเนิน รายรอบเจดีย์และวิหาร จำนวน ๕ องค์

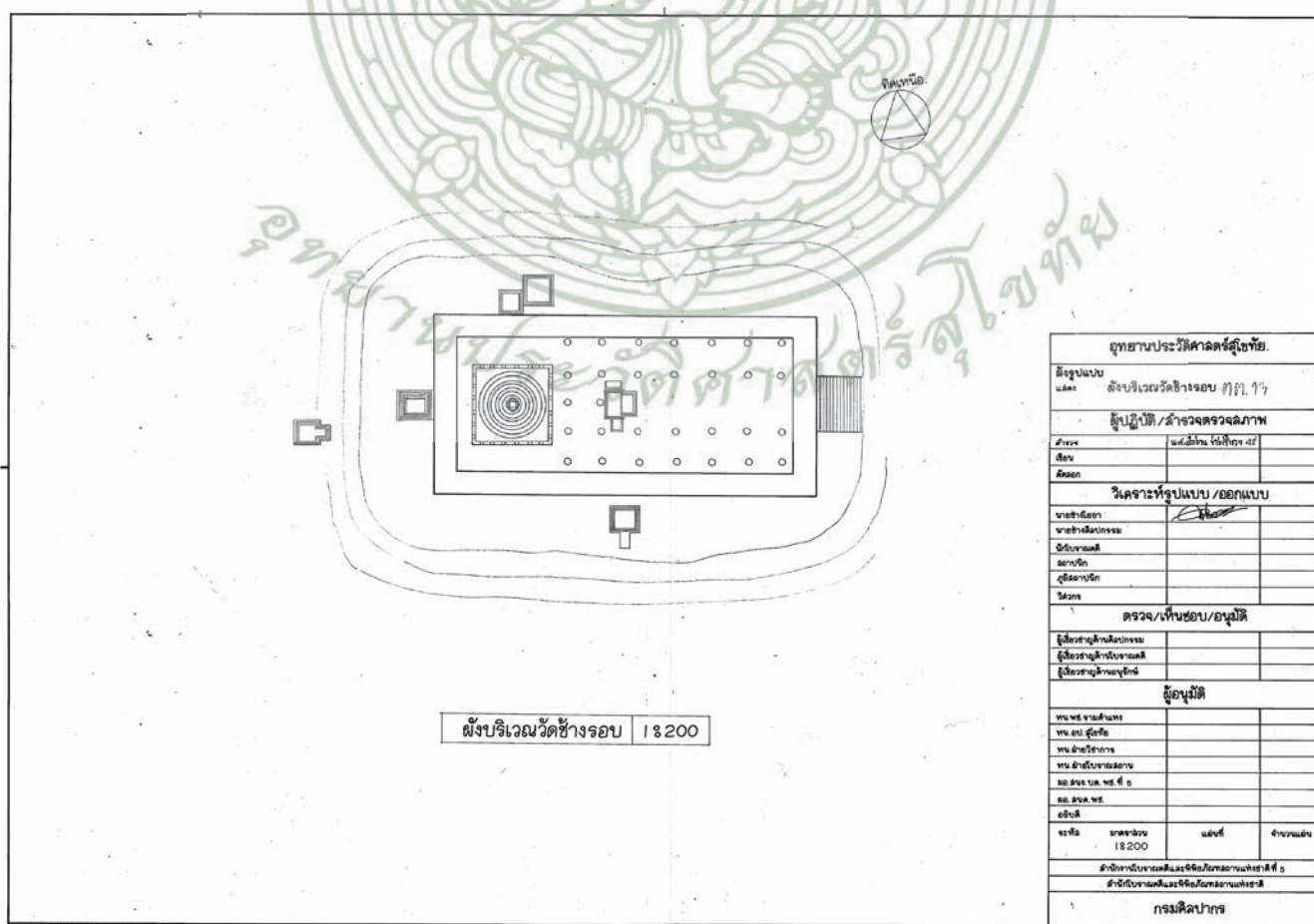
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดเขาพระบาทน้อย

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันตก และอยู่ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๒.๗ กิโลเมตร
วัดพระบาทน้อยตั้งอยู่บนเนินเขาสูงเตี้ยๆ เทือกเดียวกันกับวัดสะพานหิน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๗.๙๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๕.๑๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๒

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานวัดเขาพระบาทน้อย มีทางขึ้นด้านทิศตะวันออกเป็นทางเดินปูด้วยแผ่นหินเช่นเดียวกับวัดสะพานหิน ยอดเขาที่เป็นที่ตั้งเป็นเนินดินที่ถูกปรับให้เป็นลานกว้าง เพื่อก่อสร้างกลุ่มอาคาร มีรายละเอียดดังนี้

๑. เจดีย์ทรงจอมแห ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๗.๕๐ เมตร มีคูหาพระพุทธรูปอยู่ทั้ง ๔ ทิศ

๒. ฐานวิหาร มีลักษณะเป็นวิหาร ๕ ห้อง ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ฐานและเสาทำด้วยศิลาแลง พื้นปูด้วย หินชนวน ตั้งอยู่ด้านหน้า หรือทิศตะวันออกของเจดีย์จอมแห เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรบาทสี่รอย (ปัจจุบันเคลื่อนย้าย นำมาจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง)

๓. กุฏิสงฆ์ ก่อด้วยหินปูนอิฐ และก่อหลังคาเป็นซุ้มคูหา มีขนาดพอให้พระสงฆ์จำพรรษาได้เพียง ๑ รูป อยู่ทางทิศ ตะวันตก ๑ แห่ง และทิศใต้ ๑ แห่ง

๔. ฐานเจดีย์ศิลาแลงรูปแปดเหลี่ยม ขนาดใหญ่ ๒๕ x ๒๕ เมตร ส่วนยอดหักชำรุด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของเจดีย์ทรงจอมแห

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านศิลปจารึก ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” กล่าวถึง วัดเขาพระบาทน้อยว่า

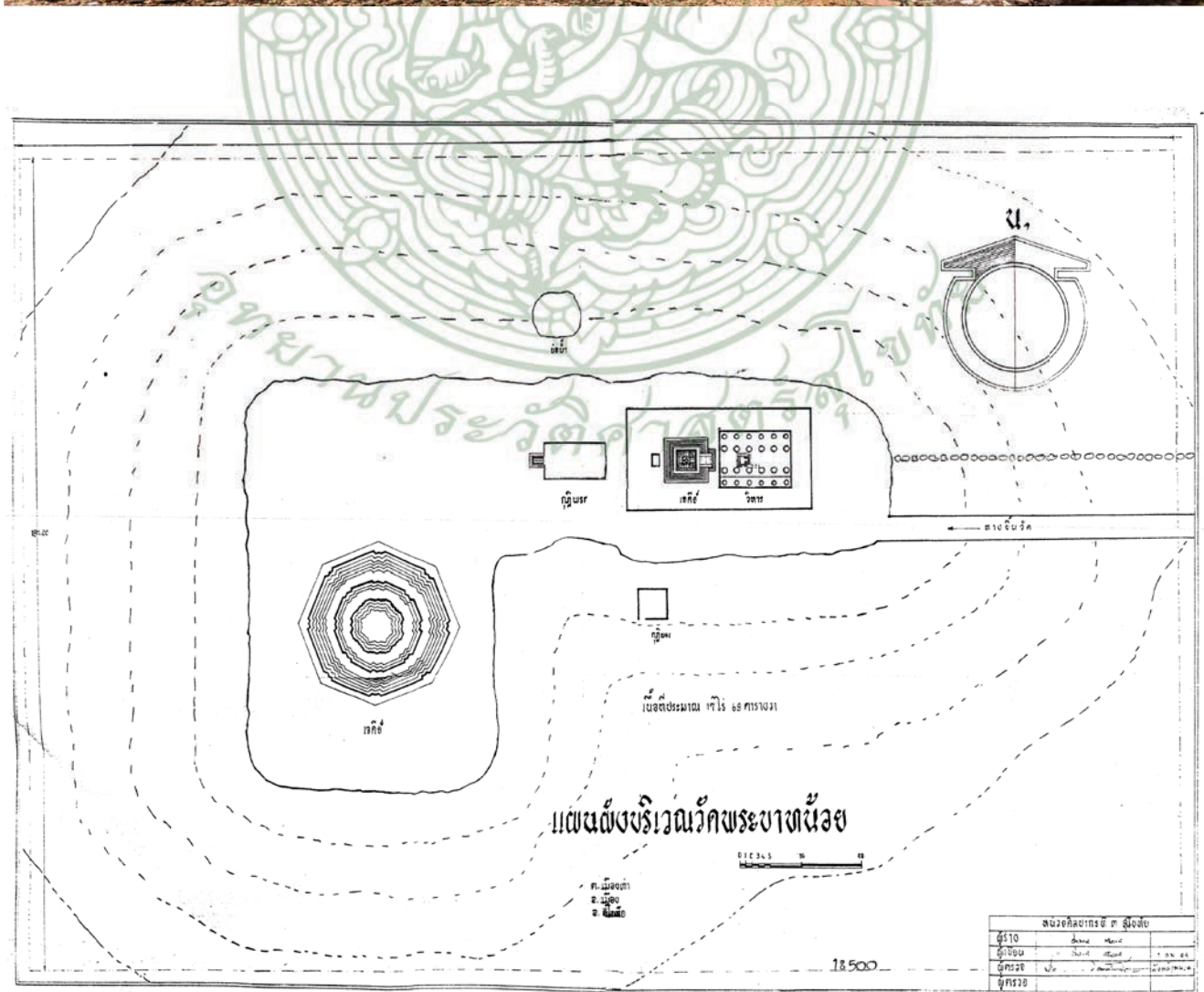
“ที่ควรดูแห่งหนึ่ง คือ เขาพระบาทน้อย ซึ่งเป็นที่ราษฎรไปนมัสการกัน ทางไปในป่า และ ทุ่งเลียบลำน้ำใหญ่ลำหนึ่งในฤดูแล้งแห้งหมด แลเห็นถนนตัดไปมาตามนี้หลายสาย คงจะได้ทำขึ้นครั้งพระเจ้ารามคำแหง เพราะมีข้อความปรากฏอยู่ในคำจารึกหลักศิลา “วันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผือกกรพดลยาง ท้ายน ญ่อมทองงาช้าง ขวาชื้อ รุจาครี พ้อขุนรามคำแหงขึ้นขี่ไปนบพระ (เถิง) อรัญญิก”

ดังนั้นต้องเข้าใจว่าทางป่าแถบนี้เป็นที่เสด็จไปอยู่เนืองๆ ทางจากเมืองสุโขทัยไปถึงเขาพระบาทน้อยประมาณ ๑๐๐ เส้น เขานั้นไม่สูงนัก ทางขึ้นก็ลาด สบายดีมีศิลาแลงเป็นแผ่นแบนๆ วางเรียงกันเป็นถนนขึ้นไปถึงสันเขา มีเป็นลานก่อขึ้นไปมีบันไดขึ้น ๔ หรือ ๕ ชั้น บนนั้นมีพระเจดีย์ทรงจอมแห (คือชนิดที่มีอยู่ที่หน้าวัดชนะสงครามในกรุงเทพฯ นี้) มีเป็นช่องกุฏิ ๔ ทิศ เหนือบัวกลุ่ม ทรวดทรงงามดี ควรถือเป็นแบบอันดีของเจดีย์ชนิดนี้ได้ ทางด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์ มีวิหารย่อมๆ หลังวิหารนี้มีเป็นแท่นติดกับฐานพระเจดีย์ ที่แท่นนี้มีศิลาแผ่นแบนเกาะเป็นรอยพระพุทธรูป ลวดลายก็ดูเหมือนจะไม่สู้งามอะไรนัก ลงจากเนินที่ประดิษฐานพระเจดีย์และพระพุทธรูปนี้ต่อไปอีกเนินหนึ่ง มีเป็นฐานพระเจดีย์ใหญ่น่าดูมาก เป็นรูปแปดเหลี่ยม เหลี่ยมหนึ่งถึง ๕ วา มุมมีย่อเป็นไม้สิบสอง ฐานนั้นมีบัวเป็นชั้นๆ ซ้อนกันขึ้นไป รูปพรรณสัณฐานงามมาก วัดจากพื้นดินขึ้นไปถึงบัวบน ๒ วา ๑ ศอก ตอนขึ้นไปพระเจดีย์หลายเสียหมดแล้ว คงยังมีอยู่แต่กองดินปนกับแลง ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้แลเห็นทะเลักหลายลงมา เห็นได้ชัดว่าจะได้มีผู้ตั้งกองขุดกันอย่างสามารถ เพราะฉะนั้นรู้ไม่ได้แน่ว่าพระเจดีย์รูปจะเป็นอย่างไร พระยาอุทัยมนตรี สำนึกฐานว่าจะเป็นรูปทรงเตี้ยอย่างพระเจดีย์รามัญ ซึ่งชอบกลอยู่ เพราะสังเกตว่าถ้าเป็นรูปที่มีทรงสูงน่าจะมีก้อนแลงที่ทำลายลงมากองอยู่กับดินนั้น เป็นกองใหญ่กว่าที่มีอยู่บัดนี้ ใดๆ พระเจดีย์นี้เห็นได้ว่า ทำด้วยฝีมือประณีตบรรจงมาก รากก่อด้วยอิฐ แล้วต่อขึ้นไปเป็นแลงก้อนใหญ่ๆ ที่บัวและมุมก็ตกแต่งเป็นรูปให้เหมาะกับที่ที่ต้องการ ไม่ใช่ประดับขึ้นแล้วปั้นบัวให้ถูกรูปด้วยปูน ที่นี้คงจะเป็นที่พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยเสด็จมานมัสการแห่งหนึ่งเป็นแน่แท้ และพระเจดีย์องค์นี้ นอกจากผู้มีอำนาจจะสร้างก็เห็นจะทำให้สำเร็จได้โดยยาก เพราะเฉพาะแต่ยกก้อนแลงเชื่องๆ เท่านั้นซ้อนกันจนสูงได้เป็นหลายวาเช่นนั้น ก็ต้องใช้กำลังคนมากอยู่แล้ว”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘
๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๕

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๓๗๐ เมตร และ
ห่างจากวัดเจติยงามมาทางทิศเหนือประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๓๙ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๐๗.๖๐ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานที่มีการจัดเตรียมพื้นที่ให้เรียบแล้วนำหินชนวนซึ่งเป็นวัสดุที่มีอยู่ในพื้นที่มาก่อนเป็นผนังโดยรอบ
จำนวน ๒ ชั้น โดยแนวหินชั้นล่างกว้าง ๑๖.๕ เมตร เป็นที่ตั้งของวิหาร ส่วนชั้นบนกว้าง ๑๑ เมตร เป็นที่ตั้งของเจดีย์
นอกจากนี้ยังมีบันไดทางขึ้นทำจากศิลาแลงและหินชนวนบริเวณด้านหน้าวิหารทางทิศตะวันออก มีรายละเอียดดังนี้

๑. ฐานวิหาร เป็นอาคารก่ออิฐอัดดิน ขนาดกว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก
มีร่องรอยการปูพื้นด้วยหินชนวน ฐานชุกชีและเสาทำด้วยศิลาแลง

๒. ฐานเจดีย์ทรงระฆังก่ออิฐ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๓.๓ เมตร สภาพชำรุด

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดกำแพงหิน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๙.๕๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๐.๒๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานตั้งอยู่ตรงกลางโดยมีแนวกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ก่อด้วยอิฐและหินชนวน เสาทำด้วยศิลาแลง มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า หรือทิศตะวันออก ๒ ทาง ล้อมรอบด้วยพาลิ

๒. ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐและหิน ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๕.๕ เมตร สภาพชำรุดมาก ไม่มีองค์ระฆังและยอดตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวิหาร

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ขนาด ๓ เมตร ตั้งอยู่ทิศตะวันตก หรือด้านหลังของเจดีย์องค์ใหญ่

๔. ฐานกุฏิก่อด้วยหิน ขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหาร

๕. กำแพงก่อด้วยหิน ล้อมรอบวัดทั้ง ๔ ด้าน กว้างประมาณ ๗๐ เมตร ยาวประมาณ ๙๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะบางส่วน ครั้งแรกพุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดป่าแดง ๒

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๗

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๓๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๗.๙๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๔.๗๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สภาพเป็นฐานโบสถ์ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๕ เมตร และมีเสาศิลาแลงกลมขนาดใหญ่ซึ่งมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ โดยรอบมีเสมานหินปักอยู่ ห่างไปทางทิศเหนือของโบสถ์ประมาณ ๒๐ เมตร มีบ่อน้ำโบราณ ๑ แห่ง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดต้นมะกอก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดสะพานหินไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๘๐๐ เมตร และห่างจากวัดตระพังช้างเผือกไปทางด้านทิศตะวันตกได้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๐.๘๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๘.๓๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างบนคันดินบังคับน้ำของอ่างเก็บน้ำหมายเลข ๕ ลักษณะเป็นฐานวิหาร ขนาดของฐานกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ก่อด้วยอิฐ มีเสาศิลาแลงกลม สภาพชำรุดเนื่องจากถูกขุดทำลาย ด้านทิศตะวันตกของวิหาร มีร่องรอยของเจดีย์ก่ออิฐสภาพเสียหายไปมาก เส้นผ่านศูนย์กลางเนินฐานเจดีย์ประมาณ ๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดนาบึงเดี่ยว

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๑๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดสะพานหินไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๙๐๐ เมตร และทางด้านทิศใต้ของวัดตระพังช้างเผือก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๙.๘๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๗.๓๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานที่มีสิ่งก่อสร้างวางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ตามความนิยมทั่วไปในสมัยสุโขทัย สิ่งก่อสร้างที่สำคัญประกอบด้วย

๑. ฐานโบสถ์ ขนาด ๗ ห้อง กว้าง ๑๐.๗ เมตร ยาว ๑๙ เมตร มีการก่อศิลาแลงเป็นขอบฐานด้านในอัดดิน มีร่องรอยของการปูพื้นด้วยกระเบื้องดินเผา ฐานรอบนอกมีเสาดินเผาโดยรอบ
๒. ฐานเจดีย์ทรงระฆังก่อด้วยอิฐ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ ๓.๓ เมตร ส่วนยอดพังทลาย

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดป่าสัก

อุโบสถวัดป่าสัก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๑ กิโลเมตร ริมถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิกฝั่งทิศเหนือ

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๐๘ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๓.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ประกอบด้วย

๑. ฐานโบสถ์ ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๑๓ เมตร ฐานก่ออิฐ เสาศิลาแลง มีฐานชุกชี พื้นปูด้วยหินชนวนและกึ่งบนน้ำอ้อย บันไดทางขึ้นด้านข้างทางทิศเหนือ และมีใบเสมารอบล้อมจำนวน ๑๒ ฐาน มีลักษณะเป็นใบเสมาคู่ แต่ที่มุมทั้งสี่มีใบเสมามากถึง ๓ ใบ ซึ่งแตกต่างจากโบราณสถานอื่นๆ ที่พบในเมืองสุโขทัย

๒. ฐานอาคาร ขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๘ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือใกล้กับฐานโบสถ์ ก่อฐานด้วยอิฐ ด้านในมีเสาศิลาแลง

๓. ฐานเจดีย์รายจำนวน ๒ องค์ ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกหรือด้านหน้าโบสถ์

กลุ่มที่ ๒ ประกอบด้วย

๑. ฐานวิหารก่ออิฐ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของฐานโบสถ์ ห่างกันประมาณ ๕๐ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าและด้านหลังด้านละ ๑ ทาง มีอาสน์สงฆ์อยู่ด้านทิศใต้ และมีฐานชุกชีก่ออิฐ ปูพื้นด้วยหินชนวนและกึ่งน้ำอ้อยเช่นเดียวกันกับฐานโบสถ์ บริเวณใกล้ฐานชุกชีมีร่องรอยการก่อสร้างซ้อนทับอย่างน้อย ๒ สมัย

๒. มณฑป มีลักษณะเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดความยาวด้านละประมาณ ๖ เมตร มีเสาศิลาแลงที่มุม และมีแท่นฐานชุกชีก่ออิฐอยู่ภายใน ตั้งอยู่ถัดจากฐานวิหารไปทางทิศตะวันตก

๓. เจดีย์ประธานทรงระฆัง เหลือเพียงส่วนฐานกว้างด้านละประมาณ ๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของมณฑป

๔. วิหารโถง กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ก่อด้วยอิฐ พื้นปูด้วยหินชนวน มีเสาศิลาแลง และมีฐานชุกชี ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน

๕. ฐานเจดีย์ราย จำนวน ๕ องค์ ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่ด้านข้างของเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือและใต้ ด้านละ ๒ องค์ ตั้งอยู่ระหว่างวิหารและมณฑปอีก ๑ องค์

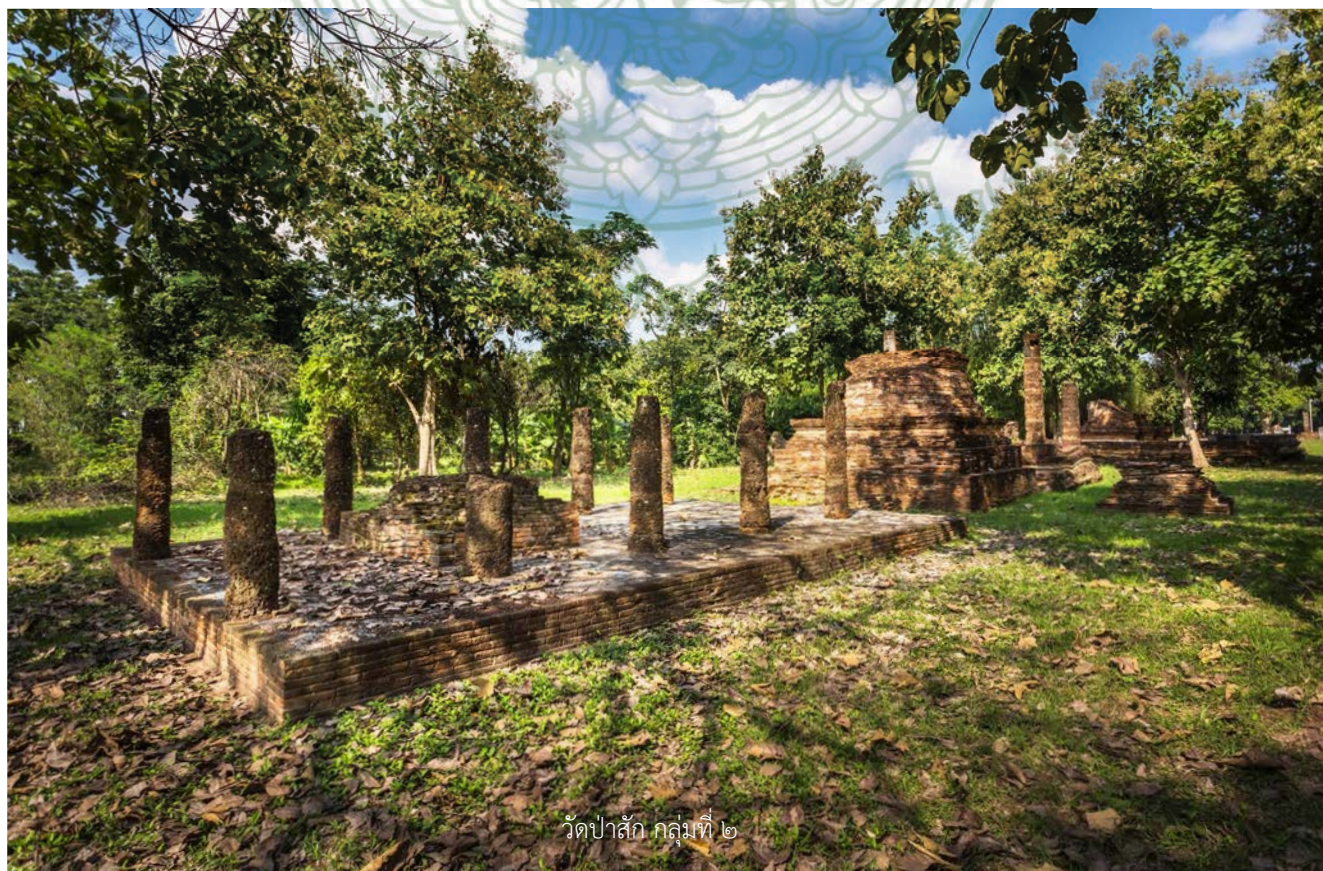
๖. คูน้ำ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานกลุ่มที่ ๒ ปัจจุบันเหลือสภาพเพียงส่วนด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศใต้ของวิหารเท่านั้น

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๔๑

วัดป่าสัก กลุ่มที่ ๒

วัดป่ามะม่วง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัยทางด้านตะวันตก และอยู่ห่างจากประตูอ้อไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๘๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๐.๒๓ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๒.๒๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ก่อด้วยอิฐ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๙ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าสุดหรือด้านทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด มีบันไดขึ้นลงทั้งด้านตะวันออกและตะวันตกด้านละ ๑ ทาง มีอาสน์สงฆ์ก่ออิฐด้านทิศใต้ และมีเสาศิลาแลงแปดเหลี่ยมขนาดข้างฐานชุกชี

๒. ฐานเจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ ฐานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร องค์กระฆังชำรุดไม่มียอด ตั้งอยู่ด้านหลังทิศตะวันตกของฐานโบสถ์

๓. กำแพงแก้วก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๒๒ เมตร ยาว ๒๘.๕ เมตร สูงประมาณ ๑ เมตร มีลักษณะคล้ายซุ้มกวางล้อมรอบเจดีย์ประธานและเจดีย์รายอยู่ทั้ง ๔ ทิศ

๔. เจดีย์รายขนาดต่างๆ กระจายอยู่ทั่วไป จำนวน ๑๒ องค์ นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้าง เช่น ซุ้มพระพุทธรูปอยู่ด้านหน้า หรือ ตะวันออกของเจดีย์ทรงระฆัง และเสาศิลาแลง มีลักษณะคล้ายเสาหงส์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ทรงระฆัง

ประวัติและความสำคัญ

วัดป่ามะม่วงสร้างขึ้นในพุทธศักราช ๑๙๑๔ โดยพระมหาธรรมราชาลิไท มีข้อความปรากฏในศิลาจารึกหลายหลัก ทั้งจารึกที่เป็นภาษาไทย ภาษาเขมร และ ภาษาเขมร เช่น ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมรพุทธศักราช ๑๙๐๔ ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ พุทธศักราช ๑๙๐๔ ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี พุทธศักราช ๑๙๐๔ และศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๒ พุทธศักราช ๑๙๐๔ โดยสรุป เป็นการกล่าวถึงประวัติถึงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพระมหาธรรมราชาลิไท เล่าเรื่องการเสด็จจากเมืองศรีสัชนาลัยมาปราบจลาจลที่เมืองสุโขทัยเมื่อพุทธศักราช ๑๘๙๐ แล้วทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์และยังเล่าเรื่องตอนรับเสด็จพระมหาสามีสั่งฆราช และเรื่องเสด็จออกผนวช แล้วประทับ ณ วัดป่ามะม่วงถึงความบางตอนจากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร พุทธศักราช ๑๙๐๔ (ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๑ - ๒๔) ความว่า

“...๑๒๘๓ ปีฉลูสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว... ทรงใช้ให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสั่งฆราชผู้มีศีล เรียนจบพระไตรปิฎก ซึ่งสถิตอยู่ในลังกาทวีป ซึ่งมีศิลาจาร คล้ายพระชินาสพ ทั้งหลายในโบราณ จากนั้นครั้นมาถึงระหว่างทาง จึงใช้นายช่างให้ฟังกาลังปลูกสร้างกุฏิวิหาร กลางป่ามะม่วง อันมีโดยทิศปัจฉิมของเมืองสุโขทัยนี้ปราบ (พื้นที่) ให้ราบถมทรายให้เสมอทำ (ให้) สวยงามทุกทิศ คล้ายพระวิษณุกรรมคิดเนรมิต เมื่อเวลาที่นำสมเด็จพระมหาเถระกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวงมาพระบาทกัณฑ์แดงอัญเชิญให้ให้จัดหมากข้าวตอก เทียน ธูป ดอกไม้กล้วยพฤกษ์ ปลูกสร้าง... ทำการบูชาตลอดหนทาง ใช้ให้อำมาตย์มนตรีราชสกุลทั้งหลายไปต้อนรับ บูชาสักการะ จากเมืองฉอดมาถึงเมืองเชียงใหม่ถึงเมืองบางจันทร์ บางพารแล้วถึงเมืองสุโขทัยนี้ อันหนึ่ง แล้วจึงใช้ให้ บัดกวาด ขำระทางหลวง จากประตูในทิศบูรพาไปถึงประตูในทิศปัจฉิม ถึงป่ามะม่วง และ ปลูกสร้างกุฏิวิหาร สถานที่ทางเพดานอันวิจิตร...”

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ พุทธศักราช ๑๙๐๔ (ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๙ - ๒๕) ความว่า

“...ศักราช ๑๒๘๓ ปีฉลู จึงให้ไปอันเชิญมหาสามีสั่งฆราช ศิลาจารและรู้พระปิฎกไตร...นักฟุ้งมหาสามีสั่งฆราชใน...ลังกาทวีป อันมีศิลาจารตั้งฟุ้งกษิณาศรพ ขั้วก่อนแต่ต้นครั้น...กุฏิวิหารในป่ามะม่วงนี้...”

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๒ พุทธศักราช ๑๙๐๔ (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ - ๓๐) ความว่า

“ในกลางลุ่มม่วงให้ประดิษฐานกุฏิวิหาร แดลงเมื่อนิพพานพ่าง กุลินารนคร แดลงฟุ้งสถินาสรพ นั่งบริพัตร แดลงทั้งพระอารยภักศปมาทูล ฝ่าดินพระเป็นเจ้าอันชำแรกออกจากโลงทอง แดลงทั้งขุนมัลลราช สี่คนมากระทำบูชาประดิษฐานทั้งสี่มาเกาะลาอุโบสถและสี่มานั้น โสดเทียรย้อม ฟุ้งสงฆ์อันคงป...ปริชญา...อนมี...สั่งฆราชา...พระปิฎกไตรอันได้...บวชแต่...ฟุ้งมหาสมณลังกาทวีป. น...มานั้น...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓

๓. ขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน ๑ หลุม พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง

โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๒

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดป่ามะม่วงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รั้ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๑.๗๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๗.๑๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๘.๕ เมตร มีการก่อฐาน ผัง และฐานชุกชีด้วยอิฐ เสาและบันไดทำด้วยศิลาแลง มีบันไดขึ้นลงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ทาง หันหน้าทางทิศตะวันออก

๒. ฐานเจดีย์ประธาน กว้างด้านละ ๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวิหาร เหลือเพียงส่วนฐาน

๓. ฐานเจดีย์ราย ก่อด้วยอิฐเหลือเพียงส่วนฐาน พบจำนวน ๕ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหาร

๔. คูน้ำมี ๒ ชั้น สภาพโดยทั่วไปตื้นเขิน คูน้ำกว้างประมาณ ๑๐ เมตร คูชั้นนอกล้อมรอบพื้นที่มีขนาดกว้าง ๖๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร คูชั้นในล้อมรอบโบราณสถานมีขนาดพื้นที่กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง และบูรณะแล้ว

วัดศรีโثل

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕๐๐ เมตร ริมถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิก

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๗.๘๙ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๖.๑๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานมณฑป เป็นประธานของวัด ขนาดกว้างประมาณ ๙ เมตร มีเสาสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ หนาด้านละประมาณ ๑.๘ เมตรอยู่ตรงมุม ในอาคารมีฐานชุกชีก่ออิฐ และมีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกทางเดียว

๒. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร และเสาศิลาแลงกลม ฐานวิหารมีมุขและพาไลยื่นออกมาด้านทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นอยู่ที่มุขด้านหน้า และมีอาสน์สงฆ์ก่อด้วยอิฐ อยู่ด้านทิศตะวันออกของมณฑป

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดต่างๆ ตั้งอยู่โดยรอบ จำนวน ๑๐ ฐาน

๔. คูน้ำ ขนาดกว้างประมาณ ๙ - ๑๐ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานทั้งสี่ด้าน มีสภาพตื้นเขินมาก ล้อมรอบพื้นที่กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

ประวัติ

ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร พุทธศักราช ๑๙๐๔ (ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๑ - ๑๔)

“...พระมหาเถร...ผู้ทรงพระไตรปิฎกมาจากลังกาทวีปประจำอยู่...สีโหลโดยทิศทักษิณของป่ามะม่วง (เขียน) พระคาถาไว้สรรเสริญ พระเกียรติยศทั้งปวง...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓

วัดตึก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๘๐๐ เมตร ริมถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิก ใกล้กับหอเทวาลัยมหาเกษตรและวัดป่ามะม่วง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๓๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๕.๖๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. มณฑป ลักษณะเป็นมณฑปทำวิหารก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๑๒ เมตร ผนังทึบสามด้านย่อมุมด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเป็นซุ้มประตูทางเข้า กรอบประตูทำด้วยหินชนวน ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐปูนปั้นชำรุด

๒. ฐานวิหาร ๕ ห้อง ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๑๑.๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร เสาทำด้วยศิลาแลง มีมุขและบันไดทางขึ้นด้านหน้า ด้านหลังมีบันไดทางเข้าเชื่อมต่อไปยังมณฑป อยู่บริเวณด้านหน้า หรือทิศตะวันออกติดกับมณฑป

๓. ฐานเจดีย์รายขนาดเล็ก ๑๔ องค์ อยู่เรียงรายทั่วไป

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านศิลาจารึก แต่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” กล่าวถึงวัดตึกว่า “ต่อจากนี้ไปในป่าทางประมาณ ๖ เส้น พบที่ซึ่งคนนำทางเรียกว่า วัดตึก ที่นี้มีเป็นเช่นวิหารตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ด้านละ ๕ วาเศษ มีเสา ๘ เสา คือที่มุมๆ ละเสา ระหว่างเสามุมอีกช่องละเสา เสาเหล่านี้เป็นแลง มีเป็นช่องสี่เหลี่ยมเจาะข้างๆ ซึ่งเข้าใจว่าสำหรับใส่กรอบลูกกรง ด้านหน้ามีประตูเข้าสองประตู รูปร่างที่นี้ชอบกลมเหมือนบุษบกอะไรโปร่งๆ ส่วนกว้างไม่เท่าส่วนสูง รูปร่างแปลกกับวิหาร หรือมณฑปที่ได้เคยเห็นมาแล้ว พระวิเชียรปราการเดาว่าจะเป็นหอเทวาลัย อันเป็นที่ประดิษฐานรูปทั้ง ๕ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ พระวิเชียรปราการอ้างพยาน คือรูปของสถานนั้น ชั้นหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งว่าป่ามะม่วงนั้นเขตคงจะได้กินออกมาถึงที่ตรงนั้นและยังมีหน้าซ้ำ ชั้ต้นมะม่วงให้อีก ว่ายังมีอยู่ข้างวิหารนั้น ๒ ต้น แต่หลักฐาน

ดูยังน้อยอยู่ ข้อที่ว่าปามะม่วงเขตกินมาถึงแค่นั้น ก็อาจที่จะเป็นไปได้ไม่น่าสงสัย เพราะห่างจากที่วัดปามะม่วงตั้งนั้นมาเพียง ๖ เส้น เท่านั้นอาจที่จะเป็นเขตวัดนั้นก็ได้อีก แต่เขตวังยังยาวได้เป็น ๗ เส้น แล้วแต่ส่วนหอเทวาลัยนั้นข้าพเจ้ายังสงสัยอยู่ว่ากลัวจะทำด้วยไม้และจะสูญไปเสียแล้ว”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๓
๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๘

หอเทวาลัยมหาเกษตร

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร ริมถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิก ห่างจากวัดตึกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๗๖ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๐.๑๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ฐานอาคารลักษณะเป็นมณฑป กว้างด้านละประมาณ ๑๖.๕ เมตร มีเสานขนาดใหญ่จำนวน ๘ เสา ก่อด้วยอิฐปนศิลาแลง มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก และด้านบนมีระเบียงก่ออิฐแบบเดียวกับกำแพงแก้ววัดป่ามะม่วงล้อมรอบ

ประวัติและความสำคัญ

เทวาลัยมหาเกษตร เป็นโบราณสถานสำคัญแสดงให้เห็นถึงการนับถือศาสนาฮินดูในเมืองสุโขทัย ดังปรากฏหลักฐานกล่าวอ้างถึง ในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร พุทธศักราช ๑๙๐๔ (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๕๐ - ๕๔) ใจความว่า

“(ปี) ฉลุ วันศุกร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปุรวาชาผ นักษัตริย์...เวลารุ่งเช้า เมื่อเสด็จประดิษฐานรูปพระมหศวร
รูปพระวิษณุ...ในหอเทวาลัย-มหาเกษตร ในป่ามะม่วงนี้...ดาบส พราหมณ์ทั้งหลาย บูชาเป็นนิตย์...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๑๓
๓. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๘
๔. ขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน ๑ หลุม พุทธศักราช ๒๕๖๑

โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๖

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร ริมถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิก ห่างจากหอนาฬิกาแยกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๕๔๓๙ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๕.๖๗ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๓ เมตร ก่อส่วนฐาน ผนัง และฐานชุกชีด้วยอิฐ เสาศิลาแลง มีบันไดขึ้นลงทั้งด้านหน้า ๒ ทางและด้านหลัง อีก ๑ ทาง มีอาสน์สงฆ์ด้านทิศใต้ และมีฐานใบเสมาอยู่ล้อมรอบ จำนวน ๘ ฐาน หันหน้าด้านทิศตะวันออก

๒. ศาลาโถง กว้างประมาณ ๒.๕ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของฐานโบสถ์ มีการใช้ศิลาแลงก่อเป็นขอบด้านในก่ออิฐ

๓. ฐานมณฑปก่ออิฐ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๗ เมตร มีลักษณะเป็นมณฑป ๒ ห้องหันหลังชนกัน มีทางเข้าด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ด้านในมีแกนพระพุทธรูปก่ออิฐ และฐานอิฐ

๔. ฐานเจดีย์รายก่อด้วยอิฐเหลือเพียงส่วนฐาน พบจำนวน ๑๕ องค์ ตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกของโบสถ์

๕. กำแพงแก้วก่อด้วยอิฐ หนาประมาณ ๐.๗๕ เมตร ล้อมรอบพื้นที่มณฑปและเจดีย์รายสี่เหลี่ยม กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร

๖. คูน้ำขนาดกว้าง ๗ เมตร ล้อมรอบพื้นที่ของวัดกว้าง ๖๐ เมตร ยาว ๙๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๘

วัดมังกร

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๗

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกนอกกำแพงเมืองสุโขทัย บริเวณทางแยกไปศรีตรังส ห่างจากประตูอ้อมประมาณ ๑.๙ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๘.๙๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๘.๐๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ ขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สูง ๑.๓ เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าหรือทิศตะวันออก ๒ ทาง ก่อด้วยอิฐ พื้นปูด้วยหินชนวน มีมุขยื่นออกมาทั้งด้านหน้าและด้านหลัง โดยมุขด้านหลังเป็นที่ตั้งของฐานชุกชี มีเสาศิลาแลงแปดเหลี่ยม และมีใบเสมาปักโดยรอบ

๒. ฐานศาลา ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้าง ๔.๕ เมตร ยาว ๖.๕ เมตร ตั้งอยู่ถัดไปทางด้านหลังหรือทิศตะวันตกของโบสถ์ มีเสาศิลาแลง

๓. กำแพงแก้ว ก่อด้วยอิฐและประดับซีกูกรงและซุ้มประตูด้วยเครื่องเคลือบดินเผาสังคโลก ล้อมรอบฐานโบสถ์ และศาลาไว้ทั้ง ๔ ด้าน ปัจจุบันชำรุดเสียหายไปเป็นอันมาก

๔. เจดีย์ประธานทรงระฆัง กว้างด้านละประมาณ ๑๑ เมตร ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ สถาปนาขัณฑ์ยอดหัก ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของฐานโบสถ์

๕. เจดีย์ทรงระฆัง สถาปนาสมบูรณ์ ฐานก่อด้วยศิลาแลงและอิฐในส่วนองค์ระฆัง ขนาดฐาน ๔.๕ เมตร อยู่ด้านทิศใต้ของโบสถ์นอกกำแพงแก้ว เจดีย์องค์นี้มีกำแพงแก้วขนาดกว้างด้านละ ๗.๒ เมตรล้อมรอบ นอกจากนี้ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ทรงระฆังยังพบฐานเจดีย์รายก่ออิฐเรียงต่อกันเป็นแนวตรงอีก ๓ องค์ เป็นกลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกกำแพงแก้วของสิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่ในวัดมังกร

๖. ฐานศาลาขนาดเล็ก ๑ หลัง ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๓ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธานทรงระฆัง
๗. ฐานเจดีย์รายขนาดต่างๆ ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตก จำนวน ๕ องค์

ประวัติและความสำคัญ

วัดมังกรนี้ยังพบหลักฐานการประดับราวลูกกรงกำแพงแก้ว ทำด้วยสังคโลก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๗
๓. ขุดแต่งและบูรณะต่อมา พุทธศักราช ๒๕๑๒
๔. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๘
๕. บูรณะเสาศิลาแลงและฐานโบสถ์ด้านทิศเหนือที่ชำรุด พุทธศักราช ๒๕๕๑

วัดมั่งกร

วัดทัพสะแก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๘

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ใกล้กับโบราณสถานร้าง ต.ต.๒๙ และ ต.ต.๓๐ (วัดทัพเก่า) ห่างจากวัดทัพเก่า
มาทางทิศเหนือประมาณ ๑๗๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๖.๓๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๑.๘๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐและเสาศิลาแลง สภาพชำรุดเสียหายจากการถูกลักลอบขุดทำลายและพังทลายตามกาลเวลา
ขอบเขตของโบราณสถานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ยาว ๑๖ เมตร

๒. ฐานเจดีย์ ก่อด้วยศิลาแลง ห่างจากฐานวิหารไปทางทิศตะวันตก มีขนาดกว้างยาวประมาณ ๓ x ๓ เมตร สภาพ
ชำรุดมาก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๒๙

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ใกล้กับโบราณสถานร้าง ต.ต.๒๘ และ ต.ต.๓๐ (วัดทัพเก่า) ห่างจากวัดทัพเก่า มาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๖.๓๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๙.๔๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยอิฐและเสาศิลาแลง สภาพชำรุดเสียหายจากการถูกลักลอบขุดทำลายและพังทลายตามกาลเวลา ขอบเขตของโบราณสถานกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร

๒. ฐานกุฏิสงฆ์ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๓ x ๔ เมตร ก่อด้วยหินเป็นผนังทึบ ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศตะวันออก ห่างจากฐานวิหารไปทางทิศเหนือ สภาพชำรุด

๓. ลานก่อขอบด้วยแผ่นหินด้านในอัดดินขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกของ กุฏิสงฆ์ สันนิษฐานว่าใช้เป็นที่สำหรับเดินจงกรม หรือวิปัสสนา

๔. บ่อน้ำก่ออิฐ สภาพชำรุด เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑.๒ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของลาน วิปัสสนา

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๖๑

๒. ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดทัพเก่า

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒.๑ กิโลเมตร ประมาณ พุทธศักราช ๒๕๓๐ บริเวณนี้มีโรงเรียนบ้านทัพเก่าตั้งอยู่ ห่างไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๕๐ เมตร แต่ปัจจุบัน โยกย้ายออกไปแล้ว

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๐.๕๒ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๒.๔๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขาในเขตอรัญญิก ล้อมรอบด้วยป่า รายล้อมโดยรอบประกอบด้วย

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๘.๕ เมตร มีมุขต่อยื่นออกมาทั้งสามด้าน ยกเว้นด้านทิศตะวันตก ยอดชำรุดบางส่วน

๒. กำแพงแก้ว ก่อด้วยอิฐล้อมรอบเจดีย์ มีขนาดความกว้างประมาณ ๑๗ เมตร ยาว ๑๙ เมตร

๓. ฐานวิหาร ส่วนฐานของวิหารและฐานชุกชีก่อด้วยอิฐ อาสน์สงฆ์ก่อด้วยศิลาแลง มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก เพียงทางเดียว ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๓๘

โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๑

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดทัพเก่าทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒๓๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๙.๑๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๔.๗๑ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินใกล้กับถนนที่ใช้สัญจรในเขตอรัญญิก ล้อมรอบด้วยป่า รายละเอียดประกอบด้วย

๑. เจดีย์ก่อด้วยอิฐ ฐานมีขนาดด้านละประมาณ ๓.๕ เมตร สภาพชำรุดมาก

๒. เนินดินขนาดความกว้างประมาณ ๙ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ มีร่องรอยของ
อาสน์สงฆ์ก่อด้วยอิฐ ในเบื้องต้นสันนิษฐานว่าเป็นฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดป่าแดง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒.๔ กิโลเมตร ในบริเวณค่ายลูกเสือจังหวัดสุโขทัย

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕.๕๑ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๗.๐๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยหิน ขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ไม่มีเสา

๒. ฐานเจดีย์ทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ขนาดกว้างด้านละประมาณ ๗.๕ เมตร ชำรุด ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหาร

๓. ฐานเจดีย์รายก่ออิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๒.๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร

๔. บ่อน้ำวงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๘ เมตร ตั้งอยู่ใกล้กับฐานเจดีย์ราย

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. บูรณะเสริมความมั่นคง เจดีย์ประธาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

วัดเจติยंगาม

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก บนที่ลาดบนเขาห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
ประมาณ ๕๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๑.๔๒ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๒.๖๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเตี้ยๆ มีทางเดินขึ้นทำจากหินชนวนทางทิศตะวันออก รายละเอียดประกอบด้วย

๑. เจติยวงคระฆังขนาดใหญ่ ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๒๔ เมตร ที่ฐานชั้นล่างมีซุ้มพระพุทธรูปทั้ง ๔ ทิศ มีฐานบัวและองค์ระฆังที่สมบูรณ์

๒. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ฐานก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐.๕๐ เมตร และเสาศิลาแลง พื้นปูด้วยหินชนวน ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของเจติยวงคใหญ่

๓. ฐานกุฏิสงฆ์ก่อด้วยอิฐ และที่สรงน้ำพระสงฆ์ก่อด้วยหิน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของเจติยวงค อย่างละ ๑ แห่ง

๔. สระน้ำขุดลงไปในพื้นที่ศิลาแลง กว้าง ยาวด้านละ ๘ เมตร จำนวน ๑ สระ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของที่สรงน้ำพระ

๕. กุฏิสงฆ์ก่อด้วยหิน ๔ หลัง ซ้ำรูปแต่ผนังอยู่ด้านทิศตะวันตกของเจติยวงค

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

วัดไต่ไอแซว

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเจติยgangsมาทางทิศตะวันตกประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๘.๑๐ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๔.๓๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานบนยอดเขา ที่เรียกว่า “ไต่ไอแซว” ไม่ปรากฏรูปร่างที่ชัดเจน ถูกขุดทำลายเหลือสภาพเป็นกองอิฐและหิน จึงไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นฐานอาคารประเภทใด มีขนาดความกว้างประมาณ ๒๓ เมตร ยาว ๒๘ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดถ้ำหีบบน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเจดีย์งามมาทางทิศใต้ประมาณ ๑๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๗๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๓.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานบนภูเขาสูงเตี้ยๆ มีทางเดินขึ้นสู่วัดด้านทิศตะวันออกทำจากหินชนวน รายละเอียดประกอบด้วย

๑. ฐานวิหาร ๖ ห้อง ขนาดกว้างประมาณ ๑๑ เมตร ยาวประมาณ ๑๗ เมตร ก่อด้วยอิฐ เสาศิลาแลงกลม และมีการก่อยกพื้นเป็นอาสน์สงฆ์ด้านทิศใต้

๒. เจดีย์ประธานของวัดเป็นเจดีย์ทรงระฆัง กว้างด้านละประมาณ ๗.๕ เมตร ตั้งบนฐานที่ยกสูงขึ้นโดยนำหินชนวนมาก่อซ้อนกันเป็นขอบ ด้านในอัดดิน เจดีย์ค่อนข้างสมบูรณ์มีเพียงส่วนยอดที่หักหายไป ที่ฐานมีซุ้มจระนำยื่นออกมาทั้ง ๔ ทิศ

๓. ฐานเจดีย์กว้างด้านละประมาณ ๕ เมตร ตั้งอยู่บนฐานที่ยกสูงเหมือนกันกับเจดีย์ประธาน ฐานเจดีย์นี้ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือทิศตะวันออกของฐานวิหาร ฐานล่างก่อด้วยหิน ส่วนบนก่อด้วยอิฐ องค์กระฆังชำรุด

๔. ฐานเจดีย์ราย จำนวน ๓ ฐาน ตั้งอยู่บนฐานยกพื้น รายรอบเจดีย์ประธาน

๕. ฐานกุฏิก่อด้วยอิฐ จำนวน ๒ ฐาน อยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์ประธาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๔

วัดถ้ำหีบล่าง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ใกล้กับวัดถ้ำหีบบน

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๒.๒๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๙.๑๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานบนเนินเขาสูงเดี่ยวๆ มีทางเดินขึ้นสู่วัดด้านทิศตะวันออกทำด้วยหินชนวน รายละเอียดประกอบด้วย

๑. ฐานเจดีย์ก่อด้วยหิน ฐานกว้าง ๕ เมตร ตั้งอยู่บนลานดินที่มีการปรับพื้นที่ก่อผนังด้วยหินชนวน องค์กระฆังชำรุด

๒. ฐานวิหารใหญ่ ก่อด้วยหิน กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ สร้างอยู่บนเนินดิน ก่อผนังด้วยหินชนวนเช่นเดียวกับเจดีย์ประธาน

๓. ฐานวิหารเล็กก่อด้วยหิน กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเจดีย์

๔. ทางเดินเท้าปูด้วยหิน จากเชิงภูเขาขึ้นไปถึงลานวัดยาวประมาณ ๖๐ เมตร

๕. ฐานกุฏิก่อด้วยหิน ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๔

โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๗

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒.๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๑.๐๘ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๗.๙๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานตั้งอยู่กลางป่า ไม่ทราบรูปร่างที่แน่นอน จากการสำรวจพบแนวอิฐ เสาศิลาแลง กระเบื้องและ
ท่อน้ำดินเผา สันนิษฐานว่าเป็นฐานวิหาร ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๘

ชื่ออื่นๆ :-

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒.๓ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๘.๖๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๕.๒๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานตั้งอยู่กลางป่า ใกล้กับโบราณสถานร้าง ต.ต.๓๗ ไม่ทราบรูปร่างที่แน่นอน จากการสำรวจพบ
กองอิฐ สันนิษฐานว่าเป็นฐานเจดีย์ ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๗ เมตร ยาว ๑๑ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดพระยืน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๓๙

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูอู่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร และห่างจาก
โบราณสถานวัดมั่งกรไปทางทิศใต้ประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๑.๘๓ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๓.๗๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานโบสถ์ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อด้วยอิฐ ฐานยกสูงขึ้น ขนาดกว้างด้านละ ๑๖.๕ เมตร พื้นปูด้วยหินชนวน
เสาศิลาแลง มีบันไดขึ้นลงทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ด้านละ ๑ ทาง ภายในบริเวณค่อนไปทางทิศตะวันตกเป็น
แท่นประดิษฐานพระพุทธรูปยืนส่วนบนหักเสียหาย ที่ฐานด้านล่างของโบสถ์มีพาโลอยู่โดยรอบ นอกจากนี้มีใบเสมาหินปัก
โดยรอบด้วย

๒. ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ ๓ เมตร สภาพชำรุด ตั้งอยู่ด้านหลังหรือทิศตะวันตกของโบสถ์

๓. บ่อน้ำ วงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๒ เมตร อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของฐานโบสถ์

๔. คูน้ำ กว้างประมาณ ๘ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานพื้นที่กว้าง ยาว ประมาณ ๓๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๔

โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๐

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๓๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๑.๔๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๙.๕๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานใกล้เคียงกับโบราณสถานร้าง ต.ต.๔๑ ไม่ทราบรูปร่างที่แน่นอน จากการสำรวจสันนิษฐานว่าเป็นฐานเจดีย์และวิหาร ขนาดของเนินกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๐ เมตร และกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาว ๘ เมตร ตามลำดับด้านทิศตะวันออกของเนินวิหารพบ่อน้ำก่ออิฐวงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗๐ เซนติเมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดหนองตะกู่

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๑

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๖๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๓๗.๒๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานมีคูน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เจดีย์ประธานทรงระฆัง ฐานยาวด้านละ ๙ เมตร ส่วนยอดชำรุด

๒. ฐานวิหารขนาด ๖ ห้อง ขนาดกว้างประมาณ ๑๑ เมตร ยาว ๒๐ เมตร เป็นวิหารก่ออิฐ มีผนังและฐานชุกชีก่อด้วยอิฐ เสาศิลาแลง มีอาสน์สงฆ์ และมีบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ทาง ตั้งอยู่ถัดจากเจดีย์ประธานมาทางด้านหน้าหรือทิศตะวันออก

๓. ฐานเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยมก่ออิฐ ฐานยาวด้านละ ๖ เมตร มีกำแพงแก้วยาวด้านละ ๙.๕ เมตรล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของฐานวิหาร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นหลังจากสร้างวิหารและเจดีย์ประธาน

๔. คูน้ำ กว้าง ๘ เมตร ล้อมรอบโบราณสถานทั้งสี่ด้าน ในขนาดพื้นที่กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๔๑

๒. บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๔๒

วัดป่ามะม่วงตะวันตก

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๒

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูอ้อมไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๗๐๐ เมตร
และห่างจากวัดป่าไผ่มาทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๘.๔๘ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๔.๒๖ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถานร้างกลางทุ่งนา ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหารก่อด้วยศิลาแลง กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๗ เมตร
๒. ฐานเจดีย์ ก่อด้วยอิฐ ขนาดกว้างด้านละ ๖.๕ เมตร ไม่มีองค์ระฆัง อยู่ด้านทิศตะวันตกของฐานวิหาร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ขุดแต่ง พุทธศักราช ๒๕๕๖

วัดตระพังกระดาน

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๓

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๗๐๐ เมตร
และห่างจากวัดป่าไผ่มาทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๔๑.๓๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๙.๘๙ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

กลุ่มโบราณสถานตั้งอยู่กลางทุ่งนา แบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม อยู่ห่างกันประมาณ ๕๐ เมตร

กลุ่มแรก

เป็นเนินโบราณสถานกองซากอิฐและศิลาแลง น่าจะเป็นฐานวิหารและเจดีย์ ขนาดของเนินโบราณสถานกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร

กลุ่มที่สอง

อยู่ทางทิศตะวันตกของกลุ่มแรกห่างราว ๕๐ เมตร เป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐขนาดฐานกว้าง ๘ เมตร สูงประมาณ ๔ เมตร นอกจากโบราณสถานทั้งสองกลุ่มแล้วยังมีสระน้ำ เส้นผ่านศูนย์กลางสระประมาณ ๒๐ เมตร อยู่ห่างจากโบราณสถานทั้งสองกลุ่มไปทางทิศใต้ประมาณ ๕๐ เมตร เรียกว่า ตระพังกระดาน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้มีการขุดแต่ง และบูรณะ

วัดคลองเสาหอ

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๔

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๗๐๐ เมตร

บริเวณมุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ริมคลองเสาหอฝั่งทิศใต้

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๓๙.๐๕ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๔๒.๒๘ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานก่ออิฐและศิลาแลง ไม่ทราบรูปร่างที่ชัดเจน มีต้นไม้ปกคลุมทั่วไป ขนาดของเนินโบราณสถานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ยาว ๒๓ เมตร

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้มีการขุดแต่ง และบูรณะ

วัดเขาพระบาทใหญ่

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๕

ที่ตั้ง : อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้นอกกำแพงเมืองสุโขทัย และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒.๘ กิโลเมตร บนยอดเขาพระบาทใหญ่

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๔๕.๗๐ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๑.๖๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ตั้งอยู่บนยอดเขาพระบาทใหญ่ โดยนำหินชนวนซึ่งเป็นหินที่มีอยู่ในพื้นที่มาเรียงซ้อนกันเป็นขอบเขตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๓๗ เมตร ด้านบนเป็นที่ตั้งของฐานวิหาร แต่ในปัจจุบันมีสภาพชำรุดทรุดโทรม และมีหลุมขนาดใหญ่ที่เกิดจากการลักลอบขุด ส่วนประกอบของโบราณสถานที่พบได้แก่ ชิ้นส่วนเสาศิลาแลงรูป ๘ เหลี่ยม สี่เหลี่ยม และวงกลม มีขนาดประมาณ ๖๐ ซม.

นอกจากนี้ยังพบว่ามีภาชนะดินเผาเรียงตั้งแต่เชิงเขาด้านทิศตะวันออก เพื่อทำเป็นทางเดินขึ้นสู่วัดเขาพระบาทใหญ่ แต่มิได้ใช้งานมาเป็นเวลานานจึงมีวัชพืชปกคลุมหนาแน่น มองเห็นทางเดินเพียงบางส่วนเท่านั้น

ประวัติและความสำคัญ

วัดเขาพระบาทใหญ่เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไทโปรดฯ ให้สร้างไว้ที่เขาสุมณภู (เขาพระบาทใหญ่) เมื่อพุทธศักราช ๑๙๐๓ (ปัจจุบันเก็บรักษารอยพระพุทธรูปไว้ในมณฑปกลางเกาะวัดตระพังทอง ส่วนพระแท่นที่ประทับอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง)

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงวัดเขาพระบาทใหญ่ในจารึกสมัยสุโขทัยหลายแห่ง เช่น ศิลาจารึกนครชุม พุทธศักราช ๑๙๐๐ (ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๑ - ๕๘) ความว่า

“พระบาทลักษณะนั้นไซ้พระยาศรีธรรมิกราชให้ไปพิมพ์เอารอยดิน...พระเป็นเจ้าเถิงลึงหลอันเหยียบเหนื่อจอมเขา
สุมนภูมบรรพต ประมาณเท่าใดเอามาพิมพ์ไว้จึ่งคนทั้งหลายแท้...อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองศรีลัชนาลัยเหนื่อจอมเขา...
อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองสุโขทัย เหนื่อจอมเขาสุมนภูม อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองบางพาน เหนื่อจอมเขานางทอง
อันหนึ่ง ประดิษฐานไว้ในเหนื่อจอมเขาที่ปากพระบางจารึกก็ย้งไว้ด้วยทุกแห่ง”

ศิลาจารึกเขาสุมนภูม พุทธศักราช ๑๙๑๒ (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ - ๘) กล่าวไว้อีกว่า

“เขานันนี้ชื่อสุมนภูมบรรพต...เรียกชื่อตั้งอันเพื่อไปพิมพ์เอารอยดินพระพุทเจ้าเราอันเหยียบเหนื่อจอมเขาสุมน
ภูมบรรพต...ในลังกาทวีปพื้นมาประดิษฐานไว้ในเหนื่อจอมเขานันนี้แล้วให้คนทั้งหลายได้เห็นรอยฝ่าตีนพระพุทเจ้าเป็นเจ้าเรานี้
มีลายอันได้ร้อยแปดสี่สอง”

ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑ - ๒๘

“ด้นหนทางแต่เมืองสุโขทัยมาเถิงจอมเขานันนี้งามหนักหนาแก่กมสองขอบหนทางย่อมตั้งกัลปพฤกษไสร่มยวลดอกไม้
ตามได้เทียบประทีปเผารูปหอมตระหลบ...ศักราช ๑๒๘๑ ปีกุน เมื่อพระศรีบาทลักษณะขึ้นประดิษฐานไว้ในเขาสุมนภูมบรรพต”

ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑ - ๒๑ กล่าวว่า

“ย่อมนำคนทั้งหลายกระทำบุญธรรมบ่ขาดสักเมื่อ อยู่ในสองแควได้เจ็ดชั่วจิงนำพล มา มีทั้งชาว สระหลวง
สองแคว ปากยม พระบาง ชากังราว สุพรรณภว นครพระชุม เปื้อง...เมืองพาน เมือง...เมืองรัต เมืองสะคำ เมืองลุมบาจาย
เป็นบริวาร จิงขึ้นมานบพระบาทลักษณ อันตนหากประดิษฐานแต่ก่อนเหนื่อจอมเขาสุมนภูมนี้ จิงจารจารึกอันนี้ไว้อีกโสด”

การอนุรักษ์และพัฒนา

๑. ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘
๒. ขุดแต่งและบูรณะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

พระพุทบาทจำลอง ในมณฑปกลางเกาะวัดตระพังทอง

วัดกุฎีชี

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๕๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่บนเขาพระบาทใหญ่ ห่างจากวัดเขาพระบาทใหญ่มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ประมาณ ๔๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๑.๒๔ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๖.๕๒ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินที่เกิดจากการเรียงหินเป็นคันขอบ แล้วยกพื้นขึ้นอีกระดับขนาดกว้าง ๙.๕ เมตร ยาว ๑๕ เมตร พร้อมกับ
สร้างกุฏิหินขนาดกว้าง ๓.๓ เมตร ยาว ๓.๕ เมตร มีทางเข้าด้านทิศตะวันออก
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก ชาวบ้านเรียกว่า กุฎีชี

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๗

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่บนเขาพระบาทใหญ่ ห่างจากวัดเขาพระบาทใหญ่มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ประมาณ ๕๔๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๒.๕๓ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๘.๔๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินที่มีการเรียงหินเป็นคันขอบ แล้วอัดดินด้านในเพื่อใช้ประโยชน์ เนินโบราณสถานนี้มีขนาดความกว้าง ๕ เมตร
ยาว ๘ เมตร

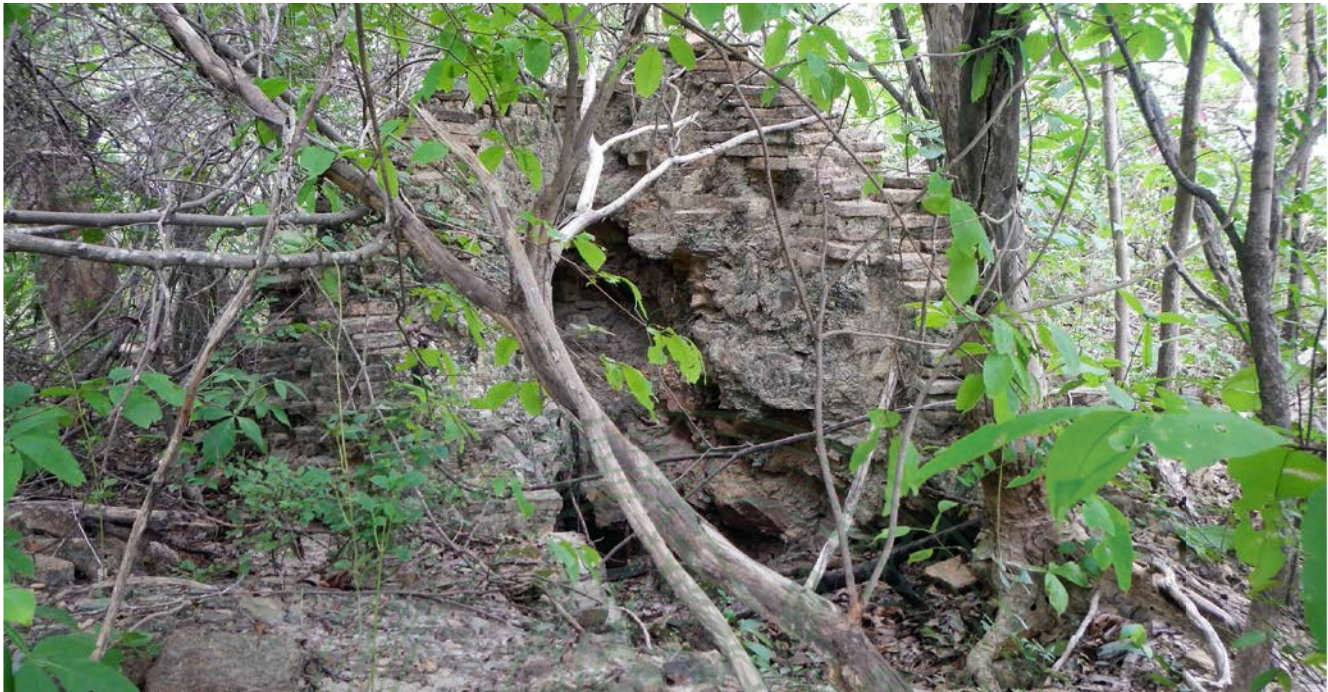
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๘

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่บนเขาพระบาทใหญ่ ห่างจากวัดเขาพระบาทใหญ่มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ประมาณ ๕๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รัง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๕๒.๘๔ พิลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๘.๔๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินที่มีการเรียงหินเป็นคันขอบ แล้วอัดดินด้านในเพื่อใช้ประโยชน์ เนินโบราณสถานนี้มีขนาดความกว้าง ๑๒ เมตร
ยาว ๑๙ เมตร ด้านบนประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. ฐานวิหาร อยู่ด้านทิศตะวันออกของเนิน ฐานวิหารไม่สามารถหาขอบเขตที่แน่ชัดได้ แต่พบฐานซุกซี้ก่อกด้วยอิฐ
ที่มีสภาพเสียหายจากการลักลอบขุดขนาดกว้าง ๓.๕ เมตร ยาว ๔ เมตร

๒. เจดีย์ก่ออิฐ ฐานยาวด้านละ ๒.๕ เมตร สูงจากพื้นประมาณ ๒ เมตร สภาพชำรุด

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๔๙

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก บนเชิงเขาเขตรัญญิก ห่างจากวัดเขาพระบาทน้อยไปทางทิศเหนือประมาณ ๓๐๐ เมตร และอยู่ห่างจากวัดอรัญญิกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๕๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๑๗.๗๙ ฟลิปดาเหนือ
แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๑๖.๐๗ ฟลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินที่มีการเรียงหินเป็นคันขอบ แล้วอัดดินด้านในเพื่อใช้ประโยชน์ เนินโบราณสถานนี้มีขนาดความกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เนินดินที่ไม่สามารถหาขอบเขตที่แน่ชัดได้ มีการก่อขอบด้วยหินชนวน ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๘ เมตร พบเศษอิฐและเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ทั่วไป

๒. เนินดินขนาดกว้าง ๔.๕ เมตร ยาว ๕.๕ เมตร ก่อด้วยหินชนวน ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของเนินดินแรก

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดป่าขวาง

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๕๐

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๘๐๐ เมตร ใกล้กับถนนจรดวิถีถ่อง

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๘.๖๙ พิลิปดาเหนือ
แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๒๒.๐๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินโบราณสถาน สันนิษฐานว่าประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างดังนี้

๑. เนินดินวิหาร ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘.๕ เมตร พบเศษอิฐและเศษกระเบื้องดินเผากระจายอยู่ทั่วไป และมีเสาศิลาแลงบางส่วนที่ยังคงตั้งอยู่

๒. เนินดินขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๗ เมตร ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของวิหาร สันนิษฐานว่าเป็นฐานเจดีย์ แต่มีสภาพชำรุดมาก ไม่สามารถระบุรูปทรงได้

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

โบราณสถานร้าง ต.ต.๕๑

ชื่ออื่นๆ : -

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากโบราณสถานร้าง ต.ต.๒๖ ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๘๐ เมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๔.๕๐ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๐๑.๘๓ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๒๗ เมตร มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วไป จากการสำรวจพบเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วไปบน

ผิวดิน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

วัดป่าแดง ๓

ชื่ออื่นๆ : โบราณสถานร้าง ต.ต.๕๒

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร ใกล้กับ
อ่างเก็บน้ำหมายเลข ๔

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๑ ลิปดา ๐๒.๓๘ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๘.๘๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : ไม่สามารถระบุได้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เนินดินที่มีการนำศิลาแลงมาก่อเป็นขอบ ขนาดของเนินดินกว้าง ๒.๘ เมตร ยาว ๗.๕ เมตร จากการสำรวจไม่พบ
เศษกระเบื้องดินเผาและอิฐ

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ขุดแต่ง และบูรณะ

สรីดงส์ ๑

ชื่ออื่นๆ : ทำนบพระร่วง

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งอยู่บนพื้นที่ระหว่างเขาพระบาทใหญ่และเขากิว้ายมา

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๘ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๖ องศา ๕๙ ลิปดา ๔๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๓๙ ลิปดา ๓๐ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

พื้นที่ระหว่างเขาพระบาทใหญ่ กับ เขากิว้ายมา มีร่องรอยของคันดินกว้างประมาณ ๔ เมตร เป็นแนวยาวพาดผ่านระหว่างเชิงเขาทั้งสองลูกนี้ทำหน้าที่เป็นทำนบกั้นน้ำ ทำให้บริเวณพื้นที่ด้านตอนเหนือของทำนบกลายเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ และมีร่องทางน้ำปล่อยลงคลองเสาหอเพื่อระบายน้ำเข้าสู่เมืองสุโขทัยต่อไป

ประวัติ

มีหลักฐานกล่าวถึงสรีดงส์ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ (ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๔ - ๕) ความว่า “เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีภูฎิ พินาร ปู่ครูอยู่ มีสรีดงส มีป่าพร้าว ป่าลาง มีป่าม่วง ป่าขาม...”

การอนุรักษ์และพัฒนา

บูรณะ พุทธศักราช ๒๕๑๒ โดยกรมชลประทานดำเนินการสร้างเป็นทำนบกั้นน้ำ เสริมคันดิน และความสูงของคันดินโบราณ ทำให้มีความมั่นคงแข็งแรง และกลายเป็นอ่างเก็บน้ำที่มีสภาพสมบูรณ์ สามารถกักเก็บน้ำได้ ๔๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๔

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๙ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๖ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๔ ในกลุ่มอรัญญิก พื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะลาดเอียงจากทิศตะวันตกลงมาทางทิศตะวันออก และมีแนวคันดินสามด้าน คือด้านเหนือ ตะวันออกและใต้ เป็นรูปเกือกม้า ทำหน้าที่เป็นขอบคันกันเก็บน้ำ อ่างเก็บน้ำมีขนาดกว้างประมาณ ๒๐๐ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร แนวคันดินรูปเกือกม้าหรือคันกันน้ำนี้ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร สูง ๔ เมตร บางตอนชำรุดเสียหายไป แต่ส่วนมากยังคงมีสภาพสมบูรณ์เห็นชัดเจน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ปรับปรุงขุดลอก และบูรณะ

คันดินบังค้ำน้ำ หมายเลข ๔

ที่ตั้ง : อยู่ห่างจากกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑.๙ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๐๐ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๑๓ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๖ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๔ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

แนวคันดินรูปตัวแอล (L) อยู่บริเวณใกล้กับอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๔ มาทางทิศตะวันออก ลักษณะคล้ายอ่างเก็บน้ำหมายเลข ๔ แต่มีขนาดเล็กกว่า ขนาดของคันดินกว้างประมาณ ๘ - ๑๐ เมตร สูงประมาณ ๔ เมตร ยาวทั้งหมด ๓๐๐ เมตร คาดว่าคงทำหน้าที่เป็นคันกันน้ำในส่วนที่ล้นออกมาจากอ่างเก็บน้ำหมายเลข ๔ และบังค้ำน้ำให้ไหลไปทางทิศเหนือซึ่งเป็นที่ย่ำกว่า และลงสู่สระน้ำกลางที่เรียกว่า สระพังช้างเผือก และอ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๕ ที่เรียกว่านาบึงเดียว ที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของคันดินดังกล่าว

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ปรับปรุงขุดลอก และบูรณะ

อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๕

ชื่ออื่นๆ : อ่างเก็บน้ำนาบึงเดียว

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ และห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๗ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๐ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อ่างเก็บน้ำรูปสี่เหลี่ยมมีคันดินล้อมรอบทั้งสี่ด้าน คันดินนี้มีขนาดกว้าง ๘ - ๑๐ เมตร สูง ๔ เมตร ทำหน้าที่เป็นคันกั้นน้ำอยู่ทั้ง ๔ ด้าน โดยแต่ละด้านของอ่างเก็บน้ำกว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร น้ำที่ถูกนำมาเก็บในอ่างเก็บน้ำนาบึงเดียวนี้ส่วนหนึ่งได้จากน้ำฝนธรรมชาติและส่วนหนึ่งคงทมาโดยคันบังคับน้ำหมายเลข ๔ ที่อยู่ทางทิศตะวันตก บังคับน้ำให้ไหลมาลงยังตระพังช้างเผือกและอ่างเก็บน้ำนาบึงเดียวนี้นี้ด้วย ปัจจุบันอ่างเก็บน้ำดังกล่าวตื้นเขิน คันดินบางตอนลบเลือนหายไป

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ปรับปรุงขุดลอก และบูรณะ

คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๕

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ทางทิศตะวันตกของวัดศรีชุม

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๓๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๒ ลิปดา ๑๒ พิลิปดาเหนือ

แวง ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๖ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แวง ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๕๐ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

แนวคันดินยาวรูปตัวแอล (L) เริ่มต้นทางด้านทิศตะวันตกของวัดศรีชุมเป็นแนวยาวจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือไปใกล้กับวัดอ้อมรอบ จากนั้นหักเป็นมุมมุ่งตรงไปทางทิศตะวันตก แนวคันดินนี้มีความยาวทั้งสิ้น ๑.๒ กิโลเมตร โดยคันดินมีความกว้างประมาณ ๘ - ๑๐ เมตร สูง ๓ - ๔ เมตร ทำหน้าที่เป็นคันบังคับน้ำที่ไหลบ่ามาจากภูเขาทางทิศตะวันตก ให้เข้าสู่คูเมือง บริเวณใกล้มุมกำแพงด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คันดินบังคับน้ำแนวนี้นี้ปัจจุบันยังคงเห็นแนวชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ และมีบางตอนขาดหายไป

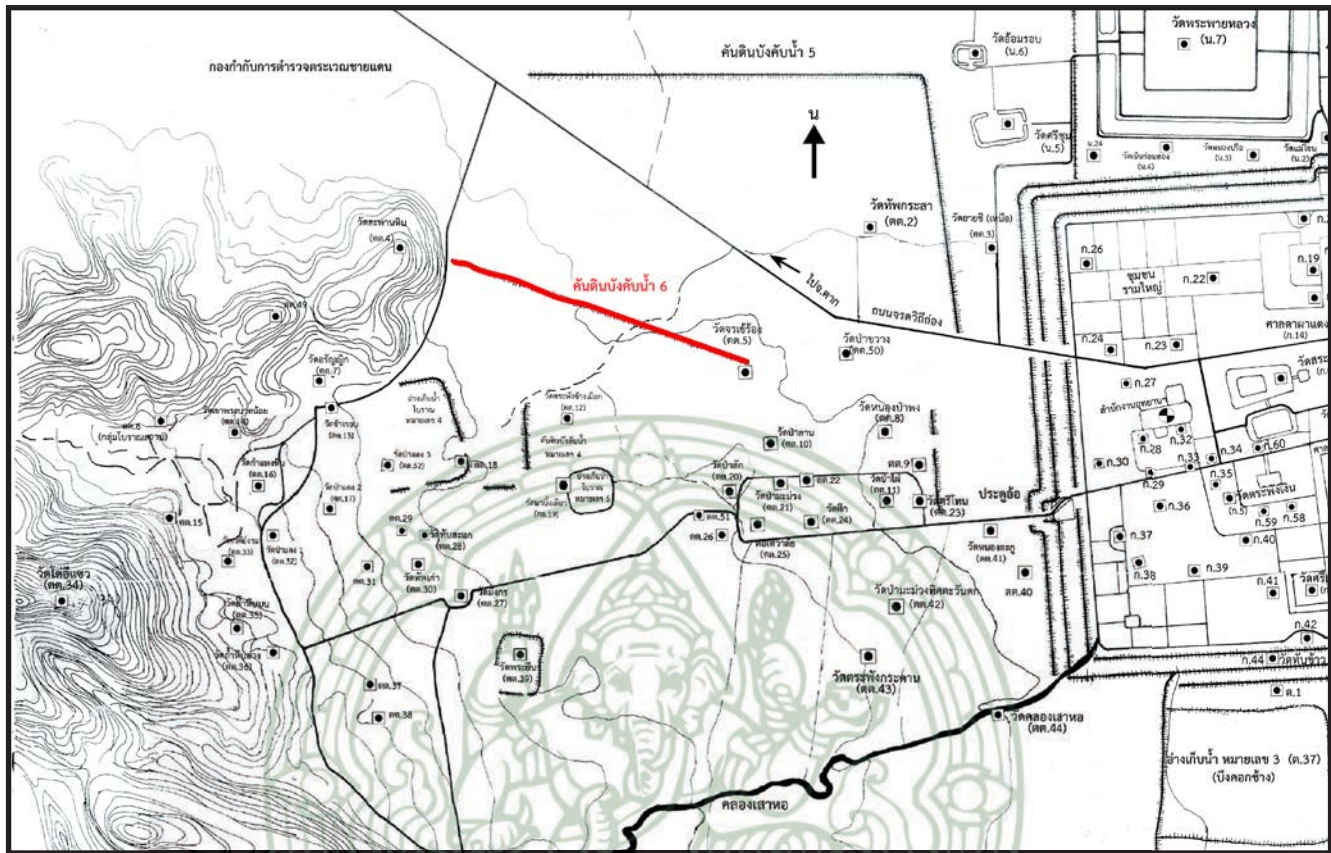
ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

ยังไม่ได้ปรับปรุงขุดลอก และบูรณะ

คันดินบังคับน้ำ หมายเลข ๖

ที่ตั้ง : อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดสะพานหินชุม

พิกัดภูมิศาสตร์ : รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาเหนือ

ถึง รุ่ง ๑๗ องศา ๑ ลิปดา ๒๒ พิลิปดาเหนือ

แนว ๙๙ องศา ๔๑ ลิปดา ๑๑ พิลิปดาตะวันออก

ถึง แนว ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๓๗ พิลิปดาตะวันออก

อายุสมัย : พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๑

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

แนวคันดินยาวเป็นเส้นตรงประมาณ ๑ กิโลเมตร เริ่มต้นด้านทิศตะวันออกตรงข้ามวัดสะพานหินเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออกใกล้กับวัดระฆังระฆัง สันนิษฐานว่าเดิมอาจเป็นแนวคันดินที่เชื่อมต่อกับคันดินบังคับน้ำหมายเลข ๕ กลายเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ เพื่อกักเก็บน้ำที่รับมาจากภูเขาด้านทิศตะวันตก ซึ่งบริเวณนี้จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในช่องรับน้ำโบราณสถานร้าง ต.ต. ๒ หรือวัดทัพกระสาเพียงแห่งเดียว และวัดนี้ยังเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเนินดินอีกด้วย ปัจจุบันแนวคันดินนี้มีสภาพไม่สมบูรณ์ บางตำแหน่งขาดตอนและไม่ชัดเจน

ประวัติ

ไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสาร และศิลาจารึก

การอนุรักษ์และพัฒนา

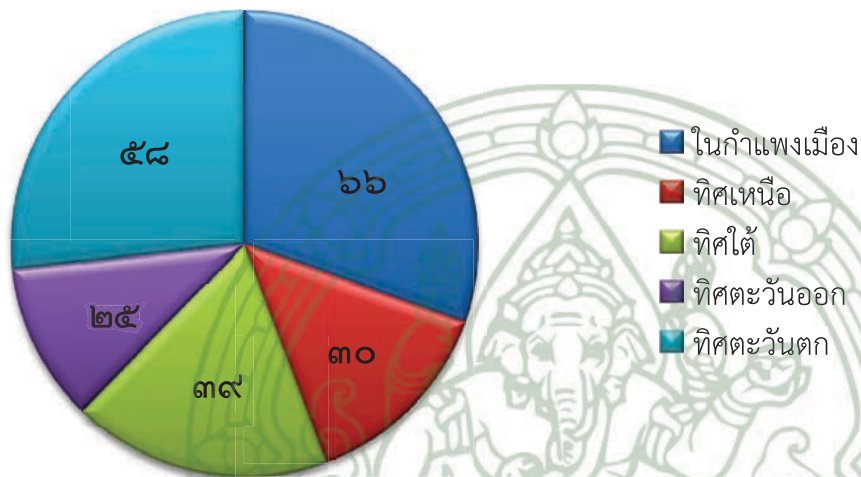
ยังไม่ได้ปรับปรุงขุดลอก และบูรณะ

สรุป

การใช้พื้นที่ภายในเมืองโบราณสุโขทัย

ภายในพื้นที่ ๗๐ ตารางกิโลเมตรของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยที่ซ้อนทับเมืองโบราณสุโขทัยอยู่นั้น การดำเนินงานสำรวจพบโบราณสถานและร่องรอยของโบราณสถานจำนวนทั้งสิ้น ๒๑๘ แห่ง แบ่งออกตามตำแหน่งที่ตั้ง ดังนี้

กราฟแสดงจำนวนโบราณสถานที่พบจากการสำรวจ

ข้อมูลจากแผนภูมิแสดงให้เห็นถึงจำนวนของโบราณสถานที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง โดยบริเวณที่พบว่ามีโบราณสถานกระจายตัวอย่างหนาแน่นที่สุดคือในกำแพงเมืองสุโขทัยพบจำนวน ๖๖ แห่ง รองลงมาคือด้านทิศตะวันตกพบจำนวน ๕๘ แห่ง ด้านทิศใต้พบจำนวน ๓๙ แห่ง ด้านทิศเหนือพบจำนวน ๓๐ แห่ง และด้านทิศตะวันออกพบจำนวน ๒๕ แห่ง จำนวนที่แตกต่างกันของโบราณสถานในแต่ละพื้นที่นั้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการเลือกใช้พื้นที่ภายใต้ข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

พื้นที่กลางเมืองหรือในกำแพงเมืองสุโขทัย

พื้นที่กลางเมืองสุโขทัย มีลักษณะเป็นกำแพงเมืองที่มีคูน้ำคันดินสลับกัน ๓ ชั้น โดยสันนิษฐานว่าในระยะแรกสร้างเพียงกำแพงเมืองชั้นในสุดที่มีขนาดกว้างประมาณ ๑,๓๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๑,๘๐๐ เมตร ส่วนกำแพงเมืองอีกสองชั้นและป้อมประตูเมืองนั้นน่าจะสร้างขึ้นในภายหลัง

ภายในกำแพงเมืองนี้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นที่ตั้งของพระราชวังหรือที่ประทับของกษัตริย์เชื้อพระวงศ์หรือเจ้านายระดับสูง เป็นศูนย์กลางการปกครองในสมัยสุโขทัย เดิมเชื่อว่าเนินปราสาทคือที่ตั้งของพระราชวัง แต่หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้นขุดแต่ง ประกอบกับตำแหน่งที่ตั้งสามารถสันนิษฐานได้ว่าพื้นที่นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัดมหาธาตุ ทำหน้าที่เช่นเดียวกับศาลาการเปรียญในปัจจุบัน ส่วนที่ตั้งของพระราชวัง มีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่าน่าจะอยู่ด้านทิศตะวันตกของวัดศรีศักรดิ์ เนื่องจากมีการกล่าวถึงในจารึกวัดศรีศักรดิ์ (พุทธศักราช ๑๙๖๐) บรรทัดที่ ๑๘ - ๒๐ ความว่า

“...พระมาตุราชและพระมาตุจฉาเจ้า และท่านเสด็จขึ้นมาให้ทานช้างเผือกและราชรถแก่พระสงฆ์ทุกเมือง และย่อมได้เองเมื่อท่านขึ้นมานี้ไชรั พระมาตุจฉาเจ้าธมมาอยู่ต่านักหัวสนามเก่า ตะวันตกวัดศรีศักรดิ์ ท่านมาปิดทองในพระวิหาร ท่านไว้ที่ต่านักนั้นกับอาราม อยู่มาในศักราชขึ้นตัวหนึ่ง...”

ศาสตราจารย์พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ เขียนบทความเรื่อง พระราชวังกรุงสุโขทัยอยู่ตรงไหนกันแน่ ? ลงในนิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า บริเวณด้านหน้าวังคงเป็นลานสนามกว้าง โดยมีศาลาตามาแดง ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นหอเทวาลัยประจำวัง ลักษณะการวางผังเช่นนี้คล้ายกับที่เมืองพระนครของกัมพูชา

ภายในกำแพงเมืองนอกจากเป็นที่ตั้งของพระราชวังแล้ว ยังมีวัดและสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญอีกมากมาย เช่น **วัดมหาธาตุ** ตั้งอยู่บริเวณกลางเมือง เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่และสำคัญมากที่สุด มีฐานะเป็นวัดหลวง มีเจดีย์ทรงดอกบัวตูม หรือพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และยังเป็นสุสานหลวงหรือที่ตั้งของเจดีย์บรรจุอัฐิของเจ้านายหรือเชื้อพระวงศ์ประจำเมืองสุโขทัย

วัดศรีสวาย เป็นวัดที่มีปรางค์ ๓ องค์เป็นประธาน แตกต่างจากวัดอื่นๆ ภายในกำแพงเมืองสุโขทัย และยังเป็นเพียงวัดเดียวที่หันหน้าไปทางทิศใต้ วัดศรีสวายคือหลักฐานการนับถือศาสนาฮินดูภายในเมืองสุโขทัยก่อนเปลี่ยนแปลงเป็นพุทธสถานในศาสนาพุทธในเวลาต่อมา เป็นที่น่าสังเกตว่าโบราณสถานที่พบภายในกำแพงเมืองโดยเฉพาะบริเวณใจกลางเมืองนั้นเป็นโบราณสถานที่มีขนาดและพื้นที่ค่อนข้างใหญ่ เช่น วัดมหาธาตุ วัดชนะสงคราม วัดศรีสวาย ฯลฯ แสดงถึงความสำคัญของการเป็นวัดหลวงที่กษัตริย์เป็นผู้สร้าง

สระน้ำหรือตระพัง ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดล้วนอยู่ภายในกำแพงเมืองทั้งสิ้น เช่น ตระพังเงิน ตระพังทอง ตระพังสอและตระพังตระกวน ซึ่งสอดคล้องกับระบบการจัดการน้ำที่ชักน้ำเข้ามาใช้ภายในกำแพงเมืองสุโขทัยเป็นหลัก

บ่อน้ำ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พบในเขตกำแพงเมืองมากกว่าบริเวณอื่น โดยเฉพาะพื้นที่ด้านทิศตะวันตกของวัดตระพังเงิน มีบ่อน้ำเป็นจำนวนมาก บ่อน้ำมีทั้งกรุด้วยหินชนวน อิฐและศิลาแลง ส่วนใหญ่มักก่ออิฐซ่อมแซมในสมัยหลัง และมีบางบ่อที่มีการฉาบปูนเพื่อใช้งานในช่วงเวลาไม่เกิน ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา

สิ่งก่อสร้างภายในกำแพงเมืองนั้นพบทั้งที่สร้างมาตั้งแต่ช่วงต้นที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร ได้แก่ ศาลาตามาแดง สิ่งก่อสร้างในสมัยที่สุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เช่น วัดมหาธาตุ วัดตระพังเงิน ฯลฯ และสร้างในช่วงสุโขทัยตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อยู่ใต้อำนาจของอยุธยาแล้ว เช่น วัดใหม่ วิหารสูง วัดมหาธาตุ ฯลฯ แสดงถึงความสำคัญของพื้นที่ตลอดระยะเวลากว่า ๒๐๐ ปี ของแคว้นสุโขทัย

พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

ด้านทิศเหนือของเมืองสุโขทัย นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า เมืองสุโขทัยเริ่มแรกนั้นตั้งอยู่ทางทิศเหนือนี้ เป็นเมืองขนาดเล็ก ล้อมรอบด้วยคูน้ำ มีวัดพระพายหลวงเป็นศูนย์กลาง ภายหลังราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ จึงย้ายมาสร้างเมืองใหม่มีขนาดใหญ่ขึ้น ณ ด้านทิศใต้ ที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

การสำรวจทางโบราณคดี พุทธศักราช ๒๕๖๑ พบโบราณสถานตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือทั้งสิ้น ๓๐ แห่งที่สำคัญได้แก่

วัดพระพายหลวง สันนิษฐานว่าเป็นศูนย์กลางของเมืองสุโขทัยในระยะแรก ก่อนย้ายไปตั้งเมืองใหม่ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีคูน้ำล้อมรอบ มีปราสาท ๓ หลัง ก่อด้วยศิลาแลง อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เก่าที่สุดของวัด พบประติมากรรมรูปบุคคลทำจากหินทรายคล้ายกับประติมากรรมรูปเหมือนของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งทั้งรูปแบบของปราสาทและประติมากรรมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรเขมรโบราณทั้งสิ้น นอกจากนี้ภายในวัดพระพายหลวงยังมีร่องรอยสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการใช้ประโยชน์พื้นที่มาตลอดสมัยสุโขทัย

วัดศรีชุม ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือนอกเมืองสุโขทัย สิ่งก่อสร้างสำคัญของวัดคือมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย สันนิษฐานว่าคือ “พระอจนะ” ที่กล่าวถึงในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑ - ๒ ความว่า “...เบื้องตั้นนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระอจนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว...” ซึ่งเบื้องตั้นนอนในสมัยสุโขทัยนั้นหมายถึงด้านทิศเหนือในปัจจุบัน จึงตีความว่ามีพระอจนะตั้งอยู่ด้านทิศเหนือนอกเมืองสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง วัดศรีชุม ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ในเหตุการณ์สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ครั้นสมเด็จพระนเรศวรยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงใหม่ไปเมืองสวรรคโลก ผ่านเมืองสุโขทัย เมื่อเสด็จถึงสุโขทัยก็ตั้งทัพหลวงที่ตำบล

วัดธาตุชุม ดังความว่า “...ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า แจ้งว่าพระยาทั้งสองเป็นกบฏ จึงยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงใหม่ไปเมืองสวรรคโลก เสด็จไปทางสุโขทัย ครั้นเสด็จถึงสุโขทัยก็ตั้งทัพหลวงตำบลวัดธาตุชุม จึงทรงพระกรุณาตรัสให้ชาวพ่อขุนมนุพรมณณาจารย์ เอาน้ำในบ่อพระสยามภูวนาทและเอาน้ำตระพังโพยลีมา มาตั้งบูชาโดยกิจพิธีกรรมเป็นน้าลัตยาอธิษฐาน และเอาพระศรีรัตนตรัยเจ้าเป็นประธาน ให้ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทหารทั้งหลายกินน้าลัตยาแล้ว...” ข้อความในพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยาแสดงให้เห็นว่า วัดศรีชุมยังคงความสำคัญในสมัยอยุธยา ทำให้สมเด็จพระนเรศวรทรงเลือกตั้งทัพหลวงและทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาที่วัดศรีชุม

แหล่งเตาเมืองสุโขทัย ตั้งอยู่โดยรอบวัดพระพายหลวง และมีหนาแน่นมากด้านทิศเหนือของวัด เตาเผาส่วนใหญ่เป็นเตาตะกรับหรือเตาระบายความร้อนแนวตั้ง ใช้สำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผาที่อุณหภูมิไม่เกิน ๘๐๐ °C ส่วนเตาประทุนหรือเตาระบายความร้อนแนวนอนนั้นใช้สำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผาที่อุณหภูมิ ๙๐๐ - ๑,๒๐๐ °C กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบดินเผาหรือสังคโลกนี้ ถือเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญของเมืองสุโขทัย แม้มีขนาดเล็กกว่าของเมืองศรีสัชนาลัย แต่ก็พบหลักฐานการส่งออกไปยังประเทศใกล้เคียง และพบในแหล่งโบราณคดีภายในประเทศ ทั้งนี้จะมีการขนส่งผ่านทางคลองแม่ลำพันที่อยู่ใกล้กับกลุ่มเตาและเชื่อมต่อไปยังแม่น้ำยมที่อยู่ห่างจากเมืองสุโขทัยไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๒ กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถขนส่งสินค้าทางเกวียนผ่านถนนพระร่วงซึ่งอยู่ติดกันกับกลุ่มเตาได้อีกด้วย กลุ่มเตาของเมืองสุโขทัยกำหนดอายุด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๒

สำหรับพื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือของเมืองสุโขทัยนั้น นับเป็นอีกพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านของการเป็นจุดเริ่มต้นเมืองสุโขทัยและเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีถนนพระร่วงที่เชื่อมต่อไปยังเมืองศรีสัชนาลัยและมีตลาดปสานที่กล่าวถึงไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ รวมทั้งมีระบบการจัดการน้ำ ด้วยมีการสร้างคันดินบังคับน้ำที่ไหลมาจากแนวเทือกเขาด้านทิศตะวันออกให้ชะลดตัวและไหลลงสู่คูแม่โจนของวัดพระพายหลวงก่อนจะล้นข้ามถนนพระร่วงไปยังทะเลน้อย - ทะเลนางที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของคูแม่โจนและไหลไปรวมกับคลองแม่ลำพันต่อไป

พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้

การสำรวจพื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้พบโบราณสถานทั้งสิ้น ๓๙ แห่ง ร่องรอยหลักฐานการก่อสร้างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงสุโขทัยตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยเฉพาะโบราณสถานที่อยู่ห่างจากกำแพงเมืองมากกว่า ๑ กิโลเมตร (ทั้งนี้โบราณสถานที่อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองนั้นมีสภาพเสียหายมากจนไม่สามารถทราบถึงรูปแบบศิลปะได้) แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของการสร้างศาสนสถานที่ยับลงมาทางด้านทิศใต้ ซึ่งกลุ่มคนที่สร้างนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับราชวงศ์สุพรรณภูมิ จึงมีการผสมผสานรูปแบบและแนวคิดของอยุธยาเข้ามามากขึ้น รวมทั้งปรากฏรูปแบบศิลปกรรมต่างๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม สอดคล้องกับหลักฐานจารึกที่ปรากฏช่วงเวลาของการสร้างวัด เช่น

- จารึกวัดตาเถรชิงหนิง พุทธศักราช ๑๙๔๖ ที่กล่าวถึงสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดาและพระโอรสอาราธนาสมเด็จพระมหาศรีภริณี พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากเมืองกำแพงเพชรมาอำนวยการสร้าง “วัดศรีพิจิตรภริณีภักถาราม”

- จารึกวัดอโศการาม พุทธศักราช ๑๙๔๒ ที่กล่าวถึงสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสี สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช โปรดให้สร้างวัดอโศการาม วัดทักษิณาราม วัดลังการามและวัดบูรพาราม แล้วอาราธนาพระเถระมาจำพรรษาที่วัดต่างๆ ที่โปรดให้สร้างขึ้น เป็นต้น โบราณสถานสำคัญ ที่ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ ได้แก่

วัดเชตุพน เป็นวัดที่มีการสร้างมณฑปพระสี่อริยาบถประกอบด้วยพระพุทธรูปประทับนั่ง นอน ยืน และเดิน เป็นประธานของวัด ตามคติที่ว่าอริยาบถทั้งสี่คือการพักผ่อนพระอริยาบถของพระพุทธเจ้า นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าการสร้างพระสี่อริยาบถเช่นนี้มีคัลลวหารในศรีลังกาเป็นต้นแบบผสมผสานการสร้างอาคารแบบพุกาม โดยมณฑปพระสี่อริยาบถของวัดเชตุพนน่าจะพัฒนามาจากมณฑปของวัดพระพายหลวงอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้วัดเชตุพนยังมีการนำหินชนวนขนาดใหญ่มาใช้เป็นส่วนประกอบต่างๆ ของอาคาร เช่น กรอบประตู ช่องหน้าต่าง อีกด้วย

วัดเจติยสี่ห้อง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกตรงข้ามกับวัดเชตุพน สิ่งสำคัญของวัด คือเจดีย์ทรงระฆังพื้นฐานประดับด้วยปูนปั้นรูปมนุษย์นาคถือหม้อปูลมขมสลับกับสิงห์ชี่ช้าง ฝีมือช่างพื้นถิ่น ซึ่งน่าจะรับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกา กำหนดอายุอยู่ในช่วงสุโขทัยตอนปลาย

วัดศรีพิจิตรกิตติกลาราม หรือวัดตาเถรชิงหนิง นอกจากพบจารึกกล่าวถึงเรื่องราวการสร้างวัดตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว รูปแบบของเจดีย์ประธานยังมีลักษณะแตกต่างไปจากเจดีย์ทรงระฆังทั่วไปในสุโขทัยอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีช่วงฐานและบัลลังก์ที่ยึดสูงขึ้น และยังปรากฏร่องรอยของอัมจันทร์บริเวณทางเข้าซุ้มจะนำทิศตะวันออก จะเห็นได้ว่าโบราณสถานขนาดใหญ่ที่ได้กล่าวถึงนั้น ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งเป็นช่วงที่สุโขทัยเริ่มอยู่ใต้อาณาจักรของอยุธยาและถูกแทรกซึมทางเครือญาติผ่านการแต่งงานกับราชวงศ์สุพรรณภูมิ จึงปรากฏร่องรอยของโบราณสถานที่มีรูปแบบศิลปะนิยมอยู่ทางตอนใต้ของสุโขทัย เช่น การทำฐานสูง

ส่วนระบบการจัดการน้ำนั้น พบว่ามีการสร้างตระพังสำหรับกักเก็บน้ำกระจายอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีคันดินบังคับน้ำที่ต่อออกมาจากกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงใต้ยาวไปจนถึงศรีตรัง ๒ (ท่านบโคกมน) เพื่อช่วยบังคับและชะลอความแรงของน้ำที่ไหลจากเทือกเขาด้านทิศตะวันตกและมีอ่างเก็บน้ำบึงคอกช้างไว้ช่วยกักเก็บน้ำบริเวณด้านทิศใต้ใกล้กับกำแพงเมือง

พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของเมืองสุโขทัยมีลักษณะลาดเอียงจากด้านทิศตะวันตกไปสู่ตะวันออก พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกจึงเป็นบริเวณต่ำที่สุดของเมืองสุโขทัย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พบโบราณสถานจำนวนน้อยกว่าด้านอื่นคือมีเพียง ๒๕ แห่ง โบราณสถานสำคัญ ได้แก่

วัดเจติยสูง ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานสูง และมีส่วนของบัลลังก์ที่ยึดสูงคล้ายกันกับเจดีย์ของวัดศรีพิจิตรกิตติกลาราม ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมแบบอยุธยา

วัดตระพังทองกลาง เป็นวัดที่มีมณฑปซึ่งประดับด้วยลวดลายปูนปั้นพุทธประวัติที่ผนังด้านนอกทั้งสามด้านเป็นประธานของวัด

วัดช้างล้อม เป็นวัดที่มีเจดีย์ช้างล้อมขนาดใหญ่ที่สุดของเมืองสุโขทัย นอกจากนี้ยังพบจารึกวัดช้างล้อม (หลักที่ ๑๐๖) กล่าวถึงเหตุการณ์ระหว่างพุทธศักราช ๑๙๐๕ - ๑๙๓๓ ว่า พ่ออมไสดำผัวแม่นมเทศเป็นขุนนางที่จงรักภักดีต่อพระมหาธรรมราชาลิไท มีใจศรัทธาออกบวชตามพระมหาธรรมราชาลิไท และอุทิศที่ดินของตนสร้างวิหารในพุทธศักราช ๑๙๓๓ สร้างพระพุทธรูป หอพระไตรปิฎก ปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ อุทิศบุญกุศลถวายแด่พระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งทรงสวรรคตแล้ว และสร้างพระพุทธรูปหิน อุทิศบุญกุศลถวายแด่พระมหาลีของพระมหาธรรมราชาลิไทที่ทรงสิ้นพระชนม์ไปแล้วด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ด้านทิศตะวันออกยังมีแนวถนนพระร่วงที่ทอดยาวมาจากเมืองกำแพงเพชร และขนานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออก ในด้านการจัดการน้ำนั้น ยังมีคันดินบังคับน้ำยาวขนานกับถนนพระร่วงไปจรดกับอ่างเก็บน้ำโบราณขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองสุโขทัย ซึ่งอ่างเก็บน้ำนี้จะรับน้ำที่ล้นจากคลองแม่ลำพันด้านทิศตะวันตกมากักเก็บไว้ในช่วงน้ำหลากและปล่อยน้ำออกทางช่องระบายน้ำด้านทิศตะวันออกเพื่อใช้ทำการเกษตรต่อไป แม้ว่าพื้นที่ด้านทิศตะวันออกพบโบราณสถานน้อยกว่าบริเวณอื่นๆ แต่ก็มีความสำคัญในด้านการกักเก็บน้ำส่วนเกินที่ไหลมาจากแนวเทือกเขาด้านทิศตะวันตก ผ่านการบังคับและชะลอน้ำจากคันดินต่างๆ จนมาผนวกรวมกับคลองแม่ลำพัน ซึ่งก่อนจะไหลลงแม่น้ำยมก็ถูกนำมาเก็บไว้ใช้อย่างไม่เสียเปล่า ถือเป็นภูมิปัญญาการจัดการพื้นที่และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างดีเยี่ยม

พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก

พื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกของสุโขทัย มีลักษณะเป็นเทือกเขาทอดยาวไปจนถึงด้านทิศใต้ เรียกว่า “เทือกเขาประทักษิ” ซึ่งด้านทิศตะวันตกนี้สำรวจพบโบราณสถานจำนวน ๕๘ แห่ง มากเป็นอันดับที่ ๒ รองจากพื้นที่ในเขตกำแพงเมือง โบราณสถานที่พบกระจายตัวอยู่ตั้งแต่ที่ลาดเชิงเขาติดกับประตูเมืองด้านทิศตะวันตก ไล่ไปจนถึงแนวภูเขาลูกเดียวๆ และลูกที่สูง โดยมีโบราณสถานสำคัญ ได้แก่

วัดป่ามะม่วง เป็นวัดที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งเพราะมีการพบศิลาจารึกมากถึง ๔ หลัก เป็นจารึกอักษรไทยสุโขทัย ๒ หลัก และจารึกอักษรขอมสุโขทัยภาษาเขมรและภาษาบาลีอย่างละ ๑ หลัก ทั้งหมดมีเนื้อหาใกล้เคียงกันกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ราชโอรสแห่งเมืองพิษณุโลกมาพำนักอยู่ ณ วัดป่ามะม่วงและเมื่อพระองค์ผนวชก็เสด็จมาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ นอกจากนี้ศิลาจารึกที่พบจากวัดป่ามะม่วงยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของเชื้อชาติและศาสนาที่มีอยู่ในสุโขทัยในขณะนั้นด้วย

หอเทวาลัยมหาเกศตร ตั้งอยู่ใกล้กับวัดป่ามะม่วงและถูกกล่าวถึงในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมรว่ามีการประดิษฐานรูปพระอิศวรและพระนารายณ์ในหอเทวาลัยป่ามะม่วง หอเทวาลัยมหาเกศตรจึงเป็นศาสนสถานเนื่องในศาสนาฮินดูที่สำคัญของสุโขทัย ปรากฏหลักฐานทั้งจากเทวรูปที่พบและข้อมูลจากจารึกที่กล่าวถึงอย่างชัดเจน

วัดสะพานหิน เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง มีทางเดินทำจากหินชนวนทอดยาวไปจนถึงที่ตั้งของวัด ในวิหารมีพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย สันนิษฐานว่าเป็นองค์เดียวกับพระอัฐารศที่ปรากฏชื่อในจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๑-๓๒ ว่า “...ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันหนึ่งมนใหญ่ สูงงามแถมม มีพระอัฐารศอันหนึ่ง ลูกยืน...”

วัดเขาพระบาทใหญ่ ตั้งอยู่บนเขายอดเขานอกเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันตก วัดนี้ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปที่บนยอดเขา และมีการพบจารึกเขาสุมนกูฏ ที่มีการกล่าวถึงการจำลองรอยพระพุทธรูป และเปลี่ยนชื่อเป็น เขาสุมนกูฏเมื่อพุทธศักราช ๑๙๐๒ นักวิชาการเชื่อว่าการสร้างรอยพระพุทธรูปที่บนยอดเขานี้ น่าจะเป็นคติที่ชาวสุโขทัยรับมาจากลังกาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ โดยมีเขาสุมนกูฏในลังกาเป็นต้นแบบ นอกจากนี้ในเมืองสุโขทัยยังมีการประดิษฐานรอยพระพุทธรูปที่เขาพระบาทน้อยอีกแห่งหนึ่งด้วย

โบราณสถานที่พบเป็นจำนวนมากในพื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกนี้ อาจแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ ที่มีผลต่อรูปแบบศิลปกรรมและก่อให้เกิดคติความเชื่อต่างๆ ที่แพร่หลายในเมืองสุโขทัย เช่น ความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งสอนให้คนเร่งทำบุญสร้างกุศล เพื่อจะได้กลับมาเกิดใหม่ในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย นอกจากนี้แล้วยังนิยมในการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ การประดิษฐานรอยพระพุทธรูป การบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น รวมถึงการสร้างพระพุทธรูปและการสร้างวัดอรัญญิก คือวัดที่อยู่นอกเมืองตามเขตป่าเขาให้เป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ที่ต้องการความสงบ ซึ่งในสมัยสุโขทัยพระสงฆ์ฝ่าย “อรัญญวาสี” ที่มีการปฏิบัติธรรมเคร่งครัด อยู่อย่างสงบ และห่างไกลชุมชนนั้นได้รับการนับถือเป็นอย่างมาก ดังปรากฏข้อความแสดงถึงความสำคัญของพื้นที่ด้านตะวันตกนี้ในศิลาจารึกหลายหลัก เช่น

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๘-๓๐ ความว่า

“...เมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำ โอยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์ เรียนจบปิฎกไตรหลวง กว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคน ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา...”

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๙-๒๑ ความว่า

“...ครั้งเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผือกกระพัดลงมาย เทียร่อมทองงา (ช้าง) ขวา ชื่อจาศรี พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นขี่ไปบนพระ (เถิง) อรัญญิกแล้วเข้ามา...”

นอกจากจารึกหลักที่ ๑ แสดงให้เห็นภาพความสำคัญของพื้นที่ด้านทิศตะวันตกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงก็แสดงให้เห็นว่าในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทให้ความสำคัญกับพื้นที่นี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจพบโบราณสถานและภูมิที่ทำจากหินชนวนจำนวนมาก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกนี้เป็นพื้นที่สำคัญทางด้านศาสนาของสุโขทัย

สำหรับระบบการจัดการน้ำ พื้นที่ด้านทิศตะวันตกนี้เป็นบริเวณสูงที่สุดของเมืองสุโขทัยและเป็นพื้นที่แรกที่จะรับน้ำจากภูเขาซึ่งมีความเร็ว และแรงมากจนเป็นอันตรายต่อเมืองสุโขทัยได้ ดังที่มีการกล่าวถึงในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๔-๑๐ ว่า

“...เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีภูฎิพิหาร ปุครุ อยู่ มีสรีดถงส มีป่าพรวัวป่าลาง มีป่าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก มีพระขพุง ฝิเทพดาในเขานันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกฝิในเมืองนี้ ชุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ ใหวัดฝิถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ฝิใหวัดดี ฝิถูก ฝิในเขานันบ่คุ่มบ่ เกรง เมืองนี้หาย...”

ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างคันดินเพื่อใช้ในการบังคับและชะลอความเร็วของน้ำไม่ให้ไหลบ่าเข้าท่วม และก่อให้เกิดความเสียหายแก่บ้านเรือนและพืชผลของราษฎร จึงมีการสร้างคันดินและอ่างเก็บน้ำหลายแห่งด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีการสร้างทำนบหรือเขื่อนดินที่เรียกว่า สรีดถงส ระหว่างเขาพระบาทใหญ่และเขากิว้ายมา ซึ่งเป็นจุดรับน้ำที่มาจากช่องเขาธรรมชาติ (โชน) เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคภายในเมืองสุโขทัยโดยส่งน้ำผ่านไปทางคลองเสาหอที่เชื่อมต่อกับคูเมืองสุโขทัยที่มุมด้านตะวันตกเฉียงใต้

วัสดุและแหล่งวัสดุที่นำมาใช้ในเมืองสุโขทัย

โบราณสถานของสุโขทัยใช้วัสดุที่หลากหลาย เช่น อิฐ ศิลาแลง หิน กระเบื้องดินเผาและชิ้นส่วนดินเผาประดับสถาปัตยกรรม ซึ่งมีการนำมาใช้และมีแหล่งผลิตดังนี้

อิฐ ถือเป็นวัสดุหลักที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถานของเมืองสุโขทัย โดยพบว่าการนำอิฐมาใช้ในการก่อเป็นฐานอาคาร บันได เสาทั้งสี่เหลี่ยมและเสากลม ราวลูกกรง โกลนด้านในของพระพุทธรูป และบ่อน้ำ เป็นต้น อิฐเหล่านี้น่าจะผลิตจากแหล่งเตาเมืองสุโขทัยที่ตั้งอยู่ทางนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ใกล้กับคูแม่โจน โดยใช้เตาที่เรียกว่าเตาตะก๊อบในการเผา

ภาพตัวอย่างสิ่งก่อสร้างที่ใช้อิฐเป็นวัสดุหลัก

ศิลาแลง เมื่ออยู่ใต้ดินจะมีลักษณะอ่อนเปื่อย เมื่อขุดขึ้นมาแล้วถูกอากาศภายนอกนานพอสมควรก็จะแข็ง มีสีแดง คล้ายอิฐเผา เนื้อมีรูพรุน ซึ่งลักษณะเฉพาะนี้เป็นข้อดีของศิลาแลงเนื่องจากสามารถตัดเป็นรูปทรงต่างๆได้ตามต้องการ และเมื่อฉาบปูนภายนอกด้วยความที่มีรูพรุนก็จะทำให้ปูนสามารถยึดเกาะกับศิลาแลงได้เป็นอย่างดี ศิลาแลงนั้น เป็นวัสดุอีกชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาก่อสร้างโบราณสถานในเมืองสุโขทัย ทั้งที่นำมาทำเป็นเสาที่พบทั้งแบบทั้งต้นและเป็นแผ่นกลมซ้อนกัน นอกจากนี้ยังนำมาใช้ทำกำแพง ก่อฐาน หรือก่อเป็นเจดีย์ทั้งองค์ รวมถึงทำเป็นโกลนด้านในของพระพุทธรูป

เมืองกำแพงเพชรและเมืองศรีสัชนาลัยที่ตั้งอยู่ห่างไปทางทิศเหนือและทิศใต้ของเมืองสุโขทัยประมาณ ๗๐ กิโลเมตร นั้นก็นิยมสร้างโบราณสถานด้วยศิลาแลงเช่นกัน เนื่องมาจากบริเวณชั้นใต้ดินของทั้งสองเมืองนั้นเป็นแหล่งศิลาแลงที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถตัดศิลาแลงมาก่อสร้างโบราณสถานได้โดยไม่ต้องขนวัสดุจากที่ไกล ต่างกับเมืองสุโขทัยที่ได้ดินมิได้มีศิลาแลงอยู่ ดังนั้นเมืองสุโขทัยอาจรับศิลาแลงมาจากทั้งสองเมืองนี้เพื่อนำมาใช้ แต่มีนักวิชาการบางท่านเสนอว่าน่าจะมีแหล่งศิลาแลงที่อยู่ใกล้เมืองมากกว่านั้น เช่นแหล่งศิลาแลงบริเวณถ้ำเจ้ารามอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองสุโขทัย ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร หรือภายในเขตอรัญญิกด้านทิศตะวันตกของเมืองสุโขทัยนั้นน่าจะมีแหล่งตัดศิลาแลง แต่ในปัจจุบันยังสำรวจไม่พบ ทั้งนี้เรื่องของแหล่งศิลาแลงที่ใช้ในเมืองสุโขทัยนั้นยังคงต้องมีการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์และการสำรวจอย่างเข้มข้นเพื่อหาข้อสรุปในโอกาสต่อไป

ภาพตัวอย่างสิ่งก่อสร้างที่ใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลัก

หิน หินที่นำมาใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้างโบราณสถานของสุโขทัยนั้น พบว่าเป็นหินตระกูลเดียวกับหินชนวน ที่มาจากเทือกเขาประตักซ์ด้านทิศตะวันตกและด้านใต้ของเมือง โดยพบแหล่งตัดหินอยู่บริเวณสำนักสงฆ์เขาน้อยในปัจจุบัน ดังนั้นจึงพบเห็นโบราณสถานที่มีหินเป็นส่วนประกอบมากด้านทิศตะวันตกของเมือง ซึ่งหินชนวนถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย เช่น กุฏิหิน ปูพื้นอาคาร ปูเป็นทางเดินขึ้นเขา ทำเสากรอบประตู กำแพงแก้ว ใบเสมาและนำมาจารเป็นจารึก รวมถึงภาพสลักชาดกในอุโมงค์วัดศรีชุม เป็นต้น

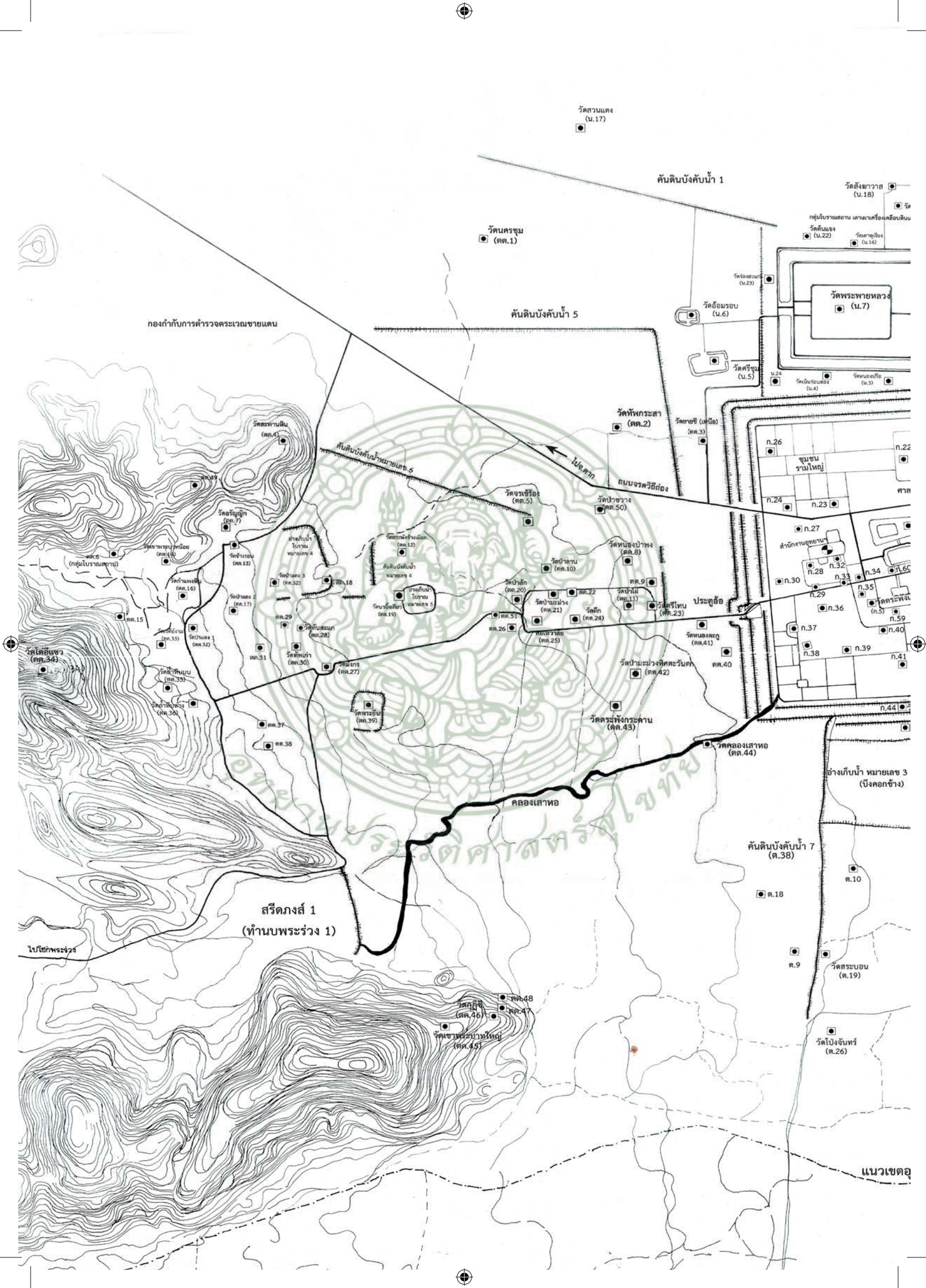
ภาพตัวอย่างการนำหินมาใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้าง

กระเบื้องดินเผาและชิ้นส่วนดินเผาประดับสถาปัตยกรรม เป็นส่วนประกอบหลักที่ใช้ในการตกแต่งโบราณสถานทุกแห่งของสุโขทัย ถึงแม้จะมีการค้นพบโบราณวัตถุเหล่านี้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกระเบื้องดินเผาแต่ก็มีน้อยชิ้นที่มีสภาพสมบูรณ์ เนื่องจากมักถูกติดตั้งบริเวณส่วนบนของอาคารจึงร่วงหล่นลงมาแตกหักเสียหาย โบราณวัตถุที่พบในกลุ่มนี้ได้แก่ กระเบื้องดินเผามีทั้งที่เคลือบน้ำดินและไม่เคลือบ มกรสังคโลก ช่อฟ้า เชิงชาย ครอบแป้นหัวเสาสังคโลก เป็นต้น

ชิ้นส่วนเครื่องประดับสถาปัตยกรรมเหล่านี้ ผลิตขึ้นจากกลุ่มเตาเผาเมืองสุโขทัยนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ใกล้กับคูแม่โจนของวัดพระพายหลวง ผลิตขึ้นที่เครื่องสังคโลกนี้ถูกเผาในเตาประทุน หรือเตาระบายความร้อนผ่านตามแนวนอน ซึ่งสามารถเผาที่อุณหภูมิสูงกว่าเตาตะกรับ และผลการขุดแต่งเตาเผาเหล่านี้ก็พบชิ้นส่วนเครื่องประดับสถาปัตยกรรมสังคโลกอยู่ภายในเตาด้วย

ตัวอย่างชิ้นส่วนเครื่องประดับสถาปัตยกรรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. การขุดค้นทางโบราณคดีในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี
กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.
- _____. คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ.๒๕๐๓. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓.
(พิมพ์ในงานเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ रामคำแหง ๒๕ มกราคม ๒๕๐๓).
- _____. ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.
- _____. ประชุมจารึกภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘ (พิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วัน
พระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครบ ๒๐๐ ปี ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๘).
- _____. ศัพทานุกรมโบราณคดี. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๕๐.
- คณะกรรมการปรับปรุงบูรณะโบราณสถานจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร. รายงานการสำรวจและขุดแต่ง
บูรณะโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าสุโขทัย พ.ศ.๒๕๐๘-๒๕๑๒. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๒.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์สุโขทัย เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุโขทัย, ๒๕๔๒.
- โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. รายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานศึกษาวิจัย อนุรักษ์และพัฒนา
วัดพระพายหลวง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.
- ธิดา สารยา. ประวัติศาสตร์สุโขทัย พลังคน อำนาจผี บารมีพระ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๔.
- บวรเวท รุ่งรุจี และคณะ. รายงานสรุปผลการวิจัยการขุดค้นทางโบราณคดี ปีพุทธศักราช ๒๕๒๐-๒๕๒๕.
โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. “พระราชวังสุโขทัยอยู่ตรงไหนกันแน่?” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๒,๓ (พ.ศ.๒๕๓๔).
- ภานุวัฒน์ เอื้อสามาลย์. รายงานเบื้องต้นการขุดค้นทางโบราณคดีวัดศรีสวาย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ปีพุทธศักราช ๒๕๕๓. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย, ๒๕๕๓.
- _____. รายงานเบื้องต้นการขุดค้นทางโบราณคดีวัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ปีพุทธศักราช ๒๕๕๕. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย, ๒๕๕๕.
- _____. รายงานเบื้องต้นการขุดค้นทางโบราณคดีศาลตาผาแดง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ปีพุทธศักราช ๒๕๕๕. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย, ๒๕๕๕.
- มกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เทียบเมืองพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : องค์การค้า
คุรุสภา, ๒๕๒๖.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา. นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๐.

_____ ศิลปะสุโขทัย: บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึก และศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.

สด แดงเอียด. รายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานดำเนินงานศึกษาวิจัย อนุรักษ์ และพัฒนา

วัดพระพายหลวง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙

สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะสุโขทัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๙.

สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ประชุมจารึกภาคที่ ๑ เป็นจารึกกรุง

สุโขทัยที่ได้พบก่อน พ.ศ.๒๔๖๗. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.

_____ ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๓. พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘.

_____ ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๖ ตอนที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.

สินชัย กระบวนแสง. “ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยจากจารึก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดี

สมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๘.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. “การขุดแต่งที่วัดพระพายหลวงจังหวัดสุโขทัย.” ศิลปากร ๙,๖ (มีนาคม ๒๕๐๙) : ๕๒-๕๗

_____ ศิลปะในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

หน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัย. รายงานสรุปผลงานการปรับปรุงขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานเมืองสุโขทัย

เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองกำแพงเพชรปีงบประมาณ ๒๕๑๓. เอกสารอัดสำเนา หน่วยศิลปากรที่ ๓

สุโขทัย, ๒๕๑๓.

อเนก สีหามาตย์ และคณะ. ระบบชลประทานเมืองสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บางกอกอินเฮาส์, ๒๕๕๗.

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. โครงการปรับปรุงซ่อมแซมรั้วโดยรอบพื้นที่ชั้นใน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย งานขุดตรวจทางโบราณคดี ปีงบประมาณ ๒๕๕๓.

จัดทำโดยห้างหุ้นส่วนจำกัดเหมลักษณะก่อสร้าง ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓.(เอกสารยังไม่ตีพิมพ์)

_____ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์คูเมือง กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอ

เมือง จังหวัดสุโขทัย งานขุดค้นทางโบราณคดี ปีงบประมาณ ๒๕๕๓. จัดทำโดยห้างหุ้นส่วนจำกัด

เหมลักษณะก่อสร้าง ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓.(เอกสารยังไม่ตีพิมพ์)

_____ รายงานการขุดค้นและขุดตรวจทางโบราณคดีโครงการเสริมความมั่นคงและปรับปรุง

สภาพแวดล้อมวัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๒๕๕๑. จัดทำโดยห้างหุ้นส่วนจำกัดเหม

ลักษณะก่อสร้าง ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑.(เอกสารยังไม่ตีพิมพ์)

_____ รายงานการขุดค้นวัดต้นมะขาม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย. จัดทำโดยห้างหุ้นส่วน

จำกัดเหมลักษณะก่อสร้าง ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔.(เอกสารยังไม่ตีพิมพ์)

_____ รายงานการขุดตรวจและขุดค้นทางโบราณคดีโครงการปรับปรุงช่องทางเข้า (Inlet)

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย พ.ศ.๒๕๕๓. จัดทำโดยห้าง

หุ้นส่วนจำกัดบูรณาไทย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓.(เอกสารยังไม่ตีพิมพ์)

୩୦୭

